

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

Ústav hospodářských a sociálních dějin

Diplomová práce

Theo Finsterschott

**Sadismus a masochismus v medikalizaci a kultuře
v poslední třetině dlouhého 19. století v českém
a evropském kontextu**

Sadism and Masochism in Medicalization and Culture
During the Last Third of the Long 19th Century in the
Czech and European Context

Poděkování

Děkuji svému vedoucímu práce doc. Mgr. et Mgr. Matěji Spurnému, Ph.D., za konzultaci, moudrou radu a nesmírnou trpělivost. Za trpělivost také děkuji Sindě de Luna. Janě Jelínkové vděčím za konzultaci, jazykové korektury a pomoc s překlady, Mgr. Jiřímu Jelínkovi, Ph.D., a Bc. Viktorii Schödelbauerové za jazykové korektury a konzultaci a všem v neposlední řadě rovněž za vytrvalou podporu.

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracoval samostatně, že jsem řádně citoval všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 19. 8. 2022

Theo Finsterschott

Abstrakt

Diplomová práce „Sadismus a masochismus v medikalizaci a kultuře v poslední třetině dlouhého 19. století v českém a evropském kontextu“ se zaměřuje především na analýzu kategorií sadismu a masochismu v díle rakousko-německého psychiatra Richarda von Krafft-Ebing (1840–1903), rozbor zdrojů podoby obou perverzí v medicínské, společenské a literární oblasti a jejich recepce a reinterpretace – zejména ve studii českého soudního lékaře Václava Bělehradského (1844–1896) „Culilinctus et fellatio“ v *Časopise lékařů českých*, kde byly vytvořeny koncepty analogických perverzí neronismu a encolpismu.

Práce dále zkoumá kontinuity a především diskontinuity sadismu a masochismu, počínaje koncepty Krafft-Ebingovým kategoriím předcházejícími, pokračuje přes jejich zrod jako komplementárních perverzí a konče jejich přesahem do 20. století a současnosti. Text je koncipován jako analýza pozice erotické touhy a praxe jako konstitutivních základů koncepcí sadismu, masochismu a jim příbuzných kategorií; právě endogenní touha, nezávislá na praxi, byla totiž zdrojem moderních sexuálních identit.

Pozornost je postupně věnována oběma oblastem. Práce rozebírá proces vzniku masochistického systému touhy ve spolupráci lékaře a pacienta jako čtenáře, recipovány jsou Krafft-Ebingovy inspirační zdroje v oblasti medicíny a literatury a obrat od praxe k touze jako zřídla původu perverze. Obdobně je nahlížen také sadismus, text ovšem dokládá, že modelový pacient v tomto případě pozici spolutvůrce nezaújal, naopak, jakožto zločinec byl zkoumán nedobrovolně.

Práce se pokouší ukázat, že obdobně jako v případě masochismu leží kořeny Krafft-Ebingovy koncepce sadismu nejen v oblasti medicíny, ale též kultury, konkrétně ve sféře literární a žurnalistické. Jako zřejmý průsečík sadismu ve smyslu (kulturní) kategorie „zvolené neřesti“, spojené s bohatstvím a specifickou filosofií, a medicínského diskurzu práce představuje popularizační publikaci *La Prostitution contemporaine* francouzského spisovatele a novináře Léa Taxila. Toto spojení v Krafft-Ebingově pojetí posléze vyústilo v radikální změnu významu pojmu sadismus, sloučením termínu pro neřest s medicínou již zkoumanou kategorií erotizované krutosti a násilí.

Klíčová slova

sadismus, masochismus, nereproduktivní sexualita, 19. století, medicínský diskurz, perverze, literatura, Richard von Krafft-Ebing

Abstract

The primary focus of the thesis “Sadism and Masochism in Medicalization and Culture During the Last Third of the Long 19th Century in the Czech and European Context” is, firstly, to examine the distinctive notions of sadism and masochism in the works of Austro-German psychiatrist Richard von Krafft-Ebing (1840–1903); secondly, to analyze how these two perversions came into being and took shape in the field of medicine, in literature and in society itself; and, thirdly, to explore how these concepts were then received and reinterpreted – namely in the study “Culilinctus et fellatio” by Czech forensic physician Václav Bělehradský (1844–1896), which appeared in the *Časopis lékařů českých* journal and where the concepts of neronism and encolpism, counterparts to sadism and masochism, were first introduced.

The thesis further explores the continuities and, more importantly, the discontinuities in sadism and masochism, starting with concepts prior to Krafft-Ebing’s distinctions, focusing on their genesis as complementary perversions, and ending with their significance for the 20th century and the present day. The text is devised as an analysis of the position of erotic desire and practice, namely in their role as primary constituents of sadism, masochism and other related concepts; it is endogenous desire, independent of practice, that became a source for modern sexual identities.

Attention is given in turn to both areas. The thesis examines the masochist system of desire, namely the mechanics of its apparition via the union of the physician and the patient as fellow readers. Krafft-Ebing’s sources of inspiration in the fields of medicine and literature, as well as the turn from practice in favour of desire, are assessed as the original sources of perversion. The thesis offers a similar view on sadism; as the text shows, however, in this instance, the model patient did not take on the role of the co-creator: rather, as a criminal, he was subjected to an involuntary examination.

The thesis endeavours to show that, as in the case of masochism, the roots of Krafft-Ebing’s conception of sadism lie not only in the field of medicine, but also that of culture, namely in the spheres of literature and journalism. As an apparent point of intersection of sadism – in the sense of a (cultural) category of “elected vice”, which is bound to wealth and a specific type of philosophy – and of medical discourse, the thesis presents *La Prostitution contemporaine*, a popular non-fiction work by French writer and journalist Léo Taxil. This union, in the work of Krafft-Ebing, then resulted in a radical

change of meaning of the concept of sadism, namely through merging the term for vice with the category of eroticized cruelty and violence, which was already under scrutiny in medicine.

Keywords

sadism, masochism, non-reproductive sexuality, 19th century, medical discourse, perversion, literature, Richard von Krafft-Ebing

Obsah

1 Úvod	10
1.1 Prameny a dosavadní bádání	13
1.2 Teoretická základna a analytické kategorie	17
1.2.1 Scientia sexualis a ars erotica	17
1.2.2 Terminologie	26
2 Masochismus a sadismus včera a dnes: významy pojmů ve 20. a 21. století	29
2.1 Masochismus dnes	29
2.1.1 Slovníkové definice	29
2.1.2 BDSM komunita a masochismus	31
2.1.3 Současný medicínský diskurz	32
2.2 Sadismus dnes	35
2.2.1 Slovníkové definice	35
2.2.2 Sadismus jako zločin	37
2.2.3 Sadismus a fašismus ve filosofii a kultuře	39
2.2.4 Sadismus a masochismus: inherentně nekomplementární?	40
2.2.5 BDSM komunita a sadismus	42
2.2.6 Současný medicínský diskurz	44
3 Richard von Krafft-Ebing	48
3.1 Život	48
3.2 Dílo	51
4 Masochismus	55
4.1 Vznik a konstrukce	55
4.2 Masochistka	62
4.3 Literární kořeny masochismu	64
4.3.1 Jean-Jacques Rousseau	65
4.3.2 Leopold von Sacher-Masoch	66
4.4 Masochismy a masochisté	73
5 Sadismus	77
5.1 Zrození sadismu z ducha literatury a těla zločinu	77
5.1.1 Novináři, lékaři a Léo Taxil	81
5.1.2 Sadismus u Krafft-Ebinga	89
5.1.3 Sadistka	95
5.2 Tváře sadismu v 19. století: proti přírodě a po vzoru přírody	97
6 (Ne)národní novotvary: Václav Bělehradský, encolpismus a neronismus	100
6.1 Encolpismus	102
6.2 Neronismus	107
6.3 České perverze v evropském kontextu	109

7 Závěr	112
Seznam literatury	120
Seznam pramenů	127
Vydané prameny	127
Nevydané prameny	133
Výtvarné prameny	134
Filmové prameny	134
Internetové zdroje	134
Konference	137

1 Úvod

Poslední třetina dlouhého 19. století byla obdobím rozvoje medicínského diskurzu o nenormativní sexualitě. V tomto čase vedle sebe existovaly, prolínaly se a srážely různorodé koncepce vysvětlující existenci perverzního erótu. Vznikaly tak kategorie jako homosexualita, fetišismus, sadismus a masochismus. Nejednalo se o výtvary mužů medicíny vytržených ze společnosti, naopak, k základům konceptualizace perverzí raného psychiatrického a alienistického¹ diskurzu přispívali vědomě i nevědomě též právníci, novináři, literáti a čtenáři. Tyto koncepce byly někdy konkrétní, mnohdy neurčité, založené na rozličných charakteristikách endogenního a exogenního charakteru, seskupující symptomy do kategorií sexuality všemožnými způsoby.

Ve své diplomové práci se táži po původu sadismu a masochismu v díle rakousko-německého psychiatra Richarda von Krafft-Ebing (1840–1902), jak byly tyto dvě perverze utvářeny, jaké zdroje se staly Krafft-Ebingovi inspirací a kterak byly konstruovány koncepty těmito dvěma systémům touhy předcházející. Objektem mého zájmu jsou též kontinuity, a především diskontinuity sadismu a masochismu. Lze je vztahovat jednak k přímému zdrojovému materiálu těchto dvou Krafft-Ebingem formulovaných systémů touhy (kupříkladu k dílům Leopolda von Sacher-Masoch a Léa Taxila), jednak k soudobým a předcházejícím pojetím sadismu a masochismu příbuzných fenoménů (ne vždy) erotické praxe a touhy, jež nebyly nutně přímou inspirací (například k flagelantismu či piqueurs), stejně jako ke koncepcím navazujícím – moderním významům spojovaným s termíny sadismus a masochismus.

Práce odkazuje ve svém tázání očekávatelně též na Michela Foucaulta a jeho pojetí erotického činu (jehož se mohl dopustit každý), jež medicínský diskurz 19. století nahradil (inherentní) sexuální identitou.² Jak bude ovšem z tohoto textu zjevné, vztah činu a identity – či spíše praxe a touhy, kteréžto termíny také užívám v práci já sám – byl komplikovanější, než by se mohlo na základě dichotomie „sexuálního aktu minulosti“ a „sexuální identity moderního věku“ zdát. Pro oblast homosexuality, na niž se Foucault primárně zaměřuje, je tento obrat z dlouhodobého hlediska, zahrnujícího 19., 20. a 21.

¹ K otázce psychiatrie a alienismu viz poznámku č. 158 na stranách 48–49 této práce.

² Foucault, Michel (1999). *Dějiny sexuality. I, Vůle k vědě*. Praha: Herrmann & synové, s. 53–54.

století, platný o něco bezpodmínečněji než pro oblast systémů touhy (sexualit), jež byly posléze nazvány nikoli orientacemi, ale parafiliiemi a „kinks“.

Cílem, jež si tato diplomová práce klade, je tedy analyzovat vznik sadismu a masochismu v díle německo-rakouského psychiatra Richarda von Krafft-Ebing, stejně jako společenské, kulturní a medicínské inspirační zdroje obou systémů erotické touhy a jejich specifitu v rámci lékařského diskurzu. V práci rozebírám rovněž následnou reflexi nově formulovaného sadismu a masochismu v soudobé české medicíně v podobě stvoření analogických perverzí neronismu a encolpismu soudním lékařem Václavem Bělehradským (1844–1896). Bělehradského příspěvek s Krafft-Ebingovou koncepcí hluboce kontrastuje, přestože čerpá téměř výhradně z ní. Pokládám si tedy též otázku, jaká je podstata těchto rozdílů, čím jsou způsobeny a jak zapadají do širšího kontextu medicínského diskurzu o perverzích.

Kapitola „Masochismus a sadismus včera a dnes“ představuje obrazy obou typů touhy ve společnosti a medicíně v současnosti a v nedávné minulosti, popisuje možné historické důvody kontrastního vnímání sadismu jako legitimní sexuální identity a jako inherentně nekonsensuální patologie a rozebírá otázku komplementarity (či nekomplementarity) obou systémů touhy. Zařazuje též konceptualizace sadismu a masochismu aktérů samotné BDSM komunity. V kapitole tak je poukázáno na kontinuity a diskontinuity podob sadismu a masochismu, jak byly formulovány na počátku 90. let 19. století.

Následující kapitola, nezbytně informativního charakteru, se zaměřuje na život Richarda von Krafft-Ebing, jeho rodinné a profesionální zázemí a dílo.

Jádro předkládané práce tvoří následující dvě kapitoly: „Masochismus“ a „Sadismus“. V kapitole o masochismu analyzuji vznik a Krafft-Ebingovu konstrukci řečené perverze, odlišující se radikálně od dřívějších a soudobých představ o erotické flagelaci a původu touhy na poli praxe. Přibližuji a rozebírám zde zdroje tohoto systému nenormativní erotické touhy v oblasti krásné literatury a interakce s pacienty-čtenáři. Není tak opominuta pozice pacienta jako (do určité míry) autonomního aktéra v mocenském vztahu se zpovídaljícím a naslouchajícím lékařem, nabízejícím hovořícímu uznání za zdařilou sebediagnostiku, ba v některých případech v jistém smyslu pozici kolegy symptomatologa.

Opomenuty nezůstávají genderové aspekty masochismu v oblasti konstrukce samotné perverze, v níž se stal předpokládaným pacientem (potenciálně zženštilý) heterosexuální muž (jakkoli neheterosexualita v kombinaci s masochismem byla prezentována jako zcela možná), a zkoumána je též pozice ženské masochistky v maskulinním světě tvorby kategorií nenormativní touhy. Pozornost rovněž věnuji různým konceptualizacím masochovské a masochistické touhy. Ústředním předmětem zájmu jsou zde entity lékaře a pacienta, čtenáře a literárního díla.

Kapitola pojednávající o sadismu, jenž byl Krafft-Ebingem formulován jako ve všech ohledech komplementární masochismu, nabízí analogie, ale též kontrasty na poli vzniku obou perverzí. Zkoumám zde původ a konotace termínu „sadismus“ v oblasti francouzské literatury a žurnalistiky, stejně jako zdroje jeho nové náplně, jež byla Krafft-Ebingem do schránky tohoto pojmu vložena, v oboru soudního lékařství. Ekvivalenty Krafft-Ebingových masochistických pacientů – jejichž nejdůležitějším druhem je typ do jisté míry dobrovolných korespondentů – se v případě sadismu stávají v mnoha případech zajatci z řad zločinců. Genderová otázka není ani tentokrát zanedbána a pozice maskulinity definované agresí je reflektována jak u atavisticky poznamenaného sadisty, tak u rodově nonkonformní sadistky. V kapitole rozebírám rovněž změnu v sociální příslušnosti sadisty z mocného, zhýralého libertina, aristokrata či intelektuála v muže původu nízkého, šťvaného animální vášní a stíhaného zákonem. V souvislosti s touto transformací je též prozkoumán vztah sadismu k přírodě a artificialitě.

V poslední kapitole se zaměřuji na bezprostřední recepci Krafft-Ebingova sadismu a masochismu ve studii Václava Bělehradského „Vzácný případ sexuální perverze. Culilinctus et fellatio“ (1893) v *Časopise lékařů českých*. Bělehradský zde navrhl obě perverze „vhodněji“ přejmenovat, ale de facto zároveň vytvořil pro neronismus a encolpismus částečně novou náplň. V této kapitole se pokouším zodpovědět otázky, z jakého důvodu bylo sadismu a masochismu třeba nových názvů, jak se povaha těchto názvů pojila se změněným obsahem obou systémů touhy, zda byla změna záměrná a nakolik mohla souviset s celkově odlišnou koncepcí perverze českého soudního lékaře. Nápomocným bude v tomto případě srovnání s Bělehradského chápáním homosexuality a jejího původu ve stejné studii.

Všechny tyto oblasti zkoumám primárně prostřednictvím metody komparativní a metody analýzy diskurzu. Teoretická základna související s těmito metodami,

terminologie v práci užívaná a jejich východiska budou popsána níže v podkapitole „Teoretická základna a analytické kategorie“.

1.1 Prameny a dosavadní bádání

Prameny užitě v předkládané práci pocházejí primárně z oblastí medicínských (mnohdy soudně lékařských) příruček a časopisů 19. století především rakouské, německé, české, francouzské a italské provenience, stejně jako ze sféry krásné a všeobecně nevědecké (popularizačně žurnalistické, autobiografické, a nikoli vždy žánrově snadno zařaditelné) literatury ze sledovaného období (popřípadě literatury starší), jež je národnostně rovněž relativně pestrého původu, s důrazem na oblast Francie a Rakouska. Primární zdroje zahrnují i jiná (neodborná) dobová periodika, korespondenci a okrajově rovněž prameny z dalších různorodých oblastí.

Prameny pro části práce, které doplňkově zachycují diskurzy o sadismu a masochismu v nedávné minulosti a během 20. století a jejich kontinuity a diskontinuity ve vztahu ke Krafft-Ebingově koncepci obou perversí, pocházejí ze dvou primárních oblastí. Ve sféře medicínského vnímání sadismu a masochismu se obracím k sexuologickým příručkám; zdroji porozumění těmto systémům touhy samotnými praktikujícími aktéry a členy BDSM komunity mi zpravidla jsou internetová shromaždiště příslušníků subkultury, jakými jsou kupříkladu některé „subreddit“ fóra Reddit.³ Pro ilustraci chápání pojmů sadismus a masochismus čerpám též z výkladových slovníků. V úvodu do moderních představ o sadismu a masochismu a jejich historii je v komparaci s hlavní částí práce (jejímiž zdroji jsou téměř výhradně primární prameny) užito relativně větší množství sekundární literatury, zvláště v oblasti týkající se percepce sadismu a masochismu v čase meziválečném a v období po druhé světové válce.

Pro tuto práci se nejspíše nejdůležitějším pramenem z mnoha stala Krafft-Ebingova příručka *Psychopathia sexualis: mit besonderer Berücksichtigung der Conträren Sexualempfindung. Eine klinisch-forensische Studie*, obsahující psychiatrovu kategorizaci sexuální patologie. Její jednotlivá vydání byla volena vždy s ohledem na

³ Reddit – Dive into anything. Dostupné z: <https://www.reddit.com/>

konkrétní účel rozboru a komparace, počínaje prvním vydáním z roku 1886.⁴ V práci nejčastěji užívám sedmého vydání *Psychopathia sexualis* z roku 1892, které jako první zahrnuje sadismus a masochismus jako perverze v celé jejich komplexitě. Zcela nezbytným pro mé bádání je též první (1890)⁵ i druhé (1891)⁶ přepracované vydání studie *Neue Forschungen auf dem Gebiet der Psychopathia sexualis: eine medicinisch-psychologische Studie*, v níž byl masochismus a sadismus poprvé představen.

Nejzásadnějšími prameny z oblasti literární a žurnalistické, jež, jak bude z práce zjevné, byla s formulací masochismu a sadismu těsně spjata, jsou novela *Venuše v kožichu* (*Venus im Pelz*, 1870)⁷ rakousko-slovanského spisovatele Leopolda von Sacher-Masoch a kniha smíšeného žánru, nejlépe snad označitelného za „popularizační“, *La Prostitution contemporaine: étude d'une question sociale* (1883)⁸ francouzského novináře a spisovatele Léa Taxila. Kumulativně neméně důležitými jsou též desítky dalších zdrojů z výše zmíněných oblastí, tedy z oblasti medicínské (často forenzní), společenské a kulturní, jež nemohou být v úvodu z prostorových důvodů zmíněny jménem.

Pro kapitolu pojednávající o české recepci sadismu a masochismu se, jak již bylo výše zmíněno, stala nejdůležitějším pramenem studie „Vzácný případ sexualné perverse. Culilinctus et fellatio“ (1893)⁹ Václava Bělehradského v *Časopise lékařů českých*. Stopy Bělehradského neologismů „encolpismus“ a „neronismus“ jsou pak ve stručnosti sledovány ve zdrojích z oblasti české medicínské literatury, a to od vydání publikace

⁴ Krafft-Ebing, Richard von (1886). *Psychopathia sexualis. Eine klinisch-forensische Studie*. Stuttgart: Ferdinand Enke, VIII, 110 s.; Krafft-Ebing, Richard von (1889). *Psychopathia sexualis: mit besonderer Berücksichtigung der Conträren Sexualempfindung. Eine klinisch-forensische Studie*. Stuttgart: Ferdinand Enke, viii, 226 s.; Krafft-Ebing, Richard von (1890). *Psychopathia sexualis: mit besonderer Berücksichtigung der Conträren Sexualempfindung. Eine klinisch-forensische Studie*. Stuttgart: Ferdinand Enke, VIII, 295 s.; Krafft-Ebing, Richard von (1892). *Psychopathia sexualis: mit besonderer Berücksichtigung der Conträren Sexualempfindung. Eine klinisch-forensische Studie*. Stuttgart: Ferdinand Enke, IX, 432 s.

⁵ Krafft-Ebing, Richard von (1890). *Neue Forschungen auf dem Gebiet der Psychopathia sexualis: eine medicinisch-psychologische Studie*. Stuttgart: Ferdinand Enke, VI, 80 s.

⁶ Krafft-Ebing, Richard von (1891). *Neue Forschungen auf dem Gebiet der Psychopathia sexualis: eine medicinisch-psychologische Studie*. Stuttgart: Ferdinand Enke, VI, 131 s.

⁷ Sacher-Masoch, Leopold von (2005). *Venus im Pelz*. eBOOK-Bibliothek, nestránkováno; Sacher-Masoch, Leopold von (2009). *Venuše v kožichu*. Praha: Volvox Globator, 177 s.

⁸ Taxil, Léo (1884). *La Prostitution contemporaine: étude d'une question sociale*. Paris: Librairie Populaire, 508 s.

⁹ Bělehradský, Václav (1893). Vzácný případ sexualné perverse. Culilinctus et fellatio. *Časopis lékařů českých*. Praha: Spolek lékařů českých, roč. 32, č. 32, s. 621–623; č. 33, s. 641–644; č. 34, s. 661–664; č. 35, s. 684–688; č. 37, s. 721–726; č. 38, s. 746–749; č. 39, s. 763–766; č. 40, s. 780–783; č. 41, s. 800–804; č. 42, s. 826–830; č. 43, s. 845–849; č. 44, s. 866–869; č. 45, s. 887–890; č. 46, s. 907–909; č. 47, s. 927–929; č. 48, s. 946–950; č. 49, s. 967–972; č. 50, s. 984–989; č. 51, s. 1003–1007; č. 52, s. 1026–1029.

gynekologa a venerologa Otakara Rožánka *Pud pohlavní a prostituce* (1903)¹⁰ do současnosti.

S ohledem na umístění majority pramenů v zahraničních sbírkách a na celosvětovou pandemii probíhající v čase bádání byl přístup ke zdrojům umožněn z větší části v jejich digitalizované podobě prostřednictvím internetových databází archivů a knihoven. Důležitými byly tak zejména sbírky Münchener DigitalisierungsZentrum,¹¹ Bibliothèque nationale de France,¹² Bibliothèques Université Paris Cité,¹³ Centre Flaubert,¹⁴ Biblioteca Nazionale Centrale di Roma,¹⁵ Národní lékařské knihovny v Praze,¹⁶ Národní knihovny České republiky,¹⁷ Moravské zemské knihovny,¹⁸ digitální knihovny HathiTrust,¹⁹ Internet archive,²⁰ Google Books,²¹ Open Library²² a Wellcome Collection.²³

V české historiografii dosud nebyly kategorie sadismu a masochismu Richarda von Krafft-Ebing zkoumány. V rámci českojazyčné odborné literatury se sadismu a masochismu v souvislosti s literární oblastí věnoval americký bohemista Alfred Thomas v příspěvku „Sadomasochistický národ: umění a sexualita v české literatuře 19. století“, jenž ovšem nezkoumá sadismus a masochismus jako historické konstrukce, ale naopak ve svém literárním bádání užívá psychoanalytického přístupu.²⁴ Druhým zahraničním literárním vědcem, který se na sadismus a masochismus, tentokrát přímo v souvislosti s osobou Richarda von Krafft-Ebing, v česky publikovaném textu zaměřil, je britský bohemista a slavista Robert Pynsent. Ten ve studii „Dekadentní sliznice. Krafft-

¹⁰ Rožánek, Otakar (1903). *Pud pohlavní a prostituce*. Díl 1. Praha: Hejda a Tuček, 503 s.

¹¹ *Münchener DigitalisierungsZentrum. Digitale Bibliothek*. Dostupné z: <https://www.digitale-sammlungen.de/de>

¹² *Bibliothèque nationale de France: Gallica*. Dostupné z: [://gallica.bnf.fr/](http://gallica.bnf.fr/); RetroNews – Le site de presse de la BnF. Dostupné z: <https://www.retronews.fr/>

¹³ *Bibliothèques Université Paris Cité. Université Paris Cité*. Dostupné z: <https://u-paris.fr/bibliotheques/>

¹⁴ *Centre Flaubert*. Dostupné z: <https://flaubert-v1.univ-rouen.fr/>

¹⁵ *Biblioteca Nazionale Centrale di Roma. Archivio digitale*. Dostupné z: <http://digitale.bnc.roma.sbn.it/>

¹⁶ *Národní lékařská knihovna v Praze. Digitální knihovna Kramerius*. Dostupné z: <https://www.digitalni.knihovna.cz/nlk>

¹⁷ *Národní knihovna České republiky. Digitální knihovna Kramerius*. Dostupné z: <https://kramerius.nkp.cz/>

¹⁸ *Moravská zemská knihovna. Digitální knihovna Kramerius*. Dostupné z: <https://www.digitalniknihovna.cz/mzk>

¹⁹ *HathiTrust. Digital Library*. Dostupné z: <https://www.hathitrust.org/>

²⁰ *Internet Archive*. Dostupné z: <https://archive.org/>

²¹ *GoogleBooks*. Dostupné z: <https://books.google.cz/>

²² *Open Library*. Dostupné z: <https://openlibrary.org/>

²³ *Wellcome Collection*. Dostupné z: <https://wellcomecollection.org/>

²⁴ Thomas, Alfred (1999). Sadomasochistický národ: umění a sexualita v české literatuře 19. století. In: *Sex a tabu v české kultuře 19. století*. Praha: Academia, s. 172–184.

Ebing, dekadence a Sezimova Passiflora“ argumentuje, že se Krafft-Ebingova *Psychopathia sexualis* stala inspirací tvorby mnoha českých dekadentů.²⁵ Krafft-Ebingovi, jakkoli nikoli v souvislosti se sadismem a masochismem (či literaturou), nýbrž s homosexualitou, je věnováno několik stran též v publikaci Jana Seidla *Od žaláře k oltáři* (2012).²⁶

Naopak v rámci zahraničního, především anglickojazyčného bádání, byla, zejména v posledních deseti až patnácti letech, tématu věnována poměrně čilá pozornost. Konceptům sadismu a masochismu v dějinách medikalizace se dlouhodobě a intenzivně věnuje australská historička medicíny a sexuality Alison Moore, jejíž výzkum kulminoval v publikaci *Sexual Myths of Modernity: Sadism, Masochism, and Historical Teleology* z roku 2016.²⁷

Na oblast interakce literatury a sexuologie v 19. století se výrazně zaměřuje také kulturní historička Anna Katharina Schaffner, v souvislosti s konkrétní tematikou rozebíranou v této diplomové práci například v článku „Fiction as Evidence: On the Uses of Literature in Nineteenth-Century Sexological Discourse“ (2011), v publikaci *Modernism and Perversion: Sexual Deviance in Sexology and Literature 1850–1930* (2012) či ve studii o obrazech sadistických žen v literatuře „Visions of Sadistic Women: Sade, Sacher-Masoch, Kafka“ (2012).²⁸ Masochismu v literatuře se věnovala rovněž

²⁵ Pynsent, Robert B. (2008). Dekadentní sliznice. Krafft-Ebing, dekadence a Sezimova Passiflora. In: *Ďáblové, ženy a národ: výbor z úvah o české literatuře*. Praha: Karolinum, s. 313–327.

²⁶ Seidl, Jan a kol. (2012). *Od žaláře k oltáři: emancipace homosexuality v českých zemích od roku 1867 do současnosti*. Brno: Host, s. 70–73.

²⁷ Moore, Alison (2009). Recovering Difference in the Deleuzian Dichotomy of Masochism-Without-Sadism. *Angelaki*. London: Routledge, roč. 14, č. 3, s. 27–43; Moore, Alison (2009). Rethinking Gendered Perversion and Degeneration in Visions of Sadism and Masochism, 1886–1930. *Journal of the History of Sexuality*, Austin, Tex.: University of Texas Press, roč. 18, č. 1, s. 138–157; Moore, Alison (2009). The Invention of Sadism? The Limits of Neologisms in the History of Sexuality. *Sexualities*. London; Thousand Oaks, CA: Sage Publications, roč. 12, č. 4, s. 486–502; Moore, Alison (2010). Sadean Nature and Reasoned Morality in Adorno/Horkheimer's Dialectic of Enlightenment. *Psychology & Sexuality*. Publikováno online: Routledge, roč. 1, č. 3, s. 250–261; Moore, Alison (2011). Sadism as Social Violence: From Fin-de-Siècle Degeneration to the Critiques of Nazi Sexuality in Frankfurt School Thought. In: Fisher, Kate; Toulalan, Sarah (eds) *Bodies, Sex and Desire from the Renaissance to the Present*. Genders and Sexualities in History. London: Palgrave Macmillan, s. 221–235; Moore, Alison (2016). *Sexual Myths of Modernity: Sadism, Masochism, and Historical Teleology*. Lanham: Lexington Books, 279 s.

²⁸ Schaffner, Anna Katharina (2011). Fiction as Evidence: On the Uses of Literature in Nineteenth-Century Sexological Discourse. *Comparative Literature Studies*. University Park: Penn State University Press, roč. 48, č. 2, s. 165–199; Schaffner, Anna Katharina (2012). *Modernism and Perversion: Sexual Deviance in Sexology and Literature, 1850–1930*. Houndmills: Basingstoke, Hampshire, UK; New York: Palgrave Macmillan, 315 s.; Schaffner, Anna Katharina (2012). Visions of Sadistic Women: Sade, Sacher-Masoch, Kafka. *German Life and Letters*. Oxford: Blackwell, roč. 65, č. 2, s. 181–205.

Barbara Mennel²⁹ a v oblasti studia sadismu a masochismu v rámci dekadentní literatury nelze opominout ani publikaci *Aesthetic Sexuality: a Literary History of Sadomasochism* z roku 2013 Romany Byrne.³⁰

Otázku masochismu u Krafft-Ebinga v souvislosti s dílem Leopolda von Sacher-Masoch rozebírá historička sexuality Birgit Lang.³¹ Leopoldu von Sacher-Masoch se věnovali například též David Biale³² či Barbara Hyams.³³

Richardem von Krafft-Ebing a jeho dílem se od konce devadesátých let zabýval Harry Oosterhuis, jenž ve svých *Stepchildren of Nature: Krafft-Ebing, Psychiatry, and the Making of Sexual Identity* upřel pozornost k emancipačním prvkům v psychiatrově díle a jeho vztahu s pacienty.³⁴ Již z roku 1992 pak pochází dizertace Renate Hauser *Sexuality, Neurasthenia, and the Law: Richard von Krafft-Ebing (1840–1902)*, která se stala prvním důkladným psychiatrovým životopisem.³⁵

1.2 Teoretická základna a analytické kategorie

1.2.1 Scientia sexualis a ars erotica

Ve svých *Dějínách sexuality I, Vůle k vědě* (poprvé publikovaných roku 1976) Michel Foucault představil dva pojmy pro tuto práci klíčové, dva způsoby produkce pravdy (vědění) o sexu: scientia sexualis a ars erotica.

„Pravda“ a „vědění“ u Michela Foucaulta neznamení jedinou objektivní skutečnost, která je jako taková nepopsatelná, neboť k realitě se nelze vztahovat zcela bez

²⁹ Mennel, Barbara (2007). *The Representation of Masochism and Queer Desire in Film and Literature*. New York: Palgrave Macmillan, 208 s.

³⁰ Byrne, Romana (2013). *Aesthetic Sexuality: a Literary History of Sadomasochism*. New York: Bloomsbury Academic, 192 s.

³¹ Lang, Birgit (2017). The Shifting Case of Masochism: Leopold Von Sacher-Masoch's *Venus Im Pelz* (1870). In: Lang, Birgit; Damousi, Joy; Lewis, Alison. a *History of the Case Study: Sexology, Psychoanalysis, Literature*. Manchester: Manchester University Press, s. 19–54.

³² Biale, David. (1982) Masochism and Philosemitism: The Strange Case of Leopold Von Sacher-Masoch. *Journal of Contemporary History*. London: Sage Publications, roč. 17, č. 2, 1982, s. 305–323.

³³ Hyams, Barbara (1997). The Whip and the Lamp: Leopold von Sacher-Masoch, the Woman Question, and the Jewish Question. *Women in German Yearbook*. Lincoln; London: University of Nebraska Press, roč. 13, s. 67–79.

³⁴ Oosterhuis, Harry (2000). *Stepchildren of Nature: Krafft-Ebing, Psychiatry, and the Making of Sexual Identity*. Chicago: University of Chicago Press. 321 s; Oosterhuis, Harry (2012). Sexual Modernity in the Works of Richard von Krafft-Ebing and Albert Moll. *Medical History*. Publikováno online: Cambridge University Press, roč. 56, č. 2, s. 133–155.

³⁵ Hauser, Renate (1992). *Sexuality, Neurasthenia, and the Law: Richard von Krafft-Ebing (1840–1902)*. PhD disertační práce, London University, 371 s.

rámce,³⁶ ani izolovaný pravdivý výrok, ale pravdu/vědění (jedny z mnoha) vytvářené i chápáné prostřednictvím diskurzu. „Diskurzy“ jsou míněny systémy vytváření pravd a vědění – určují to, jak se o určitých oblastech a věcech mluví a mlčí, uvažuje a neuvažuje; zjednodušeně řečeno, jedná se o způsoby, jakými jsou významy a vztahy věcí v různých částech společnosti tvořeny, strukturovány a chápány; čočky, skrze které vnímáme svět. Diskurzy jsou vázány na čas a prostředí. Narozdíl od epistémé, zvláště pak epistémé, jak byly poprvé formulovány ve *Slovech a věcech* (*Les Mots et les choses*, 1966), nejsou diskurzy absolutizující a všezahrnující. Epistémé zde znamenají myšlenkové systémy spojené s dlouhými obdobími, jež Foucault aplikuje na evropské dějiny,³⁷ přičemž tyto epistémé podmiňují možnost (určitého typu) vědění.³⁸ Později Foucault koncept epistémé upravil a v sérii rozhovorů *Power/Knowledge* (1980) je definuje jako „aparát, který umožňuje vydělit ze všech možných prohlášení ta akceptovatelná v rámci [...] pole vědeckosti, a o kterých je možno říci, zda jsou pravdivá

³⁶ Exterioritu diskurzu (diskurzu jako exteriornímu se Foucault věnuje převážně v jiných pracích, tedy zejména ve smyslu vystoupení z něj) Michel Foucault rozebírá ve své esaji *Myšlení vnějšku* (*La Pensée du dehors*, 1966). Foucaultem je typicky zkoumána pouze jedna úroveň, úroveň diskurzu, který je sám na povrchu (exteriorní): série výroků, jíž je tvořen, nepotřebuje interioritu ke svému vysvětlení, myšlení, která je spojeno s interioritou, totiž pouze legitimizuje již známé pravdy diskurzu. Foucaultův přístup nicméně není jednoduchým determinismem, myšlení totiž může nabrat směr opačný a mířit k exterioritě, k vystoupení ze známého (jedná se tedy o protiklad hledání pravdy v hlubinách interiority). K exterioritě je možné se přiblížit paradoxně skrze jazyk: Foucault se zde obrací konkrétně k Blanchottově literatuře. Jazyk tak ve své sebereflexi a pokusu o transgresi směřuje až ke svému vlastnímu okraji, za nímž leží skutečná exteriorita: prázdnota, ticho, šílenství a smrt. Snahou o svou vlastní transgresi (a transgresi) jazyk expanduje za hranice známého. Originální název *La Pensée du dehors* zahrnuje dvě možné interpretace (jak myšlení z vnějšku, tak myšlení o vnějšku), které zachycuje též český překlad „Myšlení vnějšku“. (Foucault, Michel (1987). Maurice Blanchot: The Thought from Outside. In: Foucault, Michel a Blanchot Maurice. *Michel Foucault: Maurice Blanchot: The Thought from Outside / Maurice Blanchot: Michel Foucault as i Imagine Him*. New York: Zone Books, s. 1–58; K Myšlení vnějšku též Saghafi, Kas (1996). The “Passion for the Outside”: Foucault, Blanchot, and Exteriority. *International Studies in Philosophy*. Torino, Itálie: Filosofia, roč., č. 4, s. 79–92.)

³⁷ Foucault, Michel (2005). *The Order of Things*. London: Routledge, s. 183.

³⁸ „I am not concerned, therefore, to describe the progress of knowledge towards an objectivity in which today’s science can finally be recognized; what I am attempting to bring to light is the epistemological field, the episteme in which knowledge, envisaged apart from all criteria having reference to its rational value or to its objective forms, grounds its positivity and thereby manifests a history which is not that of its growing perfection, but rather preface that of its conditions of possibility; in this account, what should appear are those configurations within the space of knowledge which have given rise to the diverse forms of empirical science. Such an enterprise is not so much a history, in the traditional meaning of that word, as an ‘archaeology’.“ (Foucault, Michel (2005). *The Order of Things*. London: Routledge, s. xxiii-xxiv.)

či nepravdivá“.³⁹ Diskurzy jsou oproti tomu též v rámci jedné epistémé mnohé, je možné mezi nimi přecházet a měnit je.⁴⁰

Scientia sexualis je specifická (naši) západní společnost od 19. století. Jak již sám její název napovídá, jedná se o vědu o sexu v rámci moderní medicíny, jež vytvořila sexuální kategorizaci platnou do současnosti – to znamená sexuality, tedy sexuální identity (perverze a novější parafilie a sexuální orientace), jak je známe dnes. Scientia sexualis užívá k extrakci pravdy o sexu diskurzivní rituál zpovědi (či v českém překladu *Dějiny sexuality i „doznání“*).⁴¹ Od 16. století se forma doznání začala diseminovat do dalších oblastí. Stejně jako se věřící vyznával ze svých hříchů knězi a ze svých poklesků později žák učitel, zpovídá se také pacient lékaři ze svých symptomů, v případě scientie sexualis konkrétně psychiatrovi, a spoluvytváří s ním pravdu o sexu. V 19. století se tak zpověď stala nástrojem moderní medicíny.⁴² Jak bude v rámci této práce dále rozebíráno, zcela typickým příkladem je právě stvoření perverze masochismu Richardem von Krafft-Ebing a jeho pacienty na základě jejich zpovědí, tvořících případové studie.⁴³

Ve scientii sexualis je vědění – skrze formu doznání – předáváno zdola, od pacienta lékaři, od tázaného k inkvizitorovi (k otázky pokládajícímu), z pozice

³⁹ „I would define the episteme retrospectively as the strategic apparatus which permits of separating out from among all the statements which are possible those that will be acceptable within, i won't say a scientific theory, but a field of scientificity, and which it is possible to say are true or false. The episteme is the 'apparatus' which makes possible the separation, not of the true from the false, but of what may from what may not be characterised as scientific.“ (Foucault, Michel (1980). *Power/Knowledge: Selected Interviews and Other Writings, 1972–1977*. New York: Pantheon Books, s. 197.) Srovnej s konceptem falsifikovatelnosti Karla Poppera. (Popper, Karl Raimund (2002). *The Logic of Scientific Discovery*. London; New York: Routledge, s. 66.) Foucaultovo epistémé se vnějškově podobá konceptu paradigmatu Thomase Kuhna, ale liší se vnitřní strukturou a netýká se pouze oblasti vědy. (Kuhn, Thomas (1996). *The Structure of Scientific Revolutions*. Chicago: University of Chicago Press, s. 10. První vydání 1962.)

⁴⁰ Foucault pojem diskurz poprvé představil ve své *Archeologii vědění (L'Archéologie du savoir, 1969)*. K diskurzu se zde vyjadřuje například takto: „To this theme is connected another according to which all manifest discourse is secretly based on an 'already-said'; and that this 'already-said' is not merely a phrase that has already been spoken, or a text that has already been written, but a 'never-said', an incorporeal discourse, a voice as silent as a breath, a writing that is merely the hollow of its own mark. It is supposed therefore that everything that is formulated in discourse was already articulated in that semi-silence that precedes it, which continues to run obstinately beneath it, but which it covers and silences. The manifest discourse, therefore, is really no more than the repressive presence of what it does not say; and this 'not-said' is a hollow that undermines from within all that is said.“ (Foucault, Michel (1972). *Archeology of Knowledge and the Discourse on Language*. New York: Pantheon Books, s. 25.) Koncept diskurzu Foucault nadále rozvíjí kupříkladu právě ve svých *Dějínách sexuality (Histoire de la sexualité)* (první díl: 1976). (Foucault, Michel (1999). *Dějiny sexuality. I, Vůle k vědění*. Praha: Herrmann & synové, 189 s.)

⁴¹ Foucault, Michel (1999). *Dějiny sexuality. I, Vůle k vědění*. Praha: Herrmann & synové, s. 75–76.

⁴² Tamtéž, s. 80–81.

⁴³ Na podobu masochismu měla možná největší vliv případová studie založená na dopisech Krafft-Ebingova pacienta z Berlína. *Neue Forschungen a Psychopathii sexualis*. (Krafft-Ebing, Richard von (1890). *Neue Forschungen auf dem Gebiet der Psychopathia sexualis: eine medicinisch-psychologische Studie*. Stuttgart: Ferdinand Enke, s. 15–22, 25–28.)

ovládaného, informovaného a hovořícího směrem k ovládajícímu, neznalému a mlčícímu. Struktura moci a způsob předávání vědění jsou tak v rámci scientie sexualis opačné ars erotice.⁴⁴

Scientia sexualis jako taková se stala nejen hlavním subjektem Foucaultových *Dějiny sexuality I*, ale též předmětem zkoumání mnoha badatelů. Modernímu, medicínou vytvořenému pojetí sexuality se věnují například Harry Oosterhuis,⁴⁵ Alison Moore,⁴⁶ Birgit Lang,⁴⁷ Heike Bauer,⁴⁸ Anna Katharina Schaffner,⁴⁹ Jan Seidl, Jan Wintr, Lukáš Nozar⁵⁰ a mnozí další.

Je nutno podotknout, že scientia sexualis, spojovaná s neměnnou sexuální identitou, nikoli sexuálním aktem, není jen subjektem, ale do velké míry též čočkou, skrze niž věda, včetně humanitního bádání, na sexuální a erotickou oblast nahlíží. Už jen konstrukce pole bádání a jeho terminologie je scientii sexualis v mnoha případech určována, či přinejmenším významně ovlivňována. Konkrétním příkladem může být například užívání termínů jako „homosexualita“,⁵¹ „sadismus“ a „masochismus“. Mnozí badatelé se snaží vlivu medicínského diskurzu a scientii sexualis vzdorovat užíváním

⁴⁴ Foucault, Michel (1999). *Dějiny sexuality I. Vůle k vědění*. Praha: Herrmann & synové, s. 74.

⁴⁵ Oosterhuis, Harry (2000). *Stepchildren of Nature: Krafft-Ebing, Psychiatry, and the Making of Sexual Identity*. Chicago: University of Chicago Press. 321 s.; Oosterhuis, Harry (2012). *Sexual Modernity in the Works of Richard von Krafft-Ebing and Albert Moll. Medical History*. Publikováno online: Cambridge University Press, roč. 56, č. 2, s. 133–155.

⁴⁶ Schaffner, Anna Katharina (2011). Fiction as Evidence: On the Uses of Literature in Nineteenth-Century Sexological Discourse. *Comparative Literature Studies*. University Park: Penn State University Press, roč. 48, č. 2, s. 165–199.

⁴⁷ Kupříkladu: Lang, Birgit (2017). The Shifting Case of Masochism: Leopold Von Sacher-Masoch's *Venus Im Pelz* (1870). In: Lang, Birgit; Damousi, Joy; Lewis, Alison. *a History of the Case Study: Sexology, Psychoanalysis, Literature*. Manchester: Manchester University Press, s. 19–54. Či: Lang, Birgit (2021). Normal enough? Krafft-Ebing, Freud, and homosexuality. *History of the Human Sciences*. Publikováno online: Sage Publications, roč. 34, č. 2, s. 90–112.

⁴⁸ Bauer, Heike (2009). *English Literary Sexology: Translations of Inversion, 1860–1930*. Basingstoke, Hampshire: Palgrave Macmillan, xi, 216 s.

⁴⁹ ⁴⁹ Schaffner, Anna Katharina (2011). Fiction as Evidence: On the Uses of Literature in Nineteenth-Century Sexological Discourse. *Comparative Literature Studies*. University Park: Penn State University Press, roč. 48, č. 2, s. 165–199; Schaffner, Anna Katharina (2012). *Modernism and Perversion: Sexual Deviance in Sexology and Literature, 1850–1930*. Houndmills: Basingstoke, Hampshire, UK; New York: Palgrave Macmillan, 315 s.

⁵⁰ Seidl, Jan a kol. (2012). *Od žaláře k oltáři: emancipace homosexuality v českých zemích od roku 1867 do současnosti*. Brno: Host, 583 s.

⁵¹ Velké množství publikací věnujících se historii stejnopohlavního chování, nejen medicínskému konstruktovi homosexuality, z různých důvodů (často pro praktickou využitelnost, všeobecně snadnou srozumitelnost a rozpoznatelnost pojmu) užívá termín „homosexualita“ přinejmenším v názvu. Viz například: Rocke, Michael (1996). *Forbidden Friendships: Homosexuality and Male Culture in Renaissance Florence*. New York: Oxford University Press, 371 s.; Crompton, Louis (2003). *Homosexuality and Civilization*. Cambridge, Massachusetts: The Harvard University Press, 648 s.; Himl, Pavel; Seidl, Jan; Schindler, Franz (eds.) (2013). *„Miluji tvory svého pohlaví“: homosexualita v dějinách a společnosti českých zemí*. Praha: Argo, 649 s.

jiných termínů – v případě homosexuality například jejím negativním vymezením (neheterosexualita),⁵² které zahrnuje širší škálu orientací, či přídavným jménem „stejnopohlavní“, jehož užití znamená v rámci historického bádání relativně nejmenší risk anachronismu (jakkoli náplň termínu „pohlaví“ rovněž podléhá vlivu kultury a času).⁵³ Méně konzervativními pojmy zcela nahrazujícími termíny medicínského diskurzu jsou přídavná jména, „gay“, „queer“ či v češtině „teplý“ (například „teplé dějiny“),⁵⁴ které jsou takzvaným „reclaimingem“⁵⁵ (přivlastněním původně hanlivého výrazu a zbavením jeho urážlivého obsahu).⁵⁶ V oblasti bádání o sadismu a masochismu může být podobným způsobem přivlastněno slovo „kink“, které se ovšem týká širší oblasti nenormativní sexuální touhy a (především) praxe, nesouvisející s pohlavím touženého subjektu.⁵⁷ Takový termín by ovšem v případě této práce byl příliš široký, stejně jako hluboce anachronický. Sadismus a masochismus by rovněž v mnohých případech bylo možno zařadit pod termín queer,⁵⁸ který se typicky vztahuje na

⁵² Termínu neheterosexualita hojně užívá například Věra Sokolová. (Sokolová, Věra (2012). Skládání duhové mozaiky: Česká sexuologie a „gay“ a „lesbická“ orální historie v komunistickém Československu. *Gender, rovné příležitosti, výzkum*. Praha: Sociologický ústav Akademie věd České republiky, roč. 13, č. 2, s. 28–39.)

⁵³ Vývoji konceptu pohlaví se věnuje například Thomas Laqueur v monografii *Making Sex: Body and Gender from the Greeks to Freud*, v níž popisuje dva modely přítomné v evropských dějinách: jednopohlavní a dvojpohlavní model. Proměnu z jednopohlavního modelu, ve kterém muž a žena představují dvě verze jednoho pohlaví, v model dvojpohlavní, jenž ženské a mužské pohlaví chápe jako opačné fenomény, zasazuje do 18. století. (Laqueur, Thomas Walter (1990). *Making Sex: Body and Gender from the Greeks to Freud*. Cambridge, Massachusetts, and London, England: Harvard University Press, x, 313 s.)

⁵⁴ Slovní spojení „Teplé dějiny“ se stalo součástí názvu konference *Teplé dějiny v českých zemích / Queering Czech History*. (Společnost pro queer paměť, Ústav hospodářských a sociálních dějin FF UK, Fakulta výtvarných umění VUT v Brně (29.–30. listopadu 2019). *Teplé dějiny v českých zemích / Queering Czech History*. Filozofická fakulta Univerzity Karlovy v Praze, nám. Jana Palacha 1/2, Praha.)

⁵⁵ „To take control of a term that has a pejorative context. queer, dyke, and queen are examples of words that have been reclaimed by the LGBT community.“ (Urban Dictionary: reclaim. Urban Dictionary, August 11: Big brain [online]. © 1999 [cit. 11.08.2022]. Dostupné z: <https://www.urbandictionary.com/define.php?term=reclaim>)

⁵⁶ V kontextu české historické vědy jsou termíny homosexualita, stejnopohlavní, gay, queer i teplý užity například v jednotlivých příspěvcích publikace „*Miluji tvory svého pohlaví*“: *homosexualita v dějinách a společnosti českých zemí*. (Himl, Pavel; Seidl, Jan; Schindler, Franz (eds.) (2013). „*Miluji tvory svého pohlaví*“: *homosexualita v dějinách a společnosti českých zemí*. Praha: Argo, 649 s.)

⁵⁷ Merriam-Webster Dictionary definuje kink jako „nekonvenční sexuální zálibu či chování“ (v originále: „unconventional sexual taste or behavior“). (Kink Definition & Meaning – Merriam – Webster. *Dictionary by Merriam-Webster: America's most-trusted online dictionary* [online]. © 2022 [cit. 01.07.2022]. Dostupné z: <https://www.merriam-webster.com/dictionary/kink>)

⁵⁸ Například sadistické ženy a masochističtí muži zcela jistě překračují genderové a sexuální normy současné západní společnosti, jakkoli mohou být zároveň heterosexuálními a cisgender. Navazujeme-li na Judith Butler, součástí identity ženy je heterosexualita, stejně jako submisivita (tak jako u mužů dominance). Ženský sadismus a mužský masochismus tak tyto kategorie nabourávají, a jsou tedy nenormativní stejným způsobem.

„The notion that there might be a ‘truth’ of sex, as Foucault ironically terms it, is produced precisely through the regulatory subjects of sex/gender/desire practices that generate coherent identities through the matrix of coherent gender norms. The heterosexualization of desire requires and institutes the production

neheterosexuální a necisrodové (necisgender) identity, je však možno jej aplikovat též na sexuální nenormativitu jako takovou.⁵⁹ V následujícím textu ovšem užívám termínů sadismus a masochismus z důvodů ideální historicity nejen pro sledované období, ale též pro rozbor konstrukce sadismu a masochismu v díle muže, jenž je sám takto nazval, Richarda von Krafft-Ebing. Analogicky též neronismus a encolpismus Václava Bělehradského nazývám právě jmény, jež soudní lékař sám vytvořil. V případě individuální touhy, jak je zobrazena například ve *Venuši v kožichu* Leopolda von Sacher-Masoch, se rovněž přednostně držím výrazu, jehož užívá sám autor (v tomto případě „nadsmyslnost“).

Pojmy sadismus a masochismus byly částečně přivlastněny BDSM komunitou, způsobem, který se podobá užití termínu „homosexualita“ a zároveň se od něj ve významném bodu liší. Zatímco homosexualita je chápána převážně jako neměnná identita – sexuální orientace – sadomasochismus v rámci BDSM komunity bývá spojován častěji s praxí a s činem, kterého se může dopustit každý, a tímto způsobem se odděluje od svých kořenů v srdci medicínského diskurzu.⁶⁰ Sadomasochismus je tak vnímán spíše jako skupina sexuálních praktik (erotika) než jako druh orientace a identity (sexualita), ačkoli ani takové interpretace sadismu a masochismu, zvláště v queer komunitách, nejsou

of discrete and asymmetrical oppositions between ‘feminine’ and ‘masculine’, where these are understood as expressive attributes of ‘male’ and ‘female’. The cultural matrix through which gender identity has become intelligible requires that certain kinds of ‘identities’ cannot ‘exist’—that is, those in which gender does not follow from sex and those in which the practices of desire do not ‘follow’ from either sex or gender. ‘Follow’ in this context is a political relation of entailment instituted by the cultural laws that establish and regulate the shape and meaning of sexuality. Indeed, precisely because certain kinds of ‘gender identities’ fail to conform to those norms of cultural intelligibility, they appear only as developmental failures or logical impossibilities from within that domain. Their persistence and proliferation, however, provide critical opportunities to expose the limits and regulatory aims of that domain of intelligibility and, hence, to open up within the very terms of that matrix of intelligibility rival and subversive matrices of gender disorder.” (Butler, Judith (2006). *Gender Trouble. Feminism and the Subversion of Identity*. New York; London: Routledge, s. 23–24.)

⁵⁹ Přídavné jméno queer znamená doslova „(pra)podivný“, „divný“ či „zvláštní“. (queer překlad z angličtiny do češtiny – Seznam Slovník. *Seznam Slovník* [online]. © 1996 [cit. 11.08.2022]. Dostupné z: https://slovník.seznam.cz/preklad/anglicky_cesky/queer) Během nedávné historie slovo „queer“ několikrát změnilo svůj význam. V současnosti je největší výhodou (stejně jako nevýhodou) užití tohoto termínu jeho šíře, neurčitost a opozice vůči normativním, rigidně definovaným kategoriím sexuality vděčícím za svá pojmenování medicíně. Annamarie Jagose ve své monografii *Queer Theory* v rámci definice „queerness“ explicitně zahrnuje též (heterosexuální) „straight queerness“. (Jagose, Annamarie (1996). *Queer Theory: An Introduction*. New York: New York University Press, s. 97.)

⁶⁰ „For, although BDSM is sometimes thought of as an identity, it is explicitly imagined as an identity based on doings: BDSM is a practice of pleasure. Jay, for example, a heterosexual switch with top leanings, argues that SM activists fighting against discrimination should not follow the model of sexual orientation, which would argue that BDSM practitioners are a sexual minority deserving of rights based on (immutable) identity. Instead, he understands SM as a sexual activity.“ (Weiss, Margot D. (2006). *Working at Play: BDSM Sexuality in the San Francisco Bay Area*. *Anthropologica*. Publikováno online: Canadian Anthropology Society, roč. 48, č. 2, s. 233.)

výjimečnými (orientaci v tomto případě často konstituují spojení různých složek touhy, například identita letaherdyke, již spoluvytváří jak sapfická, tak BDSM či kinky touha).⁶¹

Pozice ars eroticy je jak u Foucaulta samotného, tak v rámci navazujícího bádání poněkud komplikovanější.

Ars erotica, jakožto způsob předávání pravdy (a konstrukce vědění) o sexu, je dle Foucaulta vlastní mimozápadním společnostem a minulosti (typicky antice),⁶² například Číně, Japonsku, Římu, arabskomuslimským společnostem či Řecku.⁶³ V kontrastu se scientií sexualis bývá spjata s praxí – pravda o sexu je zkušeností „extrahovanou ze slasti samotné“.⁶⁴ Toto vědění je tajné, stejně jako vědění scientie sexualis, ale nikoli pro svou ostudnost, nýbrž pro exkluzivitu sobě vlastní – vulgarizací by ztratilo hodnotu i svou podstatu. Není hodnoceno na základě své užitečnosti, ani přípustnosti a zapovězenosti, ale dle kvality rozkoše.⁶⁵ Vědění je zde předáváno shora, od učitele žáku, formou zasvěcení – iniciace do vznešeného, esoterického tajemství.

Přestože Michel Foucault nejprve uvádí, že naše (tedy západní) společnost ars eroticu na první pohled postrádá, nakonec její projevy přece nachází, a to v duchovní oblasti, konkrétně jako součást zbožnosti katolické reformace. Vztah věřícího s Bohem je konstituován jako interakce žáka s mistrem. Následovník Krista prochází mnoha zkouškami a je odměňován rozkoší (a bolestí, která patří k imitaci učitele) extáze.⁶⁶

⁶¹ „for her, BDSM ‘is definitely an orientation in the same way my sexual orientation is not a sexual choice, it’s just who i am, so that makes it an identity’“ (Tamtéž, s. 234.)

„Panther, a heterosexual dominant top, told me that for him, BDSM was an identity or orientation.“ (Tamtéž, s. 232.)

⁶² Foucault, Michel (1999). *Dějiny sexuality. I, Vůle k vědění*. Praha: Herrmann & synové, s. 68.

⁶³ „V Řecku se na sebe pravda a sexualita vázaly v pedagogice, v přenášení vzácného vědění z těla na tělo; sex sloužil jako podklad pro iniciaci do poznání. u nás se pravda a sexualita spolu vážou v doznání, povinném a vyčerpávajícím výčtu tajemství jedince. Podkladem sexu a jeho manifestací je však v tomto případě pravda.“ (Tamtéž, s. 73.)

Později ovšem Michel Foucault svůj postoj částečně přehodnotil: „In 1983, Foucault, criticizing the first volume of *The History of Sexuality*, stated that ‘the Greeks and Romans did not have any *ars erotica* to be compared with the Chinese *ars erotica* (or at least it was not something very important in their culture). They had a *techne tou biou* [art of life] in which the economy of pleasure played a very large role. Thus, the sexual aesthetics of Ancient Greece should not be considered synonymous with the *ars erotica*, or at least with how Foucault understood the *ars erotica* to operate in other cultures. Yet Foucault certainly grants the Ancient Greek aesthetics of existence a strong affinity with the *ars erotica*, particularly in its opposition to the *scientia sexualis* and modern sexuality.“ (Byrne, Romana (2013). *Aesthetic Sexuality: a Literary History of Sadomasochism*. New York: Bloomsbury Academic, s. 3.)

⁶⁴ „Přesněji: toto vědění musí být postupně převedeno do samotné sexuální praxe, aby tu působilo zevnitř a znásobilo jeho účinky.“ (Foucault, Michel (1999). *Dějiny sexuality. I, Vůle k vědění*. Praha: Herrmann & synové, s. 69.)

⁶⁵ Tamtéž, s. 68.

⁶⁶ Tamtéž, s. 83–84.

Příkladem takové odměny může být díky sochařské interpretaci (1647–1652)⁶⁷ Giana Lorenza Berniniho široce známá extáze Terezie z Avily (1515–1582),⁶⁸ již popsala světice ve své autobiografii (dokončené roku 1565).⁶⁹ Foucault dále navrhuje, že též scientii sexualis, s její „slastí z analýzy“, by bylo možno považovat za specifický druh ars eroticy, její „zjemnělou západní verzi“.⁷⁰

Ars eroticu tedy sám Foucault formuluje jako koncept otevřený interpretaci. a interpretaci napříč humanitními vědami vskutku podroben bývá.

Antropoložka Nicoletta Landi ve své eseji „BDSM: Ars Erotica Between Pain and Pleasure“ tvrdí, že moderní „BDSM může být považováno podle Foucaultovy definice za ars eroticu“.⁷¹ S takovým tvrzením, ač jej autorka dostatečně nerozvádí, lze do velké míry souhlasit. Zvyklosti a pravidla (BD)SM komunit skutečně obvykle ve větší či menší rigiditě odpovídají ars erotice. Cílem i měřítkem se stává slast,⁷² cestičky k vybrané extázi

⁶⁷ Bernini, Gian Lorenzo (1647–1652). *Extáze svaté Terezy* [mramor]. At: Santa Maria Della Vittoria, Řím.

⁶⁸ „Tentokrát se Pánu líbilo, aby mi ho ukázal takto. Nebyl nijak veliký, spíše malý a velmi krásný: jeho tvář žhnula, takže se zdálo, že je to jeden z oněch vznešených duchů, kteří se zcela stravují láskou; myslím, že se nazývají cherubové. Nikdy mi neříkají, jak se jmenují; avšak je takový rozdíl mezi jedněmi a druhými a mezi jedním a druhým z nich, že bych nevěděla, jak se mám vyjádřit.

Onen cherubín držel v ruce dlouhé zlaté kopí, na jehož železném hrotu vyšlehoval plamen, jak se mi zdálo. Měla jsem dojem, že mi jím vícekrát proklál srdce a strhl je hluboko do útrob; když pak kopí vytrhával, zdálo se mi, že mi je vyrvé ven, ponechávaje mne ve výhni lásky. Mučivá palčivost rány byla tak živá, že se mi draly přes rty vzlyky, o nichž jsem se už zmínila, avšak zároveň tak sladká, že mi bránila toužit, aby skončila a abych hledala nějaké jiné rozptýlení leč v Bohu. Ačkoliv to není fyzická bolest, nýbrž duchovní, zakouší to trochu i tělo, ba mnoho. Tehdy vládne mezi duší a Bohem něco jako úchvatně slastná idyla. Prosím Boha, aby ji zakusili ti, kteří by mi nevěřili.“ (Teresa de Jesús (1991). *Život*. Překlad Josef Koláček. Vyd. 2., V Nakladatelství Tiskárny Vimperk 1. Vimperk: Nakladatelství Tiskárny Vimperk, s. 257.)

⁶⁹ Tamtéž, s. 400.

⁷⁰ Foucault, Michel (1999). *Dějiny sexuality. I. Vůle k vědění*. Praha: Herrmann & synové, s. 84–85.

⁷¹ „[...] BDSM can be considered as an ars erotica, using Michel Foucault's definition [...]“ Landi též zdůrazňuje, že je zásadní rozlišit „sadosomochismus jako sexuální perverzi a konsenzuální BDSM hru jako vědomou aktivitu hráčů“. Rozdělení perverze a perverzity, zhýralosti a nezvoleného neduhu, činu a identity, jak bude rozvedeno níže, je vskutku fenoménem, který se v jisté podobě zachoval do současnosti a zasloužil by si jistě další zkoumání. (Landi, Nicoletta (2014). *BDSM: Ars Erotica between Pain and Pleasure*. In: Fox, Roy F.; Monteiro, Nicole M. (eds.) *Pain without Boundaries*. Leiden, Nizozemí: Brill, s. 64. Autorka čerpá z: Foucault, Michel (2004). *'Storia Della Sessualità' Vol. i 'La Volontà di Sapere'*. Milano: Feltrinelli, s. 63.)

⁷² Srovnání pozice slasti ve Foucaultově ars erotice a v SM v rámci homosexuální „leather“ scény nabízí například druhý díl monografie *The Leatherman's Handbook* známého amerického leathermana Larryho Townsenda. Foucault píše: „V umění erotiky je pravda extrahována za slasti samotné, chápané jako praxe a přijímané jako zkušenost; slast není myšlena ve vztahu k absolutnímu zákonu dovoleného a zakázaného, v odkazu na kritérium užitečnosti, ale nejprve, a především, ve vztahu k sobě samé; má být poznávána jako slast, tedy ve své intenzitě, své specifické kvalitě, svém trvání, svých ohlasech v těle a v duši.“ Larry Townsend pak představuje pozici slasti v SM takto: „Basically, we are dealing with a hedonistic pleasure, no better, no worse than a person indulging himself in any other physical pastime with a concomitant element of desirable sensation... Everything within an SM exchange is done with the intent of producing physical or emotional pleasure. This is the basis for the whole scene and, simplistic as the statement may seem, it is the universal key to everything we are going to explore in the course of this discussion. (If you want a greater expansion on the philosophy of hedonism, read Jeremy Bentham's monographs on Utilitarianism, which theories stem from the early Greek philosophy of Cyrenaics as postulated by

se důmyslně klikatí, vědění je předáváno učitelem žáku prostřednictvím zasvěcení (ať už pouze v rámci páru, či služebně staršími a zkušenějšími členy komunity nováčkům, v dnešní době nejen osobně, ale často i skrze on-line vztahy a diskuzní skupiny),⁷³ aby bylo převedeno do praxe. BDSM se tak skutečně stává uměním erotiky, někdy více ve smyslu umění krásného, jindy, jako například v systému Old Guard,⁷⁴ skutečným řemeslem se všemi jeho cechovními pravidly.⁷⁵

V souvislosti s touto interpretací ars erotiky je vhodné podotknout, že homosexuální SM komunitě se při několika příležitostech věnoval sám Michel Foucault. Například v rozhovoru s Jamesem O'Higinsem popsal moderní SM v rámci homosexuálních komunit jako „způsob intenzifikace sexuálního aktu“, „zcela nové umění sexuální praxe“ které se „snaží objevit všechny vnitřní možnosti sexuálního jednání“ a jež hodlá „užít každé části těla jako sexuálního nástroje“. Laboratoře takové sexuální experimentace, jako New York a San Francisco, srovnal se „středověkými dvory, kde byla definována přísná pravidla dvoření“.⁷⁶ Přestože ars eroticu v tomto případě Foucault

Aristippus.)“ (Townsend, Larry (1989) *The Leatherman's Handbook II*. New York: Carlyle Communications, s. 19.)

⁷³ Kupříkladu komunita BDSMAdvice na mezinárodně oblíbeném internetovém fóru Reddit. (A place for advice on topics relating to BDSM. *Reddit – Dive into anything* [online]. © 2022 [cit. 30.06.2022]. Dostupné z: <https://www.reddit.com/r/BDSMAdvice/>)

⁷⁴ „Europe as it exists today had its roots within gay male biker clubs mostly composed of World War II veterans whose experiences in the war and whose homosexuality prevented them from going ‘back home’; instead, they stayed in the Bay Area of San Francisco and fashioned themselves as outcasts in all-male friendship networks.“ (Thompson, Mark, ed. (1991). *Leatherfolk: Radical Sex, People, Politics, and Practice*. Los Angeles: Alyson, xx, 328 s.; Sisson, Kathy (2007). The Cultural Formation of S/M: History and Analysis. In: Langdridge, Darren; Barker, Meg (eds.) *Safe, Sane, and Consensual: Contemporary Perspectives on Sadomasochism*. Houndmills, New York: Palgrave, s. 16–40. Via Bauer, Robin (2008). Transgressive and Transformative Gendered Sexual Practices and White Privileges: The Case of the Dyke/Trans BDSM Communities. *Women's Studies Quarterly*. New York: The Feminist Press at the City University of New York. roč. 36, č. 3/4, s. 236.) „This so-called Old Guard based much of their social interactions on the discipline, hierarchy, and homosocial/sexual camaraderie they were familiar with from the military. They were a small, secretive community, and novices were introduced to BDSM practices through personal mentors and had to undergo certain initiations. Safety was further ensured through social control.“ (Bauer, Robin (2008). Transgressive and Transformative Gendered Sexual Practices and White Privileges: The Case of the Dyke/Trans BDSM Communities. *Women's Studies Quarterly*. New York: The Feminist Press at the City University of New York. roč. 36, č. 3/4, s. 236–237.)

⁷⁵ „Some are nostalgic for the Old Guard Leathermen days when, instead of ‘play’, SM was considered ‘work’ (as in, ‘I’ll work you over’) and whips were ‘tools’ not ‘toys’.“ (Weiss, Margot D. (2006). Working at Play: BDSM Sexuality in the San Francisco Bay Area. *Anthropologica*. Publikováno online: Canadian Anthropology Society, roč. 48, č. 2, s. 236.)

⁷⁶ „What you have, then, is a situation where all the energy and imagination, which in the heterosexual relationship were channelled into courtship, now become devoted to intensifying the act of sex itself. a whole new art of sexual practice develops which tries to explore all the internal possibilities of sexual conduct. You find emerging in places like San Francisco and New York what might be called laboratories of sexual experimentation. You might look upon this as the counterpart of the medieval courts where strict rules of proprietary courtship were defined. It is because the sexual act has become so easy and available to homosexuals that it runs the risk of quickly becoming boring, so that every effort has to be made to innovate and create variations that will enhance the pleasure of the act

nezmiňuje, citované popisy sadomasochismu v západní gay komunitě začátku 80. let nejsou jejímu obsahu příliš vzdáleny.

Lze však koncept ars eroticy aplikovat též na sadismus a masochismus v hlubší minulosti, ve zkoumaném období poslední třetiny 19. století? Záleží na tom, kterou interpretaci zvolíme. Ars erotica v nejužším z Foucaultem navrhovaných významů – esoterické umění vlastní orientu – se nejspíš k aplikaci na (středo)evropské prostředí příliš nehodí; ovšem v této práci bude širší, mimovědecké předávání pravdy o sexu zastoupeno nejen jako protiklad scientii sexualis, ale jako konstitutivní složka, ze které scientia sexualis vychází. Pro toto mimovědecké poznání, poznávání a reprezentaci užiji pojmu „erotika“ a bude zastoupeno uměleckou a neodbornou literaturou, jež hrála ve vzniku Krafft-Ebingových perverzí klíčovou úlohu.

1.2.2 Terminologie

Richard Shusterman v publikaci *Ars Erotica: Sex and Somaesthetic in the Classical Arts of Love* analyzuje výhody dvojjazyčnosti slovního spojení ars erotica. Latinské „ars“ zahrnuje řemeslo, ale též krásné umění, je tedy dosti inkluzivní, zatímco řecké „techné“ může v současnosti vzbuzovat poměrně specifické asociace až mechanického rázu. Řecký „erós“, na rozdíl od latinského „amor“, pak vyniká svou specifičností, jež je v tomto případě naopak žádoucí. Označuje vášnivou, smyslnou, roztouženou lásku.⁷⁷ Ve snaze zachytit nejen oblast čistě sexuální, jež bývá konotačně příliš spojena s přísně biologizujícím diskurzem – s přírodou, spíše než s kulturou, s pohlavím a reprodukcí, spíše než se smyslnou láskou – (a byla by tak implicitním přijetím medicínské kategorizace sexuality), v práci užívám právě uvedeného termínu „erós“.

That is to say, sexual relations are elaborated and developed by and through mythical relations. S & M is not a relationship between he (or she) who suffers and he (or she) who inflicts suffering, but between the master and the one on whom he exercises his mastery. What interests the practitioners of S & M is that the relationship is at the same time regulated and open. It resembles a chess game in the sense that one can win and the other lose. The master can lose in the S & M game if he finds he is unable to respond to the needs and trials of his victim. Conversely, the servant can lose if he fails to meet or can't stand meeting the challenge thrown at him by the master. This mixture of rules and openness has the effect of intensifying sexual relations by introducing a perpetual novelty, a perpetual tension and a perpetual uncertainty which the simple consummation of the act lacks. The idea is also to make use of every part of the body as a sexual instrument.“

(O'Higgins, James; Foucault, Michel (1982). II. Sexual Choice, Sexual Act: An Interview with Michel Foucault. *Salmagundi*, New York: Skidmore College, č. 58/59, s. 20.)

⁷⁷ Shusterman, Richard (2021). *Ars Erotica: Sex and Somaesthetic in the Classical Arts of Love*. Cambridge, UK; New York: Cambridge University Press, s. 2–4.

„erotika“, „erotický“ (například „erotická preference“).⁷⁸ Erós, jakožto pojem popisující lásku spjatou s touhou a smyslnou vášní, dle mého názoru nejlépe vystihuje sledovanou oblast a považuji jej za dostatečně nezávislý na medicínském diskurzu, aby do něj bylo možno zahrnout také vnímání aktérů zdola. Termín „sexualita“ tak spojuje se sférou moderní, medikalizované identity, pojem „erotika“ s oblastí sexualitu potenciálně zahrnující, ale zároveň jí opačnou – ve stejném duchu, jako je scientia sexualis opačná ars erotice, ale může být zároveň její součástí. Ars erotica a scientia sexualis jsou dvěma způsoby předávání vědění, pojmy sexualita a erotika ovšem v této práci vnímám jako kategorie širší – sexualita a erotika totiž zaštiťuje dvě zdrojové oblasti této práce: sféru medicínského diskurzu, a sféru diskurzu literárního.

Primárním termínem, jímž v této práci nazývám erotické cítění, je „touha“. Tento pojem je aplikovatelný jak na oblast erotiky, tak na oblast sexuality, nepodléhá explicitně žádné z nich a není podmíněn praxí, jakkoli praxi nevylučuje. Stejně tak jej lze aplikovat jak na touhu individuální, tak na širší principy touhy. Termín bývá často užíván, jakkoli širě, než v této práci, v rámci v současných queer studies a queer teorie.

V oblastech, které se zabývají otázkou reprodukce, užívám rovněž termínů reproduktivní a nereproduktivní sexualita. Tyto pojmy nejsou primárně aplikovány na všechny oblasti práce proto, že by tato aplikace znamenala přitakání medicínské koncepci a jejímu hodnocení a podmiňování nenormativního erótu.⁷⁹ Naproti tomu samotní aktéři svou nenormativní, sadistickou a masochistickou touhu nutně nevnímali jako založenou na nereproduktivitě (jakkoli v případě mužů, kteří přišli do kontaktu s lékařským diskurzem, byla jejich sexualita jako nereproduktivní medicínou konstruována).⁸⁰ V díle Leopolda von Sacher-Masoch, podle jehož knih je masochismus pojmenován, bývá

⁷⁸ Viz například „Sexualita, to je korelát této pomalu se vyvíjející diskurzivní praxe, jíž je scientia sexualis.“ (Foucault, Michel (1999). *Dějiny sexuality. I, Vůle k vědění*. Praha: Herrmann & synové, s. 81.)

⁷⁹ „Als pervers muss jede Aeusserung des Geschlechtstriebes erklärt werden, die nicht den Zwecken der Natur, i. e. Fortpflanzung entspricht.“ (Krafft-Ebing, Richard von (1886). *Psychopathia sexualis. Eine klinisch-forensische Studie*. Stuttgart: Ferdinand Enke, s. 35.) Či: „Als pervers muss — bei gebotener Gelegenheit zu natur-gemässer geschlechtlicher Befriedigung — jede Aeusserung des Geschlechtstriebes erklärt werden, die nicht den Zwecken der Natur, i. e. der Fortpflanzung entspricht.“ (Krafft-Ebing, Richard von (1907). *Psychopathia sexualis: mit besonderer Berücksichtigung der Conträren Sexualempfindung. Eine klinisch-forensische Studie*. Stuttgart: Ferdinand Enke, s. 56.)

⁸⁰ Například samotný Leopold von Sacher-Masoch zplodil šest dětí. (Lang, Birgit (2017). The Shifting Case of Masochism: Leopold Von Sacher-Masoch's Venus Im Pelz (1870). In: Lang, Birgit; Damousi, Joy; Lewis, Alison. a *History of the Case Study: Sexology, Psychoanalysis, Literature*. Manchester: Manchester University Press, s. 40.)

naopak reprodukční role ženy – a její nadvláda nad mužem, mimo jiné z ní vycházející – přímo součástí konstrukce protagonistovy touhy.⁸¹

Dobovému termínu „perverze“, stejně jako současnému pojmu „parafilie“, se v kontextu medicíny a dalších oblastí, pro něž jsou tato slova klíčová, nevyhýbám. Perverze a parafilie totiž oplývají specifickou náplní; jsou konkrétními interpretacemi erotické touhy, jež je vnímána jako nenormativní a většinou patologická. Samo jejich užití tak nese informační hodnotu. Richard von Krafft-Ebing své kategorie vytvořil jako perverze, nikoli jako současné „kinks“ a sexuální orientace, které – jak bude zjevné – touhy, jež zahrnují, konstruuji a hodnotí výrazně odlišně. Je rovněž důležité podotknout, že pojem „perverze“ nemusí mít pouze negativní konotace; například v rámci predekadentní a dekadentní literatury jde o vysoce estetizovanou charakteristiku, jejíž transgresivita je prezentována jako pozitivní. V takovém kontextu termín perverze rovněž nese zásadní informační hodnotu – dekadentní autor představuje jako krásné přesně to, co je všeobecně vnímáno jako odporné.⁸² Slovo „perverze“ v sobě též, stejně jako pojmy „teplý“, „gay“, „queer“, ale koneckonců též „sadismus“ a „masochismus“, nese potenciál k reclaimingu.

⁸¹ Sacher-Masoch, Leopold von (2009). *Venuše v kožichu*. Praha: Volvox Globator, s. 49.

⁸² Například ve sbírce *Poems and Ballads* britského básníka Algernona Charlese Swinburna je termín „perverse“ opakovaně užíván v pozitivním smyslu. (Swinburne, Algernon Charles (1866). *Poems and Ballads*. London: John Camden Hotten, Piccadilly, s. 183–184, 221, 223.)

I said "she must be swift and white,
And subtly warm, and half perverse,
And sweet like sharp soft fruit to bite,
And like a snake's love lithe and fierce."
Men have guessed worse. (Tamtéž, s. 221.)

2 Masochismus a sadismus včera a dnes: významy pojmů ve 20. a 21. století

V následujících podkapitolách představuji masochismus a sadismus tak, jak mohou být vnímány pozorovateli z roku 2022. Domnívám se, že stejně jako se historie pojmu promítá do současného vnímání, exkurz do minulosti se neobejde bez znalosti současnosti, bez porozumění mnohohrstevnatosti čoček, skrze které je minulost chtě nechtě nahlížena. Na samotném počátku je tedy nutné přiznat a pojmenovat představy, které autora a čtenáře mohou ovlivňovat. Cílem této části práce je svižným tempem projít cestou lemovanou sadismy a masochismy zpět k jejich zrodu v medicínské pojmológii poslední třetiny dlouhého 19. století. Vývoj koncepcí sadismu a masochismu ve 20. a na začátku 21. století tak může být s Krafft-Ebingovými kategoriemi srovnán. Putování zahrnuje zastavení nejen u slovníkových, medicínských, kriminologických a filosofických definic těchto dvou systémů touhy, často implementovaných shora, ale též pohledy samotných konsenzuálně a spokojeně praktikujících sadistů a masochistů v rámci současné BDSM komunity, jejichž hlasy nebyvaly v dříve jmenovaných oblastech slýchány příliš často.

2.1 Masochismus dnes

2.1.1 Slovníkové definice

„Pohlavní úchylka projevující se potřebou být trýzněn“, *masochistický*, *masochist(k)a*. Podle rak. spisovatele L. von Sachera-Masocha (1895), který ve svých románech podobné projevy popisuje.⁸³ Tak masochismus definuje *Český etymologický slovník* z roku 2001. Termín masochismus ovšem ušel od svého prvního užití německým psychiatrem Richardem von Krafft-Ebbing (1840–1902) ve studii o sexuální patologii *Neue Forschungen auf dem Gebiet der Psychopathia sexualis* dlouhou cestu.⁸⁴ Tato změna částečně proběhla v medicínském diskurzu – ve scientii sexualis –, v diskurzu samotných praktikujících aktérů – v ars erotice –, stejně jako právě v prostoru slovníkových definic – nejveřejnější a nejobecnější ze tří jmenovaných oblastí.⁸⁵

⁸³ Rejzek, Jiří (2001). *Český etymologický slovník*. Voznice: Leda, s. 366.

⁸⁴ Krafft-Ebing, Richard von (1890). *Neue Forschungen auf dem Gebiet der Psychopathia sexualis: eine medicinisch-psychologische Studie*. Stuttgart: Ferdinand Enke, VI, 80 s.

⁸⁵ Foucault, Michel (1999). *Dějiny sexuality. I, Vůle k vědění*. Praha: Herrmann & synové, s. 68–69.

Internetové zdroje, slovníky a encyklopedie, které mají v současnosti na veřejné mínění pravděpodobně větší vliv než slovníky papírové, uvádějí výklady podobné. Následující definice masochismu byly zvoleny na základě skutečnosti, že se skrývají mezi prvními odkazy na internetové slovníky, které v době sestavování této práce nabízel vyhledávač Google při zadání hesel „masochismus“, „masochismus definice“, „masochismus význam“ a „masochism“ „masochism definition“, „masochism meaning“; a takto mohly být zároveň pravděpodobným zdrojem informací typického uživatele.⁸⁶ Slovník cizích slov ABZ masochismus popisuje jako „sexuální úchylku, kdy je nutno k dosažení uspokojení zakoušet bolest nebo ponížení“,⁸⁷ podobně jako zdroj slovníkového pole vyhledávače google.com, slovník Lexico, vycházející z Oxford English Dictionary,⁸⁸ či článek o sadomasochismu v anglické verzi internetové encyklopedie Wikipedie.⁸⁹ Za zmínku stojí dvojí definice masochismu slovníku Merriam-Webster Dictionary, která poměrně přesně popisuje současné užití slova, aniž by obsahovala hanlivé výrazivo. Masochismus zde znamená za prvé „odvozování sexuálního uspokojení z vlastní bolesti nebo ponížení způsobovaných (sám) sebou či jinou osobou“, za druhé „potěšení z toho, být týrán či ovládán, záliba v utrpení“.⁹⁰ Tato definice tedy obsahuje kromě sexuálního masochismu též masochismus sociální, který, na rozdíl od sociálního sadismu (viz podkapitulu „Sadismus dnes“), na stránkách slovníků nebývá vždy přítomen.

Další zdroje, jako například česká verze již zmíněného wikipedického článku, dokonce zmiňují jako definující pouze potěšení z přijímané bolesti, prvek ponížení

⁸⁶ Vyhledávání bylo prováděno skrze českou, nizozemskou a USA IP adresu a v anonymním režimu, pro redukci individualizace výsledků. Všechna tato vyhledávání vedla ke stejným výsledkům na prvních příčkách.

⁸⁷ masochizmus, masochismus - ABZ.cz: slovník cizích slov. *ABZ.cz: slovník cizích slov – online hledání* [online]. © 2005-2022 [cit. 23.05.2022]. Dostupné z: <https://slovník-cizich-slov.abz.cz/web.php/slovo/masochizmus-masochismus>

⁸⁸ „Masochism: The tendency to derive pleasure, especially sexual gratification, from one’s own pain or humiliation.“ (MASOCHISM English Definition and Meaning | Lexico.com. *Definitions, Meanings, & Spanish Translations | Lexico.com* [online]. © 2022 [cit. 23.05.2022]. Dostupné z: <https://www.lexico.com/en/definition/masochism>)

⁸⁹ „Sadomasochism is the giving and receiving of pleasure from acts involving the receipt or infliction of pain or humiliation.“ (Sadomasochism – Wikipedia. *Wikipedia, the free encyclopedia* [online]. © 2021 [cit. 23. 05. 2022]. Dostupné z: <https://en.wikipedia.org/w/index.php?title=Sadomasochism&oldid=1082435404>)

⁹⁰ „Masochism:

1) the derivation of sexual gratification from being subjected to physical pain or humiliation by oneself or another person

2) pleasure in being abused or dominated: a taste for suffering“ (Masochism Definition & Meaning – Merriam-Webster. *Dictionary by Merriam-Webster: America’s most-trusted online dictionary* [online]. © 2022 [cit. 23.05.2022]. Dostupné z: <https://www.merriam-webster.com/dictionary/masochism>)

tentokrát zcela opomíjejíce. Masochismem je tak podle české Wikipedie „sexuální potěšení, při kterém je jedinec vzrušen bolestí, která je mu způsobována“.⁹¹

2.1.2 BDSM komunita a masochismus

Právě tato definice masochismu se zdá být nejbližší současnému vnímání onoho termínu samotnou BDSM komunitou. Relativně konzervativně pojatý BDSM Test nejen popisuje masochisty jako jedince, kteří si užívají bolest, ale dokonce vyhledávají „určité typy bolesti působené partnerem/partnery, obvykle v sexuálním kontextu“ (kurzíva vlastní).⁹²

Explicitní pojmenování toho, co předchází definice pouze naznačují, nalezneme v neformálních internetových shromaždištích (nejen) členů BDSM komunity – internetových fórech. Fórum Reddit nabízí diskuze v rámci tematických komunit vytvářených samotnými uživateli, které se mohou stát útočištěm a virtuálním „bezpečným místem“ pro sdílení zasvěcených (i méně zasvěcených) názorů. Na dotazy, zda je možný dominantní masochismus (tedy potěšení ve vlastní bolesti spojené se sexuální dominancí), je zde odpovídáno kladně.⁹³ Masochismus a sadismus (stejně jako praktikování BDSM celkově) dokonce mohou být podle uživatelů naprosto asexuální touhou a praxí.⁹⁴

⁹¹ Sadismus a masochismus – Wikipedie. *Wikipedie, otevřená encyklopedie* [online]. © 2021 [cit. 23. 05. 2022]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/w/index.php?title=Sadismus_a_masochismus&oldid=20487068

⁹² „Masochists enjoy receiving (certain types of) pain from their partner(s), usually in a sexual context. Masochism is independent of pain tolerance: it is purely about the ability to enjoy (or get aroused by) certain levels of pain.“ (BDSM Test: What kind of sexual deviant are you?. *BDSM Test: What kind of sexual deviant are you?* [online]. © 2014 [cit. 23.05.2022]. Dostupné z: <https://bdsmttest.org/info>) Tento test je prvním výsledkem při vyhledání slovního spojení „BDSM test“ ve vyhledávači Google Chrome.

⁹³ Dominant masochist? (m 18): BDSMAAdvice. In: *Reddit – Dive into anything* [online]. © 2022 [cit. 23.05.2022]. Dostupné z: https://www.reddit.com/r/BDSMAAdvice/comments/aa2wom/dominant_masochist_m_18/

Thoughts on Dominant Masochists?: BDSMcommunity. In: *Reddit – Dive into anything* [online]. ©2022 [cit. 23.05.2022]. Dostupné z: https://www.reddit.com/r/BDSMcommunity/comments/a374ru/thoughts_on_dominant_masochists/

Any stories of submissive sadists?: bdsm. In: *Reddit – Dive into anything* [online]. ©2022 [cit. 23.05.2022]. Dostupné z: https://www.reddit.com/r/bdsm/comments/3zzqh9/any_stories_of_submissive_sadists/

⁹⁴ Do Asexual Sadists/Masochists exist?: asexuality. In: *Reddit – Dive into anything* [online]. © 2022 [cit. 23.05.2022]. Dostupné z: [https://www.reddit.com/r/asexuality/comments/em2hmk/do_asexual_sadists_masochists_exist/%20\(29.%204.%202020](https://www.reddit.com/r/asexuality/comments/em2hmk/do_asexual_sadists_masochists_exist/%20(29.%204.%202020)

Any Sadistic and/or Masochistic Aces Here?: asexuality. *Reddit – Dive into anything* [online]. © 2022 [cit. 23.05.2022]. Dostupné z: https://www.reddit.com/r/asexuality/comments/a6l68t/any_sadistic_andor_masochistic_aces_here/

Can someone be sadistic and non sexual? Is this even sadism?: BDSMcommunity. *Reddit – Dive into anything* [online]. ©2022 [cit. 12.08.2022]. Dostupné z: https://www.reddit.com/r/BDSMcommunity/comments/6vx1ln/can_someone_be_sadistic_and_non_sexual_is_this/

Podobné definice nalezneme též na fóru Quora, které má, jako méně komunitně založené, nicméně menší vypovídající hodnotu z hlediska diskurzu BDSM komunity; a naproti tomu více odráží obecné společenské povědomí.⁹⁵

Masochismem se tedy pro současného praktikujícího jedince často rozumí záliba v (obvykle fyzické) bolesti, bez nutné souvislosti se submisivitou či dominancí, která vždy nemusí být sexuálního charakteru. Tato „redukce“ masochismu na pasivní algolagnii byla zřejmě způsobena vznikem mnoha dalších kategorií v rámci BDSM komunity, odpovídajících konkrétním sexuálním preferencím. Submisivita a dominance tak bývá uváděna zvlášť, stejně jako další preference; osobu derivující potěšení z vlastního ponížení je kupříkladu možno označit termínem „degradee“.⁹⁶ Definice masochismu současné kink komunity je tedy relativně vzdálená náplni, kterou dal perverzi její tvůrce v roce 1890 (viz kapitolu „Masochismus“).

2.1.3 Současný medicínský diskurz

Medicínské příručky většinou z důvodů zřetelnější kontinuity vykazují tón o něco podobnější Krafft-Ebingově původní definici. Obvykle ovšem nesdílejí základní představu řečeného psychiatra, že masochismus je fundamentálně definován touhou po naprostém podrobení se vůli sexuálního protějšku a všechny jeho projevy jsou pouze snahou o znázornění této vytoužené poroby. Aktuální, páté vydání americké *Diagnosticke*

⁹⁵ Dva uvedené příklady pojetí masochismu nicméně patří uživatelům označujícím se od určité míry za „znalce“.

„Russell Stambaugh, AASECT Certified Sex Therapist (Answered Jan 14, 2019 · Author has 139 answers and 94.7k answer views): Absolutely. Masochism is a kind of physical sensation seeking. Dominant is a kind of preferred position in power exchange. Power exchange and sensation play are two different dimensions. So a Dominant could use their power to insist a submissive flog them. And a submissive could enjoy servicing a play partner with pain.“ (Stambaugh, Russell. Can a person be a masochist and a dominant at the same time? - Quora. *Quora – a place to share knowledge and better understand the world* [online]. © 2022 [cit. 23.05.2022]. Dostupné z: <https://www.quora.com/Can-a-person-be-a-masochist-and-a-dominant-at-the-same-time>)

Druhý příklad obsahuje mimo jiné Krafft-Ebingově pojetí dokonale odporující definice:

„Alice Vits, i know the ABC of kink (Answered Apr 9, 2017 · Author has 12k answers and 36.9m answer views): Most masochists i know (who present themselves as ‘masochist’) are pure masochists; that is, they dislike the idea of submission and of any skewed power balance, they want to be treated as equal partners (many reject the idea that a masochist is a Bottom in BDSM terminology), they just want pure pain and damage, and that’s it. Some even dislike sex as such, viewing pain as the sole source of pleasure and orgasms.“ (Vits, Alice. What is difference between a submissive and a masochist? - Quora. *Quora – a place to share knowledge and better understand the world* [online]. © 2022 [cit. 23.05.2022]. Dostupné z: <https://www.quora.com/What-is-difference-between-a-submissive-and-a-masochist>)

⁹⁶ BDSM Test: What kind of sexual deviant are you?. *BDSM Test: What kind of sexual deviant are you?* [online]. © 2014 [cit. 23.05.2022]. Dostupné z: <https://bdsmtest.org/info>

a statistické příručky mentálních poruch z roku 2013 (*Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders V*) masochismus samotný nepovažuje za poruchu, a proto místo něj uvádí „sexuální masochistickou poruchu“, která na rozdíl od „masochistického sexuálního zájmu“ musí zahrnovat nejen „opakované a intenzivní sexuální vzrušení působené tím, že je jedinec ponižován, bit, svazován, nebo je mu jiným způsobem působeno utrpení projevující se fantaziemi, nutkáním či chováním“, ale též „způsobovat klinicky významné strádání či narušovat sociální funkci, výkon povolání či negativně ovlivňovat jiné důležité oblasti života“.⁹⁷

Mezinárodní klasifikace nemocí (International Classification of Diseases, ICD) Světové zdravotnické organizace v desáté revizi, schválené roku 1990, platné do konce roku 2021,⁹⁸ popisuje (sado)masochismus jako „preferenci sexuální aktivity, která zahrnuje způsobování bolesti či ponížení, nebo svazování. Jestliže subjekt preferuje být recipientem takovéto stimulace, nazývá se tato preference masochismem.“⁹⁹ Definice ICD-10 pro Krafft-Ebinga klíčovou složku psychické tužby tedy naprosto nebere v úvahu a zaměřuje se čistě na praxi.

Nová verze *Mezinárodní klasifikace nemocí*, ICD-11, která byla přijata 25. května 2019 a vstoupila v platnost 1. ledna 2022, již sadomasochismus ani masochismus jako

⁹⁷ „Diagnostic Criteria:

A. Over a period of at least 6 months, recurrent and intense sexual arousal from the act of being humiliated, beaten, bound, or otherwise made to suffer, as manifested by fantasies, urges, or behaviors.

B. The fantasies, sexual urges, or behaviors cause clinically significant distress or impairment in social, occupational, or other important areas of functioning.

The diagnostic criteria for sexual masochism disorder are intended to apply to individuals who freely admit to having such paraphilic interests. Such individuals openly acknowledge intense sexual arousal from the act of being humiliated, beaten, bound, or otherwise made to suffer, as manifested by fantasies, urges, or behaviors. If these individuals also report psychosocial difficulties because of their sexual attractions or preferences for being humiliated, beaten, bound, or otherwise made to suffer, they may be diagnosed with sexual masochism disorder. In contrast, if they declare no distress, exemplified by anxiety, obsessions, guilt, or shame, about these paraphilic impulses, and are not hampered by them in pursuing other personal goals, they could be ascertained as having masochistic sexual interest but should not be diagnosed with sexual masochism disorder.“ (American Psychiatric Association (2013). *Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders, Fifth Edition*. Arlington, VA: American Psychiatric Association, s. 694.)

⁹⁸ International Classification of Diseases (ICD). WHO | World Health Organization [online]. © 2022 [cit. 24.05.2022]. Dostupné z: <https://www.who.int/standards/classifications/classification-of-diseases>

⁹⁹ „A preference for sexual activity which involves the infliction of pain or humiliation, or bondage. If the subject prefers to be the recipient of such stimulation this is called masochism; if the provider, sadism. Often an individual obtains sexual excitement from both sadistic and masochistic activities.“ (ICD-10 Version: 2019. *Document Moved* [online]. [cit. 16.08.2022]. Dostupné z: <https://icd.who.int/browse10/2019/en#/F65.5>

Viz též: World Health Organization (1993). *ICD-10, the ICD-10 classification of mental and behavioural disorders: Diagnostic criteria for research*. Geneva: World Health Organization, s. 137.)

diagnózy neobsahuje, a odráží tak trend depatologizace konsenzuálních minoritních a nenormativních sexuálních preferencí.¹⁰⁰

České medicínské příručky naopak vykazují mnohdy ještě na začátku druhého desetiletí 21. století překvapivý konzervativismus a v některých případech též více či méně explicitní následnictví Richarda von Krafft-Ebing. *Klinická psychiatrie* z roku 2011, na rozdíl od velké části ostatní soudobé české medicínské literatury k tomuto tématu, zmiňuje (dokonce poměrně široce a relativně podpůrně) existenci konsenzuálních „somasochistických“ praktik.¹⁰¹ Sadomasochismus, včetně toho, který nepůsobí „strádání“ ani nenarušuje sociální oblast, publikace nicméně označuje za parafilii a parafilii za nemoc. Parafilie je podle *Klinické psychiatrie* „trvalou, nezvolenou odchylkou“, kterou má smysl léčit „pro budoucnost takto nemocného člověka, ale i společnosti, ať již dobrovolně, nebo v režimu ochranné léčby“.¹⁰² Autor Krafft-Ebinga s úctou cituje jako tvůrce „legendární“ *Psychopathie sexualis* a překvapivě úzce následuje jeho definici masochismu, jako vyvěrajícího z touhy po vydání se v něčí moc.¹⁰³

V této práci termín masochismus užívám jak ve smyslu takto toužících a/či praktikujících jedinců, tedy zdola, tak ve smyslu medicínském, shora. Definuji jej jako ve své podstatě erotický. Pojem „masochismus“ jako čistě sociální záliba ve vlastním neštěstí tedy aplikován není.

¹⁰⁰ Obsahuje však „6D33 Coercive sexual sadism disorder“: „Coercive sexual sadism disorder is characterized by a sustained, focused and intense pattern of sexual arousal—as manifested by persistent sexual thoughts, fantasies, urges or behaviours—that involves the infliction of physical or psychological suffering on a non-consenting person. In addition, in order for Coercive Sexual Sadism Disorder to be diagnosed, the individual must have acted on these thoughts, fantasies or urges or be markedly distressed by them. Coercive Sexual Sadism Disorder specifically excludes consensual sexual sadism and masochism.“ (World Health Organization (2019). *International statistical classification of diseases and related health problems* (11th ed.) [online]. [cit. 16.08.2022]. Dostupné z: <https://icd.who.int/browse11/l-m/en#/http://id.who.int/icd/entity/1890228613>)

¹⁰¹ Které jsou podle *Klinické psychiatrie* typické pro stejnopohlavní mužské páry, ježto „ženy se v SM aktivitách až na výjimky neangažují“. (Praško, Ján, ed. (2011). *Klinická psychiatrie*. Praha: Tigris, s. 462, 464.)

¹⁰² Tamtéž, s. 456.

¹⁰³ Autor nesprávně označuje Leopolda von Sacher-Masoch za hraběte (byl rytíř). (Tamtéž, s. 462–464.) Krafft-Ebinga zmiňuje například též *Diagnostika a terapie duševních poruch*, přičemž chybně klade „zavedení“ slova „masochismus“ do roku 1893 (ve skutečnosti termín Krafft-Ebing užil poprvé již roku 1890). Kromě toho uvádí, že v „mužské sexuální aktivitě jsou i za normálních okolností používány prvky násilí, ale u sadistů jde o vystupňování této složky“, což taktéž odpovídá Krafft-Ebingově koncepci sadismu. (Dušek, Karel; Večeřová-Procházková, Alena (2010). *Diagnostika a terapie duševních poruch*. Praha: Grada, s. 312.)

2.2 Sadismus dnes

2.2.1 Slovníkové definice

Sadismus stojí ve většině lékařských příruček po boku masochismu, jeho situace je ovšem komplikovanější. Medicína ani slovníky totiž sadismus nekonceptualizují stejně jako většinu ostatních sexuálních preferencí. Zatímco obsah výrazu „sex“ v současnosti obvykle nezahrnuje jako jeho významnou složku též znásilnění, definice sadismu s nekonsenzualitou takového erotického chování často počítají, či ji dokonce primárně předpokládají. Jak podotýká též Alison Moore, u sadismu je v určitých myšlenkových proudech více či méně implicitně předpokládána nejen potřeba bolesti protějšku, ale též jeho „displeasure“ – nelibosti a implicitně mnohdy též nesouhlasu.¹⁰⁴ Významy termínu „sadismus“ jsou, jak bude z následujícího textu patrné, ovšem různorodé.

Definice sadismu ve výkladových slovnících bývají obvykle založeny (a lze je tedy dělit) na základě umístění tohoto pojmu na dvou osách: první osa představuje míru sexualnosti, druhá míru předpokládané společenské nebezpečnosti, přičemž v různých slovníkových definicích nacházíme rozličné kombinace postavení sadismu na těchto osách. Negativněji bývá obvykle prezentován sociální sadismus, pro menší představitelnost konsenzuality takového konání (je pravděpodobnější, že si jednotlivec bude užívat bolest a pokoření v rámci ohraničené erotické dynamiky, než systematické životní trápení – například krutou nadvládu despotického nadřízeného či pedagoga),¹⁰⁵ ale u sexuálního sadismu bývá zároveň slovník, popisuje-li jej v jednoznačně nepřátelském světle, často expresivněji zabarven.¹⁰⁶

Český etymologický slovník sadismus představuje jako „chorobnou zvrácenost projevující se trýzněním druhých“, *sadista*, *sadistický*. Z fr. *sadisme* (konec 19. st.)¹⁰⁷ podle jména markýze de Sade (konec 18. st.), v jehož románech se popis sexuálních

¹⁰⁴ Moore, Alison (2009). Recovering Difference in the Deleuzian Dichotomy of Masochism-Without-Sadism. *Angelaki: Journal of the Theoretical Humanities*. London: Routledge, roč. 14, č. 3, s. 36.

¹⁰⁵ Pro otázku „sociálního sadismu“ viz také Moore, Alison (2011). Sadism as Social Violence: From Fin-de-Siècle Degeneration to the Critiques of Nazi Sexuality in Frankfurt School Thought. In: Fisher, Kate; Toulalan, Sarah (eds.) *Bodies, Sex and Desire from the Renaissance to the Present*. Genders and Sexualities in History. London: Palgrave Macmillan, s. 221–235.

¹⁰⁶ Například „chorobná zvrácenost“ popřípadě „sexuální deviace“. Viz níže. Tato expresivita pravděpodobně souvisí s relativním konzervativismem daných slovníkových hesel.

¹⁰⁷ První prokázané užití slova sadismus ve slovníku pochází již z roku 1834. (Pierre-Claude Victor (1834). *Dictionnaire universel de la langue française, avec le latin et les étymologies: extrait comparatif, concordance, critique et supplément de tous les dictionnaires français; manuel encyclopédique de grammaire, d'orthographe, de vieux langage, de néologie, etc.*, Paris: Lecointe et Pougin, s. 642.)

praktik s trýzněním partnera poprvé objevuje“.¹⁰⁸ Zatímco masochismus je ve stejném slovníku prezentován jako relativně neškodná „úchylka“,¹⁰⁹ sadismus, který by měl být jeho zrcadlovým protějškem, je popsán mnohem expresivněji.¹¹⁰

Slovník cizích slov ABZ nabízí širší, ač stále poněkud hodnotově zabarvený popis, lépe odpovídající dvoustranné definici sadismu v současném západním prostoru.¹¹¹ Sadismus podle něj znamená jednak „sexuální deviaci projevující se trýzněním druhého“, jednak (obecný, sociální) „sklon ke krutosti“.¹¹² Heslo „sadismus“ ve slovníku Lexico z větší části odpovídá jeho definici masochismu; sadismus je zde popsán jako „sklon odvozovat potěšení, obzvláště sexuální uspokojení, z působení bolesti druhým, z utrpení druhých, či z jejich ponížení“. Ani zde však nejsou popisy sadismu a masochismu dokonale komplementární; skutečnost, že definice masochismu se od sadismu liší specificky tím, že neobsahuje slovo „utrpení“, implikuje možnou nekonsenzualitu sadistického chování přímo jako součást jeho podstaty.¹¹³

Merriam-Webster Dictionary obsahuje dvě definice sadismu, stejně jako masochismu. První z nich popisuje sadismus a masochismus shodně, pouze zrcadlově obráceně. Sadismus je podle ní „odvozování sexuálního uspokojení z působení bolesti nebo ponížení jiné osobě“, druhá definice je rozdělena na část a) „potěšení z krutosti“ a b) „extrémní krutost“.¹¹⁴

¹⁰⁸ Rejzek, Jiří (2001). *Český etymologický slovník*. Voznice: Leda, s. 558.

¹⁰⁹ „Pohlavní úchylka projevující se potřebou být trýzněn“, masochistický, masochist(k)a. Podle rak. Spisovatele L. von Sachera-Masocha (1895), který ve svých románech podobné projevy popisuje.“ (Rejzek, Jiří (2001). *Český etymologický slovník*. Voznice: Leda, s. 366.)

¹¹⁰ Adjektivum „chorobná“ lze vykládat též jako odkazující k medicínskému diskurzu.

¹¹¹ Internetové slovníky k analýze byly vybrány stejným způsobem jako v případě pojmu masochismus, tedy na základě skutečnosti, že patří mezi první odkazy na internetové slovníky, jež v době sestavování této práce nabízel vyhledávač Google při zadání hesel „sadismus“, „sadismus význam“ a „sadism“ „sadism definition“, „sadism meaning“ a takto mohly být zároveň pravděpodobným zdrojem informací typického uživatele. Vyhledávání bylo prováděno skrze českou, nizozemskou a USA IP adresu a v anonymním režimu, pro redukci individualizace výsledků. Všechna tato vyhledávání vedla ke stejným výsledkům na prvních příčkách.

¹¹² sadizmus, sadismus - ABZ.cz: slovník cizích slov. ABZ.cz: slovník cizích slov – online hledání [online]. © 2005-2022 [cit. 23.05.2022]. Dostupné z: <https://slovník-cizich-slov.abz.cz/web.php/slovo/sadizmus-sadismus>

¹¹³ „The tendency to derive pleasure, especially sexual gratification, from inflicting pain, suffering, or humiliation on others.“ (SADISM | Meaning & Definition for UK English | *Lexico.com. Definitions, Meanings, & Spanish Translations* | *Lexico.com* [online]. © 2022 [cit. 16.08.2022]. Dostupné z: <https://www.lexico.com/definition/sadism>)

Srovnej s „Masochism: The tendency to derive pleasure, especially sexual gratification, from one's own pain or humiliation.“ (MASOCHISM English Definition and Meaning | *Lexico.com. Definitions, Meanings, & Spanish Translations* | *Lexico.com* [online]. © 2022 [cit. 23.05.2022]. Dostupné z: <https://www.lexico.com/en/definition/masochism>)

¹¹⁴ „1) the derivation of sexual gratification from the infliction of physical pain or humiliation on another person

2.2.2 Sadismus jako zlo(čin)

Právě „extrémní krutost“ odkazuje ke specifické, dosud velice rozšířené definici sadismu, často užívané k popisu a vysvětlení sociálního násilí v období po druhé světové válce, mimo jiné typicky aplikované ve snaze o objasnění a zarámování nacistických zločinů. Laura Frost navrhuje, že právě skrze narativ sociálního násilí je touha představována též v díle Sadea a Sacher-Masocha, a následné užití termínu sadismus k výkladu motivací nacistické krutosti jakožto sociálního fenoménu tak není překvapivé.¹¹⁵ Genealogie sadismu a masochismu ovšem nebyla nutně takto přímočará a do veřejného povědomí pronikala spíše skrze psychiatrický a kriminologický diskurz než přes přímou recepci děl těchto spisovatelů.¹¹⁶ Postupný vývoj této definice sadismu, její vznik v meziválečném období i její užití po druhé světové válce popisuje Alison Moore mimo jiné v monografii *Sexual Myths of Modernity: Sadism, Masochism and Historical Teleology*.

Již v počátcích genealogie sadismu v psychiatrickém diskurzu 19. století hrála rozhodující roli snaha lékařů medicínsky objasnit příčiny a mechanismy sexuální vraždy (v německojazyčné medicíně nazývané „Lustmord“).¹¹⁷ Na sexuální vraždu byl, vzhledem ke snazší dostupnosti materiálu pro případové studie u jedinců v konfliktu se zákonem, kladen důraz též v rámci Krafft-Ebingova kontinua sadismu, které ovšem zahrnovalo vše mezi nekrofilii či vraždou a konsenzuální praxí. Psychoanalytické pojetí sadismu a masochismu Sigmunda Freuda se kriminologické oblasti dále vzdálilo. Sadismus a masochismus Freud popsal nejen jako obvykle se vyskytující společně u jedné osoby,¹¹⁸ a spojil je tak v sadomasochismus, ale navíc obě touhy do jisté míry

2) a: delight in cruelty

b: extreme cruelty“ (Sadism Definition & Meaning – Merriam-Webster. *Dictionary by Merriam-Webster: America's most-trusted online dictionary* [online]. © 2022 [cit. 23.05.2022]. Dostupné z: <https://www.merriam-webster.com/dictionary/sadism>)

¹¹⁵ Frost, Laura (2002). *Sex Drives: Fantasies of Fascism in Literary Modernism*. Ithaca, NY: Cornell University Press, s. 13. Via Moore, Alison (2011). Sadism as Social Violence: From Fin-de-Siècle Degeneration to the Critiques of Nazi Sexuality in Frankfurt School Thought. In: Fisher, Kate; Toulalan, Sarah (eds.) *Bodies, Sex and Desire from the Renaissance to the Present*. Genders and Sexualities in History. London: Palgrave Macmillan, s. 223.

¹¹⁶ Moore, Alison (2011). Sadism as Social Violence: From Fin-de-Siècle Degeneration to the Critiques of Nazi Sexuality in Frankfurt School Thought. In: Fisher, Kate; Toulalan, Sarah (eds.) *Bodies, Sex and Desire from the Renaissance to the Present*. Genders and Sexualities in History. London: Palgrave Macmillan, s. 223–224.

¹¹⁷ Krafft-Ebing, Richard von (1892). *Psychopathia sexualis: mit besonderer Berücksichtigung der Conträren Sexualempfindung. Eine klinisch-forensische Studie*. Stuttgart: Ferdinand Enke, s. 62.

¹¹⁸ „Nejnápadnější zvláštností této perverse jest však současné a pravidelné vyskytování se aktivní a pasivní formy u téže osoby. Kdo pocítuje rozkoš tehdy, když působí v sexuální relaci druhým bolest, jest také sto míti požitek rozkoše z vlastní bolesti, která mu může vzejíti ze sexuálního styku. Sadista jest vždy také

normalizoval, jako součást vývojových stádií, jimiž projde každý jednotlivec.¹¹⁹ Představa sadistického vraha, v níž se protínal psychiatrický a kriminologický diskurz, ovšem v důsledku přivlastnění sadismu (a masochismu) psychoanalýzou nezmizela.

Právě skrze oblast kriminologie se definice sadismu jako „extrémní krutosti“ etablovala a značně společensky rozšířila. Po první světové válce vzrostl v mnoha západních kulturách zájem veřejnosti o případy vražd, jež se staly populárním tématem denního tisku. Jednou z těchto kauz byl případ sériového vraha Petera Kürtena, „Upíra z Düsseldorfu“, který mezi přelomem století a rokem svého dopadení (1931) zavraždil 79 lidí. Jak rozebírá Jay Michael Layne, přestože Kürten své skutky sám vnímal jako mstu vyhnance na společnosti, snaha vyšetřovatelů určit „skutečnou“ motivaci se zaměřila jiným směrem, a to k nalezení důkazů o vrahově sexuálním potěšení. Tato diagnostika Kürtena jako sadisty figurovala jako součást ospravedlnění úsilí vyšetřovatelů, aby byl Kürten popraven.¹²⁰ Ještě téhož roku vydal investigativní psycholog Karl Berg své poznámky ke všem případům, k nimž se Kürten přiznal, ve svazku *Der Sadist*.¹²¹

Představa sadisty jako původce neobvyklých vražd nebyla nová, jak podotýká Alison Moore, změna ovšem nastala v jiné oblasti. Sadistický vrah v kriminologickém diskurzu již nebyl z legálního hlediska šílený, ale jednoduše bytostně zlý, ke zlu predestinovaný a ve své nejhlubší psychologické přirozenosti nenapravitelný.¹²² Tato syntéza tedy zahrнула jak zlo, které bylo součástí předsexuologických představ o sexualitě založených na vůli, tak vrozenou a apriorní podstatu psychologického ustrojení perverzí nemocného jedince přinesenou psychiatrickým diskurzem. Sadista se stal od přírody nevyhléditelně zlým, ale za zlo, jež páchal, tím zodpovědnějším.

masochistou, třeba byla aktivní nebo pasivní stránka u něho silněji vyvinuta a představovala jeho hlavní sexuální činnost.“ (Freud, Sigmund (1926). *Tři úvahy o sexuální teorii*. Praha: Alois Srdce, s. 34.)

¹¹⁹ Moore, Alison (2016). *Sexual Myths of Modernity: Sadism, Masochism, and Historical Teleology*. Lanham: Lexington Books, s. 55.

¹²⁰ Layne, Jay Michael (2009). *Uncanny Collapse: Sexual Violence and Unsettled Rhetoric in German-Language Lustmord Representations, 1900–1933*. Ann Arbor, Michigan: ProQuest, s. 210. Viz též Tatar, Maria (1995). *Lustmord: Sexual Murder in Weimar Germany*. Princeton: Princeton University Press, s. 51. Via Moore, Alison (2016). *Sexual Myths of Modernity: Sadism, Masochism, and Historical Teleology*. Lanham: Lexington Books, s. 85–86.

¹²¹ Berg, Karl (2004). *Der Sadist: Gerichtsärztliches und Kriminalpsychologisches zu den Taten des Düsseldorfer Mörders Peter Kürten*. Munich: Belleville, 250 s. První vydání 1931. Via Moore, Alison (2016). *Sexual Myths of Modernity: Sadism, Masochism, and Historical Teleology*. Lanham: Lexington Books, s. 85.

¹²² Moore, Alison (2016). *Sexual Myths of Modernity: Sadism, Masochism, and Historical Teleology*. Lanham: Lexington Books, s. 85–86.

2.2.3 Sadismus a fašismus ve filosofii a kultuře

Po druhé světové válce se termín sadismus všeobecně rozšířil jako slovo popisující extrémní krutost a brutální, neopodstatněné násilí – bez ohledu na to, zda takové jednání skutečně vzbouzelo ve vykonavateli erotické potěšení. Zároveň, a možná ještě pozoruhodněji, byla taková krutost – zvláště vynalézavost v zabíjení, jaká se ukázala u nacismu – mnohdy vysvětlována jako motivovaná předpokládaným perverzním potěšením z ní pramenícím.¹²³

Spojení sociální krutosti nacismu se sadismem (a často též s homosexualitou) je patrné v mnohých oblastech kultury až do současnosti. Bezprostředně po druhé světové válce, roku 1947, vyšla jako součást práce *Philosophische Fragmente* pozdější kapitola *Dialektik der Aufklärung* (1968) Theodora Adorna a Maxe Horkheimera o Kantovi a Sadeovi, vysvětlující holocaust skrze osvícenství a sexuální perverzi.¹²⁴ Některými dalšími z mnoha případů spojení sociální krutosti fašismu se sadismem je kupříkladu esej Susan Sontag *Fascinating Fascism* (1980),¹²⁵ italské filmy (nejen) neorealistické školy (*Roma città aperta* [1945],¹²⁶ *Il Portiere di Notte* [1974]¹²⁷ či *Salò o le 120 giornate di Sodoma* [1975])¹²⁸ i hollywoodská produkce,¹²⁹ stejně jako pornografie (kupříkladu kresby Toma of Finland)¹³⁰ a v současnosti reakce Slavoje Žižeka na Lacanovu

¹²³ Moore, Alison. *Sexual Myths of Modernity*. Via Moore, Alison (2009). Recovering Difference in the Deleuzian Dichotomy of Masochism-Without-Sadism *Angelaki: Journal of the Theoretical Humanities*. London: Routledge, roč. 14, č. 3, s. 33.

¹²⁴ Horkheimer, Max; Adorno, Theodor W. (1947). *Dialektik der Aufklärung: Philosophische Fragmente*. Amsterdam: Querido, 310 s. Téma rozebírá: Moore, Alison (2010). Sadean Nature and Reasoned Morality in Adorno/Horkheimer's Dialectic of Enlightenment. *Psychology & Sexuality*. Publikováno online: Routledge, roč. 1, č. 3, s. 250–261.

¹²⁵ Sontag, Susan (1980). Fascinating Fascism In: *Under the Sign of Saturn*. New York: Farrar, Strauss & Giroux, s. 73–105. Via Moore, Alison (2016). *Sexual Myths of Modernity: Sadism, Masochism, and Historical Teleology*. Lanham: Lexington Books, s. 162, 166.

¹²⁶ *Roma Città Aperta* (1945) [film]. Režie Roberto Rossellini. Itálie: Excelsa Film. Via Moore, Alison (2016). *Sexual Myths of Modernity: Sadism, Masochism, and Historical Teleology*. Lanham: Lexington Books, s. 169–170.

¹²⁷ *Il Portiere di notte* (1974) [film]. Režie Liliana Cavani. Itálie: Italoneglio Cinematografico. Via Moore, Alison (2016). *Sexual Myths of Modernity: Sadism, Masochism, and Historical Teleology*. Lanham: Lexington Books, s. 170.

¹²⁸ *Salò o le 120 giornate di Sodoma* (1975) [film]. Režie Pier Paolo Pasolini. Itálie; Francie: Produzioni Europee Associati; Les Productions Artistes Associés.

¹²⁹ Tatar, Maria (1995). 'We Meet Again, Fräulein': Hollywood's Fascination with Fascism. *German Politics & Society*. New York: Berghahn Books roč. 13, č. 3 (36), s. 190–198.

Spojení sociální krutosti a sadismu figuruje v popkultuře též bez souvislosti s fašismem, viz například superpadouch DeSaad, zobrazený nedávno například ve snímku *Zack Snyder's Justice League* (2021). (*Zack Snyder's Justice League* (2021) [film]. Režie Zack Snyder. USA: HBO Max; Warner Bros. Pictures.)

¹³⁰ Tom of Finland (občanským jménem Touko Valio Laaksonen) ovšem některé postavy v erotických kresbách oblékal do nacistických (či nacismus evokujících) uniforem pouze z toho důvodu, že takový oděv považoval za atraktivní. (Hooven, F. Valentine (1993). *Tom of Finland: His Life and Times*. New York: St. Martin's Press, s. 30.)

interpretaci Sadea jako odvrácené strany osvícenského Kantova rozumu, skrze niž může být fašismus vysvětlen.^{131, 132}

2.2.4 Sadismus a masochismus: inherentně nekomplementární?

Pravděpodobně v souvislosti s tímto vnímáním sadismu jako sociálního, či sociálně sexuálního, nekonsenzuálního fenoménu též vznikla představa o inherentní nekomplementaritě sadistické a masochistické touhy. Ve svém díle *Présentation de Sacher-Masoch. Le Froid et le cruel* (1967), ve snaze masochismus oddělit a snad též očistit od poskvrny sadismu, tak Gilles Deleuze (1925–1995) uvádí, že „skutečný sadista by nikdy netoleroval masochistickou oběť“, stejně jako „pravý masochista by nikdy nesnesl sadistického mučitele“. Oběť sadisty nesmí cítit žádný druh potěšení – „ženská mučitelka“ masochismu sice musí oplývat „specifickou náturou“, ovšem nikoli sadistickou, nýbrž takovou, již je možné vysochat do tvaru, jaký masochistická touha vyžaduje.¹³³

Tento argument Deleuze zakládá na svém ztotožnění touhy zobrazené v díle Donatiena Alphonse Françoise de Sade a Leopolda von Sacher-Masoch, (které vnímá jako symptomatolog), s Krafft-Ebingovým sadismem a masochismem.¹³⁴ Sadeovy a Sacher-Masochovy systémy touhy sice opravdu nejsou vzájemně komplementární a Deleuze se v tomto ohledu nemýlí, ale masochismus a sadismus ve skutečnosti nebyly Krafft-Ebingem konstruovány jen jako popis erotična v dílech dvou jednotlivců (jakkoli specificky v případě Leopolda von Sacher-Masoch psychiatr ze spisovatelova díla zprostředkovaně, či částečně zprostředkovaně, vychází a pro své potřeby je interpretuje), nýbrž jako širší medicínské kategorie vzájemně analogických škál erotické touhy.¹³⁵

¹³¹ Žižek, Slavoj (1999). Kant with (or against) Sade. In: Wright, Elisabeth; Wright, Edmond Leo (eds.), *The Žižek, Reader*. Oxford: Blackwell Publishers, s. 283–290. Via Moore, Alison (2016). *Sexual Myths of Modernity: Sadism, Masochism, and Historical Teleology*. Lanham: Lexington Books, s. 115, 122.

¹³² Otázku spojení sadismu s nacismem podrobně analyzuje Alison Moore, viz: Moore, Alison (2016). *Fantasies of the Sadiconazista*. In: *Sexual Myths of Modernity: Sadism, Masochism, and Historical Teleology*. Lanham: Lexington Books s. 167–195. Více k sociálnímu sadismu též: Moore, Alison (2011). *Sadism as Social Violence: From Fin-de-Siècle Degeneration to the Critiques of Nazi Sexuality in Frankfurt School Thought*. In: Fisher, Kate; Toulalan, Sarah (eds) *Bodies, Sex and Desire from the Renaissance to the Present*. Genders and Sexualities in History. London: Palgrave Macmillan, s. 221–235.

¹³³ Deleuze, Gilles a Sacher-Masoch, Leopold von (1991). *Masochism: Coldness and Cruelty & Venus in Furs*. New York: Zone Books, s. 40–41.

¹³⁴ Tamtéž, s. 15–16.

¹³⁵ Moore, Alison (2009). Recovering Difference in the Deleuzian Dichotomy of Masochism-Without-Sadism *Angelaki: Journal of the Theoretical Humanities*. London: Routledge, roč. 14, č. 3, s. 28–30.

Sadismus a masochismu jsou Krafft-Ebingem prezentovány jako dokonale paralelní¹³⁶ a komplementární v touze po opačně cítícím protějšku.¹³⁷

Případové studie často zobrazují nespokojenost masochistických mužů se skutečností, že jejich erotická partnerka není opravdovou sadistkou a interakci si tak neužívá, popřípadě je akt jen jednostrannou komedií a partnerka nemá nad masochistou skutečnou moc. V rámci případové studie číslo 44 v sedmém vydání *Psychopathie sexualis* pacient tento princip popisuje na několika místech. Tělesné tresty vykonávané ženami v jeho dětství jej nikterak eroticky netěšily, ve svých představách totiž „předpokládal touhu na straně své paní užít si [jeho] utrpení a ponížení, což [jej] uchvacovalo“. o reálné dívky a ženy se v chlapeckém věku příliš nezajímal, protože „neviděl možnost, že by jednaly takovým způsobem, po kterém toužil“. Když se v dospělosti odhodlal k pokusu o realizaci představ s prostitutkou, byl hluboce zklamán, neboť si „v představách vytvořil obraz ženy, která [jej] týrá se stejným potěšením, jaké zakoušel při takovém zacházení [on]“. „Všechny mé sexuální představy byly postaveny na předpokladu ženy tyranské, kruté povahy, které jsem si přál být podřízen.“¹³⁸ Další z pacientů se vyznal z podobné nechuti realizovat své touhy s nevěstkou: „Představa komedie s placenou prostitutkou se mi vždy zdála pošetilá a bezvýznamná, neboť osoba mnou najatá by nikdy nemohla v mé fantazii zaujmout místo ‚kruté paní‘.“ Hrdinky

¹³⁶ „Der Parallelismus ist ein vollständiger. Alle Akte und Situationen, die vom Sadisten in der aktiven Rolle ausgeführt werden, bilden für den Masochisten in der passiven Rolle den Gegenstand der Sehnsucht.“ (Krafft-Ebing, Richard von (1892). *Psychopathia sexualis: mit besonderer Berücksichtigung der Conträren Sexualempfindung. Eine klinisch-forensische Studie*. Stuttgart: Ferdinand Enke, s. 151)

¹³⁷ „Dem entspricht auch, dass den von diesen Perversionen ergriffenen Individuen als ihr Ideal die entgegengesetzte Perversion beim anderen Geschlechte erscheint, wie z. B. aus Beobachtung 44 u. 50 und auch aus Rousseau's Confessions hervorgeht.“ (Tamtéž, s. 153.)

¹³⁸ „Ich erinnere mich deutlich, als Kind mehrere wirkliche Züchtigungen, auch von weiblicher Hand, erhalten zu haben. Niemals war damit eine andere Empfindung als Schmerz und Scham verbunden; nie ist es mir eingefallen, solche Wirklichkeiten mit meiner Phantasien in Zusammenhang zu bringen. Die Absicht, mich gerecht zu strafen und mich zu bessern, erschütterte mich schmerzlich, während ich mit meinen Phantasiegebilden eine Absicht meiner ‚Herrin‘ voraussetzte, sich an meinen Leiden und Demüthigungen zu weiden, die mich entzückte.

[...] Wirkliche Mädchen und Frauen interessirten mich in meinen Knabenjahren nur wenig, da ich gar keine Möglichkeit sah, sie in der von mir gewünschten Weise in Thätigkeit treten zu sehen. [...] Ich überwand schliesslich auch meine letzte Scheu und Hess mich eines Tages, um meine Träume zu realisiren, von einer Prostituirten flagelliren, treten etc. Der Effekt war eine grosse Enttäuschung. Was da mit mir geschah, war für meine Empfindung roh, widerlich abstossend und lächerlich zugleich. Die Schläge verursachten mir nur Schmerz, die sonstige Situation Widerwillen und Beschämung. Trotzdem erzwang ich mechanisch eine Ejaculation, wobei ich mit Hülfe meiner Phantasie die wirkliche Situation in die von mir ersehnte unidichtete. Diese — die eigentlich erwünschte Situation — unterschied sich von der herbeigeführten wesentlich dadurch, dass ich mir ein Weib vorstellte, das mir die Misshandlung mit derselben Lust geben sollte, als ich sie von ihr empfangen wollte.“ (Tamtéž, s. 92, 94.)

v románech Leopolda von Sacher-Masoch tento muž rovněž označuje doslova za ženy „sadistického ustrojení“.¹³⁹

Sadeovy texty navíc zobrazují mimo jiné též takovou touhu a praxi, která by v Krafft-Ebingově taxonomii přináležela k masochismu, stejně jako Sacher-Masochovy povídky, novely a romány obsahují touhu a praxi v krafft-ebingovském smyslu sadistickou. Deleuze si tuto skutečnost do jisté míry uvědomuje, ale tento masochismus u Sadea a sadismus u Sacher-Masocha prezentuje pouze jako kulminace opačných perverzí. Sadeovi libertini si masochistických rozkoší užívají jen jako vyvrcholení své zhýralosti a „radují se v srdci srdcí, neboť došli tak daleko, že si takového zacházení zaslouží“. Stejně tak hlavní hrdina Sacher-Masochovy *Venuše v kožichu* (1870) Severin se smí obrátit k sadismu pouze poté, co prošel trnitou cestou utrpení.¹⁴⁰ Sadeova díla ovšem ve skutečnosti obsahují též masochismus, kterému nepředchází sadistické chování, stejně jako konsenzuální a oboustranně příjemnou praxi¹⁴¹ a touhu Severinovy mučitelky Wandy lze interpretovat do jisté míry rovněž jako autonomně sadistickou, (přínejmenším Krafft-Ebingovi pacienti a Krafft-Ebing sám takto činili).¹⁴²

2.2.5 BDSM komunita a sadismus

Podle Deleuzeovy definice by se tedy v erotické interakci s masochistou nenacházel sadista, ale pouze jeho komplic či zmanipulovaný jedinec postrádající vlastní, autonomní sadistickou touhu, stejně jako protějškem sadisty by musela být pouze neochotná oběť. Takové ztotožnění konkrétního a jedinečného „masochovství“ s masochismem a „sadeovství“ se sadismem ovšem neodpovídá nejen Krafft-Ebingově konstrukci obou

¹³⁹ „Der Gedanke an eine Comödie mit bezahlten Dirnen erschien mir stets lächerlich und zwecklos, denn eine von mir bezahlte Person könnte in meiner Vorstellung niemals die Stelle einer „grausamen Herrin“ einnehmen. Ob es sadistisch angehauchte Weiber wie Sacher-Masoch's Heldinnen gibt, bezweifle ich.“ (Tamtéž, s. 106–107.)

¹⁴⁰ Deleuze, Gilles a Sacher-Masoch, Leopold von (1991). *Masochism: Coldness and Cruelty & Venus in Furs*. New York: Zone Books, s. 38–39.

¹⁴¹ Toto je patrně například ve vyprávění kurtizány Duclosové ve *Sto dvaceti dnech Sodomy*. Své pocity ze sadomasochistických hrátek se zákazníci požadujícími mrskání bodláky, bití metlou a píchání do těla zlatými jehlicemi hodnotí takto: „Tyto excesy mě velmi bavily a tajně jsem cítila rozkoš, že jsem něco takového mohla dělat. Ostatně i zmiňovaní pánové byli se mnou velmi spokojeni.“ (Sade, Donatien Alphonse François (2009). *120 dnů Sodomy, aneb, Škola libertinství*. Praha: XYZ, s. 252–253.)

¹⁴² Krafft-Ebing, Richard von (1892). *Psychopathia sexualis: mit besonderer Berücksichtigung der Conträren Sexualempfindung. Eine klinisch-forensische Studie*. Stuttgart: Ferdinand Enke, s. 89.

perverci, ale ani současné žité zkušenosti jedinců označujících se za sadisticky (a masochisticky) toužící a jednající, a svým sadismem a masochismem komplementární.¹⁴³

Sadismus v takových komunitách není konstruován jako podmíněný nekonsenzualitou, ale jako jakákoli jiná sexuální preference, která může být praktikována se souhlasem i za použití násilí. Někteří členové BDSM komunity dokonce vzájemný konsent považují za podmínku sadismu, a odlišují jej tak od týrání.¹⁴⁴ Pro BDSM komunitu je v rámci celé sadomasochistické interakce trvající souhlas klíčovou složkou, jak naznačují kupříkladu již hesla „safe, sane and consensual“ a „risk aware consensual kink“, popisující přístupy k BDSM praxi.¹⁴⁵ Podle studie „Participating in a culture of consent may be associated with lower rape-supportive beliefs“ z roku 2017 sadističtí muži v BDSM komunitách vykazovali nižší úroveň benevolentního sexismu, victim blamingu a schvalování znásilnění než muži mimo tyto komunity. Tento fenomén je studií vysvětlován právě důrazem na konsenzualitu v rámci BDSM komunit.¹⁴⁶ Situaci lze pochopitelně odůvodnit tím, že žádný ze sadistů chovajících se konsenzuálně není sadistou „skutečným“, ovšem takový argument notně zavání „no true Scotsman fallacy“.¹⁴⁷

¹⁴³ Moore, Alison (2009). Recovering Difference in the Deleuzian Dichotomy of Masochism-Without-Sadism *Angelaki: Journal of the Theoretical Humanities*. London: Routledge, roč. 14, č. 3, s. 37–40.

¹⁴⁴ Uživatel(ka) Emiste píše: „It would no longer be sadism for your Dom to do something to you that you do not consent to, and typically those giving consent to sadists are some level of masochist. If you are not a masochist and are not consenting to a sadists actions, that’s a violation of your person, your trust, and your relationship/scene agreement.“ (Sadism and bdsm: BDSMcommunity. *Reddit – Dive into anything* [online]. ©2022 [cit.16.08.2022]. Dostupné z: https://www.reddit.com/r/BDSMcommunity/comments/8arjdm/sadism_and_bdsm/)

¹⁴⁵ Důraz na souhlas v rámci sadomasochistické interakce ilustruje též zvýšená pozornost věnovaná stavu pasivního partnera a jeho momentální schopnosti konsentu, užívání safeword (stopky – vybraného slova pro ukončení aktivity kterýmkoli z participantů v jakémkoli jejím okamžiku) nebo systému semaforu (vyřčené názvy barev značí totéž co na semaforu dopravním). (Dunkley, Cara R.; Brotto, Lori A. (2020). The Role of Consent in the Context of BDSM. *Sexual Abuse*. Thousand Oaks, CA: Sage Publications, roč. 32, č. 6, s. 657–678.)

K přístupům „safe, sane and consensual“ a „risk aware consensual kink“ též: SSC and Rack. *Louisville Kentucky BDSM Munch Group* [online]. [cit. 23.05.2022]. Dostupné z: <http://www.louisvillemunch.com/article/ssc-and-rack.html>

¹⁴⁶ Klement, Kathryn. R.; Sagarin, Brad. J.; Lee, Ellen. M. (2017). Participating in a culture of consent may be associated with lower rape-supportive beliefs. *The Journal of Sex Research*, New York: Society for the Scientific Study of Sex, roč. 54, č. 1, s. 130–134.

¹⁴⁷ Argumentační klam „Žádný pravý Skot“ spočívá ve nepodloženém vyřazení člověka nebo věci z diskutované množiny ve chvíli, kdy se to mluvčímu hodí. Může vypadat například následovně:

„Žádný Skot by si neocukroval svoji ovesnou kaši.“

„Můj strýc Angus je Skot a cukruje si svoji ovesnou kaši.“

„Žádný pravý Skot by si neocukroval svoji ovesnou kaši.“

(Žádný pravý Skot – Bez faulu. *Bez faulu – Encyklopedie propagandy* [online]. © 2019 [cit. 16.08.2022]. Dostupné z: <https://bezfaulu.net/argumentacni-fauly/utok/zadny-pravy-skot/>)

Sadismus je, podobně jako masochismus, v rámci BDSM komunity primárně spojován pouze se zálibou ve způsobování bolesti; jakkoli se oddělení působení bolesti od ostatních asociovaných prvků, jako dominance či ponižování (pro něž existují v rámci BDSM komunity speciální kategorie – osoba praktikující v tomto kontextu dominanci se tak nazývá „dom“ jako maskulinum či „domme“ jako femininum, jedinec nacházející potěšení v aktivním ponižování „degrader“), anekdoticky zdá u sadismu slabší.¹⁴⁸ Dominance se tak s tímto působením bolesti sice často pojí, ale sadismus jí není podmíněn.¹⁴⁹ V rámci BDSM a asexuální komunity sadistická touha a (konsenzuální) praxe též nemusí být (ač obvykle bývá) sexuálně motivována.¹⁵⁰

2.2.6 Současný medicínský diskurz

V rámci především západního sexuologického diskurzu existují snahy o postupnou depatologizaci konsenzuálního sadismu a jeho oddělení od nekonsenzuálního sexuálního násilí. Tyto jsou v pátém, aktuálně platném vydání *Diagnostické a statistické příručky mentálních poruch* (2013) ovšem viditelné jen částečně. Stejně jako v případě masochismu jsou zde od sebe odděleny „sexuální sadistická porucha“ a „sadistický

¹⁴⁸ „Sadists enjoy inflicting (certain types of) pain on their partner(s), usually in a sexual context.“ (BDSM Test: What kind of sexual deviant are you?. *BDSM Test: What kind of sexual deviant are you?* [online]. © 2014 [cit. 23.05.2022]. Dostupné z: <https://bdsmtest.org/info>)

¹⁴⁹ „Jack Lurhstaap Romero, Lifelong sadist (Author has 11K answers and 14.9M answer views. 3y) Absolutely. Sadism and dominance are two separate things. Not all sadists register on the dominance-submission spectrum particularly, and of those who do, while we do tend to be dominant, submissive sadists definitely exist.“ (Romero, Lurhstaap Jack. Jack Lurhstaap Romero's answer to Is possible to be a sadist but a submissive at the same time? - Quora. *Quora – a place to share knowledge and better understand the world* [online]. © 2022 [cit. 16.08.2022]. Dostupné z: <https://www.quora.com/Is-possible-to-be-a-sadist-but-a-submissive-at-the-same-time/answer/Jack-Lurhstaap-Romero>)

¹⁵⁰ „I'm a switch and as a top/dom I'm very much a sadist. i get a lot of joy from fucking someone up. It's like "I'm going to make you hurt and you're going to love it. It'll be a great time i assure you 😊". i enjoy leaving marks and bruises. It has nothing to do with sexual arousal for me.“ (Anyone talked about/experienced "Asexual fetishes"? : asexuality. *Reddit – Dive into anything* [online]. © 2022 [cit. 16.08.2022]. Dostupné z: https://www.reddit.com/r/asexuality/comments/q0cmii/anyone_talked_about_experienced_asexual_fetishes/)

(Též: Do Asexual Sadists/Masochists exist?: asexuality. *Reddit – Dive into anything* [online]. © 2022 [cit. 23.05.2022]. Dostupné z: https://www.reddit.com/r/asexuality/comments/em2hmk/do_asexual_sadists_masochists_exist/; Any Sadistic and/or Masochistic Aces Here?: asexuality. *Reddit – Dive into anything* [online]. © 2022 [cit. 23.05.2022] Dostupné z: https://www.reddit.com/r/asexuality/comments/a6168t/any_sadistic_and_or_masochistic_aces_here/; Can someone be sadistic and non sexual? Is this even sadism? : BDSMcommunity. *Reddit - Dive into anything* [online]. ©2022 [cit. 23.05.2022] Dostupné z: https://www.reddit.com/r/BDSMcommunity/comments/6vx11n/can_someone_be_sadistic_and_non_sexual_is_this)

Jaké touhy, představy a praxe jsou aktéry vnímány jako asexuální a sexuální, může být poměrně proměnlivé. (Asexual Sexual Sadist: asexuality. *Reddit – Dive into anything* [online]. ©2022 [cit. 23.05.2022]. Dostupné z: https://www.reddit.com/r/asexuality/comments/9rs06r/asexual_sexual_sadist/)

sexuální zájem“, který poruchu nekonstituuje; kritéria jsou v případě sadismu ovšem komplikovanější.

Aby byla diagnostikována sexuální sadistická porucha, musí pacient zažívat „opakované a intenzivní sexuální vzrušení fyzickým či psychickým utrpením jiné osoby, projevující se fantaziemi, nutkáním či chováním“ a zároveň musel „tomuto nutkání podlehnout a konat podle něj s nesouhlasící osobou, popřípadě mu toto sexuální nutkání nebo fantazie způsobují klinicky významné rozrušení či narušují jeho sociální funkci, výkon povolání, popřípadě negativně ovlivňují jiné důležité oblasti jeho života“.¹⁵¹

Diagnostika masochistické a sadistické poruchy se liší v několika bodech. Za prvé může sadistická porucha, na rozdíl od masochistické poruchy, kterou lze diagnostikovat pouze se souhlasem pacienta, být diagnostikována též jedinci, který svou preferenci popírá, existují-li významné objektivní důkazy svědčící o opaku. Za druhé diagnostika obsahuje ambivalenci v otázce, zda má souhlas milostného protějšku pro diagnózu význam. Odstavec popisující plnou remisi sexuální sadistické poruchy zní takto: „Jedinec nekonal podle svých nutkání s nekonsentující osobou, nepociťoval známky rozrušení ani narušení sociální funkce, výkonu povolání ani ostatních oblastí fungování po alespoň pět let v nekontrolovaných podmínkách.“¹⁵² Tato slova naznačují, že konsenzuální sadistická praxe poruchu nekonstituuje, ovšem z popisu „sadistického sexuálního zájmu“ toto nutně nevyplývá. Spíše naopak následující věta implikuje, že sadista (nechce-li, aby mu byla diagnostikována sexuální sadistická porucha) v souladu se svou parafilíí nesmí jednat za žádných okolností, a tedy ani pokud je mu udělen konsent: „Pokud jedinci přiznávající [sadistický zájem] neprojevují v souvislosti s těmito parafilními impulsy známky rozrušení, jako například úzkost, obsese, pocity viny či hanby, a tyto impulsy jim nepřekážejí v jiných sférách života, a pokud jimi poskytnuté záznamy, psychiatrická anamnéza či trestní rejstřík neindikují, že podle těchto impulsů jednají, pak by u nich

¹⁵¹ „A. Over a period of at least 6 months, recurrent and intense sexual arousal from the physical or psychological suffering of another person, as manifested by fantasies, urges, or behaviors. B. The individual has acted on these sexual urges with a nonconsenting person, or the sexual urges or fantasies cause clinically significant distress or impairment in social, occupational, or other important areas of functioning.“ (American Psychiatric Association (2013). *Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders, Fifth Edition*. Arlington, VA: American Psychiatric Association, s. 695.)

¹⁵² The individual has not acted on the urges with a nonconsenting person, and there has been no distress or impairment in social, occupational, or other areas of functioning, for at least 5 years while in an uncontrolled environment. (Tamtéž, s. 695.)

mohl být diagnostikován sadistický sexuální zájem, avšak neodpovídají kritériím sexuální sadistické poruchy.“¹⁵³

V *Diagnostické statistické příručce* je tak ponechán prostor pro interpretaci, dost možná z důvodu nejistoty, ať už etické, či právní, s jakou praktikou je ještě možno souhlasit a s jakou nikoli. Kromě tohoto je třeba podotknout, že (podobně jako například u osob neheterosexuální orientace) známky rozrušení projevující se úzkostí, obsesemi, pocity viny či hanby může způsobovat (nejen) u sadisticky toužících a konsenzuálně praktikujících jedinců právě stigmatizace a patologizace nenormativních sexuálních preferencí, nikoli inherentní problematičnost této preference jako takové.

Výraznější posun k destigmatizaci sadomasochistické touhy a konsenzuální praxe je patrný v případě *Mezinárodní klasifikace nemocí (International Classification of Diseases, ICD)*. Její desátá revize (schválena roku 1990, uvedena v platnost 1993) uvádí, jak bylo již v přechozí podkapitole řečeno, sadismus a masochismus společně jako parafilii sadomasochismus, „preferenci sexuální aktivity, která zahrnuje způsobování bolesti či ponížení, nebo svazování“. Jestliže subjekt preferuje být poskytovatelem takovéto stimulace, nazývá se tato preference sadismem.¹⁵⁴ Nová, jedenáctá revize ICD platná od ledna 2022, ovšem již obsahuje pouze parafilické poruchy, konstituované primárně svou nekonsenzualitou, sekundárně působením významného rozrušení jimi postiženému, či vysokým rizikem zranění nebo smrti při jejich praktikování. Masochismus, jak bylo uvedeno výše, mezi parafilickými poruchami zcela chybí a sadismus je zastoupen pouze ve své nekonsenzuální verzi jako „Coercive Sexual Sadism Disorder“.¹⁵⁵

¹⁵³ „In contrast, if admitting individuals declare no distress, exemplified by anxiety, obsessions, guilt, or shame, about these paraphilic impulses, and are not hampered by them in pursuing other goals, and their self-reported, psychiatric, or legal histories indicate that they do not act on them, then they could be ascertained as having sadistic sexual interest but they would not meet criteria for sexual sadism disorder.“ (Tamtéž, s. 696.)

¹⁵⁴ „A preference for sexual activity which involves the infliction of pain or humiliation, or bondage. If the subject prefers to be the recipient of such stimulation this is called masochism; if the provider, sadism. Often an individual obtains sexual excitement from both sadistic and masochistic activities.“ (ICD-10 Version: 2019. *Document Moved* [online]. [cit. 16.08.2022]. Dostupné z: <https://icd.who.int/browse10/2019/en#/F65.5>

Viz též: World Health Organization (1993). *ICD-10, the ICD-10 classification of mental and behavioural disorders: Diagnostic criteria for research*. Geneva: World Health Organization, s. 137.)

¹⁵⁵ „Paraphilic Disorders are characterized by persistent and intense patterns of atypical sexual arousal, manifested by sexual thoughts, fantasies, urges, or behaviours, in which the focus of the arousal pattern involves others whose age or status renders them unwilling or unable to consent (e.g., pre-pubertal children, an unsuspecting individual being viewed through a window, an animal). Paraphilic Disorders may also involve other atypical sexual arousal patterns if they cause marked distress to the individual or involve significant risk of injury or death.“ (World Health Organization (2019). *International statistical*

Jak je z výše uvedeného zřejmé, sadismus ve 20. století prošel několika významovými změnami: od perverze zahrnující ve své touze a praxi vše od souhlasného erotického konání po brutální vraždu, přes synonymum pro vynalézavou a extrémní krutost, zla štítícího se konsenzuality, po jedno z písmen v akronymu BDSM, do něj skutečně patřícího jedině v případě konsenzuální praxe. V diplomové práci termín sadismus užívám jak ve smyslu takto toužících a/či praktikujících jedinců, tedy zdola, tak ve smyslu medicínském, shora. Jako takový jej typicky spojuji s erotickou touhou. Pojem sadismus ve smyslu čistě sociální záliby v cizím neštěstí a utrpení v této práci mimo specifický kontext neaplikuji. Stručné úvody do současné problematiky sadismu a masochismu v následujících kapitolách snad poslouží ke snazší orientaci v kalných vodách jejich počátků.

classification of diseases and related health problems (11th ed.) [online]. [cit. 16.08.2022]. Dostupné z: <https://icd.who.int/browse11/l-m/en#http%3a%2f%2fid.who.int%2fid%2fentity%2f2110604642>

3 Richard von Krafft-Ebing

3.1 Život¹⁵⁶

Richard von Krafft-Ebing se narodil v Mannheimu v jižním Německu 14. srpna 1840 Friedrichu Carlu Conradovi von Krafft-Ebing a Claře Antonii Mittermaier. Po otci podědil titul svobodného pána a z obou stran rodiny mu bylo do vínku dáno spojení s právnickým prostředím; jeho otec právo studoval a jeho děd z matčiny strany, Carl Joseph Anton Mittermaier, byl dokonce jeho profesorem v Heidelbergu. Mittermaier se zajímal též o psychiatrii v právním kontextu a mimo jiné přispěl do časopisu *Friedreich's Blätter für gerichtliche Medizin*, jehož spolueditorem byl, studií „Neue psychiatrische Forschungen und Erfahrungen in ihrer Anwendung auf die beste Art in Straffällen zuverlässige Materialien zur Bertheilung der Frage über Zurechnungsfähigkeit zu erhalten“ (Nový psychiatrický výzkum a zkušenosti s nejlepším způsobem, jak získat spolehlivé materiály k posouzení otázky přičetnosti v kriminálních případech, 1866/1867).¹⁵⁷ V Heidelbergu (v období studia neoficiálně navštěvoval rovněž přednášky v Curychu) také Richard von Krafft-Ebing získal roku 1863 doktorský titul.

Ve své praxi se rozhodl specializovat na relativně méně populární obor: psychiatrii.¹⁵⁸ Svou kariéru započal v psychiatrické léčebně v Illenau, kde působil mezi

¹⁵⁶ V této podkapitole čerpám z velké části z komplexní biografie Richarda von Krafft-Ebing *Sexuality, Neurasthenia, and the Law: Richard von Krafft-Ebing (1840–1902)* z pera Renate Hauser. (Hauser, Renate (1992). *Sexuality, Neurasthenia, and the Law: Richard von Krafft-Ebing (1840–1902)*. PhD disertační práce, London University, 371 s.)

¹⁵⁷ Mittermaier, Carl Joseph Anton (1866). „Neue psychiatrische Forschungen und Erfahrungen in ihrer Anwendung auf die beste Art in Straffällen zuverlässige Materialien zur Bertheilung der Frage über Zurechnungsfähigkeit zu erhalten“. *Friedreich's Blätter für gerichtliche Medizin*. Nürnberg: Nürnberg: Friedrich Korn'sche Buchhandlung, sv. 17, s. 5–22, 163–185, 243–276, 323–358; Mittermaier, Carl Joseph Anton (1867). „Neue psychiatrische Forschungen und Erfahrungen in ihrer Anwendung auf die beste Art in Straffällen zuverlässige Materialien zur Bertheilung der Frage über Zurechnungsfähigkeit zu erhalten“. *Friedreich's Blätter für gerichtliche Medizin*. Nürnberg: Friedrich Korn'sche Buchhandlung, sv. 18, s. 161–89.

¹⁵⁸ Schüle, Heinrich in Brandt, Friedrich (ed.) (1913). *Das goldene Jubelfest von Herrn Direktor Geheimerat Dr. H. Schüle*. Achem: Mittelbadische Druckerei und Verlags-Anstalt H. Götzfried, s. 23. V 18. století sílily hlasy nespokojenosti s praxí platnou od 17. století. Šílenci byli internováni s povaleči, trestanci a chudinou v nápravných zařízeních – vězeních, špitálech a dílnách –, například v pařížské Hôpital Général, anglických workhouses a německých Zuchthäusern, kde měli být blázni, mezi ostatními „nezvedenými“ členy společnosti učinění ekonomicky užitečnými skrze práci, nebo alespoň odstranění ze společnosti. (Foucault, Michel (1994). *Dějiny šílenství v době osvícenství: hledání historických kořenů pojmu duševní choroby*. Překlad Věra Dvořáková. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, s. 37.) Zpočátku se tyto hlasy zaměřovaly na rušivý vliv šilenců na ostatní internované, s postupujícím 18. stoletím však sílila opačná rétorika: pomatení lidé by neměli zůstat ve společnosti zločinců, drženi v okovech a nesystematicky týráni, neboť hradbou proti šílenství se stala naopak morálka (u Philippea Pinela), popřípadě náboženství (u Williama Tukea), a takové zacházení tak bylo kontraproduktivní. (Tamtéž, s. 154–157, 169–196.) Takto se zrodil „útulek“ – psychiatrická nemocnice. Internace šilence jako taková přetrvala, ovšem způsob léčby se změnil.

léty 1863 a 1869.¹⁵⁹ Roku 1869 se přestěhoval do Baden-Badenu a otevřel si soukromou ordinaci pro léčbu nervových poruch. Obsah Krafft-Ebingových případových studií pacientů z baden-badenské praxe ovšem nasvědčuje, že se jednalo spíše o léčbu organických lézí na mozku než o psychiatrii v moderním smyslu slova. V tomto období Krafft-Ebing podnikl cestu do Itálie.¹⁶⁰ Není známo, zda se zde setkal s italským lékařem, kriminologem a frenologem Cesarem Lombrosem (1835–1909), ovšem s Lombrosovým dílem byl v této době seznámen a ve svých pozdějších textech z něj často čerpal.¹⁶¹ Výkon praxe v Baden-Badenu následně narušila prusko-rakouská válka, během níž

Philippe Pinel (1745–1826) začal na přelomu 18. a 19. století experimentovat s morální léčbou, jež měla blázna uzdravit skrze „mlčení“ – odepírání pozornosti šilencově bludu okolím, „poznání v zrcadle“ – paradoxní užití vlastního rozumu a logiky pomateného při nahlédnutí vlastního šílenství v šílenství ostatních, a „nepřetržitý soud“ a trestu, ať už jen v rámci představivosti pomateného (výhrůžky) či uskutečněného (typicky sprchy) za každou nepoddajnost, vykonávaného trestajícím systematicky a klidně. Neuznal-li pomatený v rámci tohoto procesu svou vinu a nedošel-li k morální syntéze, byl izolován v cele. Společným jmenovatelem všech těchto způsobů léčby bylo ponížení, které mělo pomateného uzdravit z arogance jeho šílenství. Osoba lékaře v tomto způsobu léčby představuje otcovskou autoritu. Právě tato bezmezná, esoterická autorita lékaře (zvláště v oblasti psychiatrie) během 19. století roste a je v medicíně patrná do současnosti. (Tamtéž, s. 179–197.)

Pinel nebyl pouze autorem termínu „morální léčba“ („traitement moral“), v jeho spisu *Traité médico-philosophique sur l'aliénation mentale* (první vydání roku 1801) bylo poprvé zaznamenáno též slovní spojení „l'aliénation mentale“ ve smyslu šílenství/psychózy. (Pinel, Phillippe (1806). *Traité médico-philosophique de l'aliénation mentale*. Paris: J.A. Brosson, s. xxiv.) Právě na základě tohoto spojení začali být lékaři zabývající se šílenstvím/mentální chorobou v 19. století ve francouzském a anglickém jazykovém prostoru nazýváni „aliénistes“, respektive „alienists“. Až na začátku 20. století převládl v těchto oblastech termín „psychiatri“.

Například v německojazyčném prostoru a v Itálii byl ovšem pojem „psychiatrie“ v oblasti medicíny rozšířen již výrazně dříve, jak je zjevné například právě z názvu Mittermaierova výše citovaného článku „Neue psychiatrische Forschungen“ (1866/1867) či jména časopisu *Archivio di psichiatria, scienze penali ed antropologia criminale per servire allo studio dell'uomo alienato e delinquente*, založeného roku 1880 lékařem Cesarem Lombrosem a kriminologem Raffaelem Garofalem. (Lombroso, Cesare; Gatofalo, Raffaele (eds.) (1881). *Archivio di psichiatria, scienze penali ed antropologia criminale per servire allo studio dell'uomo alienato e delinquente*. Torino: Ermanno Loescher, roč. 2, sv. 1, 408 s.)

Pojem „psychiatrie“ byl totiž podobně starý jako termín „aliénation“, prve jej užil Pinelův kolega v bádání o léčbě duševních nemocí Johann Christian Reil (1759–1813) roku 1808. (Reil, Johann Christian; Hoffbauer, Johann Christoph (1808). *Beyträge zur Beförderung einer Kurmethode auf psychischem Wege*. Halle: Curtsche Buchhandlung, sv. 1. s. 169.)

Psychiatrie byla do závěrečných lékařských zkoušek v Německu zahrnuta až v roce 1901 a uvedena v platnost v roce 1906. (Tamtéž s. 261–262). V Rakousku se psychiatrie stala zkoušeným předmětem roku 1903. (Lesky, Erna (1965). *Die Wiener medizinische Schule im 19. Jahrhundert*. Graz-Koln: Hermann Bohlaus Nachf s. 383. Via Hauser, Renate (1992). *Sexuality, Neurasthenia, and the Law: Richard von Krafft-Ebing (1840–1902)*. PhD disertační práce, London University, s. 29)

Obecně o psychiatrii v rámci specializací medicíny viz Eulner, Hans-Heinz (1970). *Die Entwicklung der medizinischen Spezialfächer an den Universitäten des deutschen Sprachgebiets*. Stuttgart: Ferdinand Enke Verlag, s. 257–282.

¹⁵⁹ Hauser, Renate (1992). *Sexuality, Neurasthenia, and the Law: Richard von Krafft-Ebing (1840–1902)*. PhD disertační práce, London University, s. 30.

¹⁶⁰ Tamtéž, s. 32.

¹⁶¹ Již roku 1868 Krafft-Ebing publikoval recenzi na Lombrosoův text: Krafft-Ebing, Richard von (1868). „C. Lombroso di Pavia: La medicina legale delle alienazioni mentali, studiata col metodo sperimentale. 1865. pp 47.“. *Allgemeine Zeitschrift für Psychiatrie*. Berlin: August Hirschwald, roč. 25, s. 269. Via Hauser, Renate (1992). *Sexuality, Neurasthenia, and the Law: Richard von Krafft-Ebing (1840–1902)*. PhD disertační práce, London University, s. 32.

Krafft-Ebing vedl polní nemocnici ve vojenském táboře Rastattu, kde pečoval o tyfem zasažené vojáky.¹⁶² Po válce krátce působil v Badenu na klinice zabývající se elektroterapií.

Podle tematického rozsahu a množství publikovaných textů Richard von Krafft-Ebing zřejmě po přesunu ze soukromé do akademické sféry dlouhodobě toužil, podobné místo ovšem nebylo jednoduché najít, neboť první psychiatrické pozice na univerzitách v Německu teprve vznikaly.¹⁶³ Součástí pruské válečné kořisti ovšem byla nečekaná příležitost: univerzita v nově anektovaném Štrasburku se měla proměnit v instituci nacionálně německy modelovou a nově vytvořené místo profesora psychiatrie bylo nabídnuto právě Krafft-Ebingovi.¹⁶⁴ Na štrasburské univerzitě, slavnostně otevřené 1. května 1872, ovšem Richard von Krafft-Ebing vydržel pouze jeden rok a v květnu 1873 přijal místo profesora ve Štýrském Hradci. Štýrský Hradec se stal místem vzniku základů celé Krafft-Ebingovy nosologie perverzí. Zde spatřila světlo světa mimo jiné první vydání *Psychopathie sexualis* (1886), stejně jako *Lehrbuch der gerichtlichen Psychopathologie mit Berücksichtigung der Gesetzgebung von Oesterreich, Deutschland und Frankreich* (Učebnice forenzní psychopatologie s ohledem na legislativu Rakouska, Německa a Francie) z roku 1875 – první učebnice právních aspektů psychiatrie – či třísvazková *Lehrbuch der Psychiatrie auf klinischer Grundlage für Aerzte und Studierende* (Učebnice psychiatrie na klinických základech pro lékaře a studenty) vycházející mezi léty 1879 a 1880, která značně ovlivnila germanofonní psychiatrii a též byla do několika jazyků, včetně angličtiny, francouzštiny, italštiny a maďarštiny, přeložena.¹⁶⁵ Ve Štýrském Hradci Krafft-Ebing setrval dlouhých šestnáct let a kromě místa univerzitního profesora získal také na něj navázanou funkci ředitele psychiatrické léčebny Feldhof. Stejně tak mu bylo ku potřebám vyučování, pro nějž byl nutný přístup k pacientům, uděleno vlastní klinické oddělení v místní nemocnici a roku 1886 založil soukromé sanatorium Mariagrün.¹⁶⁶

Posledním Krafft-Ebingovým pracovištěm se stala Vídeň, na jejíž univerzitu jako vyučující nastoupil roku 1889. Zde se věnoval mimo jiné opakovaným úpravám *Psychopathie sexualis*, která byla během jeho života postupně přepracována

¹⁶² Hauser, Renate (1992). *Sexuality, Neurasthenia, and the Law: Richard von Krafft-Ebing (1840–1902)*. PhD disertační práce, London University, s. 32–33.

¹⁶³ Tamtéž, s. 33.

¹⁶⁴ Tamtéž, s. 34.

¹⁶⁵ Tamtéž, s. 36–39.

¹⁶⁶ Tamtéž, s. 37.

a jedenáctkrát vydána; po dvanácté se tak stalo těsně po Krafft-Ebingově smrti.¹⁶⁷ V tomto období též vyšla studie *Neue Forschungen auf dem Gebiet der Psychopathia sexualis* (1890), ve které byly poprvé představeny sadismus a masochismus.¹⁶⁸

Pro odchod do důchodu 11. března 1902 se Richard von Krafft-Ebing rozhodl v souvislosti se selhávajícím zdravím a nespokojeností na Vídeňské univerzitě, kde trpěl mimo jiné přemírou byrokracie.¹⁶⁹ Stýskalo se mu po zdravém prostředí Štýrského Hradce, kam se též v tomto období vrátil, doufaje, že se bude moci věnovat rodině, užívat si krás přírody a zpracovat množství nashromážděného psychiatrického materiálu. Během posledního roku života se mu skutečně podařilo připravit dvanácté vydání *Psychopathie sexualis*, sedmé vydání učebnice *Lehrbuch der Psychiatrie auf klinischer Grundlage für Aerzte und Studirende* a monografii o menstruační psychóze ve forenzním kontextu. 22. prosince 1902 podlehl jedné z několika cévních mozkových příhod. Zanechal po sobě manželku, která jej po roce ve smrti následovala, dceru, dva syny¹⁷⁰ a kategorizaci nenormativních sexualit která je dodnes relevantní.¹⁷¹

3.2 Dílo

Richard von Krafft-Ebing ve svých celkem dvanácti vydáních *Psychopathie sexualis*, dvou vydáních *Neue Forschungen auf dem Gebiet der Psychopathia sexualis* a dalších medicínských textech formuloval důkladnou a dodnes z velké části sexuologií přijímanou klasifikaci sexuálních perverzí. Mezi ně mimo jiné patřila „homosexualita“ („opačný pud pohlavní“) – jeho ústřední téma – a také fetišismus, sadismus a masochismus. Žádný ze jmenovaných termínů ovšem Krafft-Ebing nevytvořil zcela samostatně. Autorem slova homosexualita byl maďarský novinář, překladatel a bojovník za lidská práva rakouského původu Karl Maria Kertbeny (1824–1882),¹⁷² termín fetišismus poprvé použil v sexuálním smyslu slova francouzský psycholog Alfred Binet (1857–1911),¹⁷³

¹⁶⁷ Tamtéž, s. 415.

¹⁶⁸ Krafft-Ebing, Richard von (1890). *Neue Forschungen auf dem Gebiet der Psychopathia sexualis: eine medicinisch-psychologische Studie*. Stuttgart: Ferdinand Enke, VI, 80 s.

¹⁶⁹ Hauser, Renate (1992). *Sexuality, Neurasthenia, and the Law: Richard von Krafft-Ebing (1840–1902)*. PhD disertační práce, London University, s. 43.

¹⁷⁰ Tamtéž, s. 36.

¹⁷¹ Tamtéž, s. 46–47.

¹⁷² Kennedy, Hubert (2002). *Karl Heinrich Ulrichs: Pioneer of the Modern Gay Movement*. San Francisco: Peremptory Publications. s. 189. Via Seidl, Jan a kol. (2012). *Od žaláře k oltáři: emancipace homosexuality v českých zemích od roku 1867 do současnosti*. Brno: Host, s. 63–65.

¹⁷³ Stalo se tak roku 1887 v článku „Le fétichisme dans l’amour“. (Binet, Alfred (1887). „Le fétichisme dans l’amour“. *Revue Philosophique de la France et de l’Etranger*. Paris: Ancienne Librairie Germer

sadismus Krafft-Ebing dle vlastních slov převzal z francouzské literatury (viz kapitolu „Sadismus“)¹⁷⁴ a slovo masochismus stvořil ve spolupráci s jedním ze svých dopisovatelů.¹⁷⁵

První vydání jeho nejznámější příručky *Psychopathie sexualis* z roku 1886 ještě silně čerpalo ze soudobého psychiatrického vědění o sexualitě a ze 47 případů pacientů pouze 6 patřilo mezi Krafft-Ebingovy vlastní.¹⁷⁶ Již zde nicméně dělí sexuální poruchy na čtyři různé typy – paradoxii, anaesthesii, hyperästhesii a parästhesii –,¹⁷⁷ jež poprvé představil ve studii *Ueber gewisse Anomalien des Geschlechtstriebes und die klinisch-forensische Verwerthung derselben als eines wahrscheinlich functionellen Degenerationszeichens des centralen Nervensystems* z roku 1877.¹⁷⁸ Již roku 1886 také rozlišil perverzi (vrozenou a neměnnou, nemoc) a pervezitu (získanou, neřest).¹⁷⁹ Paradoxie znamenala sexuální touhu v nevhodný čas (například v dětství či ve stáří), anaesthesie její nedostatek v reprodukčním věku (v dětství a stáří byla považována za fyziologickou) a hyperästhesie naopak její přebytek (například satyrismus a nymfomanií).¹⁸⁰ Parästhesie byla definována jako „perverze sexuálního instinktu“, sexuální vzrušivost v reakci na nesprávné stimuly. Nebyla zpravidla spojena s mentální

Baillière et cie, Félix Alcan, Éditeur, č. 24, s. 143–167, 252–274.) Ve čtvrtém vydání *Psychopathie sexualis* z roku 1889, v němž se fetišismus u Krafft-Ebinga poprvé objevil, je ovšem v souvislosti s fetišismem citován italský lékař a kriminolog Cesare Lombroso. (Krafft-Ebing, Richard von (1889). *Psychopathia sexualis: mit besonderer Berücksichtigung der Conträren Sexualempfindung. Eine klinisch-forensische Studie*. Stuttgart: Ferdinand Enke, s. 62. Via Hauser, Renate (1992). *Sexuality, Neurasthenia, and the Law: Richard von Krafft-Ebing (1840–1902)*. PhD disertační práce, London University, s. 251.

¹⁷⁴ Krafft-Ebing, Richard von (1892). *Psychopathia sexualis: mit besonderer Berücksichtigung der Conträren Sexualempfindung. Eine klinisch-forensische Studie*. Stuttgart: Ferdinand Enke s. 57.

¹⁷⁵ Oosterhuis, Harry (2000). *Stepchildren of Nature: Krafft-Ebing, Psychiatry, and the Making of Sexual Identity*. Chicago: University of Chicago Press, s. 174–176.

Tyto dopisy Richard von Krafft-Ebing citoval přímo ve svých *Neue Forschungen a Psychopathii sexualis*. (Krafft-Ebing, Richard von (1890). *Neue Forschungen auf dem Gebiet der Psychopathia sexualis: eine medicinisch-psychologische Studie*. Stuttgart: Ferdinand Enke, s. 15–22, 25–28; Krafft-Ebing, Richard von (1892). *Psychopathia sexualis: mit besonderer Berücksichtigung der Conträren Sexualempfindung. Eine klinisch-forensische Studie*. Stuttgart: Ferdinand Enke, s. 91–97.)

¹⁷⁶ Hauser, Renate (1992). *Sexuality, Neurasthenia, and the Law: Richard von Krafft-Ebing (1840–1902)*. PhD disertační práce, London University, s. 173.

¹⁷⁷ Krafft-Ebing, Richard von (1886). *Psychopathia sexualis. Eine klinisch-forensische Studie*. Stuttgart: Ferdinand Enke, s. VII–VIII.

¹⁷⁸ Krafft-Ebing, Richard von (1877). „Ueber gewisse Anomalien des Geschlechtstriebes und die klinisch — forensische Verwerthung derselben als eines wahrscheinlich functionellen Degenerationszeichens des centralen Nervensystems.“ *Archiv für Psychiatrie und Nervenkrankheiten*. [online]. Berlin: Verlag von August Hirschwald, sv. 7, sešit 2 s. 291–312.

¹⁷⁹ „Um zwischen Krankheit (Perversion) und Laster (Perversität) unterscheiden zu können, muss auf die Gesamtpersönlichkeit des Handelnden und auf die Triebfedern seines perversen Handelns zurückgegangen werden.“ (Krafft-Ebing, Richard von (1886). *Psychopathia sexualis. Eine klinisch-forensische Studie*. Stuttgart: Ferdinand Enke, s. 35.)

¹⁸⁰ Tamtáž, s. 24–25.

chorobou¹⁸¹ a nepodmiňovaly ji konkrétní akty,¹⁸² naopak, znamenala mozkovou anomálii a týkala se psýché, nikoli těla, konstituovala tedy psychopathii sexualis jako takovou a ve stejnojmenné monografii jí byla věnována mimořádná pozornost.¹⁸³ Nesprávnými stimuly byly ty, které nevedly k přirozenému cíli sexu, k reprodukci.¹⁸⁴ Jak již bylo naznačeno, mezi parästhesie patřil tedy právě sadismus, masochismus, fetišismus a homosexualita.¹⁸⁵

Ve čtvrtém vydání (1889) Richard von Krafft-Ebing uvedl jako jednu z psychopatologií sexuálního života „pasivní flagelaci“.¹⁸⁶ Zásadním prvkem jeho definice masochismu byla ovšem právě pouze nepřímá spojitost s praxí flagelace. Proto v textu *Neue Forschungen* (první vydání 1890, druhé 1891), jehož obsah včlenil do dalších edic

¹⁸¹ Krafft-Ebing, Richard von (1892). *Psychopathia sexualis: mit besonderer Berücksichtigung der Conträren Sexualempfindung. Eine klinisch-forensische Studie*. Stuttgart: Ferdinand Enke, 37.

¹⁸² "Perversion des Geschlechtstriebes ist, wie sich unten ergeben wird, nicht zu verwechseln mit Perversität geslechtlichen Handelns, denn dieses kann auch durch nicht psychopathologische Bedingungen hervorgerufen sein. Die concrete perverse Handlung, so monströs sie auch sein mag, ist nicht entscheidend. Um zwischen Krankheit (Perversion) und Laster (Perversität) unterscheiden zu können, muss auf die Gesamtpersönlichkeit des Handelnden und auf die Triebfedern seines perversen Handels zurückgegangen werden. Darin liegt der Schlüssel der Diagnostik (s. u.)." (Krafft-Ebing, Richard von (1886). *Psychopathia sexualis. Eine klinisch-forensische Studie*. Stuttgart: Ferdinand Enke, s. 35.)

¹⁸³ Tamtéž, s. 25.

¹⁸⁴ „Als pervers muss jede Aeusserung des Geschlechtstriebes erklärt werden, die nicht den Zwecken der Natur, i. e. Fortzplanzung entspricht.“ (Tamtéž, s. 35.)

¹⁸⁵ Krafft-Ebing, Richard von (1892). *Psychopathia sexualis: mit besonderer Berücksichtigung der Conträren Sexualempfindung. Eine klinisch-forensische Studie*. Stuttgart: Ferdinand Enke, s. VIII.

¹⁸⁶ Krafft-Ebing, Richard von (1889). *Psychopathia sexualis: mit besonderer Berücksichtigung der Conträren Sexualempfindung. Eine klinisch-forensische Studie*. Stuttgart: Ferdinand Enke, s. VII-VIII.

Psychopathie sexualis,¹⁸⁷ učinil další krok k originalizaci své nosologie¹⁸⁸ – a spolu s jeho protějškem, sadismem, konečně masochismus uvedl na scénu jako na flagelaci nezávislý fenomén.¹⁸⁹

¹⁸⁷ Poprvé se tak stalo v pátém vydání *Psychopathie sexualis* z roku 1890, na jehož konec byla studie *Neue Forschungen* (1890) přiložena. (Krafft-Ebing, Richard von (1890). *Psychopathia sexualis: mit besonderer Berücksichtigung der Conträren Sexualempfindung. Eine klinisch-forensische Studie*. Stuttgart: Ferdinand Enke, VIII, 295 s; Krafft-Ebing, Richard von (1890). *Neue Forschungen auf dem Gebiet der Psychopathia sexualis: eine medicinisch-psychologische Studie*. Stuttgart: Ferdinand Enke, VI, 80 s.)

V šestém vydání *Psychopathie sexualis* (1891) byly informace z prvního vydání *Neue Forschungen* (1890) zařazeny do samotného textu a doplněny dalšími, novými poznatky o sadismu a masochismu. (Krafft-Ebing, Richard von (1891). *Neue Forschungen auf dem Gebiet der Psychopathia sexualis: eine medicinisch-psychologische Studie*. Stuttgart: Ferdinand Enke, s. V; Lang, Birgit (2017). *The Shifting Case of Masochism: Leopold Von Sacher-Masoch's Venus Im Pelz* (1870). In: Lang, Birgit; Damousi, Joy; Lewis, Alison. a *History of the Case Study: Sexology, Psychoanalysis, Literature*. Manchester: Manchester University Press, s. 47–48.)

Mezi šestým a sedmým vydáním *Psychopathie sexualis* vyšlo druhé, přepracované a rozšíření vydání *Neue Forschungen* (1891), jež navazovalo na poznatky z šestého vydání *Psychopathie sexualis*. (Krafft-Ebing, Richard von (1891). *Neue Forschungen auf dem Gebiet der Psychopathia sexualis: eine medicinisch-psychologische Studie*. Stuttgart: Ferdinand Enke, s. V.)

Druhé vydání *Neue Forschungen* bylo následně spojeno s šestým vydáním *Psychopathie sexualis* v sedmém vydání *Psychopathie sexualis* z roku 1892, které je v této práci užíváno nejčastěji. Sedmé vydání, dle Krafft-Ebingových slov „nabízí poprvé podrobnou vědeckou prezentaci faktů „sadismu“, „masochismu“ a „fetišismu“. („Sie bietet zum erstenmale eine eingehende wissenschaftliche Darstellung der Thatsachen des ‚Sadismus‘, ‚Masochismus‘ und ‚Fetischismus‘.“) (Krafft-Ebing, Richard von (1892). *Psychopathia sexualis: mit besonderer Berücksichtigung der Conträren Sexualempfindung. Eine klinisch-forensische Studie*. Stuttgart: Ferdinand Enke, s. VI.)

¹⁸⁸ Tzn. specifikaci vlastní nosologie v rámci všeobecného soudobého medicínského diskurzu – erotická flagelace byla do té doby vnímána jako členitá kategorie definovaná spíše praxí než apriorní touhou.

¹⁸⁹ Krafft-Ebing, Richard von (1890). *Neue Forschungen auf dem Gebiet der Psychopathia sexualis: eine medicinisch-psychologische Studie*. Stuttgart: Ferdinand Enke, VI, 80 s.

4 Masochismus

4.1 Vznik a konstrukce

Termín „masochismus“ se, jak již bylo naznačeno, v medicínské literatuře poprvé objevil po boku sadismu roku 1890, a to jako jeden ze dvou hlavních subjektů studie *Neue Forschungen auf dem Gebiet der Psychopathia sexualis* Richarda von Krafft-Ebing. Právě on je proto obvykle uváděn jako tvůrce slova masochismus; jak upozorňuje Harry Oosterhuis, název samotný měl ovšem zřejmě též druhého rodiče: jednoho z Krafft-Ebingových anonymních korespondentů.¹⁹⁰ Z dopisu „velmi vzdělaného muže“ z Berlína, jak je pacient Krafft-Ebingem nazýván, i slov samotného Krafft-Ebinga, vyplývá, že název „masochismus“ a implicitně též jeho náplň, vznikly ve spolupráci s tímto informátorem. Richard von Krafft-Ebing uvádí, že informacím zmíněného muže „vděčí za inspiraci pro tuto studii“;¹⁹¹ masochistický korespondent sám pak píše: „Věřím, že jsem tímto ukázal, že to, čemu chceme říkat masochismus, existuje jako nezávislý fenomén. Vzhledem k tomu, že zde ve skutečnosti máme co do činění s procesem ve sféře představitivosti, není stanovení diagnózy snadné, ani vždy jisté. Masochismem rozumím, když se při pohlavním styku vyskytnou zvrácené činy, které si nedokážu vysvětlit jinak než právě skrze tuto dominantní ideu. Považuji tuto anomálii za velmi rozšířenou. Svým vlastním bádáním, spíše než z knih, jsem se dozvěděl, jak početní jsou moji spolutrpicí.“¹⁹²

¹⁹⁰ Oosterhuis, Harry (2000). *Stepchildren of Nature: Krafft-Ebing, Psychiatry, and the Making of Sexual Identity*. Chicago: University of Chicago Press, s. 174–175.

Romana Byrne v souvislosti s tímto zjištěním navrhuje badatelskou otázku možného dřívějšího subkulturního užití termínu „masochismus“: „This raises the question of a subcultural use of the term ‘masochism’ before Krafft-Ebing’s own application. Before the publication of *Psychopathia Sexualis*, the term ‘sadism’ was used in literary criticism from the 1850s in reference to the work of Flaubert and Baudelaire, and, in the 1880s, to the work of the Marquis de Sade. [...] Thus, Krafft-Ebing did not invent this term, but he did redefine it as a psychopathological, rather than literary, category. (Byrne, Romana (2013). *Aesthetic Sexuality: a Literary History of Sadomasochism*. New York: Bloomsbury Academic, s. 6.)

¹⁹¹ „Die zweite Beobachtung ist die Lebensgeschichte meines Gewährsmannes aus Berlin, dessen Mittheilungen ich die Anregung zu dieser Studie verdanke.“ („Druhou případovou studií je životní příběh mého informátora z Berlína, jehož informacím vděčím za inspiraci pro tuto práci.“) (Krafft-Ebing, Richard von (1890). *Neue Forschungen auf dem Gebiet der Psychopathia sexualis: eine medicinisch-psychologische Studie*. Stuttgart: Ferdinand Enke, s. 13.)

¹⁹² „Der Verfasser der Autobiographie Nr. 9, ein hochgebildeter Mann, gab mir folgende weitere werthvolle Auskünfte. ‚Ich glaube somit dargethan zu haben, dass das, was wir Masochismus nennen wollen, als eine selbstständige Erscheinung existirt. Da es sich hier eigentlich um einen Vorgang im Inneren der Vorstellungswelt handelt, ist die Constatirung nicht leicht und nicht überall sicher. Ich nehme Masochismus da an, wo ich perverse Handlungen im sexuellen Verkehr finde, die ich nicht anders als durch diese dominirende Idee erklären kann. Ich halte diese Anomalie für eine sehr verbreitete. Mehr als aus Büchern, habe ich durch eigenes Nachforschen erfahren, wie zahlreich meine Leidensgenossen sind...“ (Tamtéž, s. 25.)

Autobiografii tohoto dopisovatele a jeho obecněji aplikované postřehy o masochismu Krafft-Ebing publikoval poprvé v rámci *Neue Forschungen* jako případ číslo 9 (Beobachtung 9)¹⁹³ a později též v *Psychopathia sexualis* (Beobachtung 44),¹⁹⁴ v níž právě Berlínanovým životopisem jakožto „typickým“ výčet případových studií masochismu začíná.¹⁹⁵ Dopisy tohoto informátora, jak Krafft-Ebing sám naznačuje, měly velký vliv nejen na jméno, ale též na strukturu perverze masochismu jako takovou.

V sedmém vydání *Psychopathie sexualis* z roku 1892 Krafft-Ebing masochismus představuje takto: „Opakem sadismu je masochismus. Zatímco první z jmenovaných se vyznačuje touhou působit bolest a užívat násilí, druhý je naopak přáním bolestí trpět a být násilí podroben. Masochismem rozumím zvláštní perverzi psychického vita sexualis, která spočívá v tom, že jím postižený jedinec je ve svém pohlavním citění a myšlení ovládan představou, být zcela a bezpodmínečně podroben vůli osoby opačného pohlaví, která s ním zachází panovačně, ponižuje jej a týrá.“

Masochismus je tedy definován jako perverze zrcadlově komplementární sadismu, rozhodující je vztah mezi masochistou a objektem jeho vášně a psychická složka, nikoli konkrétní praxe, představa, nikoli její realizace (ač k pokusům o ni často dochází).¹⁹⁶

Již tato základní definice byla přítomna též v autobiograficky formulovaném dopisu berlínského korespondenta. Komplementarita jeho vlastního masochismu se

Tato citace je v *Psychopathia sexualis* (1892) redukována a mimo jiné první větu, naznačující společné pojmenování masochismu, již neobsahuje. (Krafft-Ebing, Richard von (1892). *Psychopathia sexualis: mit besonderer Berücksichtigung der Conträren Sexualempfindung. Eine klinisch-forensische Studie*. Stuttgart: Ferdinand Enke, s. 96.)

¹⁹³ Krafft-Ebing, Richard von (1890). *Neue Forschungen auf dem Gebiet der Psychopathia sexualis: eine medicinisch-psychologische Studie*. Stuttgart: Ferdinand Enke, s. 15–22, 25–28.

¹⁹⁴ Krafft-Ebing, Richard von (1892). *Psychopathia sexualis: mit besonderer Berücksichtigung der Conträren Sexualempfindung. Eine klinisch-forensische Studie*. Stuttgart: Ferdinand Enke, s. 91–97.

¹⁹⁵ „Die folgende ausführliche Selbstbiographie eines Masochisten gibt eine erschöpfende Darstellung eines typischen Falles dieser seltsamen Perversion.“ (Tamtéž, s. 91.)

¹⁹⁶ „2) Verbindung passiv erdudeter Grausamkeit und Gewaltthätigkeit mit Wollust. – Masochismus. Das Gegenstück des Sadismus ist der Masochismus. Während jener Schmerzen zufügen und Gewalt ausüben will, geht dieser darauf aus, Schmerzen zu leiden und sich der Gewalt unterworfen zu fühlen. Unter Masochismus verstehe ich eine eigenthümliche Perversion der psychischen Vita sexualis, welche darin besteht, dass das von derselber ergriffene Individuum in seinem geslechtlichen Fühlen und Denken von der Vorstellung beherrscht wird, dem Willen einer Person des anderen Geschlechts vollkommen und unbedingt unterworfen zu sein, von dieser Person herrisch behandelt, gedemüthigt und misshandelt zu werden. Diese Vorstellung wird mit Wollust betont; der davon Ergriffene schwelgt in Phantasien, in welchen er sich Situationen dieser Art ausmalt, trachtet oft nach einer Verwirklichung derselben und wird durch diese Perversion seines Geschlechtstriebes nicht selten für die normalen Reize des anderen Geschlechts mehr oder weniger unempfindlich, zu einer normalen Vita sexualis unfähig – psychisch impotent.“ (Tamtéž, s. 89–90.)

sadismem protějšku byla pro jeho touhu esenciální, skutečnost, že v dětství nepocíťoval žádné potěšení v souvislosti s fyzickými tresty konanými ženami sám vysvětluje tím, že ve „svých představách předpokládal záměr své paní kochat se [jeho] utrpením a ponížením, což [jej] uchvacovalo“.¹⁹⁷ Na základě stejného principu byl též v dospělosti zklamán interakcí s prostitutkou, jelikož si jeho trápení (bičování a pošlapávání) neužívala. Jeho ideální žena jej měla týrat se stejnou slastí, s jakou on utrpení z jejích rukou přijímal.¹⁹⁸

Díky této interakci si také korespondent podle autobiografie uvědomil další z prvků Krafft-Ebingovy následné definice masochismu, totiž, že jeho touha není založena na konkrétních aktech, nýbrž na vztahu moci, který vyjadřují.¹⁹⁹ Tento postřeh se stal zásadním pro Krafft-Ebingovu diferenciaci masochismu jako perverze – vrozené nemoci (a identity) –²⁰⁰ od získané neřesti – perversity – a od jednotlivých nereproduktivních sexuálních činů, které mohly být projevem obou z nich. Praxe pasivní flagelace nově mohla být jak aktem naučené perversity, tak znakem perverze masochismu, jenž byl motivován apriorně psychologicky, z nitra duše. Tento posun v Krafft-Ebingově konceptualizaci nenormativní sexuality byl nesmírně zásadní, ilustruje postupný nástup sexuální identity na místo izolovaných sexuálních aktů.²⁰¹

¹⁹⁷ „Ich erinnere mich deutlich, als Kind mehrere wirkliche Züchtigungen, auch von weiblicher Hand, erhalten zu haben. Niemals war damit eine andere Empfindung als Schmerz und Scham verbunden; nie ist es mir eingefallen, solche Wirklichkeiten mit meiner Phantasien in Zusammenhang zu bringen. Die Absicht, mich gerecht zu strafen und mich zu bessern, erschütterte mich schmerzlich, während ich mit meinen Phantasiegebilden eine Absicht meiner ‚Herrin‘ voraussetzte, sich an meinen Leiden und Demüthigungen zu weiden, die mich entzückte.“ (Tamtéž, s. 92.)

¹⁹⁸ „Ich überwand schliesslich auch meine letzte Scheu und liess mich eines Tages, um meine Träume zu realisieren, von einer Prostituirten flagelliren, treten etc. Der Effekt war eine grosse Enttäuschung. Was da mit mir geschah, war für meine Empfindung roh, widerlich abstossend und lächerlich zugleich. Die Schläge verursachten mir nur Schmerz, die sonstige Situation Widerwillen und Beschämung. Trotzdem erzwang ich mechanisch eine Ejaculation, wobei ich mit Hülfe meiner Phantasie die wirkliche Situation in die unterschied sich von der herbeigeführten wesentlich dadurch, dass ich mir ein Weib vorstelle, das mir die Misshandlung mit derselben Lust geben sollte, als ich sie von ihr empfangen wollte.“ (Tamtéž, s. 94.)

¹⁹⁹ „Auf der Voraussetzung einer solchen Gesinnung des Weibes, eines tyranischen, grausamen Weibes, dem ich mich unterwerfen wollte, waren alle meine sexuellen Phantasien aufgebaut. Die Handlung, die das Verhältniss ausdrückte, war mir nebensächlich. Mir wurde jezt erst, nach dem ersten Versuch einer unmöglichen Vewirkung, ganz klar, worauf mein Sehnen eigentlich gerichtet war. Ich hatte freilich in meinen wollüstigen Träumen sehr of von allen Misshandlungsvorstellungen abstrahirt, und mir nur ein gebieterisches Weib und etwa eine imperative Geberde, ein befehlendes Wort, einen Kuss auf ihren Fuss oder dergleichen vorgestellt; aber jezt erst kam mir völlig zum Bewusstsein, was mich eigentlich anzog, und dass die Flagellation nur das stärkste Ausdrucksmittel der Hauptsache und ganz nebensächlich war. (Tamtéž, s. 94–95.)

²⁰⁰ K vrozenosti masochismu a sadismu: Tamtéž, s. 61, 91.

²⁰¹ Tamtéž, s. 99–100.

Praxi pasivního flagelantismu jako perversity Krafft-Ebing spojil s tzv. „reflexním efektem“ flagelace, prostředkem využívaným sexuálně zesláblými zhýralci k probuzení pohasínající potence. Reflexní flagelaci Krafft-Ebing uvádí jako jev fyziologický, nikoli psychologický, založený na skutečnosti, že hýždě, častý terč flagelace, jsou erotogenní zónou.²⁰² Tento efekt byl potenciálně platným pro kohokoli, včetně masochistů, manifestací masochistických tužeb se však pasivní flagelace stávala z jiných důvodů, v tomto případě byla totiž projevem submise vůli milostného protějšku. Právě podrobení, nikoli fyzická bolest byla centrem Krafft-Ebingovy konceptualizace masochismu. Z tohoto důvodu též podle Krafft-Ebinga často docházelo ke zklamání a znechucení při pokusu uvést fantazii do praxe s prostitutkou, která si akt sadisticky neužívala a zákazník tak nebyl podroben vůli jiného, ale pouze vůli a peněženice vlastní.²⁰³ Masochismus tedy nesídlil v hýždích, ale v srdci – a z činu se stala identita.

Působení fyzické bolesti erotickým partnerem se nyní stalo pouze jedním z mnoha způsobů manifestace této perversy; další projevy masochismu zahrnovaly u Krafft-Ebinga prvky symbolické a fetišistické, a vzniklo zde tak spojení s další psychiatrickou

²⁰² Například již v prvním vydání *Neue Forschungen auf dem Gebiet der Psychopathia sexualis*, kde byl masochismus a sadismus poprvé představen: „Angesichts dieser Häufigkeit drängt sich die Annahme auf, die passive Flagellation sei nur eine Unterform des sog. Masochismus und in dieser Annahme könnte man sich bestärkt fühlen, indem ja auch Rousseau die passive Flagellation, welche thatsächlich bei ihm die bezüglichlichen masochistischen Vorstellungen erweckt hat, für die Hauptsache, alles Uebrige für durch Ideenassociation erzeugtes Beiwerk hielt. Dass Masochismus etwas wesentlich Anderes und Umfassenderes sei als blosse passive Flagellation und diese vielmehr Beiwerk, eines der vielen Mittel zum Zweck masochistischer Befriedigung im Sinne einer Unterwerfung unter das Weib, dürfte nicht schwer zu erweisen sein.

Die einzige Beziehung, in welcher die passive Flagellation zum Masochismus steht, besteht darin, dass sie eine dar vielen möglichen Handlungen der Unterwerfung unter fremde Gewalt darstellt. Dass sie vermöge reflectorischer Wirkung von dem Gefühlsnerven auf das Erectioncentrum und durch dieses wieder auf das genitalie in der Hirnrinde geeignet ist, als Nebenprodukt Wollust zu erzeugen, sowie dass möglicherweise diese zum Theil auch vermöge der psychologischen Beziehung, in welcher Schmerz zu Wollust steht, geweckt wird, ist nebensächlich. Das Wesentliche ist der Drang nach Misshandlung, als Zeichen der Unterwerfung. Diese Thatsache setzt eine originäre Anomalie der sexuellen Empfindungsweise, eine Paraesthesia sexualis voraus.

Das Wesentliche bei der passiven Flagellation ist, dass sie bei besonders Constitutiren (Neurasthenikern?) als Mittel zur Erregung der Wollust und damit der Potenz dienen kann. In solcher Gestalt wird sie von alten Wüstlingen benutzt, von Masochisten nur als eines Mittel zum Zweck einer Befriedigung krankhafter sexueller Veranlagung. Zwischen Masochismus und Flagellantismus besteht also ein analoges Verhältniss wie etwa zwischen conträrer Sexualempfindung und erworbener Päderastie.“ (Krafft-Ebing, Richard von (1890). *Neue Forschungen auf dem Gebiet der Psychopathia sexualis: eine medicinisch-psychologische Studie*. Stuttgart: Ferdinand Enke, s. 9–10.)

²⁰³ „Drittens ist der Umstand von Bedeutung, dass die ersehnte Flagellation beim Masochisten, wenn ausgeführt, gar nicht aphrodisisch zu wirken braucht. Es tritt sogar oft mehr oder minder deutlich eine Enttäuschung ein, und zwar jedesmal, wenn die Absicht des Masochisten nicht gelingt, sich durch diesen bestellten Vorgang die Illusion der ersehnten Situation (in der Gewalt des Weibes zu sein) zu verschaffen, so dass ihm das mit der Procedur beauftragte Weib nur als das executive Werkzeug seines eigenen Willens erscheint.“ (Krafft-Ebing, Richard von (1892). *Psychopathia sexualis: mit besonderer Berücksichtigung der Conträren Sexualempfindung*. Eine klinisch-forensische Studie. Stuttgart: Ferdinand Enke, s. 101.)

(a později sexuologickou) kategorií nenormativní sexuality.²⁰⁴ Rovněž tyto (fetišistické) prvky jsou obsaženy v korespondentově autobiografii. Objevuje se například záliba v kožešinách, již uvádí mimo jiné v souvislosti s díly Leopolda von-Sacher Masoch,²⁰⁵ v sametu, ženských botách, a do jisté míry též v ženském odění.²⁰⁶

Podle Krafft-Ebinga jsou zdroje masochismu ve sféře neperverzní sexuality situovány dva. Zaprvé je ve stavu milostného vzrušení každý čin milostného protějšku vnímám jako libý, včetně těch působících mírnou bolest (lehký úder, štípnutí, strčení). V případě patologické intenzifikace chťice pak roste tužba po výraznějších a výraznějších tělesných pocitech, přičemž bolest je právě takovým výrazným fyzickým pocitem.²⁰⁷ Zadruhé Krafft-Ebing uvádí fenomén „pohlavního nevolnictví“.²⁰⁸ Je to projev abnormální, ale nikoli perverzní ani patologický.²⁰⁹ Vyznačuje se tím, že se jedinec stane závislým na osobě opačného pohlaví, a ve snaze si milostný protějšek udržet přináší nepřiměřené oběti a snáší nejrůznější ústrky.²¹⁰ Častěji se podle něj projevuje u žen než u mužů, protože pro ženu je od přírody (i vinou společnosti) láska důležitější než pro muže a bývá na jednom muži (nejen) pohlavně závislá; muž, kterého má, pro ni „znamená celé pohlaví“,²¹¹ zatímco muž se (za normálních okolností) na jedné ženě pohlavně závislým nestává a láska v jeho životě figuruje pouze jako jeden z mnoha jeho aspektů.²¹² Pohlavní nevolnictví se vnějškově v některých případech jako masochismus jeví, ovšem od masochismu se, jak je zjevné, odlišuje motivací: u pohlavního nevolnictví bývá snášení utrpení pouze prostředkem, jak si udržet partnera, v masochismu se naopak stává samotným cílem.²¹³ Intenzifikace obou těchto prvků může vést k masochismu, jehož mírné formy lze v někdy nabýt skrze asociaci týrání s láskou.²¹⁴ „Pravý, dokonalý, hluboce zakořeněný masochismus se svou planoucí touhou podrobit se od nejútlejšího

²⁰⁴ Alfred Binet fetišismem vysvětloval též fenomény, které Krafft-Ebing později nazval masochismem. (Binet, Alfred (1887). „Le fétichisme dans l'amour“. *Revue Philosophique de la France et de l'Etranger*. Paris: Ancienne Librairie Germer Baillière et cie, Félix Alcan, Éditeur, č. 24, s. 143–167, 252–274.)

²⁰⁵ Krafft-Ebing, Richard von (1892). *Psychopathia sexualis: mit besonderer Berücksichtigung der Conträren Sexualempfindung. Eine klinisch-forensische Studie*. Stuttgart: Ferdinand Enke, s. 97.

²⁰⁶ Tamtéž, s. 94, 97.

²⁰⁷ Tamtéž, s. 140–141.

²⁰⁸ V originále „geschlechtliche Hörigkeit“. (Tamtéž, s. 143.)

²⁰⁹ Tamtéž, s. 146.

²¹⁰ Tamtéž, s. 142–146.

²¹¹ „Deshalb bedeutet für ein Weib der Mann, den sie hat, das Ganze Geschlecht.“ (Tamtéž, s. 145.)

²¹² Tamtéž, s. 144–145.

²¹³ Tamtéž, s. 146.

²¹⁴ Tamtéž, s. 147–148.

mládí, je ovšem vrozený“²¹⁵ – skutečný masochismus, stejně jako sadismus, bývá tedy dědičný a apriorní, nezaviněný vnějšími okolnostmi: Krafft-Ebing se zde takto vymezil vůči hypotézám Jean-Jacques Rousseaua a svého současníka, francouzského psychologa Alfreda Bineta²¹⁶ o sekundárním původu masochismu v asociaci prožité pasivní flagelace s chťicem u predisponovaných jedinců,²¹⁷ a to na základě skutečnosti, že u většiny jím zaznamenaných případů masochismu se bičování vůbec nevyskytovalo. i v případech, v nichž flagelace přítomna byla (ve skutečnosti právě ve v těch dvou, které označil za „typické“),²¹⁸ nefigurovala jako jejich jádro, na němž by závisela struktura dané touhy.²¹⁹

Těchto dvou „typických“ případů, z nichž jedním byla právě autobiografie berlínského korespondenta (Beobachtung 44), druhým taktéž autobiografie, tentokrát čtenáře *Neue Forschungen*, jenž byl touto studií inspirován (Beobachtung 50),²²⁰ využil Krafft-Ebing též v hypotéze o masochismu u muže jakožto druhu částečné efeminace. „Pohlavní nevolnictví“ Krafft-Ebing pozoroval jako častější a závažnější u žen než u mužů, masochismus tedy mohl být („pokud ne vždy, tak zpravidla“) právě „dědictvím pohlavního nevolnictví ženských předků“, přenesení perverze, jež ve skutečnosti přináleží ženě, na muže.²²¹ Právě u případů 44 a 50 tuto částečnou efeminaci

²¹⁵ „Der echte, vollkommene, tiefwurzelnde Masochismus mit seiner glühenden Sehnsucht nach Unterwerfung von frühester Jugend an, ist aber angeboren.“ (Tamtéž, s. 148.)

²¹⁶ Alfred Binet byl, mimo jiné, spolu s Théodorem Simonem autorem prvního IQ testu. (Binet, Alfred; Simon, Théodore (1916). *The Development of Intelligence in Children (the Binet-Simon Scale)*. Baltimore: Williams & Wilkins, 336 s.)

²¹⁷ „Dass die eigenartige, psychisch anomale Richtung der Vita sexualis, als welche der Masochismus erscheint, eine originäre Abnormität darstellt und nicht so zu sagen gezüchtet bei einem Disponierten aus passiver Flagellation sich entwickelt, auf dem Wege der Ideenassociation, wie Rousseau und Binet annehmen, ist wohl leicht zu erweisen.“ (Krafft-Ebing, Richard von (1892). *Psychopathia sexualis: mit besonderer Berücksichtigung der Conträren Sexualempfindung. Eine klinisch-forensische Studie*. Stuttgart: Ferdinand Enke, s. 149.)

²¹⁸ o případu č. 44: „Die folgende ausführliche Selbstbiographie eines Masochisten gibt eine erschöpfende Darstellung eines typischen Falles dieser seltsamen Perversion.“

O případu č. 50: „Als gegensatz zu diesem Falle von rudimentärem, schwer constatirbarem Masochismus möge hier wieder ein Fall von typischem Masochismus folgen, in welchem der gesamte Vorstellungskreis, wie er dieser Perversion eigenthümlich ist, vollkommen ausgebildet erscheint. Dieser Fall, über welchen wieder eine eingehende Selbstschilderung des gesamten psychischen Zustands vorliegt, unterscheidet sich von jenem der obigen Beobachtung 44 nur dadurch, dass auf eine Verwirklichung der perversen Phantasien hier ganz verzichtet wurde und dass neben der bestehenden Perversion der Vita sexualis normale Reize so weit wirksam sind, dass nenenher geschlechtlicher Verkehr unter normalen Bedingungen möglich ist.“ (Tamtéž, s. 91, 105.)

²¹⁹ „Es ergibt sich aber das gleiche Resultat, nämlich dass die passive Flagellation nicht der Kern sein kann, an den sich alles Uebrige angesetzt hat, auch aus der nähren Betrachtung solcher Fälle, in denen diese eine Rolle spielt wie oben Beobachtung 44 und 50.“ (Tamtéž, s. 149.)

²²⁰ Tamtéž, s. 109.

²²¹ „Erwägt man, dass, wie oben dargethan, ‚geslechtliche Hörigkeit‘ eine Erscheinung ist, die beim weiblichen Geschlechte viel häufiger und in stärkeren Graden zu beobachten ist als beim männlichen, do drängt sich der Gedanke auf, dass der Masochismus (wenn auch nicht immer, do doch in der Regel) ein Erbstück der ‚Hörigkeit‘ weiblicher Vorfahren sei. Er tritt so in eine – wenn auch entfernte – Beziehung

(rudimentární „opačný pud pohlavní“) Krafft-Ebing nachází též v jiných sférách než ve faktu samotného masochismu. Konkrétně je to v nedostatečné síle vůle (pouze u případu 44) a kuráži ve specifických oblastech života,²²² v preferenci ženy mocnější a starší než oni sami, která je dobývá, i ve skutečnosti, že masochista, jenž je potentní (schopný penetrativního styku), preferuje „roli sukuba“. Krafft-Ebing ovšem na konci této hypotézy podotkl, že masochismus lze vysvětlit též bez podmínky efeminace a že jak masochismus, tak sadismus se spolu s homosexualitou objevují v nepravdivých kombinacích.²²³

Berlínský dopisovatel, případ číslo 44 (v *Neue Forschungen* případ číslo 9), jehož korespondence se stala zásadní pro formulaci masochismu, vlastní „efeminaci“ sám vyličil a tato pak byla Krafft-Ebingem připsána též případu 50. Muž z případové studie číslo 50 se za však zženštilého nepovažoval, explicitně zdůraznil, že je fyzicky i psychicky zcela mužný a ani na jeho touze není nic ženského, neboť se ke své ideální milence nevztahuje z pozice ženy k muži, ale z místa otoka k pánu či bezprávného domestikovaného zvířete ke svému majiteli, Krafft-Ebing za toto zdůraznění ovšem ve vydání dopisu v rámci *Psychopathie sexualis* umístil do závorky otazník.²²⁴ Případ číslo 50 vnímal Krafft-Ebing, jak již bylo dříve uvedeno, jako typický a zcela rozvinutý, lišící se od berlínského korespondenta pouze skutečností, že se své perverzní touhy

zur conträren Sexualempfindung, als Uebergang einer eigentlich dem Weibe zukommenden Perversion auf den Mann.“ (Tamtéž, s. 148–149.)

²²² Tamtéž, s. 110.

²²³ Tamtéž, s. 148–149.

²²⁴ Případ č. 44, respektive 9, popsal vnímanou vlastní efeminaci takto: „Daneben glaube ich an mir originäre Abnormitäten des Charakters im Sinne einer Annäherung an den weiblichen Typus constatieren zu müssen. Wenigstens fasse ich in diesem Sinne meine hochgradige Willensschwäche auf und einem auffallender Mangel und Muth gegenüber Menschen und Thieren, der mit meiner Kaltblütigkeit gegenüber Elementarereignissen contrastirt. Meine äussere Erscheinung ist durchaus männlich.“ (Tamtéž, s. 96.) V *Neue Forschungen* tento úryvek citován není, ale effeminace je v souvislosti s masochismem podrobně rozebírána a specificky u případu číslo 9 je zmíněna zde: Krafft-Ebing, Richard von (1890). *Neue Forschungen auf dem Gebiet der Psychopathia sexualis: eine medicinisch-psychologische Studie*. Stuttgart: Ferdinand Enke, s. 35.

Srovnej s případem č. 50: „Ich bin körperlich und seelisch durchaus männlich veranlagt. Ueberstarker Bartwuchs und starke Behaarung am gazen Körper. In meinen nicht masochistischen Beziehung zum weiblichen Geschlecht ist für mich die dominirende Stellung des Mannes eine unerlässliche Bedingung, und jeden Versuch, dieselbe zu beeinträchtigen, würde ich mit Energie zurückweisen. Ich bin energich, wenn auch nicht allzu muthig, doch wird der fehlende Muth dann ergänzt, wenn es sich um Verletzung des Stolzes handelt. Gegen Naturereignisse (Gewitter, Meerssturm, u. s. w.) bin ich völlig unempfindlich. Auch meine masochistischen Neigungen haben nichts, was weiblich oder weibisch zu nennen wäre (?). Allerdings ist hierbei die Neigung vorherrschend, vom Weibe gesucht und begehrt zu werden, doch ist das allgemeine Verhältniss zu ‚Herrin‘, wie es herbeigeseht wird, nicht das in welchem das Weib zum Manne steht, sondern das Verhältniss des Sklaven zum Herrn, das des Haushieres zu seinem Besitzer.“ (Krafft-Ebing, Richard von (1892). *Psychopathia sexualis: mit besonderer Berücksichtigung der Conträren Sexualempfindung. Eine klinisch-forensische Studie*. Stuttgart: Ferdinand Enke, s. 110)

nepokusil realizovat, a že byl schopen penilně-vaginálního styku za „normálních“ (nemasochistických) okolností.²²⁵ Případ číslo 50 se vskutku případu 44 velice podobá, a to nejen obsahem, ale především strukturálně;²²⁶ obě autobiografie začínají rodinou anamnézou, typickou pro medicínskou případovou studii, a pokračují chronologickým popisem života od dětství, historií „vita sexualis“ a obsahují poznatky nejen o sobě samém, ale též informace o masochistických mužích (získávané jak od těchto jedinců samotných, tak od prostitutek), stejně jako postřehy široce aplikovatelné a aplikované.²²⁷ Vzhledem ke skutečnosti, že tohoto muže ke sdílení svého příběhu inspirovaly *Neue Forschungen*,²²⁸ je pravděpodobné, že též Berlínanova autobiografie, jež Krafft-Ebinga k jejich sepsání podnítila, v něm zanechala dojem. Takto se mohl muž z případu 50 inspirovat formou narace svého předchůdce a typickým případem se stát nejen díky prvkům vlastní sexuality, ale také vinou její literární struktury, podoby konstrukce vyprávění. Podobně též Krafft-Ebing do velké míry modeloval celou perverzi masochismu na základě případu korespondenta z Berlína a její typičnost posuzoval podle podobnosti s ním. V okamžiku, kdy se korespondent z případu 50 svévolně odchýlil od předpokládané formy a od vysvětlení masochismu jako částečné efeminace, byla u tohoto pacienta zženštilost konstatována přes jeho explicitní tvrzení opaku.

4.2 Masochistka

Dobrovolnou submisi opačnému pohlaví Krafft-Ebing vnímá u žen jako fyziologickou. Pasivní role při reprodukci i sociální okolnosti působí, že podřízení se milostnému protějšku je v ženské sexualitě normální.²²⁹ Samotný masochismus, patologická

²²⁵ Tamtéž, s. 105

²²⁶ Případ číslo 9, respektive 44: Krafft-Ebing, Richard von (1890). *Neue Forschungen auf dem Gebiet der Psychopathia sexualis: eine medicinisch-psychologische Studie*. Stuttgart: Ferdinand Enke, s. 15–22, 25–28; Krafft-Ebing, Richard von (1892). *Psychopathia sexualis: mit besonderer Berücksichtigung der Conträren Sexualempfindung. Eine klinisch-forensische Studie*. Stuttgart: Ferdinand Enke, s. 91–97; případ číslo 50: Krafft-Ebing, Richard von (1892). *Psychopathia sexualis: mit besonderer Berücksichtigung der Conträren Sexualempfindung. Eine klinisch-forensische Studie*. Stuttgart: Ferdinand Enke, s. 105–111.

²²⁷ Obecné postřehy o masochismu a masochistech jsou u případu číslo 9, respektive 44, odděleny ve speciální sekci. (Krafft-Ebing, Richard von (1890). *Neue Forschungen auf dem Gebiet der Psychopathia sexualis: eine medicinisch-psychologische Studie*. Stuttgart: Ferdinand Enke, s. 25–28; Krafft-Ebing, Richard von (1892). *Psychopathia sexualis: mit besonderer Berücksichtigung der Conträren Sexualempfindung. Eine klinisch-forensische Studie*. Stuttgart: Ferdinand Enke, s. 96–97; u případu číslo 50 jsou zahrnuty v textu autobiografie: Krafft-Ebing, Richard von (1892). *Psychopathia sexualis: mit besonderer Berücksichtigung der Conträren Sexualempfindung. Eine klinisch-forensische Studie*. Stuttgart: Ferdinand Enke, s. 108, 109, 110, 111.)

²²⁸ Krafft-Ebing, Richard von (1892). *Psychopathia sexualis: mit besonderer Berücksichtigung der Conträren Sexualempfindung. Eine klinisch-forensische Studie*. Stuttgart: Ferdinand Enke, s. 109.

²²⁹ Tamtéž, s. 139–140.

intenzifikace této přirozené podřízenosti,²³⁰ jakkoli je u žen poměrně častý, se ovšem podle Krafft-Ebinga příliš často nemanifestuje, neboť mrav, stud a cudnost brání ženám perverzi projevit.²³¹ Z tohoto důvodu v sedmém vydání *Psychopathie sexualis* z roku 1892 (majoritně užívaném v této práci) Krafft-Ebing popsal jediný případ masochismu u ženy²³² a v poslední, posmrtně vydané verzi *Psychopathie sexualis* (zpracované roku 1902) uvedl tyto případy pouze tři.²³³

Na rozdíl od mužských masochistů, kteří s psychiatrem mohli jako aktéři vstoupit do komplikovaného vztahu moci, slasti (sebe)analýzy a (sebe)nalezení získat za svou zpověď rozhřešení (skrze) rozeznání, to, jakým způsobem je konstruován ženský masochismus, nic takového nenaznačuje – byl vytvořen totiž v podstatě bez masochistek. Jak upozorňuje Barbara Mennel, případy pacientek v posledním vydání *Psychopathie sexualis* nebyly pečlivě sestavenými autobiografiemi, ale studiemi z psychiatrických léčení.²³⁴ Ženskému masochismu Krafft-Ebing věnoval v *Psychopathii sexualis* komparativně menší prostor na základě nedostatku případových studií, ale samotný tento nedostatek ilustruje pozici ženské sexuality: submisivita byla normou, a ženský masochismus tak zůstal neviditelným.

Ženskou sexualitu rovněž soudobý medicínský diskurz chápal jako silněji spjatou s reprodukcí.²³⁵ Perverze jako takové byly definovány svou nereproduktivitou a ženám na základě toho do jisté míry odpírány.²³⁶

²³⁰ Tamtéž, s. 148–149.

²³¹ Tamtéž, s. 140.

²³² Tamtéž, s. 140–141.

²³³ První posmrtné vydání, připravené ještě za Krafft-Ebingova života, bylo vydání dvanácté (1903). Zde je pro nedostupnost dvanáctého vydání citováno vydání třinácté (1907). Kromě počtu případů se vydání z roku 1892 a roku 1907 v popisu ženského masochismu téměř neliší. (Krafft-Ebing, Richard von (1907). *Psychopathia sexualis: mit besonderer Berücksichtigung der Conträren Sexualempfindung. Eine klinisch-forensische Studie*. Stuttgart: Ferdinand Enke, s. 148–149.)

²³⁴ Mennel, Barbara (2007). *The Representation of Masochism and Queer Desire in Film and Literature*. New York: Palgrave Macmillan, s. 23.

²³⁵ „Das Weib, wie Mantegazza richtig bemerkt, begehrt nicht bloss Befriedigung sinnlicher Triebe, sondern auch Schutz und Unterhalt für sich und seine Kinder. (Krafft-Ebing, Richard von (1892). *Psychopathia sexualis: mit besonderer Berücksichtigung der Conträren Sexualempfindung. Eine klinisch-forensische Studie*. Stuttgart: Ferdinand Enke, s. 15.)

²³⁶ Krafft-Ebing, Richard von (1886). *Psychopathia sexualis. Eine klinisch-forensische Studie*. Stuttgart: Ferdinand Enke, s. 35.

4.3 Literární kořeny masochismu

Richard von Krafft-Ebing umělecké literatury ve svém díle užíval k podepření své argumentace a jako příkladů rozebírané perverze, tedy, jak píše Anna Katharina Schaffner, jako „důkazního materiálu“.²³⁷ Někteří spisovatelé se takovými příklady stali též osobně; v případě masochismu se jednalo o Charlese Baudelaira,²³⁸ Jean-Jacquesa Rousseaua a posléze, v jedenáctém vydání *Psychopathie sexualis* (1901),²³⁹ též Leopolda von Sacher-Masoch. Tehdy byly totiž psychiatrovi „předloženy důkazy“, že se Sacher-Masoch nestal jen básníkem masochismu, ale že byl perverzí rovněž sám stížen.²⁴⁰ Mezi literární autory, které Krafft-Ebing v souvislosti s masochismem citoval, patřili kromě již zmíněných mimo jiné též Léo Taxil²⁴¹ a Émile Zola.²⁴² Sadismus i masochismus zobrazovala podle Richarda von Krafft-Ebing obecně též soudobá „dekadentní“ literatura ve Francii a v Německu.²⁴³

Výsadního postavení mezi literáty, na něž se Krafft-Ebing zaměřil, se ovšem dostalo Jean-Jacquesu Rousseauovi, který se posmrtně a zároveň nevědomky stal Krafft-Ebingovým kolegou v analýze (vlastní) sexuality a současně jeho pacientem, a Leopoldu von Sacher-Masoch, o němž Krafft-Ebing v *Psychopathii sexualis* napsal:

„V rámci nových románů a novel se psychosexuální perverzí, jež je předmětem této studie, zabývá Sacher-Masoch, jehož již několikrát zmíněná díla načrtávají typické obrazy perverzního duševního života takových mužů.“

²³⁷ Schaffner, Anna Katharina (2011). Fiction as Evidence: On the Uses of Literature in Nineteenth-Century Sexological Discourse. *Comparative Literature Studies*. University Park: Penn State University Press, roč. 48, č. 2, s. 170.

²³⁸ Krafft-Ebing, Richard von (1892). *Psychopathia sexualis: mit besonderer Berücksichtigung der Conträren Sexualempfindung. Eine klinisch-forensische Studie*. Stuttgart: Ferdinand Enke, s. 122–123.

²³⁹ Lang, Birgit (2017). The Shifting Case of Masochism: Leopold Von Sacher-Masoch's *Venus Im Pelz* (1870). In: Lang, Birgit; Damousi, Joy; Lewis, Alison. a *History of the Case Study: Sexology, Psychoanalysis, Literature*. Manchester: Manchester University Press, s. 22.

²⁴⁰ „In den letzten Jahren wurden mir übrigens Beweise dafür beigebracht, dass S.-Masoch nicht bloss der Dichter des Masochismus gewesen, sondern auch selbst mit der in Rede stehenden Anomalie behaftet gewesen sei.“ (Krafft-Ebing, Richard von (1907). *Psychopathia sexualis: mit besonderer Berücksichtigung der Conträren Sexualempfindung. Eine klinisch-forensische Studie*. Stuttgart: Ferdinand Enke, s. 100.)

²⁴¹ Krafft-Ebing, Richard von (1892). *Psychopathia sexualis: mit besonderer Berücksichtigung der Conträren Sexualempfindung. Eine klinisch-forensische Studie*. Stuttgart: Ferdinand Enke, s. 120.

²⁴² Masochistické scény jsou podle Krafft-Ebinga přítomny v *Naně* a v *Jeho Excellenci Eugenu Rougonovi*. (Tamtéž, s. 124.)

²⁴³ „Die neueste ‚decadente‘ Literatur in Frankreich und Deutschland beschäftigt sich mehrfach auch mit dem Thema des Sadismus und Masochismus.“ (Tamtéž, s. 124.)

Jak je patrné z výše uvedených pozorování, mnozí z těch, kteří jsou touto perverzí postiženi, výslovně odkazují na Sacher-Masochovy spisy jako na typickou reprezentaci svého vlastního psychického stavu.“²⁴⁴

Psychiatr podobným způsobem ocenil knihy Leopolda von Sacher-Masoch již v rámci *Neue Forschungen* a stejně dobře jako jeho děl si byl vědom též literární kariéry Wandy von Sacher-Masoch (rozené Aurora Rümelin), Sacher-Masochovy manželky.²⁴⁵

4.3.1 Jean-Jacques Rousseau

Muž z Berlína uvádí, že „v rozličné četbě hledal spojitost se svými oblíbenými představami“.²⁴⁶ Takto mu do rukou padla Rousseauova autobiografie *Vyznání* (*Confessions*), v níž našel „vyličen stav, který se v podstatných bodech podobal“ tomu jeho.²⁴⁷ Právě v Rousseauových *Vyznáních* svou touhu poznala též jediná masochistická pacientka ve stejném vydání *Psychopathie sexualis* (1892).²⁴⁸

Jean Jacques Rousseau se rovněž nevědomky a posmrtně stal jedním z Krafft-Ebingových pacientů; lékař strukturu filosofovy erotické touhy rozebral stejným způsobem jako v případových studiích soudobých masochistů. Od ostatních studií se tato analýza liší jen skutečností, že jí nebylo přiřazeno pořadové číslo, místo něj jí ovšem Krafft-Ebing věnoval celou podkapitolu v *Neue Forschungen*²⁴⁹ a v *Psychopathii*

²⁴⁴ „In der neueren Roman- und Novellenliteratur ist die psychosexuale Perversion, welche den Gegenstand dieser Studie bildet, von Sacher-Masoch behandelt worden, dessen bereits mehrfach erwähnte Schriften geradezu typische Bilder des perversen Seelenlebens derartiger Männer entwerfen. Auf Sacher-Masoch's Schriften berufen sich viele von dieser Perversion Ergiffenen, wie aus obigen Beobachtungen ersichtlich, ausdrücklich als typische Darstellungen ihres eigenen psychischen Zustandes.“ (Tamtéž, s. 124.)

²⁴⁵ „In der Romanliteratur ist dasselbe fast ausschliesslich von Sacher-Masoch behandelt. Seine Schriften, vor allem die ‚Venus im Pelz‘, das ‚Vermächtniss Kains‘, ‚Liebesgeschichten aus verschiedenen Jahrhunderten‘, die ‚Geschiedene Frau‘, die ‚Messalinen Wiens‘ können geradezu als masochistische Romane bezeichnet werden. Dasselbe gilt für einen Roman seiner Frau (pseudonym Wanda von Dunajew), der bei Fröben, Leipzig 1879, erschien und den Titel führt ‚Echter Hermelin‘.“ (Krafft-Ebing, Richard von (1890). *Neue Forschungen auf dem Gebiet der Psychopathia sexualis: eine medicinisch-psychologische Studie*. Stuttgart: Ferdinand Enke, s. 12.)

²⁴⁶ „In allerlei Lektüre suchte ich Beziehungen zu meinen Lieblingsvorstellungen.“ (Krafft-Ebing, Richard von (1892). *Psychopathia sexualis: mit besonderer Berücksichtigung der Conträren Sexualempfindung. Eine klinisch-forensische Studie*. Stuttgart: Ferdinand Enke, s. 92.)

²⁴⁷ „Rousseau's Confessions, die mir damals in die Hände fielen, boten mir eine grosse Entdeckung. Ich fand einen Zustand geschildert, der in wesentlichen Punkten dem meinigen glich.“ (Tamtéž, s. 92.)

²⁴⁸ „Erst als ich mit 34 Jahren Rousseau's ‚Confessions‘ las, wurde mir klar, was meine Geissegelüste zu bedeuten hätten und dass es sich bei mir um dieselben krankhaften Vorstellungen handelte, wie bei Rousseau.“ (Tamtéž, s. 140–141.)

²⁴⁹ Krafft-Ebing, Richard von (1890). *Neue Forschungen auf dem Gebiet der Psychopathia sexualis: eine medicinisch-psychologische Studie*. Stuttgart: Ferdinand Enke, s. 5–6.

sexualis.²⁵⁰ Krafft-Ebing zde polemizuje s Rousseauovou „případovou sebestudií“ (sebezpozorováním),²⁵¹ podle níž podobu jeho erotického citění zavinila zkušenost s „trestajícími údery prutu“²⁵² mademoiselle Lambercier v dětství. Psychiatr naopak tvrdí, že též u Rousseaua byl masochismus typicky apriorní a konkrétním aktem nezapříčiněný, ježto filosof nepsal pouze o přání výprasku, ale též o své touze být podřízen ženě.²⁵³ Krafft-Ebing zde Rousseaua postavil do podobné pozice jako některé ze svých korespondentů: jeho *Confessions* označuje za „Selbstbeobachtung“, polemizuje s ním jako s kolegou lékařem, ale nakonec jej z pozice experta diagnostikuje jako pacienta.

4.3.2 Leopold von Sacher-Masoch

Krafft-Ebingem a jeho pacienti nejhojněji jmenovaným autorem byl v souvislosti s masochismem nepřekvapivě spisovatel multietnického, rakousko-slovanského původu Leopold von Sacher-Masoch (1836–1895) a jeho díla, nejčastěji román *Venuše v Kožichu* (*Venus im Pelz*, 1870).

Vnější rámec tohoto příběhu začíná vypravěčovým snem o konverzaci se sochou bohyně Venuše. Ta se zahalena v kožešiny choulí u krbu, neboť se nachází na chladném a nepřátelském severu, který její nemonogamní, pohanskou lásku označuje za nevěru a krutost. Po probuzení se vypravěč vydává na návštěvu ke svému excentrickému příteli Severinovi von Kusiemski, jemuž o snu vypráví, a je následně zaražen jeho despotickým chováním k partnerce. Severin vypravěči vysvětlí, že ve vztahu muže a ženy je vždy jeden kladivem a druhý kovádkou; on sám kovádkou býval, ale vyléčil se. o průběhu této léčby pojednává autobiografický rukopis, jež vypravěči předá: *Doznání nadsmyslného muže*.

Mladík Severin se v lázních seznámí se s krásnou vdovou stejného věku, Wandou von Dunajev. Tito dva hrdinové mají oba neortodoxní, a přece rozdílné představy o lásce. Wanda je milostně svobodomyšlná a nechce se vázat k jednomu muži,²⁵⁴ nebude-li si zcela jista, že jej může milovat trvale. Severin naproti tomu touží po ženě věčně oddané

²⁵⁰ Krafft-Ebing, Richard von (1892). *Psychopathia sexualis: mit besonderer Berücksichtigung der Conträren Sexualempfindung. Eine klinisch-forensische Studie*. Stuttgart: Ferdinand Enke, s. 120–122.

²⁵¹ Darin liegt jedenfalls der psychologische Kern der interessanten Selbstbeobachtung.“ (Tamtéž, s. 121.)

²⁵² „züchtigenden Ruthenstreiche“ (Tamtéž, s. 121.)

²⁵³ „Etre aux genoux d’une maîtresse impérieuse, obéir à ses ordres, avoir des pardons à lui demander,—étaient pour moi de très donées jouissances.“ (Tamtéž, s. 122.)

²⁵⁴ Sacher-Masoch, Leopold von (2009). *Venuše v kožichu*. Praha: Volvox Globator, s. 28.

jen jemu, nebo naopak a lépe, ženě zcela despotické, která mu vládne a týrá jej.²⁵⁵ Wanda navrhne, že spolu budou rok žít jako manželé a ona se poté rozhodne, zda jí Severin stojí za manželství skutečné.²⁵⁶ Severin ovšem nemůže snést myšlenku na potenciální ztrátu Wandy, vysvětlí jí strukturu své touhy, kterou nazývá „nadsmyslností“, a postupně svou milenkou přesvědčí, aby se stala jeho krutou, despotickou vládkyní a on jejím otrokem, který od ní, na rozdíl od rovného milence, nebude po čase zapuzen, neboť jí nebude překážet. Wandě, zprvu váhající, se despotická role zalíbí. Pár odcestuje do Florencie, kde nejsou známi, svůj nový vztah zpečetí smlouvou a Severin přijme nové jméno služebníka: Gregor. Wanda stupňuje příkoří, kterými Severina zasypává, a Severin ji zbožňuje více a více. Wanda však posléze v Itálii najde muže, který je jí, na rozdíl od Severina, hoden a kterému se sama chce podřídit. Severin je tomuto novému milenci vydán napospas a opuštěn. Tato zkušenost jej „vyléčí“ z nadsmyslnosti a rozhodne se stát místo kovadliny kladivem – žena totiž bude moci být rovnocennou družkou muže, nikoli jeho vládkyní nebo otrokyní, „teprve až bude mít stejná práva [jako on], až mu bude rovnocenná vzděláním a prací“.²⁵⁷

V následujících řádcích příběh a touhu berlínského korespondenta, jenž přímo inspiroval Krafft-Ebingovu kompozici masochismu, komparuji s příběhem a touhou Severina von Kusiemski. Právě tento pacient v rámci popisu masochistů obecně a analýzy masochismu jako takového prohlásil, že se mu „zdá, že Sacher-Masochova díla přispěla k rozvoji této perverze mezi disponovanými velkou měrou“. Ve stejné pasáži muž z Berlína zmínil přímou imitaci *Venuše v kožichu* masochistickými muži a jejich typickou (a kuriózní) oblibu kožešin a sametu, podobnou jako v Sacher-Masochových knihách.²⁵⁸ Tyto literární prvky se staly (jak bude zjevné) pro strukturu masochismu u Krafft-Ebinga, velmi důležitými.

²⁵⁵ Tamtéž, s. 40.

²⁵⁶ Tamtéž, s. 37.

²⁵⁷ Tamtéž, s. 158.

²⁵⁸ „Ein Mann in hervorragender Stellung in Wien hat, als Bedienter gekleidet, auf dem Kutschbock des Wagens seiner Maitresse Fahrten in den Prater mitgemacht. Hierin dürfte eine hewusste Nachahmung ‚der Venus im Pelz‘ vorliegen. Ueberhaupt scheint mir, dass die Schriften des Sacher-Masoch viel zur Entwicklung dieser Perversion bei Disponirten beigetragen haben. Eigenthümlich ist es, dass die ganz unerklärliche Schwärmerei für Pelzwerk sich sehr oft mit dieser Perversion verbindet. Sie ist auch, gleichwie die für Sammt, von frühester Jugend auf mir eigen.“ (Krafft-Ebing, Richard von (1890). *Neue Forschungen auf dem Gebiet der Psychopathia sexualis: eine medicinisch-psychologische Studie*. Stuttgart: Ferdinand Enke, s. 26; Krafft-Ebing, Richard von (1892). *Psychopathia sexualis: mit besonderer Berücksichtigung der Conträren Sexualempfindung. Eine klinisch-forensische Studie*. Stuttgart: Ferdinand Enke, s. 97.)

Berlínský korespondent o vlivu četby Sacher-Masochových knih na své vlastní, osobní prožívání napsal: „Ještě více jsem žasnul nad podobností s mými představami, když jsem se seznámil se Sacher-Masochovými díly. Všechna jsem lačně hltal, přestože krvežíznivé scény často dalece přesahovaly mé fantazie a vzbuzovaly pak ve mně znechucení.“²⁵⁹

Podobnosti Berlínanovy touhy se Sacher-Masochovými romány byly vskutku mnohé. Takto si liboval „v pohledu na obrazy velitelských ženských postav, zvláště když se, například jako královny, halily v kožešiny“;²⁶⁰ Sacher-Masochova díla obsahují nejen takovéto ženy – dominantní a v kožešinách oděné – a jejich obdivovatele, ale doslova jejich malby, reálné i fiktivní. Ve *Venuši v kožichu* je kupříkladu v ústřední pozici přítomna Tizianova olejomalba *Venuše se zrcadlem*²⁶¹ (zobrazující krásnou ženu halenou jen vyšívaným, kožešinou lemovaným pláštěm, pozorující se v zrcadle neseném jedním kupidem a korunované druhým)²⁶² spolu se svým knižním protějškem – malbou, na níž hlavní hrdina, Severin, leží u nohou své Venuše, Wandy von Dunajev, spočívající nahé v kožešině.²⁶³

Korespondent dále uvádí zálibu v dámských nohách,²⁶⁴ obuvi a šatech. Obuv podle něj nemusí být nošena ženou, aby měla smyslný efekt, ovšem oděv je primárně spjat s ženou v něm zahalenou. Naproti tomu žena neoděná v Berlínanovi vzbuzovala spíše estetické než erotické asociace.²⁶⁵ Ve *Venuši v Kožichu* nahota erotickou zůstává,

²⁵⁹ „Noch mehr erstaunte ich über die Uebereinstimmung mit meinen Ideen, als ich Sacher-Masoch's Schriften kennen lernte. Ich verschlang sie alle mit Begierde, obwohl die blutrünstigen Scenen oft weit über meine Phantasien hinausgingen und dann meinen Abscheu erregten.“ (Krafft-Ebing, Richard von (1892). *Psychopathia sexualis: mit besonderer Berücksichtigung der Conträren Sexualempfindung. Eine klinisch-forensische Studie*. Stuttgart: Ferdinand Enke, s. 92.)

²⁶⁰ „Im Anblick von Bildern gebieterischer Frauengestalten schwelgte ich, namentlich dann, wenn sie, z. B. als Könniginnen, einen Pelz trugen.“ (Tamtéž, s. 92.)

²⁶¹ „Severin vstal a ukázal prstem na kožešinu, již Tizian oděl svou bohyni lásky. ‚I tady, ‚Venuše v kožichu‘,“ řekl s jemným úsměvem, „nemyslím, že ten starý Benátčan s tím spojoval nějaký úmysl. Udělal prostě portrét nějaké vznešené mesaliny a měl tu slušnost, že zrcadlo, v němž s chladným uspokojením kontroluje své majestátní půvaby, dal do rukou Amorovi, kterému, jak se zdá, ta práce připadala dost trpká. Obraz je namalovanou lichotkou. Později nějaký ‚znalec‘ rokokové doby dámu pokřtil jménem Venuše, a kožešina despotické ženy, do níž se Tizianův krásný model halil asi spíš ze strachu z rýmy než z cudnosti, se stal symbolem tyranie a krutosti, která je obsažena v ženě a její kráse.““ (Sacher-Masoch, Leopold von (2009). *Venuše v kožichu*. Praha: Volvox Globator, s. 14.)

²⁶² Vecelli, Tiziano (kolem r. 1555). *Venuše se zrcadlem* [olej na plátně]. 1240 mm × 1040 mm. At: National Gallery of Art, Washington, D. C.

²⁶³ Sacher-Masoch, Leopold von (2009). *Venuše v kožichu*. Praha: Volvox Globator, s. 13.

²⁶⁴ Krafft-Ebing, Richard von (1892). *Psychopathia sexualis: mit besonderer Berücksichtigung der Conträren Sexualempfindung. Eine klinisch-forensische Studie*. Stuttgart: Ferdinand Enke, s. 93, 94.

²⁶⁵ Tamtéž, s. 94.

jakkoli na ni není kladen nikterak zvýšený důraz.²⁶⁶ Ženská nožka je asociována s nadřazeným postavením ženy²⁶⁷ a různé části oděvu včetně bot,²⁶⁸ podobně jako kožešiny, které bývají velmi často součástí oděvu, jsou obvykle prezentovány jako vizuální ilustrace dominance (a submisivity).²⁶⁹ Atraktivní dravost a dominance je spjata s imaginárním východem a jihem, jehož vlivy se často určují formu oděvu. Toto je patrné například ve scéně projížďky, na které Wanda poprvé potká Severinova soka v lásce: krásného, androgynního a sadistického Řeka, Alexise Papadopolise, lva pro lvici Wandu. Wandin oděv je popsán následovně:

„Nová fantastická toaleta, ruské polovysoké holínky z fialového sametu, posázené hermelínem, róba z téže látky vykasaná a opásaná úzkými pásy a kokardami z téže kožešiny, odpovídající přiléhavý kabátek, rovněž bohatě vyzdobený a podložený hermelínem; vysoká čepice z hermelínu ve stylu Kateřiny II. s chomáčkem volavčího peří, připevněným brilantovou sponou, rudé vlasy rozpuštěné na záda. Tak vylezla na kozlík a sama kočíruje, já si sedám za ni. Jak tluče bičem koně, spřežení letí zběsile vpřed.“

Alexis Papadopolis „má na sobě vysoké černé holínky, těsně přiléhavé kalhoty z bílé kůže, krátký kožešinový kabát ve stylu italských jezdeckých důstojníků z černého sukna s astrachánem a bohatým šněrováním, na černých vlasech červený fez.“²⁷⁰

Pacient uvádí nejen objekty své touhy, ale též toužené konání: všemožné projevy dominance, vyjadřované slovem i činem, včetně aktů zahrnujících fyzickou bolest.²⁷¹

²⁶⁶ Sacher-Masoch, Leopold von (2009). *Venuše v kožichu*. Praha: Volvox Globator, s. 13, 61, 110.

²⁶⁷ Tamtéž, s. 32, 100, 122

²⁶⁸ Ač obuv sama o sobě (izolovaná od zbytku oděvu) není explicitně zobrazována jako erotický objekt, do jisté míry by eroticky mohla být interpretována epizoda, kde Severinovi nedopatřením zůstane v rukou Wandin střevíček, ale tato je prezentována spíše jako humorný důsledek Severinovy přehnané horlivosti. (Tamtéž, s. 34–35.)

²⁶⁹ „Před odjezdem mi vezme všechny mé obleky, aby je věnovala hotelovým číšníkům, a poručí mi, abych si oblékl její livrej, uniformu krakovského dragouna v jejích barvách, světle modrou s červenými výložkami a se čtyřhrannou červenou čepicí ozdobenou pavím perem, která mi sluší docela dobře.“ (Tamtéž, s. 84.) Srovnej s případem Krafft-Ebingova pacienta, který součást své touhy nazval „pážectvím“ – „Pagismus“. (Podle pacienta bylo pážectví od masochismu odlišné, Krafft-Ebing je však považoval za jeho symbolický projev.) (Krafft-Ebing, Richard von (1892). *Psychopathia sexualis: mit besonderer Berücksichtigung der Conträren Sexualempfindung. Eine klinisch-forensische Studie*. Stuttgart: Ferdinand Enke, s. 98–99.)

²⁷⁰ Sacher-Masoch, Leopold von (2009). *Venuše v kožichu*. Praha: Volvox Globator, s. 127–129.

²⁷¹ Krafft-Ebing, Richard von (1892). *Psychopathia sexualis: mit besonderer Berücksichtigung der Conträren Sexualempfindung. Eine klinisch-forensische Studie*. Stuttgart: Ferdinand Enke, s. 92.

Stejné akty jsou samozřejmě přítomny též ve *Venuši v kožichu*, primárně bičování,²⁷² ale též spoutání a uvěznění.²⁷³

Jak již bylo v předchozí podkapitole popsáno, základní součástí definice masochismu byla pro Krafft-Ebinga touha po pocitu skutečného podrobení, který placená společnice často nedokázala zprostředkovat; takto právě v případě pozorování číslo 44 bylo pro pacienta problematické vědomí, že se jedná jen o „komedii“.²⁷⁴ V tomto kontextu je pozoruhodná skutečnost, že ve *Venuši v Kožichu* je tím, kdo „komedii nenávidí“ a nechce sehrát navrhovaný scénář, nebude-li skutečný, Wanda, nikoli Severin.²⁷⁵ Wanda je jako žena, která musí být vzdělávána muži (nejdříve otcem, poté manželem a nakonec milencem),²⁷⁶ Severinem, podobně jako prostitutka zákazníkem, instruována, ale její reakci novela zobrazuje jako autonomní. Wanda v rozhovoru s protagonistou tvrdí, že žena se řídí vždy pohnutkou, zatímco muž principem,²⁷⁷ ovšem je to Severin, kdo na základě svých pohnutek nakonec nedostojí systému své touhy zcela do důsledků, kapituje a „vyléčí“ se z něj,²⁷⁸ zatímco Wanda svým principům zůstane zcela věrná.²⁷⁹

Jednou z nejdůležitějších podobností mezi Berlínanovou touhou a Severinovým erótem je ovšem způsob jejich narace. Severin Wandě principy své touhy vysvětluje podobnými prostředky²⁸⁰ jako muž z Berlína Krafft-Ebingovi.²⁸¹ Severin i Berlínan pro svou touhu též oba nacházejí název, literární hrdina ji nazývá nadsmyslností,²⁸² Krafft-

²⁷² Sacher-Masoch, Leopold von (2009). *Venuše v kožichu*. Praha: Volvox Globator, s. 51, 56–58, 81, 100–102, 111–112, 124–125, 154–155 etc.)

²⁷³ Tamtéž, s. 112–113

²⁷⁴ Krafft-Ebing, Richard von (1892). *Psychopathia sexualis: mit besonderer Berücksichtigung der Conträren Sexualempfindung. Eine klinisch-forensische Studie*. Stuttgart: Ferdinand Enke, s. 95.

²⁷⁵ Sacher-Masoch, Leopold von (2009). *Venuše v kožichu*. Praha: Volvox Globator, s. 57, 74.

²⁷⁶ Tamtéž, s. 29.

²⁷⁷ „Za všech dob vytvářelo mravný charakter jen vážné, hluboké vzdělání; tak muž, i když je sobecký, i když je zlovolný, sleduje vždy *principy*, žena ale sleduje vždy jen *pohnutky*.“ (Tamtéž, s. 64.)

²⁷⁸ Tamtéž, s. 157.

²⁷⁹ Tamtéž, s. 146.

²⁸⁰ Tamtéž, s. 41–51.

²⁸¹ Richard von (1890). *Neue Forschungen auf dem Gebiet der Psychopathia sexualis: eine medicinisch-psychologische Studie*. Stuttgart: Ferdinand Enke, s. 15–22, 25–28; Krafft-Ebing, Richard von (1892). *Psychopathia sexualis: mit besonderer Berücksichtigung der Conträren Sexualempfindung. Eine klinisch-forensische Studie*. Stuttgart: Ferdinand Enke, s. 91–97.

²⁸² V německém originále „nadsmyslnost“ figuruje pouze v podobě přídavného jména „übersinnlich“ – nadsmyslový, nadpřirozený – a Severin se v jeho užití inspiroval od Mefistofela z Goetheho *Fausta*. (Sacher-Masoch, Leopold von (2009). *Venuše v kožichu*. Praha: Volvox Globator, s. 16; Sacher-Masoch, Leopold von (2005). *Venus im Pelz*, eBook-Bibliothek, nestránkováno; übersinnlich překlad z němčiny do češtiny – Seznam Slovník. *Seznam Slovník* [online]. © 1996 [cit. 16.08.2022]. Dostupné z: https://slovník.seznam.cz/preklad/nemecky_cesky/%C3%BCbersinnlich)

Ebingův pacient masochismem.²⁸³ Obě autobiografie chronologicky popisují „vita sexualis“, respektive „vita erotica“ od dětství protagonistů po jejich současnost. Příběhy obsahují vzpomínky, představy i teoretizaci touhy. Severinova zkušenost s trestajícími ženami v dětství je na rozdíl od té Berlíňanovy součástí jeho erótu, „pod rákoskou té krásné bujné ženy, která se [mu] v kožešinovém kabátku jevila jako rozhněvaná vládkyně, se v [něm] poprvé probudil smysl pro ženu“,²⁸⁴ jeho nadsmyslnost je ovšem, stejně jako Berlíňanův masochismus,²⁸⁵ prezentována jako apriorní:

„A už tenkrát se u vás projevovaly všechny ty zvláštnosti?“ zeptala se Wanda.

„Jistě, nevzpomínám si na žádnou dobu, kdy bych je neměl, ano, už v kolébce, to mi později vyprávěla matka, jsem byl nadsmyslný, opovrhoval jsem zdravými prsy kojné a museli mě živit kozím mlékem.“²⁸⁶

Touha v Berlíňanově autobiografii (stejně ve *Venuši v kožichu*) není zobrazena jako soubor izolovaných praktik, nýbrž jako systém. u Berlíňana je tento systém podepřen autoritou medicíny, Severinova nadsmyslnost je sice (podobně jako masochismus) vrozená a vychází z obecně platných, „normálních“ základů,²⁸⁷ nicméně její systém je primárně závislý nikoli na argumentech biologické patologie, ale na podkladech společenských, filosofických, estetických a kulturních. Ty jsou prezentovány jako do velké míry obecně platné a nadsmyslného jedince nevydělují ze světa; naopak, svou filosofií Severin v mnoha ohledech aplikuje široce. Mezi tyto argumenty mimo jiné patří, že „člověk může opravdu milovat jen to, co stojí nad [ním]“²⁸⁸ a otevřená krutost je ctností, protože je upřímná.²⁸⁹ Prohlášení ohledně všeobecné nutnosti dominantně submisivních vztahů, dokud neproběhne feministická reforma (dokud žena nebude mít stejná práva ve společnosti jako muž, nemůže být rovnosti ani v jejich vztahu, jeden vždy musí být kladivem, druhý kováččinou) na konci knihy, je dokonce orientováno všeobecně

²⁸³ Berlínský korespondent o pojmenování masochismu, jako jeden z jeho tvůrců, píše v první osobě množného čísla. „Ich glaube somit dargethan zu haben, dass das, was wir Masochismus nennen wollen, als eine selbstständige Erscheinung existirt.“ (Krafft-Ebing, Richard von (1890). *Neue Forschungen auf dem Gebiet der Psychopathia sexualis: eine medicinisch-psychologische Studie*. Stuttgart: Ferdinand Enke, s. 25.)

²⁸⁴ Sacher-Masoch, Leopold von (2009). *Venuše v kožichu*. Praha: Volvox Globator, s. 44.

²⁸⁵ Krafft-Ebing, Richard von (1892). *Psychopathia sexualis: mit besonderer Berücksichtigung der Conträren Sexualempfindung. Eine klinisch-forensische Studie*. Stuttgart: Ferdinand Enke, s. 91–92.

²⁸⁶ Sacher-Masoch, Leopold von (2009). *Venuše v kožichu*. Praha: Volvox Globator, s. 42

²⁸⁷ „Nu, konec konců není na všech vašich libůstkách nic tak apartního nebo podivného, neboť komu by se nelíbil krásný kožich a každý ví a cítí, jak blízké jsou si rozkoš a krutost.“

„U mne je to všechno ale vystupňováno na nejvyšší míru,“ odpověděl jsem.“ (Tamtéž, s. 41.)

²⁸⁸ Tamtéž, s. 41.

²⁸⁹ Tamtéž, s. 46–47.

a celospolečensky.²⁹⁰ V oblasti záliby v kožešinách Severin argumentuje jak jejich kulturní signifikancí (jsou znakem moci), tak přírodovědně, asociací teploty se vzrušením, geografických oblastí oplývající horkým podnebím s vášnivou populací a spojením mezi teplotou, elektrinou a kočkami.²⁹¹ Jediným skutečně biologickým argumentem, jenž je ovšem opět obecný a není mířen na nadsmyslného jednotlivce, nýbrž na objekt jeho touhy, je reprodukční úloha ženy a její spojení s přírodou, pro které by měla být, jako bohyně Isis, uctívána mužem, svým knězem a otrokem.²⁹² Reprodukční úloha ženy je tudíž zdůrazňována jako inherentně odlišná od mužské plodnosti jak v medicínském diskurzu, tak u Sacher-Masocha, ale zatímco v medicíně bývá argumentem pro ženskou podřízenost a vyšší signifikanci ženské věrnosti,²⁹³ ve *Venuši v Kožichu* je tomu přesně naopak.²⁹⁴

Zpovídáný potřebuje zpovědníka, pacient lékaře. Podobnou roli, jakou u berlínského korespondenta zaujímá psychiatr, hraje ve *Venuši v Kožichu* Wanda von Dunajev. Naslouchá, táže se a nakonec léčí. Severin je uzdraven prostřednictvím sebereflexe, dovedením vlastního „šílenství“ (vlastní „poezie“) do důsledků – ponížením a konfrontací se sebou samým.²⁹⁵

„A to nejpotupnější bylo, že jsem ve své žalostné situaci pod Apollonovým bičem a při krutém smíchu své Venuše zpočátku pocíťoval jakési fantastické nadsmyslné vzrušení, ale Apollón ze mne poezii vymlátil, ránu za ranou, až jsem nakonec v bezmocném vzteku zatínal zuby a proklínal sebe, svou neřestnou fantazii, ženu a lásku.

²⁹⁰ Tamtéž, s. 158. V souvislosti s tímto není bez zajímavosti, že Sacher-Masoch vydával časopis *Auf der Höhe*, jež se zabýval tématy emancipace žen a židů. (Hyams, Barbara (1997). *The Whip and the Lamp: Leopold von Sacher-Masoch, the Woman Question, and the Jewish Question. Women in German Yearbook*. Lincoln; London: University of Nebraska Press, roč. 13, s. 72–75.) K Sacher-Masochovi a filosemitismu též: Biale, David. (1982) *Masochism and Philosemitism: The Strange Case of Leopold Von Sacher-Masoch. Journal of Contemporary History*. London: Sage Publications, roč. 17, č. 2, 1982, s. 305–323.

²⁹¹ Sacher-Masoch, Leopold von (2009). *Venuše v kožichu*. Praha: Volvox Globator, s. 47–49, 50.

²⁹² Tamtéž, s. 49.

Kult Isidy spojený se sadismem, nekrofilii a masochismem srovnej s románem *Scarabeus* Jiřího Karáska ze Lvovic. (Karásek ze Lvovic, Jiří (2012). *Romány tři mágů*. Praha: Volvox Globator, 461 s. 342–347.)

²⁹³ Krafft-Ebing, Richard von (1892). *Psychopathia sexualis: mit besonderer Berücksichtigung der Conträren Sexualempfindung. Eine klinisch-forensische Studie*. Stuttgart: Ferdinand Enke, s. 15, 144–145.

²⁹⁴ Sacher-Masoch, Leopold von (2009). *Venuše v kožichu*. Praha: Volvox Globator, s. 49.

²⁹⁵ Tato léčba probíhá do jisté míry po způsobu Phillipa Pinela, konfrontací s vlastním „šílenstvím“, léčbou šílenství v jeho pýše, nikoli bludu, skrze ponížení. (Foucault, Michel (1994). *Dějiny šílenství v době osvícenství: hledání historických kořenů pojmu duševní choroby*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, s. 186–187.)

Najednou jsem teď se strašlivou jasností uviděl, kam slepá vášně, rozkoš zaváděla muže od Holoferna až po Agamemnóna – do slepé uličky, do sítě zrádné ženy, do bídy, otroctví a smrti.“²⁹⁶

Není ovšem zcela jasné, zda je ve všech kontextech léčba klíčovou součástí prezentace nadsmyslnosti, přestože rámuje *Doznání nadsmyslného muže* z obou stran. Masochističtí čtenáři *Venuše v kožichu*, jejichž tužby se staly případovými studiemi v *Psychopathii sexualis*, na léčebný prvek v ději románu nikterak neupozorňují, přestože za psychiatrem přicházeli právě z důvodu léčby, a ani samotný autor, Leopold von Sacher-Masoch, podle všeho nevnímal své vlastní tužby jako patologické, jako nemoc, která by měla být vyléčena.²⁹⁷ *Venuše v kožichu* by ovšem bez morálního ponaučení, které musí vypravěč ve vnějším rámci příběhu explicitně po Severinovi žádat hned dvakrát,²⁹⁸ pravděpodobně nebyla publikovatelná.²⁹⁹

4.4 Masochismy a masochisté

Gilles Deleuze ve své analýze masochismu *Le Froid et le Cruel* (1967) navrhuje, že tyto systematické popisy vnitřního uspořádání touhy u Sacher-Masocha (a Sadea) znamenají popis vlastních příznaků, symptomatologii, kterou si posléze Krafft-Ebing pouze vypůjčil, a jako takové konstituují esenciální podstatu obou perverzí.³⁰⁰ Alison Moore protiargumentuje, že sadismus a masochismus nebyly ve skutečnosti konstruovány stejně jako sadeovská a masochovská touha, neboť tyto přesně odpovídaly pouze individuálním tužbám dvou jednotlivců. Deleuze kromě této skutečnosti ignoruje též další historické souvislosti vzniku sadismu a masochismu v rámci medicínského diskurzu, Krafft-Ebing totiž nebyl jediným lékařem, který se s podobnými příznaky snažil vypořádat (argumenty

²⁹⁶ Pravopis upraven, ale překlad ponechán. (Sacher-Masoch, Leopold von (2009). *Venuše v kožichu*. Praha: Volvox Globator, s. 155.)

²⁹⁷ Viz například Sacher-Masochova korespondenci se spisovatelkou Emilií Mataja (mezi léty 1874 a 1875) či životopis Wandy von Sacher-Masoch, Leopoldovy bývalé manželky, *Meine Lebensbeichte* (1906). (Sacher-Masoch, Leopold von; Mataja, Emilie (1987). *Seiner Herrin Diener: Briefe an Emilie Mataja*, eds. Michael Farin; Albrecht Koschorke. München: Belleville, 152 s.; Sacher-Masoch, Wanda von (1906). *Meine Lebensbeichte: Memoiren*. Berlin; Leipzig: Schuster & Loeffler, 519 s.)

²⁹⁸ Sacher-Masoch, Leopold von (2009). *Venuše v kožichu*. Praha: Volvox Globator, s. 157-160.

²⁹⁹ Sacher-Masoch roku 1878 již vydanou *Venuši v kožichu* dokonce musel přepsat do moralistnější, konzervativnější verze, aby mohla být v rámci třetího vydání *Die Liebe* vydána znovu. (Lang, Birgit (2017). *The Shifting Case of Masochism: Leopold Von Sacher-Masoch's Venus Im Pelz* (1870). In: Lang, Birgit; Damousi, Joy; Lewis, Alison. a *History of the Case Study: Sexology, Psychoanalysis, Literature*. Manchester: Manchester University Press, s. 38.)

³⁰⁰ Deleuze, Gilles a Sacher-Masoch, Leopold von (1991). *Masochism: Coldness and Cruelty & Venus in Furs*. New York: Zone Books, s. 15–16.

Alison Moore ovšem lépe odpovídají vytváření sadismu než masochismu, neboť ten nebyl přímo na Sadeově díle v podstatě vůbec závislý).³⁰¹ Příznaky podobné příznakům masochismu se vskutku snažili popsat nezávisle na dílech Leopolda von Sacher-Masoch též další lékaři, na jejichž poznatky Krafft-Ebing mnohdy reagoval. Binet vysvětloval touhy podobné těm, které byly v Krafft-Ebingově terminologii přiřazeny k masochismu fetišismem,³⁰² Dimitri von Stefanowsky passivismem,³⁰³ Albert von Schrenck-Notzing později pasivní algolagnií³⁰⁴ a v rámci českého prostředí Václav Bělehradský encolpismem.³⁰⁵ Tyto perverze pak měly (proměnlivý) vliv na pozdější pestré pojetí masochismu v rámci sexuologie, společenského povědomí, i sebepojetí samotných toužících a praktikujících sadomasochistických aktérů a Deleuzeova aplikace vlastní interpretace masochovské touhy na masochismus ve druhé polovině 20. století je tak chybná, nejen proto, že neodpovídá Krafft-Ebingově masochismu a Severinově nadsmyslnosti, ale ani dalším systémům touhy, jež se snažily vysvětlit podobné příznaky. Každá z těchto perverzí, které se později staly součástí amalgámu masochismu 20. a 21. století, byla nicméně vnitřně konstruována od Krafft-Ebingova masochismu odlišně.

Masochismus byl vskutku vytvořen medicinou, ale Krafft-Ebingovo pojetí bylo přesto hluboce ovlivněno literaturou, dokonce specificky Sacher-Masochovou literaturou. Nikoli ovšem tak přímo, jak si Gilles Deleuze představoval. Severinova nadsmyslnost, jak ji Sacher-Masoch stvořil, byla totiž nemocí se symptomy pouze ve smyslu, v jakém je nemocí též idealismus, z něhož můžeme být „vyléčení“ krutými ranami osudu. Článkem pojícím masochismus se Sacher-Masochem byli ovšem jeho čtenáři, z nichž hrstka se stala případovými studiemi pro vznikající perverzi. V Sacher-Masochových dílech poznávali a nacházeli své tužby a svou (oproti případům sadismu) dobrovolnou zpověď vnesli do masochismu specifickou narativitu. Velký příběh podřízení i fetišistické prvky, na něž se v tomto vyprávění soustředili, následně ovlivnily

³⁰¹ Moore, Alison (2009). Recovering Difference in the Deleuzian Dichotomy of Masochism-Without-Sadism *Angelaki: Journal of the Theoretical Humanities*. London: Routledge, roč. 14, č. 3, s. 28–30.

³⁰² Krafft-Ebing, Richard von (1892). *Psychopathia sexualis: mit besonderer Berücksichtigung der Conträren Sexualempfindung. Eine klinisch-forensische Studie*. Stuttgart: Ferdinand Enke, s. 122.

³⁰³ Krafft-Ebing, Richard von (1892). *Psychopathia sexualis: mit besonderer Berücksichtigung der Conträren Sexualempfindung. Eine klinisch-forensische Studie*. Stuttgart: Ferdinand Enke, s. 123–124.

³⁰⁴ Schrenck-Notzing, Albert von (1902). *Kriminalpsychologische und psychopathologische Studien. Gesammelte Aufsätze aus den Gebieten der Psychopathia sexualis, der gerichtlichen Psychiatrie und der Suggestionenlehre*. Leipzig: Johann Ambrosius Barth, s. 29–30.

³⁰⁵ Bělehradský, Václav (1893). Vzácný případ sexuální perverze. Culilinctus et fellatio. *Časopis lékařů českých*. Praha: Spolek lékařů českých, roč. 32, č. 39, s. 763.

Krafft-Ebingovu konstrukci masochismu, odlišnou od perversí snažících se popsat podobné příznaky, a dokonce též od mnoha současných definic masochismu.

Čtenáři s knihami Leopolda von Sacher-Masoch, stejně jako s díly jeho manželky, Wandy von Sacher-Masoch (1845–1933, rozené Angelika Aurora Rümelin), literárně známé pod pseudonymem Wanda von Dunajev, interagovali pravděpodobně též naopak v důsledku četby *Psychopathie sexualis*. Wanda se po nešťastném manželství, rozvodu a smrti Leopolda rozhodla očistit své jméno a sepsala nejen autobiografii *Meine Lebensbeichte* (1906),³⁰⁶ ale též dodatek k této zpovědi *Masochismus und Masochisten* (1908),³⁰⁷ v němž si mimo jiné stěžovala na skutečnost, že vinou popularity *Psychopathie sexualis*, se stal masochismus módním.³⁰⁸ Masochisté pro ni byli, na rozdíl od samotného Sacher-Masocha, který chtěl utrpení z rukou ženy skutečně pocítit, pouze fantasté a zbabělci, jejichž zájem ležel jen v masochistické literatuře.³⁰⁹ Právě jeden z těchto čtenářů, muž z Prahy, který nemohl ze sociálních důvodů hledat „svůj ideál“, pročež se o to více přimknul k četbě, Wandu bombardoval dopisy, dokud mu rozhořčeně neodpověděla. Dopisovatel se jí omluvil, svou nezdvořilost vysvětlil „nemocí“ masochismu a poté, co mu Wanda popsala své nešťastné manželství, se rozhodl vyhledat

³⁰⁶ Sacher-Masoch, Wanda von (1906). *Meine Lebensbeichte: Memoiren*. Berlin; Leipzig: Schuster & Loeffler, 519 s.

³⁰⁷ Sacher-Masoch, Wanda von (1908). *Masochismus und Masochisten. Nachtrag zur Lebensbeichte*. Hermann Seemann: Berlin, Leipzig, 94 s.

³⁰⁸ „Zuerst möchte ich an die Wissenschaft die Frage richten: Hätte sie nicht besser getan, die in nichts »interessante« aber schmachvolle, entwürdigende Leidenschaft in dem Dunkel und der Vergessenheit gelassen zu haben, in der sie von jeher ein vereinsamtes, kümmerliches, schamverhülltes Dasein geführt, anstatt sie, beleuchtet von ihrem Geiste, ans Tageslicht zu ziehen, sie auszuweiten, in allen ihren widerlichen Details zu durchforschen, uns noch widerlichere verraten zu lassen und sie so einem Laien-Publikum als pikante Enthüllungen über sexuelle Vorgänge vorzusetzen?

Mit ihren Forschungen, und nur mit diesen, hat die Wissenschaft der heutigen Generation den Masochismus suggeriert, ihn zu einer Modekrankheit erhoben, die bereits in allen Ländern grassiert und Tausende und Abertausende von jungen Männern dem physischen und geistigen Verfall ausliefert.

Und was ich der Wissenschaft am meisten verarge ist, daß sie sich begnügt, das Übel zu erläutern, es bloßzulegen, ohne ein Wort über seine verderblichen Folgen, ohne Warnungsrufe an die wißbegierige Jugend, ohne festzustellen, daß der Masochismus den Mann zum charakter – und gewissenlosen Schwächling, zum erbärmlichen, verächtlichen Menschen, macht.“ (Sacher-Masoch, Wanda von (2003). *Lebensbeichte. Meine Lebensbeichte: Memoiren (1905) sowie Masochismus und Masochisten: Nachtrag zur Lebensbeichte (1908). Mit einem Dossier*, eds. Lisbeth Exner; Michael Farin. Munich: Belleville, s. 335.)

³⁰⁹ „Noch einen anderen Unterschied gibt es zwischen Sacher-Masoch und den Masochisten:

Sacher-Masoch war der Mann seiner Phantasie; was er sich an Qualen und Grausamkeiten von dem Weibe erträumte, sehnte er sich in der Wirklichkeit auch zu erdulden – und erduldet es; während seine Nachfolger nur ihre Einbildung mit grausamen Vorstellungen erhitzen, sich mit der Erzählung abscheulicher Szenen begnügen, und nicht einmal den Versuch wagen würden, ihren Rücken einem Peitschenhiebe auszusetzen. Sie sind – ich habe keine einzige Ausnahme gefunden – feige, charakterlose, geistig versumpfte Individuen. Für sie ist das Wichtigste die Lektüre – darum das üppige Emporschießen der masochistischen Literatur, von deren Verbreitung sich der unbefangene Leser keine Vorstellung macht.“ (Tamtéž, s. 336.)

psychiatrickou pomoc.³¹⁰ Tyto dopisy Wanda odeslala samotnému Krafft-Ebingovi, v naději, že zmínky o jejích knihách psychiatr odstraní z dalšího vydání *Psychopathie sexualis*.³¹¹ Podobné dopisy masochistických čtenářů přicházely Wandě často. Leopold udržoval se svými čtenáři kontakt rovněž, nicméně dobrovolně.³¹²

Krafft-Ebing se literaturou neinspiroval z toho důvodu, že by již obsahovala medicínské zhodnocení perversí, naopak, ve zpovědi masochistických pacientů a formulaci masochismu, jsou obsaženy prvky literárního vyprávění.

Jakkoli ani jeden z těchto spisovatelů nevnímal svou touhu jako nemoc. Čin flagelace, který u Rousseaua touze předcházela, je u Sacher-Masocha již předem součástí systému touhy, jež má být uskutečněna v praxi, nikoli jejím prekurzorem. u Krafft-Ebinga se čin stává nepotřebným, praxe nedůležitou: vše na čem choroba a identita závisí, je právě jen touha, mysl a princip. Identita.

³¹⁰ „Ich muß, will und werde mich in die Behandlung eines Psychiaters begeben!

Gott gebe seinen Segen dazu, damit ich wirklich genesen!“ (Tamtéž, s. 342.)

³¹¹ „Etwa ein Jahr später sandte ich alle Prager Briefe an den Professor v. Krafft-Ebing nach Wien.

Es ist mir nicht mehr erinnerlich, welche äußere Veranlassung mich dazu drängte es zu tun, aber gewiß war mein geheimer Wunsch mit dabei im Spiel, der Gelehrte würde vielleicht daraus die Vermutung schöpfen, daß er mir unrecht getan, wenn er mich in seinem Werk »Psychopathia Sexualis« unter die masochistischen Schriftsteller einreicht und bei Gelegenheit einer neuen Auflage mich aus dieser Reihe streichen werde.“ (Tamtéž, s. 343.)

³¹² „Viele solche Briefe, wie die aus Prag, habe ich im Laufe der Jahre erhalten! Alle bewegen sich in demselben Gedankenkreis – denselben Bildern dumm und gemein – wie die ganze masochistische Literatur, deren Verfasser, wie sie auch heißen mögen, sich gegenseitig abschreiben.

Es gehörte zu Sacher-Masochs Eigenheiten, sich stets mit dem ärgsten schriftstellernden Gesindel zu umgeben: Er brauchte Lobhudelei, die gaben sie ihm, dagegen beuteten sie ihn literarisch aus.

Noch mehr als zu seinen Lebzeiten ist dieser literarische Auswurf nach seinem Tode für ihn »tätig«, hängt sich an seinen Namen, um unter dem Schilde »Literarische Studie«, »Ehrenrettung« und derlei pornographische Bücher zu schreiben, verstümmelt seine Werke, indem er alles »Pikante« aus denselben auslöst und mit schamloser Reklame auf den Markt verrufener Literatur wirft.“ (Tamtéž, s. 344.)

5 Sadismus

5.1 Zrození sadismu z ducha literatury a těla zločinu

Richard von Krafft-Ebing nepochybně nejvyšší měrou přispěl k rozšíření slova sadismus, nebyl ovšem jeho autorem. Tohoto termínu, stejně jako pojmu masochismus, poprvé oficiálně užil ve své studii *Neue Forschungen auf dem Gebiet der Psychopathia sexualis* z roku 1890. Na rozdíl od názvu masochismus, za jehož tvůrce implicitně označil sám sebe, v případě sadismu ochotně uvedl, že toto slovo převzal odjinud, a to jak přímo v *Neue Forschungen*, tak později v poznámkovém aparátu *Psychopathie sexualis*. V *Neue Forschungen* sadismus označil jednoduše za „francouzský“ výraz, v *Psychopathii sexualis* pak místo původu sadismu upřesnil na „francouzskou literaturu“, ve které se pro spojení krutosti a chťiče tento termín používal: „Takto pojmenován po nechvalně známém markýzi de Sade, jehož obscénní romány pojednávají o chťiči a krutosti. Ve francouzské literatuře byl termín ‚sadismus‘ užíván jako označení této perverze.“³¹³

O jaký typ literatury si ovšem jednalo? Alison Moore se ve svém článku specificky zaměřeném na sadismus jakožto neologismus obrací k literatuře medicínské, a to konkrétně ke dvěma francouzským lékařům citovaným Krafft-Ebingem v souvislosti se sadismem: k Alexandru Brierreovi de Boismont (1797–1981)³¹⁴ a Paulu Moreauovi de Tours (1844–1908).³¹⁵ První spojení mezi Sadeovou osobou a Krafft-Ebingovou náplní pojmu „sadismus“ nachází ve studii Brierra de Boismont v *Gazette médicale de Paris* z 21. července 1849, kterou cituje via *Vacher l'Éventreur et les crimes sadiques* Alexandra Lacassagne z roku 1899,³¹⁶ a v *Des aberrations du sens génésique* (1880)

³¹³ „So genannt nach dem berühmten Marquis de Sade, dessen obscene Romane von Wollust und Grausamkeit treifen. In der französischen Literatur ist der Ausdruck ‚Sadismus‘ zu Bezeichnung dieser Perversion eingebürgert.“ (Krafft-Ebing, Richard von (1892). *Psychopathia sexualis: mit besonderer Berücksichtigung der Conträren Sexualempfindung. Eine klinisch-forensische Studie*. Stuttgart: Ferdinand Enke s. 57.) Srovnej s *Neue Forschungen*: „Dieser Masochismus stellt das Gegenstück einer nach dem Vorgang der Franzosen ‚Sadismus‘ genannten Form sexueller Perversion dar, deren berühmtester Vertreter der monströse Marquis de Sade war, und welche darin besteht, dass Akte der Grausamkeit, am Körper des Weibes vom Manne verübt, nicht sowohl als präparatorische Akte des Coitus bei gesunkener Libido und Potenz, sondern sich selbst als Zweck vorkommen, als Befriedigung einer perversen Vita sexualis.“ (Krafft-Ebing, Richard von (1890). *Neue Forschungen auf dem Gebiet der Psychopathia sexualis: eine medicinisch-psychologische Studie*. Stuttgart: Ferdinand Enke, s. 2.)

³¹⁴ Krafft-Ebing, Richard von (1892). *Psychopathia sexualis: mit besonderer Berücksichtigung der Conträren Sexualempfindung. Eine klinisch-forensische Studie*. Stuttgart: Ferdinand Enke, s. 69.

³¹⁵ Tamtáš, s. 68.

³¹⁶ Brierra de Boismont, Alexandre Jacques François (1849). Remarques médico-légales sur la perversion de l'instinct génésique. *Gazette médicale de Paris*. Paris: Bureau de la Gazette médicale, roč. 19, č. 29, s. 555–564. Via Lacassagne, Alexandre (1899). *Vacher l'Éventreur et les crimes sadiques*. Lyon: A. Storck, s. 191.

Paula Moreaua de Tours.³¹⁷ Tyto studie vskutku Sadeovo jméno zmiňují, ovšem termínu „sadismus“ v nich užíváno není.

Již předcházející kapitola ovšem ukázala, že se rakouský psychiatr neodkazoval pouze k literatuře medicínské. Naopak: krásné, nemedicínské, nevědecké literatury užíval nejen pro ilustraci jednotlivých perverzí, ale také jako „důkazního materiálu“; slovo „Literatur“ bylo v jeho díle užíváno jak pro „wissenschaftliche Literatur“, tak pro beletrii (pro beletrii snad dokonce častěji).³¹⁸ Jím citovanými autory se tak nestávali pouze francouzští lékaři, ale též tamní spisovatelé.

Jak bude popsáno na následujících řádcích, termín „sadismus“ se ke Krafft-Ebingovi se jako název nejen společenské, ale též medicínské kategorie nedostal od kolegy lékaře, ale paradoxně z oblasti literární: nejspíše primárně prostřednictvím díla spisovatele, novináře a mystifikátora Léa Taxila.

Sadismus se jako slovníkové heslo poprvé objevil již roku 1834 v *Dictionnaire universel de la langue française* Pierrea-Claudea Victora Boista (1765–1824).³¹⁹ Jeho náplň ovšem zcela neodpovídala pozdější medicínské koncepci: sadismus je zde popsán jako „úděsná aberace vyrůstající ze zhýralosti“ a „zrůdný a antisociální systém, který se hnusí přírodě“. Definice nezdůrazňuje pro moderní sadismus specifické spojení působení bolesti (a roli dominance u sadismu Krafft-Ebingova) s erotickým vzrušením a více než k medicínskému sadismu se vztahuje osobně k Sadeovi jakožto spisovateli, filosofu a šlechtici, respektive k recepci jeho díla a příběhů o jeho životě (Sadeova koncepce přírody v jeho knihách figurovala jako základní prvek, od něž se odvíjelo veškeré jeho

³¹⁷ Moreau de Tours, Paul (1887). *Des aberrations du sens génésique*. Paris: Asselin & Hozeau, 66–67. Via Moore, Alison (2009). *The Invention of Sadism? The Limits of Neologisms in the History of Sexuality. Sexualities*. London; Thousand Oaks, CA: Sage Publications, roč. 12, č. 4, s. 492.

³¹⁸ „Wissenschaftliche Literatur“ viz Krafft-Ebing, Richard von (1892). *Psychopathia sexualis: mit besonderer Berücksichtigung der Conträren Sexualempfindung. Eine klinisch-forensische Studie*. Stuttgart: Ferdinand Enke, s. 123; Krafft-Ebing, Richard von (1890). *Neue Forschungen auf dem Gebiet der Psychopathia sexualis: eine medicinisch-psychologische Studie*. Stuttgart: Ferdinand Enke, s. 5, 12.

V *Neue Forschungen* Krafft-Ebing literární druhy poměrně důsledně dělí, například: „Romanliteratur“ (Krafft-Ebing, Richard von (1890). *Neue Forschungen auf dem Gebiet der Psychopathia sexualis: eine medicinisch-psychologische Studie*. Stuttgart: Ferdinand Enke, s. 12, 33), „antiken Literatur“ (tamtéž, s. 27) „belletristischen Literatur“ (tamtéž, s. 29) či „dramatischen Literatur“ (tamtéž, s. 33.). V *Psychopathia sexualis* ovšem rozčlenění nezachovává a obvykle je užíváno pouze výrazu „Literatur“.

³¹⁹ „SADISME, s. m. aberration épouvantable de la débauche; système monstrueux et anti-social qui révolte la nature (*De Sade*, nom propre.) (*peu usité*)“ (Boiste, Pierre-Claude Victor (1834). *Dictionnaire universel de la langue française, avec le latin et les étymologies: extrait comparatif, concordance, critique et supplément de tous les dictionnaires français; manuel encyclopédique de grammaire, d'orthographe, de vieux langage, de néologie, etc.*, Paris: Lecoq et Pougin, s. 642.)

myšlení, veřejné mínění však bylo opačné).³²⁰ Sadeovská touha v markýzově díle totiž nezahrnovala pouze krutost, vraždění a působení bolesti, ale též její přijímání, jakož i sodomii, bestialitu, incest, koprofiliu, radikální individualismus, materialismus, a především radostné rouhání všem náboženským i morálním zákonům.³²¹

V prostředí francouzské krásné literatury a její kritiky byly termíny „sadista“ a „sadistický“ prokazatelně užívány již během 50. let 19. století;³²² již 20. srpna 1850 francouzský spisovatel Gustave Flaubert básníku a dramatikovi, spolupracovníkovi a bývalému spolužákovi Luisi Bouilhetovi napsal, že nebyl (mimo jiné) sadistou.³²³ Termín sadismus se Flauberta držel i nadále, spisovatel a literární kritik Charles Augustin Sainte-Beuve o něm v recenzi na jeho román *Salammbô*, publikované 8. prosince 1862, napsal:³²⁴ „[Flaubert] si ke konci pohřbu navymýšlí všelijaké trýznění, ohavení mrtvol, nevidané, rafinované, odporné hrůzy. K těmto popisům, ve své realističnosti již vskutku dostatečně silným, se přidává osten sadistické představivosti.“³²⁵

Flaubert se proti této interpretaci na Štědrý den téhož roku v dopise Sainte-Beuvevovi ohradil: „A jelikož teď spolu hovoříme bez servítků, přiznám se Vám, drahý mistře, zcela upřímně, že ‚osten sadistické představivosti‘ mne trochu ranil. Vše, co vy napíšete, berou lidé vážně. Takové slovo, přijde-li od vás a je-li otisknuto, stává se tak téměř cejchem hanby. Zapomínáte, že jsem seděl v lavicích nápravného zařízení, obviněn z porušování dobrých mravů? a že v rukou hlupáků a zlých lidí stává se vše zbraní? Nedivte se tedy, jestliže si jednoho dne v Le Figaro přečtete něco na způsob: ‚Pan G. Flaubert je žákem de Sadea. Jeho přítel, jeho patron, mistr kritik osobně, to sám řekl zcela jasně, ač s vytríbenou a posměšnou dobrosrdečností, která atd.‘“³²⁶

³²⁰ Sade, Donatien Alphonse François de (1995). *Filosofie v budoáru*. Praha: Concordia, s. 7.

³²¹ Moore, Alison (2016). *Sexual Myths of Modernity: Sadism, Masochism, and Historical Teleology*. Lanham: Lexington Books, 26–27.

³²² McLaren, Angus (1997). *The Trials of Masculinity: Policing Sexual Boundaries, 1870–1930*. Chicago: The University of Chicago Press, s. 277.

³²³ „Ne, nebyl jsem voltariánem, ani mefistofelíkem, ani sadistou.“ – „Non, je n’ai été là ni voltairien, ni méphistophélique, ni sadiste.“ (Flaubert, Gustave (1850). *Lettre de Flaubert à Louis Bouilhet*, Jérusalem, 20 août 1850. Bibliothèque de l’Institut de France, H 1359, ffos 31–33. *Collection Lovenjoul*. La Pléiade, t. I, s. 664.)

³²⁴ Sainte-Beuve, Charles Augustin (1865). *Nouveaux Lundis*. Paris: Michel Lévy frères, sv. 4, s. 31.

³²⁵ „...il invente, sur la fin de ces funérailles, des supplices, des mutilations de cadavres, des horreurs singulières, raffinées, immondes. Une pointe d’imagination sadique se mêle à des descriptions, déjà bien assez fortes dans leur réalité.“ (Sainte-Beuve, Charles Augustin (1865). *Nouveaux Lundis*. Paris: Michel Lévy frères, sv. 4, s. 71.)

³²⁶ „Et puisque nous sommes en train de nous dire nos vérités, franchement, je vous avouerai, cher Maître, que la pointe d’imagination sadique m’a un peu blessé. Toutes vos paroles sont graves. Or un tel mot de vous, lorsqu’il est imprimé, devient presque une flétrissure. Oubliez-vous que je me suis assis sur les bancs de la Correctionnelle comme prévenu d’outrage aux mœurs? & que les imbéciles & les méchants se font

Flaubertovu *Salammbô* Richard von Krafft-Ebing citoval pouze v souvislosti s homosexualitou, nikoli se sadismem,³²⁷ přesto je však skutečnost, že již v 60. letech 19. století byl sadismus zmiňován v diskurzu (predekadentní) krásné literatury, významná. Termín sadismus se díky tomu totiž do let osmdesátých v literárním prostředí bezpečně etabloval,³²⁸ jak dokládá mimo jiné též další případ kritiky, směřované tentokrát k dílu autora v *Psychopathii sexualis* zmiňovaného, totiž Charlese Baudelaira.

Krafft-Ebing necituje Baudelairovo dílo, ale užívá samotnou básníkovu osobu jako krátkou (a neočíslovanou) případovou studii, neboť u něj nachází „prvky masochismu (a sadismu)“.³²⁹ Baudelaire s termínem sadismus sám nepracoval; byl to literární kritik Paul Bourget, kdo jej roku 1883 v rámci *Essais de psychologie contemporaine*, využívajících psychologizujícího přístupu k literární kritice, označil za libertina, který „je stížen zvrácenými představami hraničícími se sadismem – a jde o téhož muže, jenž ještě před okamžikem uctíval vztyčený prst své Madony“.³³⁰

Z 80. let 19. století pochází také *La Marquise de Sade* (1887) spisovatelky Rachilde, citovaná již v *Neue Forschungen* v podkapitole o ženském sadismu.³³¹ Nikoli v rámci jeho kritiky, ale právě v románu samotném lze nalézt výraz „sadique“ – sadistický.³³²

des armes de tout? Ne soyez donc pas étonné si un de ces jours vous lisez dans Le Figaro qqe chose d'analogue à ceci: «Mr G. Flaubert est un disciple de De Sade. Son ami, son parrain, un maître en fait de critique l'a dit lui-même assez clairement, bien qu'avec cette finesse et cette bonhomie railleuse qui, etc.»“ (Flaubert, Gustave (1862). *Lettre de Flaubert à Charles Sainte-Beuve*, Paris, 23–24 décembre 1862. Bibliothèque de l'Institut de France, D 601, ffos 504–518. *Collection Lovenjoul*. La Pléiade, t. III, s. 275. (Texte de l'édition Conard, V, 55–71.)

Více ke Gustavu Flaubertovi a sadismu například: Wall, Geoffrey (2007). *Thinking with Demons*. Flaubert and de Sade. *The Cambridge Quarterly*. Oxford: Oxford University Press, roč. 36, č. 2, s. 101–128.

³²⁷ Krafft-Ebing, Richard von (1892). *Psychopathia sexualis: mit besonderer Berücksichtigung der Conträren Sexualempfindung. Eine klinisch-forensische Studie*. Stuttgart: Ferdinand Enke, s. 232.

³²⁸ McLaren, Angus (1997). *The Trials of Masculinity: Policing Sexual Boundaries, 1870–1930*. Chicago: The University of Chicago Press, s. 169.

³²⁹ „Auch bei dem berühmten oder berüchtigten französischen Schriftsteller C. P. Baudelaire, welcher in Geisteskrankheit endigte, finden sich Elemente von Masochismus (und Sadismus).“ (Krafft-Ebing, Richard von (1892). *Psychopathia sexualis: mit besonderer Berücksichtigung der Conträren Sexualempfindung. Eine klinisch-forensische Studie*. Stuttgart: Ferdinand Enke, s. 122–123.) Krafft-Ebing zde v souvislosti s Baudelairem cituje německý překlad díla Cesara Lombrosa *Der geniale Mensch* (tamtéž, s. 83).

³³⁰ „Il est libertin, et des visions dépravées jusqu'au sadisme troublent ce même homme qui vient d'adorer le doigt levé de sa Madone.“ (Bourget, Paul (1883). *Essais de psychologie contemporaine*. Paris: Alphonse Lemerre s. 6.)

³³¹ Krafft-Ebing, Richard von (1890). *Neue Forschungen auf dem Gebiet der Psychopathia sexualis: eine medicinisch-psychologische Studie*. Stuttgart: Ferdinand Enke, s. 33.

³³² „Enfin, elle eut la bonne fortune de plonger dans un dernier gouffre, plus nauséabond et plus puant le crime que tous les autres, et ce gouffre était à sa porte, il conservait un aspect de gaieté légère qui avait trompé son flair de sadique.“ (Rachilde (1887). *La Marquise de Sade*. Paris: Et. Monnier & Cie éditeurs, s. 379.)

5.1.1 Novináři, lékaři a Léo Taxil

Mezi srpnem a prosincem roku 1819 se Paříží prohnala vlna strachu: téměř čtyři stovky žen a několik mužů nahlásilo, že byli v ulicích popícháni ostrým předmětem.³³³ Podobné příběhy o více než sedmdesát let později Krafft-Ebing zařadil mezi případové studie sadismu,³³⁴ v soudobém medicínském diskurzu ovšem případy „piqueurs“ – „píchačů“ – se sexuálním potěšením ani Sadem spojovány nebyly. Erotické potěšení jako možný motiv ovšem předpokládali novináři a v některých případech právníci. Policie rovněž po možném viníkovi pátrala v nevěstincích mezi zákazníky „nejpodivnějších chutí“.³³⁵ Právě v oblastech žurnalistiky (a do jisté míry práva) byla invokována představa libertinského šlechtice zraňujícího pro své potěšení nevinné ženy v ulicích Paříže a případy byly několikrát spojeny též přímo se Sadeovým jménem.³³⁶ Podmínění takové rafinované zvrácenosti specifickou společenskou třídou bylo užito též při obhajobě z těchto činů obviněného krejčovského učedníka Augustea-Marie Bizeula, jehož sociální status neodpovídal představě o zámožném a zvrhlém aristokratu. Deník *La Quotidienne* například uvedl: „zdá se, že zvrhlost, která zapříčiňuje tyto divoké choutky [...], může být jediné výsledkem výstřelků všeho druhu a vyhledávání přemrštěných potěšení, jaká zhyralcům nabízí bohatství“.³³⁷

Dalšími francouzskými autory a díly, které Krafft-Ebing zařazuje mezi své inspirační zdroje je například *Un premier amant* (pod názvem *Die erste Geliebte*) Armanda Silvestra, který Sadeovo jméno ani pojem sadismus neobsahuje. (Krafft-Ebing, Richard von (1890). *Neue Forschungen auf dem Gebiet der Psychopathia sexualis: eine medicinisch-psychologische Studie*. Stuttgart: Ferdinand Enke, s. 33.)

³³³ Fureix, Emmanuel (2013). Histoire d'une peur urbaine: des « piqueurs » de femmes sous la Restauration. *Revue d'histoire moderne & contemporaine*. Paris: Belin, roč. 60, č. 3, s. 31.

³³⁴ Krafft-Ebing, Richard von (1892). *Psychopathia sexualis: mit besonderer Berücksichtigung der Conträren Sexualempfindung. Eine klinisch-forensische Studie*. Stuttgart: Ferdinand Enke, s. 71, 73–75.

³³⁵ Fureix, Emmanuel (2013). Histoire d'une peur urbaine: des « piqueurs » de femmes sous la Restauration. *Revue d'histoire moderne & contemporaine*. Paris: Belin, roč. 60, č. 3, s. 39–40.

³³⁶ „Un homme de qualité qui a terminé ses jours à Bicêtre révéla par sa conduite et par ses écrits jusqu'à quel degré d'atrocité et de dépravation le cœur humain était susceptible de descendre. Ainsi, lors de la première nouvelle des attentats sanguinaires dont quelques jeunes femmes ont été victimes, n'a-t-on par manqué d'en attribuer la cause à l'excès d'immoralité de quelque nouveau marquis de Sade.“ (*La Renommée* (1819). Paris: La Renommée, 9. 12. 1819, č. 177. Via Fureix, Emmanuel (2013). Histoire d'une peur urbaine: des « piqueurs » de femmes sous la Restauration. *Revue d'histoire moderne & contemporaine*. Paris: Belin, roč. 60, č. 3, s. 40.)

³³⁷ „il semble que la dépravation qui donne ces goûts féroces [...] ne puisse être que la suite des excès de toute espèce et de l'abus des plaisirs que la richesse offre aux débauchés“ (*La Quotidienne* (1820). Paris: La Quotidienne, 2. 2. 1820, č. 33. Via Fureix, Emmanuel (2013). Histoire d'une peur urbaine: des « piqueurs » de femmes sous la Restauration. *Revue d'histoire moderne & contemporaine*. Paris: Belin, roč. 60, č. 3, s. 40.)

V souvislosti s „piqueurs“ byl o dvacet let později, roku 1840, tentokrát přímo v soudnělékařském diskurzu, anekdoticky zmíněn též samotný termín sadismus, a to v *De la folie: considérée dans ses rapports avec les questions médico-judiciaires* Charlese Chrétiena Henriho Marca (1771–1840). Sadismus zde ovšem nebyl spojován se sexuální perverzí, ale s obecným šílenstvím, monomanií – konkrétně se žhářstvím, které, stejně jako piquerství, mohlo být přeneseno nápodobou.³³⁸ Marcova poznámka k termínu „sadismus“ naznačuje, že dosud nebyl, zvláště v rámci medicíny, běžně užíván: „Odpust’te mi tento výraz, kterému ti, kdo znají Sadeova cynická díla, porozumí.“³³⁹ Jakkoli německý překlad tohoto díla³⁴⁰ Krafft-Ebing v *Psychopathii sexualis* cituje, ani jednou tak nečiní v souvislosti se sadismem.³⁴¹ Je tomu tak snad proto, že tato jednorázová Marcova zmínka, ač užívá typu piqueura, jenž Krafft-Ebing později mezi případy sadismu zařadil, nemá s perverzí pohlavního pudu nic společného.

Možná nejvýznamnějším zdrojem termínu „sadismus“ se Krafft-Ebingovi stala kniha na pomezí několika žánrů: *La Prostitution contemporaine: étude d’une question sociale* (*Prostituce v současnosti: studie sociální otázky*), která vyšla poprvé roku 1883. Toto eklektické dílo známého mystifikátora, kritika církve, novináře a spisovatele pornografických děl Léa Taxila (1854–1907) v sobě spájí prvky populárně naučné, pornografické, bulvární a vědecké.

La Prostitution contemporaine Krafft-Ebing v *Psychopathii sexualis* citoval (v souvislosti s případem nekrofilie) již v jejím prvním vydání (1886), čtyři roky před oficiální prezentací sadismu a masochismu v *Neue Forschungen*.³⁴² V *Psychopathii sexualis* z roku 1886 jsou zmiňováni též Paul Moreau de Tours a Alexandre Brierre de

³³⁸ „Ainsi l’imitation me paraît surtout des plus évidentes dans la monomanie incendiaire. L’Angleterre en a fourni plusieurs exemples; et les fréquents et mystérieux incendies qui, à certaines époques, ont éclaté dans quelques-uns de nos départements; ceux entre autres qui, en 1830, ont désolé une partie de l’ancienne Normandie, me paraissent pouvoir être attribués, avec quelque vraisemblance, il une cause de cette nature. Et pourquoi n’en serait-il pas ainsi de ce qu’on appelle les piqueurs, dont le sadisme a si justement alarmé le sexe en France, comme en Angleterre?“ (Marc, Charles Chrétien Henri (1840). *De la folie, considérée dans ses rapports avec les questions médico-judiciaires*, Paris: Baillière, sv. 2, s. 422–423.)

³³⁹ „Qu’on me passe cette expression qui sera comprise de ceux, qui connaissent les œuvres cyniques de de Sade.“ (Tamtéž, 423.)

³⁴⁰ Marc, Charles Chrétien Henri (1844). *Die Geisteskrankheiten in Beziehung zur Rechtspflege. ein Handbuch für Gerichtsärzte und Juristen*. Deutsch bearbeitet und mit Anmerkungen begleitet von Karl Wilhelm Ideler. Berlin: Voss, sv. 2. XII, 532 s.

³⁴¹ Krafft-Ebing, Richard von (1892). *Psychopathia sexualis: mit besonderer Berücksichtigung der Conträren Sexualempfindung. Eine klinisch-forensische Studie*. Stuttgart: Ferdinand Enke, s. 21, 34, 38, 372, 375, 394, 431.

³⁴² Krafft-Ebing, Richard von (1886). *Psychopathia sexualis. Eine klinisch-forensische Studie*. Stuttgart: Ferdinand Enke, s. 54.

Boismont,³⁴³ kteří byli již představeni jako lékaři pojící Sadea s případy sexuálního násilí. Právě Moreau de Tours a Brierre de Boismont byli ovšem citováni i v Taxilově *La Prostitution contemporaine*, v knize, v níž možná proběhlo první spojení nikoli jen Sadea, ale přímo pojmu „sadismus“ s aberací sexuálního citění v medicínském smyslu slova. Do této doby, jak sám Krafft-Ebing svým způsobem reflektuje,³⁴⁴ byl sadismus spojován se Sadem jako spisovatelem a osobou a se zvrhlostí (zahrnující krutost, ale ostatní typy zhýralosti nevyjímaje) erotické i filosofické podstaty – zvrhlostí nikoli medicínsky, ale společensky podmíněnou a aplikovanou.

Léo Taxil, sám spisovatel a novinář, nikoli lékař a přírodní vědec, představuje sadismus jako medicínský termín – „aberration du sens génésique“ neboli aberaci reprodukčního smyslu.³⁴⁵ Toto slovní spojení si vypůjčil z díla *Des aberrations du sens génésique* (1880) již zmíněného Paula Moreaua de Tours,³⁴⁶ jehož vzápětí cituje; užití slova „sadismus“ jako označení odchylky pohlavního pudu zkoumané medicínsky ovšem bylo podle všeho nové.³⁴⁷

³⁴³ Krafft-Ebing zde cituje případ nekrofilie od Brierra de Boismont z *Gazette médicale*, který se objevil též u Taxila přímo v sousedství Taxilova vlastního případu nekrofilie, stejně jako později v sedmém vydání *Psychopathie sexualis* (1892). (Krafft-Ebing, Richard von (1886). *Psychopathia sexualis. Eine klinisch-forensische Studie*. Stuttgart: Ferdinand Enke, s. 55; Taxil, Léo (1884). *La Prostitution contemporaine: étude d'une question sociale*. Paris: Librairie Populaire, s. 470, 171; Krafft-Ebing, Richard von (1892). *Psychopathia sexualis: mit besonderer Berücksichtigung der Conträren Sexualempfindung. Eine klinisch-forensische Studie*. Stuttgart: Ferdinand Enke, s. 69.)

³⁴⁴ Reflexe probíhala opačným způsobem – od Krafft-Ebingova pojetí Sadea jako perversního jedince k Sadeovi jako filosofu. Krafft Ebing uvádí, že se Sade chtěl stát apoštolem své zvrhlosti. „S. war so cynisch, dass er ernstlich seine grausame Lüsterheit idealisiren und sich zum Apostel einer darauf bezüglichen Lehre machen wollte.“ (Krafft-Ebing, Richard von (1892). *Psychopathia sexualis: mit besonderer Berücksichtigung der Conträren Sexualempfindung. Eine klinisch-forensische Studie*. Stuttgart: Ferdinand Enke, s. 71.)

³⁴⁵ „tyto aberace reprodukčního smyslu nazýváme sadismem, pojmenovaném po markýzi de Sade, proslulém svými hrůznými vášněmi“ – „ce sont ces aberrations du sens génésique que l'on appelle le sadisme, du nom du marquis de Sade, célèbre par ses passions effrayantes“ (Taxil, Léo (1884). *La Prostitution contemporaine: étude d'une question sociale*. Paris: Librairie Populaire, s. 132.) Na jiném místě je sadismus definován též jako „šílenství“ – „puisque nous considérons le sadisme comme une folie se portant sur le sens génésique“. (Tamtéž, s. 159.)

³⁴⁶ Moreau de Tours, Paul (1880). *Des aberrations du sens génésique*. Paris: Asselin, 304 s.

³⁴⁷ „Procédons par ordre. «L'aberration, — dit le docteur Paul Moreau de Tours, à qui j'emprunterai la plus grande partie des renseignements pour cette étude particulière, — constitue une dérogation aux lois qui régissent la sensibilité propre des organes et des facultés. Par ce mot, il faut entendre ces cas dans lesquels l'observation fait constater un changement contre nature, exceptionnel et tout à fait pathologique, changement qui apporte un trouble palpable au fonctionnement régulier d'une faculté.» Ce que l'on constate par exemple pour l'appétit qui, augmenté ou perversi, donne lieu aux phénomènes connus sous les noms de boulimie, pica, est vrai également pour les appétits vénériens. Le goût étrange qui pousse certains individus à rechercher dans les plaisirs hors nature une jouissance nouvelle, ou qui obéissent malgré eux à un entraînement qu'ils ne peuvent maîtriser, constitue bien réellement une aberration du sens génésique. En effet, c'est par erreur que nous disons les cinq sens: le tact, la vue, l'ouïe, l'odorat, le goût. Hommes et femmes, nous possédons un sixième sens, qui n'a aucun rapport avec les autres, qui a un organe spécial, servant tout à la fois à la sensation et à l'action; c'est le sens génésique.“ (Taxil, Léo (1884). *La Prostitution contemporaine: étude d'une question sociale*. Paris: Librairie Populaire, s. 132–133.)

Propojení sadismu s vědou a jeho představení jako medicínského fenoménu bylo Taxilovi skutečně třeba, aby hlavní teze jeho kapitoly o sadismu a saphismu, že lesbické chování prostitutek je způsobeno sadismem (zvláště šlechtických) zákazníků, kvůli kterému si nevěstky muže docela zprotiví, získala potřebné vážnosti.³⁴⁸ Velká část této kapitoly je totiž tvořena „historickými“ případy sadismu – primárně erotickými životopisy císařů,³⁴⁹ popisovanými v pornografickém detailu,³⁵⁰ několika zmínkami o dalších historických osobnostech aristokratického pozadí³⁵¹ a životopisem Donatiena Alphonse Françoise de Sade.³⁵² Zbytek textu se zaměřuje na zprávy o (údajné) soudobé praxi v nevěstincích s aristokratickou klientelou³⁵³ a konečně na saphismus prostitutek z něj pramenící.³⁵⁴ V souvislosti se saphismem Léo Taxil opět cituje medicínskou autoritu – tentokrát lékaře a hygienika Alexandra Parenta du Châtelet (1790–1836), uváděného jako Parent-Duchâtelet –, se kterým ovšem nesouhlasí v otázce úrovně řečených prostitutek propadnuvších lesbickému chování z důvodu hrubosti zákazníků. Saphické prostitutky, jež Parent-Duchâtelet nachází ve věznicích a nemocnicích, jsou podle Taxila pracovníci příliš nízké kategorie, aby představovaly skutečně typický příklad, a obvykle se zcela nevyhýbají mužům. Tribádky v dělnických nevěstincích pak bezvýhradně pocházejí z veřejných domů s bohatší klientelou. Opravdové sadistické neřesti se totiž odehrávají v lupanářech té nejvyšší úrovně, kde lze nalézt také nejvyšší míru lesbického chování.³⁵⁵

Definujícím prvkem sadismu u Taxila, kromě aristokratického pozadí takových mužů, ovšem není dominance, působení bolesti ani aktivní páčání krutostí, ale amalgám

³⁴⁸ „Aucun auteur n’a pensé à faire remarquer que ces deux vices se tiennent, bien qu’en apparence très distincts. Le saphisme est la conséquence du sadisme dans les maisons de prostitution. La fille à numéro est obligée de se prêter aux exigences les plus fantaisistes des clients, et il est des individus qui ont des caprices vraiment extravagants; ce sont ces aberrations du sens génésique que l’on appelle le sadisme, du nom du marquis de Sade, célèbre par ses passions effrayantes. [...] Forcées de satisfaire ces passions aussi variées qu’inouïes, mais toujours abjectes, les filles de lupanars, principalement celles des lupanars aristocratiques, arrivent à prendre l’homme en dégoût profond, et elles n’éprouvent plus de sensations voluptueuses que dans le commerce des femmes; ces rapports contre nature sont ce qu’on nomme le saphisme, la courtisane-poète Sapho s’y étant adonnée et l’ayant célébré dans des vers d’un lyrisme étrange. On dit aussi lesbisme et tribadisme.“ (Tamtéž, s. 132.)

³⁴⁹ Taxil dle svých slov čerpal především ze Suetonia, ale též Tacita, Petronia, Xiphilinia a Sexta Aurelia Victorina. (Tamtéž, s. 133–138.)

³⁵⁰ Tamtéž, s. 133–158.

³⁵¹ Tamtéž, 158–160.

³⁵² Tamtéž, s. 160–164.

³⁵³ Tamtéž, s. 165–171.

³⁵⁴ Tamtéž, s. 172–176.

³⁵⁵ Tamtéž, s. 172–173.

všech sadeovských tužeb – – jistě, spojených též s krutostí – ale primárně založených na protimorálních základech a nacházení potěšení přesně tam, kde jiní spatřují hnus.

„Tento muž navždy zůstane typickým předobrazem svého druhu. Sepsal veškerou zrůdnost, co dokáže obsáhnout blouznivá fantazie; to jsou neřest a zločin spojeny v celistvou doktrínu, to je šílenství člověka ve své nejerotičtější podobě.“³⁵⁶

Mezi „sadistické vášně“ tak Taxil, kromě působení bolesti a erotizované krutosti, zařazuje i pasivní přijímání bolesti, orální sex,³⁵⁷ koprofilií,³⁵⁸ styk mezi ňadry, voyeurství, anální styk – aktivní i pasivní, se ženou (za pomoci dilda) i s mužem –,³⁵⁹ (simulovanou) nekrofilií³⁶⁰ a další různorodou praxi odpovídající sadeovské, ale též obecně nenormativní touze. Sadisté jsou podle Taxila jednoduše „muži bizarních vášní“.³⁶¹

Taxilova definice sadismu se pohybuje na podivném pomezí. Stále se drží obrazů zvrhlosti jako třídně podmíněné zhýralosti z přesycení, patrné ve všech vybraných příkladech, stejně jako v jádru argumentu, že v nejvybranějších nevěstincích dochází k nejzvrácenějším aktům; zároveň ale přijímá novější představu o perverzním chování jako symptomu (biologicky podmíněné) nemoci.

O římském císaři Heliogabalovi například Taxil píše, že „žil, abych tak řekl, jen proto, aby objevoval nová potěšení“,³⁶² a příběhy o zhýralosti doplňuje kupodivu nikoli kontrastně, ale zcela synergicky, Moreauovou definicí aberace. Moreau de Tours nazývá pohlavní pud šestým smyslem, jehož orgánem jsou genitálie. Případy aberace sexuálních chutí jsou tak podobny poruchám chuti k jídlu, například píce. Stejně jako v případě piky, konstituované touhou po konzumaci (a konzumaci) nejedlých substancí, je jedinec vinou aberace puzen hledat nepřírozená potěšení nebo podléhat touhám, které nedovede zapudit.

³⁵⁶ „Cet homme restera éternellement comme un type dans son genre. Tout ce que l'imagination en délire peut concevoir de monstrueux, il l'a écrit; c'est le vice et le crime réunis en corps de doctrine, c'est la folie humaine dans ce qu'elle peut avoir de plus érotique.“ (Tamtéž, s. 164.)

³⁵⁷ Tamtéž, s. 165.

³⁵⁸ Tamtéž, s. 166.

³⁵⁹ Voyeur je prezentován jako speciální kategorie sadisty. „Je ne puis pourtant omettre une catégorie de sadistes assez étonnants; ce sont ceux qu'on désigne sous le nom de voyeurs.“ (Tamtéž, s. 167.)

³⁶⁰ Tamtéž, s. 171.

³⁶¹ „Les hommes à passions bizarres, les sadistes, sont, on l'a compris sans peine, une mine d'or inépuisable pour les lupanars qu'ils fréquentent.“ (Tamtéž, s. 171.)

³⁶² „Il ne vivait, pour ainsi dire, que pour découvrir des voluptés nouvelles.“ (Tamtéž, s. 156.)

„Aberace,“ říká Dr. Paul Moreau z Tours, od kterého jsem přejal většinu informací pro tuto konkrétní studii, „představuje změnu zákonů upravujících správnou citlivost orgánů a smyslů. Pod tímto slovem je třeba rozumět případy, kdy pozorování odhalí nepřírozenou, výjimečnou a zcela patologickou změnu, změnu, jež přináší citelné narušení řádného fungování určité tělesné funkce.“³⁶³

Jak už bylo řečeno, jedna citace *La Prostitution contemporaine* se objevila již v prvním vydání *Psychopathie sexualis*, ale teprve v pozdějších vydáních, po zařazení sadismu a masochismu, byla této knize věnována rozsáhlá pozornost. *La Prostitution contemporaine* je tak v sedmém vydání *Psychopathie sexualis* z roku 1892 v rámci kapitoly sadismu citována, popřípadě zřejmě užívána jako zprostředkujícího zdroje informací, nepřetržitě od strany 69 po stranu 71.³⁶⁴

Pasáž čerpající z Taxilova textu začíná stejnou případovou studií nekrofilie od Brierra de Boismont, jež byla citována již v *Psychopathii sexualis* z roku 1886.³⁶⁵ Pochází ze článku „Remarques médico-légales sur la perversion de l’instinct génésique“, publikovaného 21. července 1849.³⁶⁶ Zatímco roku 1886 Krafft-Ebing uvedl toto datum správně, v roce 1892 je článek očitován jako pocházející z léta Páně 1859.³⁶⁷ Tato skutečnost je významná z toho důvodu, že přesně stejná nesprávná citace u téhož případu od Brierra de Boismont se nachází i v Taxilově *La Prostitution contemporaine*; kdežto

³⁶³ „L’aberration, — dit le docteur Paul Moreau de Tours, à qui j’emprunterai la plus grande partie des renseignements pour cette étude particulière, — constitue une dérogation aux lois qui régissent la sensibilité propre des organes et des facultés. Par ce mot, il faut entendre ces cas dans lesquels l’observation fait constater un changement contre nature, exceptionnel et tout à fait pathologique, changement qui apporte un trouble palpable au fonctionnement régulier d’une faculté. « Ce que l’on constate par exemple pour l’appétit qui, augmenté ou perverti, donne lieu aux phénomènes connus sous les noms de boulimie, pica, est vrai également pour les appétits vénériens. Le goût étrange qui pousse certains individus à rechercher dans les plaisirs hors nature une jouissance nouvelle, ou qui obéissent malgré eux à un entraînement qu’ils ne peuvent maîtriser, constitue bien réellement une aberration du sens génésique. En effet, c’est par erreur que nous disons les cinq sens: le tact, la vue, l’ouïe, l’odorat, le goût. Hommes et femmes, nous possédons un sixième sens, qui n’a aucun rapport avec les autres, qui a un organe spécial, servant tout à la fois à la sensation et à l’action; c’est le sens génésique.“ (Tamtéž, s. 132–133.)

³⁶⁴ Léo Taxil kuriosně není v prvním (1890) ani druhém (1891) vydání *Neue Forschungen*, kde byl sadismus a masochismus představen, zmíněn ani jednou, přestože v ranější *Psychopathii sexualis* (1886) citován byl. Zřejmě je to způsobeno skutečností, že obě vydání *Neue Forschungen* sadismu věnovaly podstatně méně pozornosti než masochismu a tato disproporce byla odstraněna právě v pozdějších vydáních *Psychopathie sexualis*.

³⁶⁵ Krafft-Ebing, Richard von (1886). *Psychopathia sexualis. Eine klinisch-forensische Studie*. Stuttgart: Ferdinand Enke, s. 55.

³⁶⁶ Brierre de Boismont, Alexandre Jacques François (1849). Remarques médico-légales sur la perversion de l’instinct génésique. *Gazette médicale de Paris*. Paris: Bureau de la Gazette médicale, roč. 19, č. 29, s. 555–564.

³⁶⁷ Richard von (1892). *Psychopathia sexualis: mit besonderer Berücksichtigung der Conträren Sexualempfindung. Eine klinisch-forensische Studie*. Stuttgart: Ferdinand Enke, s. 69.

v dalších možných sekundárních zdrojích,³⁶⁸ ze kterých mohl Krafft-Ebing informace z článku „Remarques médico-légales“ zprostředkovaně čerpat, se tato citace roku 1859 nenalézá.³⁶⁹ Citace chybnou zůstala ve všech dalších vydáních *Psychopathie sexualis*.³⁷⁰

Text pokračuje citací Taxilova popisu, tentokrátě původního – jde o další případ nekrofilie (zde pouze simulované v nevěstinci).³⁷¹ Následuje případová studie seržanta Bertranda, kterou rovněž reprodukuje Taxil, ačkoli Krafft-Ebing cituje autory, již se případem zabývali dříve, všechny Taxilem uvedené.³⁷² Pasáž uzavírá začátek další podkapitoly „Týrání žen (bodání do krve, flagelace etc.)“,³⁷³ kterou Krafft-Ebing uvádí zobecněním příběhu o Sadeovi a jím poraněné ženě z článku Brierra de Boismont.³⁷⁴

„Nechvalně proslulý markýz de Sade, po kterém bylo spojení chťice a krutosti pojmenováno, byl přesně takovou zrůdou. Pohlavní styk jej vzrušoval jedině tehdy, mohli-li objekt své touhy bodat [ostrým předmětem], dokud nevytryskla krev. Jeho největším potěšením bylo zraňovat prostitutky a pak ošetřovat jejich rány.“³⁷⁵

³⁶⁸ Taxil, Léo (1884). *La Prostitution contemporaine: étude d'une question sociale*. Paris: Librairie Populaire, s. 470.

³⁶⁹ Je možné, že v prvním vydání *Psychopathie sexualis*, pokud neměl k dispozici přímo *Gazette médicale*, čerpal Krafft-Ebing z Moreauových *Des aberrations du sens génésique*, které zde citoval. *Des aberrations du sens génésique* totiž obsahují právě tuto studii nekrofilie od Brierra de Boismont a datum uvádějí správně. (Moreau de Tours, Paul (1880). *Des aberrations du sens génésique*. Paris: Asselin, s. 235–236.)

³⁷⁰ Chybná citace článku Brierra de Boismont v *Gazette médicale* je přítomna též v moderních vydáních *Psychopathie sexualis*, například v: Krafft-Ebing, Richard von (1965). *Psychopathia Sexualis: a Medico-Forensic Study*. New York: G. P. Putnam's Sons, s. 129.

³⁷¹ Richard von (1892). *Psychopathia sexualis: mit besonderer Berücksichtigung der Conträren Sexualempfindung. Eine klinisch-forensische Studie*. Stuttgart: Ferdinand Enke, s. 69.; Taxil, Léo (1884). *La Prostitution contemporaine: étude d'une question sociale*. Paris: Librairie Populaire, s. 171.

³⁷² Původními autory jsou Claude-François Michéa, Jules Lunier, Auguste Ambroise Tardieu (Krafft-Ebing, Richard von (1892). *Psychopathia sexualis: mit besonderer Berücksichtigung der Conträren Sexualempfindung. Eine klinisch-forensische Studie*. Stuttgart: Ferdinand Enke, s. 69–71; Taxil, Léo (1884). *La Prostitution contemporaine: étude d'une question sociale*. Paris: Librairie Populaire, s. 169–171.)

³⁷³ „Misshandeln von Weibern (Blutigstechen, Flagelliren etc.).“ (Richard von (1892). *Psychopathia sexualis: mit besonderer Berücksichtigung der Conträren Sexualempfindung. Eine klinisch-forensische Studie*. Stuttgart: Ferdinand Enke, s. 70–71.)

³⁷⁴ Brierre de Boismont, Alexandre Jacques François (1849). *Remarques médico-légales sur la perversion de l'instinct génésique. Gazette médicale de Paris*. Paris: Bureau de la Gazette médicale, roč. 19, č. 29, s. 559–560.

³⁷⁵ „Ein solches Ungeheuer war der berühmte Marquis de Sade, nach welchem die Verbindung von Wollust und Grausamkeit deshalb genannt wird. Der Coitus hatte für ihn nur einen Reiz, wenu er den Gegenstand seiner Lüste blutig stechen konnte. Seine höchste Wollust war es, nackte Freudenmädchen zu verwunden und dann ihre Wunden zu verbinden.“ (Krafft-Ebing, Richard von (1892). *Psychopathia sexualis: mit besonderer Berücksichtigung der Conträren Sexualempfindung. Eine klinisch-forensische Studie*. Stuttgart: Ferdinand Enke, s. 71.)

Též tento případ byl součástí *La Prostitution contemporaine* a životopisu „božského markýze“ de Sade v ní obsaženého.³⁷⁶ V poznámce pod čarou je v *Psychopathii sexualis* opět uveden Léo Taxil a další příběhy z jeho biografie markýze de Sade.³⁷⁷ Krafft-Ebing Taxila v průběhu *Psychopathie sexualis* citoval ještě několikrát,³⁷⁸ ale již tato několikastránková pasáž naznačuje, že *La Prostitution contemporaine* psychiatr důkladně četl a vnímal jako závažný zdroj, snad dokonce medicínských kvalit (ačkoli poslední jmenované je, vzhledem ke Krafft-Ebingově vstřícnému přístupu k nevědecké literatuře jako k důkaznímu materiálu obecně, těžké s jistotou posoudit).

Přímo kapitulu o sadismu z Krafft-Ebingem citovaných zdrojů vydaných před *Neue Forschungen* (1890) obsahuje také *La Corruption à Paris* z roku 1888 francouzského novináře Aliho Coffignona.³⁷⁹ Tato kniha není pochopitelně citována v prvním vydání *Psychopathie sexualis* (1886), ovšem v *Neue Forschungen* a v *Psychopathii sexualis* z roku 1892 se objevuje.³⁸⁰ Coffignon pod pojem sadismus zahrnuje ještě širší škálu erotických tužeb a chování než Taxil a sadismus u něj není představen jako konkrétní biologicky založený neduh, ale jako obecná erotomanie a šílenství.³⁸¹

³⁷⁶ Taxil, Léo (1884). *La Prostitution contemporaine: étude d'une question sociale*. Paris: Librairie Populaire, s. 162

³⁷⁷ Citován je sice pouze Léo Taxil, ale části této pasáže vykazují zjevné podobnosti též se zmínkami o Sadeovi v článku „Geschlechtstrieb und Verbrechen in ihren gegenseitigen Beziehungen“ Cesara Lombrosa v *Archiv für Strafrecht*, z něhož Krafft-Ebing čerpal na jiných místech v kapitole o sadismu. (Krafft-Ebing, Richard von (1892). *Psychopathia sexualis: mit besonderer Berücksichtigung der Conträren Sexualempfindung. Eine klinisch-forensische Studie*. Stuttgart: Ferdinand Enke, s. 63, 67.)

„Seine höchste Wollust war es, nackte Freudenmädchen zu verwunden und dann ihre Wunden zu verbinden. [...] S. war so cynisch, dass er ernstlich seine grausame Lüsternheit idealisiren und sich zum Apostel einer darauf bezüglichen Lehre machen wollte.“ (Tamtéž, s. 71.)

Srovnej s: „Sade pflegte dadurch seine Geschlechtslust zu befriedigen, daß er nackte Freudenmädchen blutig schlug, um sodann ihre Wunden zu verbinden. Seine mit Grausamkeit gepaarte Lüsternheit wußte er zu idealisiren und wollte sich zum Apostel einer darauf bezüglichen Lehre machen.“ (Lombroso, Cesare (1882). *Geschlechtstrieb und Verbrechen in ihren gegenseitigen Beziehungen. Archiv für Strafrecht*. Berlin: R. V. Deder's Verlag, roč. 30, s. 12.)

³⁷⁸ Richard von (1892). *Psychopathia sexualis: mit besonderer Berücksichtigung der Conträren Sexualempfindung. Eine klinisch-forensische Studie*. Stuttgart: Ferdinand Enke, s. 29, 80, 82, 120, 138.

³⁷⁹ Notice de personne "Coffignon, Ali (1861-19..)". *BnF Catalogue général – Bibliothèque nationale de France* [online]. V 16.1.0 [cit. 31.07.2022]. Dostupné z: <http://ark.bnf.fr/ark:/12148/cb130055841>

³⁸⁰ Krafft-Ebing, Richard von (1890). *Neue Forschungen auf dem Gebiet der Psychopathia sexualis: eine medicinisch-psychologische Studie*. Stuttgart: Ferdinand Enke, s. 12; Krafft-Ebing, Richard von (1892). *Psychopathia sexualis: mit besonderer Berücksichtigung der Conträren Sexualempfindung. Eine klinisch-forensische Studie*. Stuttgart: Ferdinand Enke, s. 79, 120, 171, 396, 415, 430.

³⁸¹ „On compte, de par le monde, nombre d'érotomanes qui jouissent de la plus parfaite considération, qui occupent souvent de hautes situations, et dont les manies secrètes attestent l'incontestable folie. Pendant longtemps leur être se dédouble; puis il arrive un jour où la partie saine d'euxmêmes n'est plus en état de supporter les assauts perpétuels de la folie qu'ils couvent, et l'on s'étonne d'apprendre tout à coup le

Nezdá se, že by Léo Taxil před rokem 1883 extenzivně psal o sadismu jako medicínské aberaci; Moreauovy *Des aberrations du sens génésique*, pro Taxilovu koncepci klíčové, vyšly až roku 1880 a mezi Taxilovými knihami vydanými mezi léty 1880 a 1883 lze zmínku o Sadeovi (ovšem nikoli o sadismu) nalézt pouze v *Les Bêtises sacrées* (1880).³⁸² *La Corruption à Paris* tak lze označit, pokud ne přímo za první, pak alespoň za jednu z prvních publikací, v nichž je termínu sadismus užito jako explicitně biologické poruchy.

V článku „The Invention of Sadism? The Limits of Neologisms in the History of Sexuality“,³⁸³ stejně jako později v *Sexual Myths of Modernity*, Alison Moore uvádí: „Zda to byl Moreau de Tours, kdo inspiroval Krafft-Ebinga, či přímo Brierre de Boismont, není příliš důležité: v určitou chvíli, ne dříve než během raných 80. let 19. století, byl zjevně Sade učiněn jakýmsi proto-sadismem.“³⁸⁴ Proces proměny Sadea v Krafft-Ebingův sadismus byl, jak bylo z předchozích řádků zjevné, komplikovaný a víceproutý. Na jedné straně stála oblast literatury, v jejímž rámci sadismus jakožto sadeovská touha a filosofie figuroval minimálně od 50. let 19. století, na straně druhé, jak Moore upozorňuje, se ve stejné době začal Sade (nikoli však sadismus) objevovat též v literatuře medicínské. Prolnutí těchto proudů leží právě u Léa Taxila. Kořeny sadismu v podobě, jak jej známe dnes, jsou tedy dílem spisovatele se zájmem o medicínu a lékaře, který se nerozpakoval užívat (neodborné) literatury jako pramene psychiatrického vědění.

5.1.2 Sadismus u Krafft-Ebinga

Krafft-Ebingovo pojetí kategorie sadismu, jak již bylo naznačeno, je ovšem zcela odlišné. Léo Taxil sice v některých pasážích kladl zvláštní důraz na krutost či působení bolesti,³⁸⁵

naufage d'une intelligence réputée supérieure.“ (Coffignon, Ali (1888). *La Corruption à Paris*. Paris: Librairie illustrée, Montgredien et Cie, Jules Tallandier, Succr., s. 315–316.)

³⁸² Taxil, Léo (1880). *Les Bêtises sacrées: revue critique de la superstition, d'après Voltaire, Diderot, Pigault-Lebrun, Larousse, etc. Fascicule supplémentaire*. Paris: Léo Taxil, s. 21.

³⁸³ Moore, Alison (2009). *The Invention of Sadism? The Limits of Neologisms in the History of Sexuality. Sexualities*. London; Thousand Oaks, CA: Sage Publications, roč. 12, č. 4, s. 492.

³⁸⁴ „Whether it was Moreau de Tours who inspired Krafft-Ebing or Brierre de Boismont directly is of little significance: some point no earlier than the mid-1880's was clearly the moment when Sade was made into some kind of proto-sadism.“ (Moore, Alison (2016). *Sexual Myths of Modernity: Sadism, Masochism, and Historical Teleology*. Lanham: Lexington Books, 29.)

³⁸⁵ Například: „Voulez-vous que je vous fasse l'analyse d'un livre du marquis de Sade? dit Jules Janin. Ce ne sont que cadavres sanglants, enfants arrachés aux bras de leurs mères, jeunes femmes qu'on égorge à la fin d'une orgie, coupes remplies de sang et de vin, tortures inouïes.“ Taxil, Léo (1884). *La Prostitution contemporaine: étude d'une question sociale*. Paris: Librairie Populaire, s. 164)

ale jeho sadismus a masochismus ve francouzské literatuře byl celkově konstruován jako obecná zvrácenost.³⁸⁶ Richard von Krafft-Ebing naproti tomu tuto perverzi definoval jako specifickou: sadismus u něj znamenal „spojení aktivní krutosti a násilí s chtíčem“³⁸⁷ a stal se „dokonalým protějškem masochismu“.

„Zatímco [masochista] chce cítit bolest a být vystaven násilí, [sadista] touží bolest působit a násilí užívat. [Sadismus a masochismus] jsou zcela paralelní. Veškeré akty a situace, v nichž hraje sadista aktivní roli, jsou předmětem touhy masochisty v pasivní roli. u obou perverzí tyto činy postupují od čistě symbolického jednání k závažnému týrání. Ba dokonce ‚Lustmord‘, v němž sadismus vrcholí – jak je patrné z pozorování 54 uvedeného výše –, nachází svůj pasivní protějšek, jakkoli pouze ve fantazii.“³⁸⁸

Sadismus a masochismus byly tedy stvořeny jako zcela komplementární a jejich komplementarita je zřejmá na té nejhlubší úrovni: „jedincům zasaženým těmito perverzemi se jako ideál jeví opačná perverze u druhého pohlaví“. Toto tvrzení Krafft-Ebing pozoruhodně aplikuje stejnou měrou na masochismus i sadismus, přestože jako příklady uvádí pouze masochistické muže.³⁸⁹ Implicitně tak reflektuje skutečnost rozdílného vzorku případů sadismu a masochismu v *Psychopathii sexualis* uvedených. Velká část pozorování sadismu totiž byla čerpána z oblasti trestných činů nebo inherentně nekonsenzuálního chování. Už jen první podkapitola („Lustmord“) v kapitole o sadismu se tak týká sexuální vraždy a antropofágie,³⁹⁰ druhá („Leichenschänder“) pak nekrofilie a ohavení mrtvých těl a předposlední týrání zvířat. Většina kapitol čítá kombinaci případů

³⁸⁶ Ze sadismu Taxil explicitně vydělil pouze exhibicionismus, pederastii, bestialitu a vampyrismus (tedy nekrofilii, kterou Krafft-Ebing naopak v některých případech – podle motivace – do kategorie sadismu zařazuje), protože neměly nic společného se situací v nevěstincích. (Tamtéž, s. 132.)

³⁸⁷ „Verbindung von aktiver Grausamkeit und Gewaltthätigkeit mit Wollust — Sadismus“ (Krafft-Ebing, Richard von (1892). *Psychopathia sexualis: mit besonderer Berücksichtigung der Conträren Sexualempfindung. Eine klinisch-forensische Studie.* Stuttgart: Ferdinand Enke, s. 57.)

³⁸⁸ „Das vollkommene Gegenstück des Masochismus ist der Sadismus. Während jener Schmerzen leiden und sich der Gewalt unterworfen fühlen will, geht dieser darauf aus, Schmerz zuzufügen und Gewalt auszuüben.

Der Parallelismus ist ein vollständiger. Alle Akte und Situationen, die vom Sadisten in der aktiven Rolle ausgeführt werden, bilden für den Masochisten in der passiven Rolle den Gegenstand der Sehnsucht. Bei beiden Perversionen schreiten diese Akte von rein symbolischen Vorgängen zu schweren Misshandlungen fort. Selbst der Lustmord, in welchem der Sadismus gipfelt, findet, wie sich aus der obigen Beobachtung 54 ergibt — allerdings nur als Phantasma — sein passives Gegenstück.“ (Tamtéž, s. 151.)

³⁸⁹ „So stellen sich Masochismus und Sadismus als vollkommene Gegensätze dar. Dem entspricht auch, dass den von diesen Perversionen ergriffenen Individuen als ihr Ideal die entgegengesetzte Perversion beim anderen Geschlechte erscheint, wie z. B. aus Beobachtung 44 u. 50 und auch aus Rousseau's Confessions hervorgeht.“ (Tamtéž, s. 152.)

³⁹⁰ Tamtéž, s. 62.

jasně postižovaných či postižitelných zákonem,³⁹¹ případů nekonsenzuálních,³⁹² nekomplementárních,³⁹³ jakkoli ne nutně zcela nedobrovolných, a popisů situací, z nichž není jasné, zda protějšek do interakce vstupoval s jakoukoli autonomní masochistickou touhou, či z jiných důvodů.³⁹⁴ Ti sadističtí pacienti, kteří za lékařem přišli dobrovolně (někdy původně ze zcela jiných důvodů),³⁹⁵ nebývali na pocity protějšku v rámci případových studií tázáni a na rozdíl od pacientů masochistických svou touhu po komplementárně toužící milence sami od sebe nesdělovali.

Důvody mohou být nespočetné. Na straně sadistického pacienta lze kupříkladu spekulovat o nepředstavitelnosti možné komplementarity a entuziasmu partnera. Jeden z hrstky dobrovolných pacientů cítil po zkušenosti s prostitutkou, která se při výprasku velmi zjevně nedobrovolně trpěla, takovou hanbu, že zvažoval sebevraždu. Tento stud mohl souviset nejen s nepřijatelností perverze obecně, ale též specificky s touhou po něčem vnímaném jako inherentně nekonsenzuálně násilné.³⁹⁶ Na straně lékaře mohl být zásadní celkový nedostatek dobrovolných pacientů – spokojení, konsenzuálně a komplementárně praktikující jedinci (což ovšem platí též pro případ masochismu) neměli důvod vyhledávat pomoc psychiatra. V případě sadistických mužů v různopohlavním vztahu toto mohlo být umocněno (dobovou) normalizací dominantně-submisivního chování mezi mužem a ženou. Sadisty nespokojené pak mohl od návštěvy lékaře odrazovat strach z postihu či z pouhé potupné asociace se zločinem.

Primárně ovšem submise, na rozdíl od dominance, nebyla chápána jako vyžadující pro své uskutečnění autonomní touhu – podrobený nemusel sám chtít být podroben, aby se podřídil. Obě perverze byly stavěny na předpokladu heterosexuality a mužského rodu perverzního jedince. Masochismus tedy pro komplementaritu (která byla pro Krafft-Ebingovu definici obou perverzí zásadní) na straně partnerky touhu vyžadoval, zatímco sadismus nikoli. Tato představa byla navíc podpořena genderovou normou: dominance u mužů a submisivita u žen byly vnímány jako přirozené, a na ženskou submisi tak nebylo třeba poukazovat či se jí zabývat.³⁹⁷ Naopak explicitně projevená, autonomní

³⁹¹ Tamtéž, s. 63–68, 73–75, 81–82 etc.

³⁹² Například: Tamtéž, s. 84–85.

³⁹³ Kupříkladu: Tamtéž, s. 75.

³⁹⁴ Tamtéž, s. 57, 75, 82, 88.

³⁹⁵ Tamtéž, s. 75.

³⁹⁶ „Nachträglich empfand aber Pat. über das Schlagen solches Schamgefühl und es bemächtigte sich seiner eine so trübe Stimmung, dass er öfters an Selbstmord dachte.“ (Tamtéž, s. 76.)

³⁹⁷ Tamtéž, s. 152.

ženská touha, nezávislá na muži, potřebná jako protějšek mužského masochismu, byla (nejen) u Krafft-Ebinga vnímána jako abnormální, a tedy pro *Psychopathii sexualis* zajímavější.

Právě výběrem velké části případových studií z řad násilných trestných činů, zejména vražd, se Krafft-Ebing přihlásil k forenzní orientaci druhého z kořenů své koncepce sadismu: k bádání svých předchůdců i současníků v oblasti medicíny a kriminologie, které se na oblast nenormativně sexualizovaného zločinu soustředilo. Zda tito autoři mezi své případy zařadili též příběhy o Sadeovi, jako Brierre de Boismont a Moreau de Tours, nebylo pro Krafft-Ebinga důležité. Kromě zmíněných dvou mužů medicíny patřila ke Krafft-Ebingovým zdrojům v této oblasti například *Das Buch der Verbrechen* německého právníka a spisovatele Wilhelma Ludwiga Demme (1801–1878), zobrazující případy obchodníka s vínem³⁹⁸ a vojáka³⁹⁹ zraňujících ženy v ulicích Augsburgu a Bolzana nožikem. Podobný případ muže v Lipsku Krafft-Ebing čerpal z *a Treatise on Mental Unsoundness Embracing a General view of Psychological Law*, tentokrát od právníka amerického, Francise Whartona (1820–1889).⁴⁰⁰ Soudní lékař působící na Německé univerzitě Karlo-Ferdinandově Josef Maschka (1820–1899)⁴⁰¹ referoval o chovanci špitálu v Praze, jenž byl vinen znásilněním děvčete, vraždou a antropofágií starší ženy a roku 1864 v důsledku toho popraven.⁴⁰² Étienne-Jean Georget (1795–1828)⁴⁰³ uvádí případ mladého vinaře, který léta Páně 1824 znásilnil, zavraždil a zohavil dvanáctileté děvče, načež ochutnal jejího srdce a krve. Následně byl popraven a pitván on sám, v jeho lebce byly shledány „abnormální srůstky mezi mozkovými plenami

³⁹⁸ Demme, Wilhelm Ludwig (1851). *Das Buch der Verbrechen. Das Interessanteste aus den neunzig Heften meiner Annalen der deutschen und ausländischen Criminalrechtspflege. Ein Volksbuch in vier Bänden. Zweiter Band.* Leipzig: Arnoldische Buchhandlung, s. 341; Krafft-Ebing, Richard von (1892). *Psychopathia sexualis: mit besonderer Berücksichtigung der Conträren Sexualempfindung. Eine klinisch-forensische Studie.* Stuttgart: Ferdinand Enke, s. 74–75.

³⁹⁹ Demme, Wilhelm Ludwig (1852). *Das Buch der Verbrechen. Das Interessanteste aus älterer, neuerer und neuester Zeit der Länder dies- und jenseits des Oceans. Ein Volksbuch. Erster Band.* Leipzig: Arnoldische Buchhandlung, s. 281.; Krafft-Ebing, Richard von (1892). *Psychopathia sexualis: mit besonderer Berücksichtigung der Conträren Sexualempfindung. Eine klinisch-forensische Studie.* Stuttgart: Ferdinand Enke, s. 73–74.

⁴⁰⁰ Wharton, Francis (1873). *a Treatise on Mental Unsoundness Embracing a General View of Psychological Law.* Philadelphia: Kay & Brother, s. 623; Krafft-Ebing, Richard von (1892). *Psychopathia sexualis: mit besonderer Berücksichtigung der Conträren Sexualempfindung. Eine klinisch-forensische Studie.* Stuttgart: Ferdinand Enke, s. 74.

⁴⁰¹ *Die Deutsche Karl-Ferdinands-Universität in Prag unter der Regierung Seiner Majestät des Kaisers Franz Josef I.* (1899). Prag: J.G. Calve'schen, s. 343.

⁴⁰² Krafft-Ebing, Richard von (1892). *Psychopathia sexualis: mit besonderer Berücksichtigung der Conträren Sexualempfindung. Eine klinisch-forensische Studie.* Stuttgart: Ferdinand Enke, s. 64–65.

⁴⁰³ Georget, Étienne-Jean (1825). *Examen médical des procès criminels des nommés Léger, Feldtmann, Lecouffe, jean-Pierre et Papavoine, dans lesquels l'aliénation mentale a été alléguée comme moyen de défense; suivi de quelques considérations médico-legales sur la liberté morale.* Paris: Migneret, s. 2–16.

a mozkem“.⁴⁰⁴ u podobného případu devatenáctiletého vraha čtyřleté dívky Louise Menesclou, rozebíraném v *Annales d'hygiène publique* Charlesem Lasègue (1816–1883), Paulem Brouardelem (1837–1906) a Augustem Motetem (1832–1909), jsou typické prvky, patrné již v rámci výše zmíněných případů, zjevné explicitně:⁴⁰⁵ „Jeho inteligence je omezená. [...] Od puberty začal být popudlivým, projevovat zlé sklony, byl líný, neučennlivý, nepoužitelný ve všech povoláních. Ani v nápravném zařízení se nenapravil. Dal se k námořnictvu a ani tam se mu nedařilo.“⁴⁰⁶

Delikventův mozek byl rovněž shledán abnormálním a jeho rodinná anamnéza (matka trpící „periodickou menstruační mání“ a jeden ze strýců alkoholismem, druhý šílenstvím) pečlivě zkoumána. Vnější anatomické znaky degenerace lékaři nenalezli.⁴⁰⁷

V *Psychopathii sexualis* je dále věnována mimořádná pozornost případu vraha Vincenza Verzeniho, jenž škrtil ženy na italském venkově (dvakrát, v letech 1871 a 1872, bylo jeho konání fatální, v těchto případech byla těla zohavena a došlo ke konzumaci krve), který uvádí Cesare Lombroso.⁴⁰⁸ Dvaadvacetiletý mladík byl pečlivě změřen: Lombroso mimo jiné shledal jeho lebku asymetrickou, jeho uši, lícní a čelistní kosti pak (podobně jako penis) příliš vyvinutými a šíji býčí. Na základě těchto znaků degenerace usoudil, že vývoj pravého frontálního laloku byl kongenitálně inhibován. Verzeniho příbuzní byli zasaženi různými typy biologických neduhů, stejně jako nedostatků sociálních – jeden z bratranců byl potvrzeným zlodějem a celá rodina byla označena za „pobožnůstkářskou a hrabivou“.⁴⁰⁹ Přestože Krafft-Ebing termín „atavismus“ specificky

⁴⁰⁴ „Esquirol fand bei der Section krankhafte Verwachsungen zwischen Hirnhäuten und Gehirn...“ (Krafft-Ebing, Richard von (1892). *Psychopathia sexualis: mit besonderer Berücksichtigung der Conträren Sexualempfindung. Eine klinisch-forensische Studie*. Stuttgart: Ferdinand Enke, s. 64.)

⁴⁰⁵ Lasègue, Charles; Brouardel, Paul; Motet, Auguste (1880). *Affaire Menesclou – Examen de l'état mental de l'inculpe. Rapport et réflexions. Annales d'hygiène publique, industrielle et de médecine légale*. Paris: Librairie J. – B. Baillière et Fils, série 3, č. 4, s. 439–452.

⁴⁰⁶ „Die Intelligenz ist beschränkt. M. bietet keine anatomischen Degenerationszeichen, ist schwerhörig, skrophulös. [...] Von der Pubertät an wurde er reizbar, zeigte schlimme Neigungen, war faul, ungelehrig, in allen Beschäftigungen unbrauchbar. Selbst im Correctionshause wurde er nicht besser. Man that ihn zur Marine, auch dort that er nicht gut.“ (Krafft-Ebing, Richard von (1892). *Psychopathia sexualis: mit besonderer Berücksichtigung der Conträren Sexualempfindung. Eine klinisch-forensische Studie*. Stuttgart: Ferdinand Enke, s. 63.)

⁴⁰⁷ Tamtéž, s. 63–64.

⁴⁰⁸ Mimo jiné též v rámci článku „Geschlechtstrieb und Verbrechen in ihren gegenseitigen Beziehungen“. (Lombroso, Cesare (1882). *Geschlechtstrieb und Verbrechen in ihren gegenseitigen Beziehungen. Archiv für Strafrecht*. Berlin: R. V. Deder's Verlag, roč. 30, s. 12–14.)

⁴⁰⁹ Krafft-Ebing, Richard von (1892). *Psychopathia sexualis: mit besonderer Berücksichtigung der Conträren Sexualempfindung. Eine klinisch-forensische Studie*. Stuttgart: Ferdinand Enke, s. 66.

s Verzenim nespojuje, tyto znaky jsou u samotného Lombrosa jako takové interpretovány.⁴¹⁰

Případové studie vražd prezentované jako vrchol krafft-ebingovského sadismu měly společných několik znaků. Zobrazování muži typicky pocházeli ze středních nebo nižších vrstev a v případě, že byli lékařsky prozkoumáni, je medicína shledala dědičně biologicky defektními, zločinnými od přírody. Tato zločinnost byla specificky spjata s nedostatkem civilizovanosti (u Lombrosa dokonce do jisté míry s nedostatkem lidství)⁴¹¹ – nebyli schopni se zařadit do společnosti nebo vykazovali fyziologické znaky atavismu. Sadismus sám, jak už bylo dříve naznačeno, nebyl totožný s impulzivitou, vrozenými etickými defekty, dědičnou degenerací či morálním šílenstvím, ale podle Krafft-Ebinga se s nimi často prolínal ve stejném jednotlivci.⁴¹² Spolu se silou sadistického instinktu tyto komorbidity dovoľovaly sadistické činy v různé míře – od sadismu symbolického až po vraždu.⁴¹³ Je zásadní podotknout, že kombinace míry „morálního“ a „estetického“ odporu k perverzním činům a síly perverzního pudu podle Krafft-Ebinga predikovala podobu (a existenci) praxe nejen u sadismu, ale též masochismu a perverzí obecně.⁴¹⁴

⁴¹⁰ „Diese beiden Beispiele gehören zu der zahlreichen Reihe von Fällen, die den Beweis liefern, daß Gräueltthaten gleichsam ein Surrogat für die Nothzucht zu bieten vermögen, indem sie dem Thäter einen gleichen Genuß bereiten wie diese. Dies kann aber nur auf einer krankhaften und zwar atavistischen Grundlage beruhen, wodurch noch in unserem Zeitalter und im civilisirten Europa ausnahmsweise der wilde Sinn unserer Urväter wieder auflodert, die sich um die Liebe nicht mit Gold und Seufzern, sondern durch blutige Kämpfe auf Leben und Tod bewarben, um entweder den Widerstand des Weibes, für das die Ehe nur eine Art Sklaverei war, zu brechen, oder die Nebenbuhler zu beseitigen.“ (Lombroso, Cesare (1882). *Geschlechtstrieb und Verbrechen in ihren gegenseitigen Beziehungen*. Archiv für Strafrecht. Berlin: R. V. Deder's Verlag, roč. 30, s. 14.)

⁴¹¹ Znaky degenerace zločinců a šílenců jsou u Lombrosa znaky zvířecími – biologickým atavismem. (Wolfgang, Marvin E. (1961). *Pioneers in Criminology: Cesare Lombroso (1835-1909)*. *The Journal of Criminal Law, Criminology, and Police Science*. Baltimore: Northwestern University School of Law; Williams & Wilkins, roč. 52, č. 4 s. 369–371.)

⁴¹² „Die sadistischen Akte sind dem Grade ihrer Monstrosität nach verschieden, je nach der Macht des perversen Triebs über das ergriffene Individuum und der Stärke der noch vorhandenen Widerstände, welche fast immer durch originäre ethische Defekte, erbliche Degenereseenz, moralisches Irresein, mehr oder minder herabgesetzt sind. So entsteht eine lange Reihe von Formen, welche mit den schwersten Verbrechen beginnt und bei läppischen Handlungen endigt, die dem perversen Bedürfnisse des Sadisten eine bloss symbolische Befriedigung gewähren sollen.“ (Krafft-Ebing, Richard von (1892). *Psychopathia sexualis: mit besonderer Berücksichtigung der Conträren Sexualempfindung. Eine klinisch-forensische Studie*. Stuttgart: Ferdinand Enke, s. 61–62.)

Srovnej s: „Auch beim Masochismus findet sich eine Abstufung der Akte von den widerlichsten und monströsesten Handlungen bis zum einfach läppischen herab, je nach dem Grade der Intensität des perversen Triebs und der restlichen Kraft der moralischen und ästhetischen Gegenmotive.“ (Tamtéž, s. 91.)

⁴¹³ Tamtéž, s. 81.

⁴¹⁴ Tamtéž, s. 56.

Atavismus, jakkoli není alfou a omegou jako u Lombrosa, hraje v sadismu u Krafft-Ebinga přece jen důležitou roli, a to v oblasti jeho vzniku. Nesouvisí ovšem nutně přímo se zvířecími anatomickými prvky u lidí jako v případě Lombrosa, nýbrž s vývojem samotného lidského druhu ovlivňovaným kulturou. Sadismus byl ve všech ohledech konstruován jako zrcadlový masochismu, a tedy též jeho geneze odpovídá původu opačné perverze. Prvním zdrojem sadismu se stává jev kvazifyziologický: vysoce vzrušiví, jinak normální jedinci se ve stavu nejvyšší milostné vášně dopouštějí činů, jako je kousání a škrábání, jež jsou běžně spojeny s emocí vzteku. Vztek i chtíč jsou silnými emocemi, které se vyznačují touhou jedince fyzicky působit na objekt, jenž je jejich původcem; nejúčinnějším prostředkem, jak tohoto dosáhnout, je způsobování bolesti.⁴¹⁵ Druhým zdrojem sadismu (u mužů) ve fyziologické oblasti je podoba normálního vztahu mezi mužem a ženou v době namlouvání. Aktivní a agresivní muž musí pasivní a defenzivní ženu dobývat, stejně jako samec samici u jiných živočišných druhů.⁴¹⁶ Formy tohoto dobývání se proměňují s časem a kulturou: civilizovaný muž si ženu získává dvořením, sváděním a lstí, zatímco explicitní násilí bylo podle Krafft-Ebinga vlastní minulosti, ač přetrvává též u některých soudobých národů. Právě z těchto necivilizovaných časů a společností může, podle Krafft-Ebinga, sadismus jako atavismus pramenit.⁴¹⁷

5.1.3 Sadistka

Přestože sadismus byl Richardem von Krafft-Ebing označen za „patologické zesílení mužského sexuálního charakteru“ a masochismus představoval „chorobný atavismus specificky ženských psychických charakteristik“, ani jedna z perverzí nebyla příliš přizpůsobena ženám.⁴¹⁸ Sadismu u žen byla ovšem přece jen věnována větší pozornost

⁴¹⁵ Tamtéž, s. 58.

⁴¹⁶ Tamtéž, s. 59–60.

⁴¹⁷ „Die Eroberung des Weibes findet heutzutage in der civilen Form der Courmacherei, Verführung, List u. s.w. statt. Aus der culturgeschichte und der Anthropologie wissen wir, dass es Zeiten gab und noch Völker gibt, in welchen die brutale Gewalt, der Raub, selbst die Wehrlosmachung des Weibes durch Keulenschläge die Liebesbewerbung ersetzte. Es ist möglich, dass' atavistische Rückschläge in derartige Neigungen zu Ausbrüchen des Sadismus beitragen.“ (Tamtéž, s. 60.) Z perspektivy masochismu Krafft-Ebing uvádí, že se říká, že u všech slovanských národů jsou ženy nižších vrstev nešťastné, když je jejich manželé nebijí. – „Bei allen slavischen Völkern sollen sich die Weiber der niederen Stände unglücklich fühlen, wenn sie von ihren Männern nicht geprügelt werden.“ (Tamtéž, s. 140.)

⁴¹⁸ „Während der Sadismus als eine pathologische Steigerung des männlichen Geschlechtscharakters in seinem psychischen Beiwerk angesehen werden kann, stellt der Masochismus eher eine krankhafte Ausartung specifisch weiblicher, psychischer Eigenthümlichkeiten dar. Es gibt aber unzweifelhaft auch einen häufigen Masochismus des Mannes, und dieser ist es, welcher meistens in die äussere Erscheinung

než ženskému masochismu: podkapitola o ženském sadismu v *Psychopathii sexualis* z roku 1892 obsahuje o dvojnásobek studií pacientek – případy dva –, které jsou doplněny několika příklady historických osobností a literárních postav. První případ se týká ženy, jež při souloži sála manželovu krev z ranek, jež si před stykem musel sám způsobit; druhý pacientky, která ráda kousala svého manžela při líbání (a užívala by si též, kdyby jej mohla kousnout tak, aby mu tekla krev, ale aby netrpěl příliš, a sama být on něj kousána).⁴¹⁹ Kromě toho přímo na začátku kapitoly o sadismu Krafft-Ebing popisuje také případ spojení chtíce s krutostí z *Über das Irreseyn* (1836) Gustava Blumrödera (1802–1853), ve kterém žena ve chvíli nejvyššího vzrušení pokousala mladého teologa na hrudi.⁴²⁰ Všechny tři uvedené příběhy soudobých a skutečných žen – jak případ teologovy milenky, tak dvě studie zařazené přímo do podkapitoly o sadistkách – jsou spojeny s prvním zdrojem sadismu: předrážděním motorické sféry,⁴²¹ jež je u chtíce a vzteku shodná, a výslednou snahou působit na objekt vášně co nejsilněji.⁴²²

Druhým konstitutivním prvkem sadismu je ovšem patologická intenzifikace mužského sexuálního charakteru, kterou na ženy, jež nejsou do jisté míry zmužilé, nelze aplikovat. Z tohoto důvodu, stejně jako vinou větších vnějších překážek v uskutečnění sadistických tužeb (podobně jako v případě tužeb masochistických), je sadismus u žen pozorován mnohem méně často než u mužů.⁴²³ Krafft-Ebing ovšem přece v historii a v literatuře nalézal případy žen (jež nazývá „messalinami“), u nichž je patrná inverze ženského sexuálního charakteru a které si chtějí (mimo jiné) muže podrobit, místo aby byly podrobeny. Mezi ně patří samotná Valeria Messalina, Kateřina Medicejská a královna amazonek Penthesilea v dramatu „geniálního, ale nepochybně duševně

tritt und die Casuistik fast ausschliesslich füllt. Die Gründe hiefür sind oben p. 140 erwähnt.“ (Tamtéž, s. 141.)

⁴¹⁹ „Si oscula dat conjugi, magnum voluptatem percipit in mordendo eum, gratissimum ei esset conjugem mordere eo modo ut sanguis fluat. Contenta esset, si loco coitus morderetur a conjugē ipsaeque eum mordere liceret. Tamen earn poeniteret, si morsu magnum dolorem faceret.“ (Tamtéž, s. 88.)

⁴²⁰ Krafft-Ebing povolání pokousaného muže neuvádí a cituje stranu 51, příběh je ovšem v *Über das Irreseyn* otištěn až na straně 52. (Tamtéž, s. 57.)

„Ein junger Gottesgelehrter zeigte mir mehrere, unverkennbar durch menschliche Zähne bis in den M. pectoralis major gebissene Wunden der rechten Brusthälfte, bat mich um ärztlichen Rath, und gestand, von einem wollüstigen Weibe in einer wilden Nacht, in welcher er zu fast unglaublich häufigen Begattungen, nudus cun nuda, von demselben gereizt wurde, gerade im höchsten Momente der Begattungslust und unter eigenthümlich stöhnendem Schreien desselben, diese Bisse erhalten zu haben.“ (Blumröder, Gustav (1836). *Dr. Gustav Blumröder über das Irreseyn, oder anthropologisch-psychiatrische Grundsätze: Für Aerzte und Psychologen*. Leipzig: Verlag von Otto Wigand, s. 52.)

⁴²¹ Krafft-Ebing, Richard von (1892). *Psychopathia sexualis: mit besonderer Berücksichtigung der Conträren Sexualempfindung. Eine klinisch-forensische Studie*. Stuttgart: Ferdinand Enke, s. 87.

⁴²² Tamtéž, s. 58–59.

⁴²³ Tamtéž, s. 87.

abnormálního“ Henryho von Kleist, jež je „mistrovským zobrazením dokonalého ženského sadismu“. ⁴²⁴ Genderová nonkonformita těchto žen je zastoupena nejen krutostí, ale též chtíčem ⁴²⁵ a touhou po moci nikoli jen v erotickém, nýbrž také v sociálním kontextu. ⁴²⁶

Pro masochistickou ženu bylo obtížné být skutečně masochistickou, protože submisivita je pro ni byla přirozená. Žena sadistická naopak nemohla být skutečně ženou, ježto touha eroticky vládnout přináležela muži. ⁴²⁷

5.2 Tváře sadismu v 19. století: proti přírodě a po vzoru přírody

Sadismus během 19. století zažil změnu významu a asociací v několika oblastech. V kontextu krásné literatury byl spojován se Sadem samotným a s definicí *Dictionnaire universel de la langue française*, tedy s rouhačstvím a libertinstvím vysmívajícím se buržoazním hodnotám, s provokujícím a povýšeným úšklebkem intelektuála. ⁴²⁸ Případové studie týkající se sexuálního násilí, které Krafft-Ebing převzal od svých kolegů v oblasti medicíny a kriminologie a užil jako ilustraci vrcholné podoby sadismu, naopak zobrazovaly muže zpravidla ze středních či nižších společenských vrstev, nikoli povýšené, ale ponížené, nikoli vybraně zhýralé, ale ve vleku svých brutálních vášní. ⁴²⁹ Mezistupeň sadismu přítomný v *La Prostitution contemporaine* význam slova redukoval, ale též rozšířil jeho spojením s medicínou. Sadismus u Taxila byl neřestí smetánky, ale přesto biologicky definovaný.

⁴²⁴ „Ein meisterhaftes Gemälde des vollkommenen weiblichen Sadismus bietet der geniale, aber zweifellos geistig nicht normale Heinrich von Kleist in seiner ‚Penthesilea‘.“ Krafft-Ebing v poznámkovém aparátu zmiňuje též další příklady ženského sadismu v literatuře: Sacher-Masochovy romány, *Brunhildu* Ernsta von Wildenbruch a Rachildinu *La Marquise de Sade*. (Tamtéž, s. 89.)

⁴²⁵ Podle Krafft-Ebinga má žena menší sexuální potřebu než muž. (Tamtéž, s. 48.)

⁴²⁶ Tamtéž, s. 88–89.

⁴²⁷ K zobrazení sadistické ženy v literatuře například: Schaffner, Anna Katharina (2012). *Visions of Sadistic Women: Sade, Sacher-Masoch, Kafka. German Life and Letters*. Oxford: Blackwell, roč. 65, č. 2, s. 181–205; k otázce genderu, (ne)normativity, sadismu a masochismu od Krafft-Ebinga po meziválečné období s důrazem na francouzský diskurz: Moore, Alison (2009). *Rethinking Gendered Perversion and Degeneration in Visions of Sadism and Masochism, 1886–1930. Journal of the History of Sexuality*, Austin, Tex.: University of Texas Press, roč. 18, č. 1, s. 138–157.

⁴²⁸ Boiste, Pierre-Claude Victor (1834). *Dictionnaire universel de la langue française, avec le latin et les étymologies: extrait comparatif, concordance, critique et supplément de tous les dictionnaires français; manuel encyclopédique de grammaire, d'orthographe, de vieux langage, de néologie, etc.*, Paris: Lecoq et Pougin, s. 642.

⁴²⁹ McLaren, Angus (1997). *The Trials of Masculinity: Policing Sexual Boundaries, 1870–1930*. Chicago: The University of Chicago Press, s. 170.

Vztah sadismu k biologii souvisel též s jeho poměrem k přírodě. Pro samotného Sadea byla příroda základním stavebním prvkem filosofie, již prezentoval ve svých dílech. Jejím protikladem nebylo lidství ani civilizace jako taková, ale morálka. Člověk je u Sadea inherentně součástí přírody a příroda součástí člověka: je čímkoli, co působí rozkoš. Lidé by proto měli naslouchat svým přirozeným tužbám, včetně těch, které se přiči morálce.⁴³⁰ Sadeovi hrdinové nejsou svou přirozeností zmítáni, naopak, vybírají si následovat své vášně svobodně a uvědoměle.

Léo Taxil se drží široké definice sadismu jako obecné neřesti a za pomoci Paula Moreaua de Tours jej podmiňuje biologicky. Jedinec je aberací nucen hledat požitky mimo přírodu, a sadismus by tedy již neměl být otázkou volby ani specialitou určité sociální vrstvy,⁴³¹ přesto zůstal spojen s rafinovaností a přesyceností a se specifickou společenskou třídou. Taxil sadismus poprvé představil jako biologický fenomén, ovšem jeho pojetí je přírodě paradoxně právě díky tomu vzdálenější: to, co příroda stvořila netypicky, je z ní vyňato.

Krafft-Ebing perverzi definuje jako „každý projev pohlavního pudu, který neodpovídá cíli přírody, tedy plození“,⁴³² nicméně masochismus, a zvláště sadismus, jsou s přírodou zároveň do jisté míry spojeny, a to nejen svou apriorní (nenaučenou) podstatou. Genderová a pohlavní podmíněnost zdrojů masochismu a sadismu ve sféře přirozené ženské a mužské sexuality totiž není definována jen sociálně a exkluzivně v souvislosti s člověkem moudrým, ale též jako společná mnoha živočišným druhům a jejich násilným a submisivně dominantním reprodukčním rituálům.⁴³³ Na rozdíl od Taxilova zhýralého sadisty, jehož přirozeným prostředím je artificialita luxusního nevěstince, je vrcholný sadista Krafft-Ebingův mnohdy blízek divému zvířeti: nejextrémnější projevy sadismu totiž dovoluje jen ztráta bytostně lidských zábran. Krafft-Ebing se ovšem obrací nejen k přírodě, ale též archaickým stádiím lidské civilizace, k barbarské minulosti a atavismům kulturním, ke starověku a středověku, stejně jako

⁴³⁰ Sade, Donatien Alphonse François de (1995). *Filosofie v budoáru*. Praha: Concordia, s. 70–72.

⁴³¹ Taxil, Léo (1884). *La Prostitution contemporaine: étude d'une question sociale*. Paris: Librairie Populaire, s. 132.

⁴³² „Als pervers muss jede Aeusserung des Geschlechtstriebes erklärt werden, die nicht den Zwecken der Natur, i. e. Fortzplanzung entspricht.“ (Krafft-Ebing, Richard von (1886). *Psychopathia sexualis. Eine klinisch-forensische Studie*. Stuttgart: Ferdinand Enke, s. 35.)

⁴³³ Krafft-Ebing, Richard von (1892). *Psychopathia sexualis: mit besonderer Berücksichtigung der Conträren Sexualempfindung. Eine klinisch-forensische Studie*. Stuttgart: Ferdinand Enke, s. 59–60.

k „nedostatečně civilizovaným“ kulturám.^{434, 435} Spojení erotické krutosti s animalitou⁴³⁶ a minulostí nebylo nové,⁴³⁷ v medicínském diskurzu bylo přítomno již dříve; až Krafft-Ebing ovšem různá pojetí konsolidoval a s Taxilovým neplánovaným přispěním proměnil v sadismus.

⁴³⁴ Tamtéž, s. 60, 139, 140.

⁴³⁵ Moore, Alison (2016). *Sexual Myths of Modernity: Sadism, Masochism, and Historical Teleology*. Lanham: Lexington Books, 279 s.

⁴³⁶ Wolfgang, Marvin E. (1961). Pioneers in Criminology: Cesare Lombroso (1835-1909). *The Journal of Criminal Law, Criminology, and Police Science*. Baltimore: Northwestern University School of Law; Williams & Wilkins, roč. 52, č. 4 s. 369–371.

⁴³⁷ Moore, Alison (2016). *Sexual Myths of Modernity: Sadism, Masochism, and Historical Teleology*. Lanham: Lexington Books, s. 33.

6 (Ne)národní novotvary: Václav Bělehradský, encolpismus a neronismus

Důkladná reflexe Krafft-Ebingova masochismu a sadismu na sebe nenechala v českojazyčném prostředí dlouho čekat. Od 12. srpna do 30. prosince 1893 vycházel v *Časopise lékařů českých* na pokračování článek soudního lékaře Václava Bělehradského (1844–1896) nazvaný „Vzácný případ sexuální perverse. Culilinctus et fellatio“.⁴³⁸ Tato studie vznikla v souvislosti s případem mladého muže (označovaného jako A.), jenž byl roku 1892 souzen za stejnopohlavní styky s šesti jinými mladíky, a její název se pojí právě s erotickou praxí jím vykonávanou.^{439, 440} Velká část studie se ovšem zabývala představením „perverse“ jako takové; obsahuje tak mimo jiné historický a kulturní exkurz do erotické, primárně pederastické, ale též obecně „zvrácené“ praxe,⁴⁴¹ statistiky o smilstvu,⁴⁴² historické, soudobé i navrhované zákonodárství v oblasti nenormativní sexuální praxe,⁴⁴³ a především dosavadní bádání a vlastní poznatky autora v oblastech (abnormální) pohlavnosti, jehož součástí je právě též rozbor šestého vydání⁴⁴⁴ *Psychopathie sexualis*.⁴⁴⁵

⁴³⁸ Jediné číslo časopisu mezi 12. srpnem a 30. prosincem 1893, které část studie neobsahuje, je číslo 36. (Bělehradský, Václav (1893). Vzácný případ sexuální perverse. Culilinctus et fellatio. *Časopis lékařů českých*. Praha: Spolek lékařů českých, roč. 32, č. 32, s. 621–623; č. 33, s. 641–644; č. 34, s. 661–664; č. 35, s. 684–688; č. 37, s. 721–726; č. 38, s. 746–749; č. 39, s. 763–766; č. 40, s. 780–783; č. 41, s. 800–804; č. 42, s. 826–830; č. 43, s. 845–849; č. 44, s. 866–869; č. 45, s. 887–890; č. 46, s. 907–909; č. 47, s. 927–929; č. 48, s. 946–950; č. 49, s. 967–972; č. 50, s. 984–989; č. 51, s. 1003–1007; č. 52, s. 1026–1029.)

V souvislosti s homosexualitou se tímto Bělehradského článkem zabýval Jan Seidl v monografii *Od žaláře k oltáři*. (Seidl, Jan a kol. (2012). *Od žaláře k oltáři: emancipace homosexuality v českých zemích od roku 1867 do současnosti*. Brno: Host, s. 74–75.)

⁴³⁹ Samotnému případu se věnují čísla 47–52. (Bělehradský, Václav (1893). Vzácný případ sexuální perverse. Culilinctus et fellatio. *Časopis lékařů českých*. Praha: Spolek lékařů českých, roč. 32, č. 47, s. 927–929; č. 48, s. 946–950; č. 49, s. 967–972; č. 50, s. 984–989; č. 51, s. 1003–1007; č. 52, s. 1026–1029.)

⁴⁴⁰ Culilinctus či culilingus značí praxi zvanou v současnosti běžně anilingus či anilinctus. Bělehradský užívá všech čtyř termínů. (Tamtéž, č. 51, s. 1005.) Nejen penilně-anální styk, ale též culilinctus a felace by měly být podle Bělehradského vnímány jako „smilstvo proti přirozenosti“ v legálním a medicínském smyslu. (Tamtéž, č. 52, s. 1028.) Mladík A. byl na základě Bělehradského analýzy zproštěn obvinění, ježto jakožto „slabomyslný urning jednal z neodolatelného donucení“, tedy puzení vlastní perverse. (Tamtéž, č. 51, s. 1007.) Adolescenti, již s ním měli styk a kteří jej později udali, byli naopak odsouzeni k trestům žaláře mezi deseti dny a třemi týdny, ježto jakožto „neperverzní“ jednali z vlastní vůle. (Tamtéž, č. 52, s. 1026–1028.)

⁴⁴¹ Tamtéž, č. 32, s. 621–623; č. 33, s. 641–644; č. 34, s. 661–664; č. 35, s. 684–685.

⁴⁴² Tamtéž, č. 35, s. 686–688; č. 37, s. 721–722.

⁴⁴³ Tamtéž, č. 44, s. 866–869; č. 45, s. 887–890; č. 46, s. 907–909;

⁴⁴⁴ Tamtéž, č. 32, s. 622.

⁴⁴⁵ Bělehradský nepředstavuje jen nenormativní sexualitu v současném smyslu slova, v článku jsou například popsány stavy, které by byly v současnosti nazývány intersexualitou. Na stejném spektru „inverze“ se nacházela též homosexualita a do jisté míry rovněž masochismus u mužů a sadismus u žen. (Tamtéž, č. 37, s. 722–726; č. 38, s. 746–749; č. 39, s. 763–766; č. 40, s. 780–783; č. 41, s. 800–804; č. 42, s. 826–830; č. 43, s. 845–849.)

Bělehradského reflexe Krafft-Ebingova sadismu a masochismu v této studii, navzdory primární orientaci práce na homosexualitu, hrála v raném českém medicínském diskurzu o sexualitě zásadní roli, Bělehradský totiž pro obě perverze vytvořil originální názvy: *neronismus* a *encolpismus*.

Na základě jakých parametrů byla ovšem tato nová pojmenování zvolena? Bělehradský s ohledem na skutečnost, že se studie týkala soudobého případu, věnoval velmi soustředěnou pozornost antickým dějinám, a výběr výrazů by tedy bylo možno vysvětlit již skrze lékařův vztah k tomuto historickému období, jeho důvody jakožto vědce byly však o něco komplikovanější.⁴⁴⁶

Změnu názvu sadismu Bělehradský odůvodnil takto: „Myslím, že jest význam *neronismus* pro tento druh sexuální perverze správnější a více odůvodněný než z frančtiny do vědecké literatury přešlý význam *sadismus*. Předně jest Nero typ ukrutenství vůbec, za druhé ukájel pud sexuální rovněž způsobem ukrutným, jak líčí Suetonius [...] a konečně, po stránce historické, panoval Nero 54–68 po Kristu, kdežto markýz de Sade zemřel teprv r. 1814.“⁴⁴⁷

Argumentace stejného rázu je patrná též v případě masochismu: „Terminus „*encolpismus*“ zdá se mi býti správnější nežli „*masochismus*“ z důvodu následujícího: Převrácenost ta známa jest od dob již dávných, zvláště z dob imperátorů římských.“⁴⁴⁸

Prvním z parametrů tedy byla historicita obou jmen, druhý parametr, který naznačuje nespokojenost s „výrazem z frančtiny“ a provenience Neronova a Encolpiova jména, je zvláště v kombinaci se zbytkem studie rovněž zjevný: v soudobé medicínské literatuře o nenormativní sexualitě bylo obvyklé užívat latiny pro znepřístupnění explicitních pasáží nepovolaným čtenářům, zatímco ovšem například právě v ranějších vydáních Krafft-Ebingovy *Psychopathie sexualis* bývalo řečeného románského jazyka užíváno poměrně málo, Bělehradského studie je v některých pasážích více latinská než česká. Tato skutečnost byla reflektována nespokojenými čtenáři z lékařské obce, jistě obecně uvyklými běžnému množství latiny v medicínských textech, proti nimž se Bělehradský na konci článku musel ohradit.⁴⁴⁹ Výrazy „*neronismus*“ a „*encolpismus*“ byly tedy zřejmě zvoleny s ohledem na vážnost mrtvého jazyka a dávné minulosti. Jako

⁴⁴⁶ Tamtéž, č. 32, s. 621–623; č. 33, s. 641–644; č. 34, s. 661.

⁴⁴⁷ Tamtéž, č. 38, s. 748.

⁴⁴⁸ Tamtéž, č. 39, s. 763.

⁴⁴⁹ Tamtéž, č. 52, s. 1029.

takové lépe zachycovaly pozitivisticky vědeckou podstatu bádání o sexualitě a bezvěkou, objektivní podstatu perverzí. Užití jmen moderních spisovatelů pro nově popsané choroby bylo jednoduše příliš frivolní.

6.1 Encolpismus

Nalézt ve starověku vhodného zástupce moderní perverze se ovšem ukázalo být problematickým. Jak již bylo výše uvedeno, na místo „známého spisovatele a krajana našeho Sacher-Masocha“, ⁴⁵⁰ pojmenoval Bělehradský perverzi podle Encolpia, hrdiny románu *Satirykon* Petronia Arbitera. V pasáži článku, která využívá z větší části strukturu Krafft-Ebingovy kapitoly o masochismu v šestém vydání *Psychopathie sexualis*, byl pak termín masochismus jednoduše nahrazen encolpismem. ⁴⁵¹

Jakkoli se ovšem struktura a jednotlivé prvky encolpismu a masochismu shodují, kategorie jsou překvapivě koncipovány výrazně odlišně. Zatímco Krafft-Ebing masochismus vytvořil právě proto, aby mohl oddělit fenomén reflexní flagelace od

⁴⁵⁰ „Výraz masochismus odvozen jest od známého spisovatele a krajana našeho Sacher-Masocha, který sám i jeho choť uveřejnili celou řadu románů, více méně o předmětu tom jednajícím ku př: ‚Venus im Pelz‘ ‚Messalinen Wiens‘, ‚Echter Hermelin‘ atd.“ (Tamtéž, č. 39, s. 763.)

Článek byl vydán dlouho před tím, než byl Sacher-Masoch Krafft-Ebingem násilně představen světu nejen jako „básník masochismu“, ale též jedinec masochismem sám zasažený. Bělehradský tak změnil podstatu názvu též tím způsobem, že nyní nebyla perverze již pojmenována podle autora díla danou perverzí se zabývajícího, ale podle modelového „pacienta“. (Krafft-Ebing, Richard von (1907). *Psychopathia sexualis: mit besonderer Berücksichtigung der Conträren Sexualempfindung. Eine klinisch-forensische Studie*. Stuttgart: Ferdinand Enke, s. 100.)

⁴⁵¹ Šesté vydání *Psychopathie sexualis* zůstalo po dobu psaní této práce, navzdory snaze vyzískat výtisk ze zahraničních knihoven, zcela nedostupný. Na základě informací z ostatních vydání *Psychopathie sexualis* a *Neue Forschungen* předcházejících článku „Vzácný případ sexuální perverze“ a s pomocí sekundární literatury lze i přesto postavit všechny potřebné argumenty, jakkoli komplikovaněji. Ke struktuře kapitol šestého vydání se vyjadřuje například Birgit Lang: „In the sixth edition of his *Psychopathia Sexualis*, published in 1891, Krafft-Ebing differentiates the masochistic taxonomy by distinguishing between: ‘maltreatment and humiliation for the purpose of sexual satisfaction – masochism’; ‘disgusting acts for the purpose of humiliation and sexual satisfaction – masked masochism’; ‘feet and shoe fetishists’; and ‘female masochism’ (already known). This greater differentiation between masochism and masked masochism served two purposes. Firstly, Krafft-Ebing was able to unpair masochism and flagellation. For quite some time his writings had been haunted by an awareness that some people used flagellation only for sexual stimulus, while others used it as a substitute for intercourse. As of 1891, flagellation literally belonged to another chapter of *Psychopathia Sexualis*, while masochism had found a new opposite. Secondly, Krafft-Ebing was now able to integrate fetishism into his taxonomy, mentioned until this point in the context of masochism, but not properly classified.“ (Lang, Birgit (2017). *The Shifting Case of Masochism: Leopold Von Sacher-Masoch’s Venus Im Pelz (1870)*. In: Lang, Birgit; Damousi, Joy; Lewis, Alison. a *History of the Case Study: Sexology, Psychoanalysis, Literature*. Manchester: Manchester University Press, s. 47–48.) Srovnej s strukturou oddílů encolpismu u Bělehradského: „(α) Muž vyhledává zlého nakládání a pokoření ze strany ženské, (β) Odporné činy pokořující – encolpismus larvatus, (γ) Noha neb střevis ženský užitý jako ‚irritamentum sexuelle‘ – encolpismus larvatus, (δ) Encolpismus ženský.“ (Bělehradský, Václav (1893). *Vzácný případ sexuální perverze. Culilinctus et fellatio*. *Časopis lékařů českých*. Praha: Spolek lékařův českých, roč. 32, č. 39, s. 764.)

psychologické touhy po podřízení, perverzitu od perverze, akt od identity.⁴⁵² Bělehradský encolpismus naopak s flagelací, perverzitou a činem spojil. Začátek popisu encolpismu se masochismu podobá, shodné jsou dva zdroje této perverze ve sféře normální sexuality: zaprvé se v době erotického vzrušení každý čin protějšku jeví libým, včetně těch za jiných okolností nepříjemných, za druhé masochismus i encolpismus vycházejí z oblasti přirozené ženské submisivity, potenciálně přenesené též na muže.⁴⁵³ Následně ovšem text začíná kolísat mezi následováním Krafft-Ebingova pojetí, a tvrzením pravého opaku, Bělehradský tak píše, že u encolpismu „hlavní úkol připadá flagellaci, ku které i fysicky zesláblí vilníci často útočiště berou, aby erekcce docílili; prototyp chlípníků těch jest hrdina prvního paederastického románu Petroniova Encolpios“,⁴⁵⁴ a spojuje tak v jedno dva Krafft-Ebingovy protiklady: prostého pasivního flagelanta (zvrhlíka) a masochistu, tedy jedince, jehož erotická touha je od přírody („původně“)⁴⁵⁵ abnormální.⁴⁵⁶ Nakonec se Bělehradský opět vrací ke Krafft-Ebingově koncepci a uvádí, že „poměr encolpismu k flagellantismu jest podobný, jako poměr opačných pocitů pohlavných k paederastii“, tedy že encolpismus je identitou a flagelace pouze konkrétním činem který ji může a nemusí vyjadřovat. Zde však může být klíčovým pojem „flagellantismus“, pokud by totiž flagellantismus neznamenal pouhou praxi flagelace, nýbrž identitu, v souladu s Krafft-Ebingovým masochismem by nadále nebyl.⁴⁵⁷

⁴⁵² „Dass sie vermöge reflectorischer Wirkung von den Gefühlsnerven auf das Erectionscentrum und durch dieses wieder auf das genitale in der Hirnrinde geeignet ist, als Nebenprodukt Wollust zu erzeugen, sowie dass möglicherweise diese zum Theil auch vermöge der psychologischen Beziehung, in welcher Schmerz zu Wollust steht, geweckt wird, ist nebensächlich. Das Wesentliche ist der Drang nach Misshandlung, als Zeichen der Unterwerfung. Diese Thatsache setzt eine originäre Anomalie der sexuellen Empfindungsweise, eine Paraesthesia sexualis voraus. Das Wesentliche bei der passiven Flagellation ist, dass sie bei besonders Constituirten (Neurasthenikern?) als Mittel zur Erregung der Wollust und damit der Potenz dienen kann. In solcher Gestalt wird sie von alten Wüstlingen benutzt, von Masochisten nur ab eines der Mittel zum Zweck einer Befriedigung krankhafter sexueller Veranlagung. Zwischen Masochismus und Flagellantismus besteht also ein analoges Verhältniss wie etwa zwischen conträrer Sexualempfindung und erworbener Päderastie. Es benimmt dieser Anschauung nichts an Werth, wenn man sich überzeugt, dass auch beim Masochisten die Flagellation die bekannte Wirkung hat und mit der erstmaligen Weckung der WoUust durch solche die masochistisch veranlagte Vita sexualis aus ihrer Latenz tritt.“ (Krafft-Ebing, Richard von (1890). *Neue Forschungen auf dem Gebiet der Psychopathia sexualis: eine medicinisch-psychologische Studie*. Stuttgart: Ferdinand Enke, s. 10, též například s. 36.)

⁴⁵³ V šestém vydání *Psychopathie sexualis* byl na masochismus u muže jako možnou částečnou pohlavní inverzi kladen větší důraz než ve vydání sedmém. (Krafft-Ebing, Richard von (1892). *Psychopathia sexualis: mit besonderer Berücksichtigung der Conträren Sexualempfindung. Eine klinisch-forensische Studie*. Stuttgart: Ferdinand Enke, s. 149.)

⁴⁵⁴ Bělehradský, Václav (1893). Vzácný případ sexualné perverse. Culilinctus et fellatio. *Časopis lékařů českých*. Praha: Spolek lékařův českých, roč. 32, č. 39, s. 763.

⁴⁵⁵ „originäre Abnormität“ (Krafft-Ebing, Richard von (1890). *Neue Forschungen auf dem Gebiet der Psychopathia sexualis: eine medicinisch-psychologische Studie*. Stuttgart: Ferdinand Enke, s. 36.)

⁴⁵⁶ Tamtéž, s. 10, 36.

⁴⁵⁷ Bělehradský, Václav (1893). Vzácný případ sexualné perverse. Culilinctus et fellatio. *Časopis lékařů českých*. Praha: Spolek lékařův českých, roč. 32, č. 39, s. 763–764.

Též z poznámkového aparátu, ve němž je vysvětleno, proč se termín „encolpismus“ pro perversi hodí lépe než „masochismus“, vyplývá, že Bělehradského encolpismus má zcela odlišné základy. Samotný Encolpios není masochistou jen z na první pohled zjevných důvodů – jako postava ze starověkého románu (zachovaného navíc pouze ve fragmentech, takže kontext je některých pasážích redukován), prožívá epizodické erotické akty, podobně jako moderní zhýralec, ale žádná speciální sexuální identita jeho charakteru v textu přiřazena není. Co je ovšem zásadnější, přímo pasáž citovaná Bělehradským jako důkazní materiál, v níž se kněžka Oinothea snaží vrátit Encolpiovi ztracenou potenci skrze šlehání podbřišku kopřivami a penetraci dildem potřeným pepřem a semenem kopřivy, jež vyústí v Encolpiov zběsilý útěk v důsledku krutého zacházení (jakkoli kůra nakonec zabere), je především v kontextu Krafft-Ebingovy kategorizace typickým příkladem perversity – v tomto případě snahy o zaplašení impotence skrze neobvyklé a intenzivní dráždění.⁴⁵⁸

Bělehradský encolpismus označuje v hlavním textu explicitně za perversi, v poznámkovém aparátu ovšem bezprostředně za citátem Satyrikonu uvádí: „Jest tedy dle toho Petroniův Encolpios repraesentant této převrácenosti, které právem přísluší jméno „encolpismus“. Ostatně souvisí tato perversita co nejtěsněji s užíváním prostředků vnitřních při klesající potenci...“⁴⁵⁹

Václav Bělehradský si rozdíl mezi perverzí a perverzitou byl jasně vědom, svou studii založil právě na prokázání nepřičetnosti (a tedy osvobození) souzeného mladíka A. z důvodu apriorní perverze – homosexuality. Na několika místech ve své studii tento rozdíl zcela explicitně zmiňuje, v rámci reportáže o *Psychopathii sexualis* například uvádí:

⁴⁵⁸ „Oinothea přinesla kožený fallos, namočila jej do směsi oleje a mletého pepře s rozetřeným semenem kopřiv a strkala pomalu do mé zadnice... touto tekutinou mi ta krutá stařena postříkala stehna... šťávu řeřichy smíchala s božím dřevcem a polivši moje přirození uchopila svazek čerstvých kopřiv a bila mě pevnou rukou do krajiny pod pupkem.“

„Ač byly stařeny opilé vínem a vášní, dají se touž cestou, běží za mnou několika ulicemi a volají: ‚Chyťte zloděje!‘ Vyvázl jsem však přece, ale všechny prsty jsem si při prudkém běhu do krve odřel.“ (Arbiter, Petronius (1970). Satyrikon. Praha: Odeon, s. 127.)

V dalším případě je Encolpios laškovně šlehán bývalým milencem řemenem, ale situace nezahrnuje submisi a není z ní ani jasné, zda má samotné šlehání erotický efekt, nebo je jen součástí žertování mezi přáteli. (Tamtéž, s. 14.) V jiné scéně je rovněž Encolpios svázán a píchán jehlicí do tváře, ale z textu opět nevyplyvá, že by si užíval samotné podrobení, jakkoli situace nakonec vyústí v erotickou. Tato scéna je ovšem Krafft-Ebingově masochismu zřejmě nejbližší. (Tamtéž, s. 19–20.)

⁴⁵⁹ Bělehradský, Václav (1893). Vzácný případ sexuální perversy. Culilinctus et fellatio. *Časopis lékařů českých*. Praha: Spolek lékařů českých, roč. 32, č. 39, s. 763.

„IV. Paraesthesie pudu sexuálního (perverse v užším slova smyslu). Zde nutno jest, vyznačiti přesně pojmy: „perversio“ a „perversitas“; perversita jest každý od obyčejného coitu se odchylojící čin bez ohledu na poměry ostatní; pojem „perverse“ souvisí úzce s pojmem „choromyslnost“; v případech obou děje se irritace ústroje sexuálního dráždidly inadequetnými.“⁴⁶⁰

Není zcela jisté, zda byl Bělehradského encolpismus zamýšlen jako perverze, perverzita, či obojí. Oficiálně mělo jít o pouhé přejmenování již popsané perverze, ovšem přes to, že na první pohled měl být představován pouze jediný citovaný zdroj (*Psychopathia sexualis*), se Bělehradského text od Krafft-Ebingova odchýlil v tom nejdůležitějším aspektu. Zda se jednalo o omyl způsobený nepozorností, či záměr, je obtížné posoudit.

V celém textu bylo oddělení podstaty perverzity jako aktu a perverze jako nemoci věnováno mnoho pozornosti (a to především v teoretické části studie, v překladech a parafrázích Krafft-Ebinga a obecně v souvislosti s tímto autorem), a ačkoli s jasným názvoslovím v ohledu rozlišení činu a neduhu si Bělehradský posléze ve vlastní argumentaci v rámci samotného „vzácného případu sexuální perverze“ hlavu příliš nelámá, právě tato dichotomie byla samotnou podstatou osvobození obžalovaného mladíka, na jehož případu byl článek vystaven.⁴⁶¹ u Krafft-Ebinga je v pátém vydání *Psychopathie sexualis* (1890) pozice homosexuality o něco složitější než původ sadismu a masochismu, uvádí kategorii získané, naučené homosexuality, spojené s dědičným zatížením, a onanií v dětství, kterou označuje za perverzi.⁴⁶² Z této kategorie Bělehradský zřejmě ve své argumentaci vychází. Homosexuál, jehož perverze byla vypěstována ovšem není zároveň urningem,⁴⁶³ „hluboce“ homosexuálním člověkem,

⁴⁶⁰ Tamtéž, č. 38, s. 748.

⁴⁶¹ Tamtéž, č. 51, s. 1006–1007, č. 52, s. 1026–1028.

⁴⁶² Krafft-Ebing, Richard von (1890). *Psychopathia sexualis: mit besonderer Berücksichtigung der Conträren Sexualempfindung. Eine klinisch-forensische Studie*. Stuttgart: Ferdinand Enke, s. 79–82.

⁴⁶³ Autorem termínu „urning“ byl bojovník za práva homosexuálů Karl Heinrich Ulrichs (1825–1895), jenž tento pojem zařadil do vlastní klasifikace (dalšími termíny byl například dioning – heterosexuál či uranodioning – bisexuál) jako stěžejní. Ačkoli nebyl sám lékařem, jeho kategorii urninga si medicínský diskurz posléze vypůjčil. Není divu, podstata urningství byla založena na soudobých biologických poznatcích, lidské embryo totiž v raných fázích postrádá pozdější morfologickou diferenciaci pohlaví a Ulrichs tak homosexualitu vnímal jako projev neúplné virilizace plodu. Urninga definovala „anima muliebris virili corpore inclusa“ – ženská duše v mužském těle. (Brooks, Ross (2012). *Transforming Sexuality: The Medical Sources of Karl Heinrich Ulrichs (1825–95) and the Origins of the Theory of Bisexuality*. *Journal of the History of Medicine and Allied Sciences*. Oxford, UK: Oxford University Press, roč. 67, s. 182–183, 202–204.)

jehož touha je apriorní, kongenitální.⁴⁶⁴ Zato Bělehradský A. za urninga označuje, přestože tuto jeho perverzi podkládá praxí onanie.⁴⁶⁵

Nejednalo-li se o zvláštní a komplikované nepochopení Krafft-Ebingova textu lze spekulovat, že za zdánlivými kontrasty mezi encolpismem a masochismem mohl být jednoduše implicitní nesouhlas. Podstatu Krafft-Ebingova masochismu Václav Bělehradský snad reinterpretoval jako jev způsobený konkrétní praxí, či minimálně s konkrétní praxí spojený, přičemž má jít především o praxi flagelace, jakkoli základem Krafft-Ebingova masochismu byl pravý opak. Místo toho, aby se s vídeňským profesorem explicitně přel v otázce jeho konceptualizace, ji částečně přizpůsobil svým účelům a na základě již přizpůsobené teorie nesouhlasil pouze s jejím názvem, který změnil na „správnější“. Samotný název „encolpismus“ by bez rekonceptualizace ani nemohl „masochismus“ nahradit. Masochismus, jsa v Krafft-Ebinově uspořádání skrz na skrz moderní perverzi, založenou čistě na touze, přičemž praxe byla zcela volitelná, totiž těžko mohl odpovídat příběhům o osobách z antiky, jež byly konstruovány jako série aktů, nikoli jako nehmotná touha a identita.

Ať už byl důvod jakýkoli, Václav Bělehradský nedal masochismu pouze nový název, ale též nový význam. Rozdíl v konceptualizaci masochismu a encolpismu ovšem nebyl v navazující české lékařské literatuře reflektován a encolpismus byl citován pouze jako alternativní jméno řečené perverze, v souladu s tím, jak jej Bělehradský 30. září 1893 poprvé oficiálně představil.⁴⁶⁶ Takto se encolpismus (ve tvaru „enkolpismus“) objevil například v díle *Pud pohlavní a prostituce* (1903) gynekologa a venerologa

⁴⁶⁴ Krafft-Ebing, Richard von (1890). *Psychopathia sexualis: mit besonderer Berücksichtigung der Conträren Sexualempfindung. Eine klinisch-forensische Studie*. Stuttgart: Ferdinand Enke, s. 86, 96–97.

⁴⁶⁵ „Co se týče zodpovídání druhé části otázky 3.: ‚mohou-li činy ty býti A. přičítány‘, není žádné pochybnosti, že tyto odporné, hnusné činy jsou perversní. Zbývá jen dokázati, je-li také psychický stav obviněného A. při dotyčných aktech perversný, patologický čili ne.

A. Jest, jak při otázce 2. dokázáno bylo, člověk dědičně zatížený a patrně slabomyslností trpící. – Vedle pudu sebezachování jest pud sexuální nejmočnější. u obviněného A. byl pud ten již v útlém věku čilý a onanie prostředek ukájení libidinis. Toto na základě skutečných poměrů konstruované faktum zavinilo právě vedle heredity a přestálé diphtherie (spály), zjištěnou toho času slabomyslnost (mdlý rozum); onanie byla také příčinou pocitu impotence naproti ženskému pohlaví a vedla dále k sexuální náklonnosti ku vlastnímu pohlaví a k perversnímu ukájení libidinis. a jest nucen, sexuálně tímto způsobem pud ukájeti, představa, že pud sexuální jen tímto způsobem a žádným jiným může býti ukojen, stala se u něho fixní, sporé ethické představy nemohly při tomto stavu psychickém položeny býti na váhu, vůle jeho nebyla svobodná, on jednal jako slabomyslný urning z neodolatelného donucení a paederastické činy nemohou mu býti přičítány.“ (Bělehradský, Václav (1893). Vzácný případ sexuální perverze. *Culilinctus et fellatio*. *Časopis lékařů českých*. Praha: Spolek lékařův českých, roč. 32, č. 51, s. 1006.)

⁴⁶⁶ Tamtéž, č. 39, s. 761.

z Františkových Lázní⁴⁶⁷ Otokara Rožánka (1862–1931). Rožánek byl encolpismu srdečně nakloněn: označil jej za „vhodnější“ a „starší“ název než masochismus, neboť Petroniův Encolpios „byl již u starých Řeků representantem a prototypem této zvrácenosti“.⁴⁶⁸ Encolpismus se ovšem nejspíše netěšil bouřlivé popularitě, kterou by Rožánkova recepce snad mohla naznačovat, soudní lékař František Hájek (1886–1962) encolpismus zmiňuje jako alternativní název pro masochismus v *Soudním lékařství v praxi* roku 1925⁴⁶⁹ a naposledy též v třetím přepracovaném vydání téhož svazku roku 1949.⁴⁷⁰ Zde stopa encolpismu v české medicínské literatuře dost možná končí.⁴⁷¹ Je tomu tak snad možná z části též z toho důvodu, že encolpismus (již v 19. století) mohl a (stále) může znamenat též vaginální nebo děložní injekci, výplach či podání léčiva vaginální cestou.⁴⁷²

6.2 Neronismus

Jak již bylo popsáno výše, sadismus, stejně jako masochismus, získal od Václava Bělehradského nové jméno – neronismus. V tomto případě se Bělehradský od Krafft-Ebingovy koncepce aktivním způsobem neodchýlil, zato ovšem popisuje teorii sadismu/neronismu natolik stručně, že většina pro Krafft-Ebingovu konstrukci důležitých aspektů chybí. Kořeny neronismu Bělehradský přibližuje pouze vysvětlením, že „lásky a zlost jsou nejmocnější affekty“ jež se hledí „zmocnití předmětu, který byl příčinou affektu“ přičemž „výbuchy lásky a zlosti jsou si podobné. Jako maniacus často furibudně ničí vše, co mu do ruky přichází, tak vybavuje exaltace sexualná podobné nesmyslné

⁴⁶⁷ Seidl, Jan a kol. (2012). *Od žaláře k oltáři: emancipace homosexuality v českých zemích od roku 1867 do současnosti*. Brno: Host, s. 75

⁴⁶⁸ „Bělehradský [sic!] (‘Vzácný případ sexuální perverse’) dokazuje, že vhodnějším jest starší název ‚enkolpismus’ dle Petroniova Encolpa, kterýž byl již u starých Řeků representantem a prototypem této zvrácenosti.“ (Rožánek, Otakar (1903). *Pud pohlavní a prostituce*. Díl 1. Praha: Hejda a Tuček, s. 44.)

⁴⁶⁹ Hájek, František (1925). *Soudní lékařství v praxi*. Praha: Sfinx, s. 45.

⁴⁷⁰ Hájek, František (1949). *Soudní lékařství v praxi*. Praha: Zdravotnické nakladatelství, s. 55.

⁴⁷¹ V literatuře krásné se enkolpismus ovšem po boku neronismu objevil v roce 2003 v knize povídek *Děvky, Děvčata, Děvenky*. (Dubiel von LeRach, Josef (2003). *Děvky, děvčata a děvenky*. Jeseník: Josef Dubiel von LeRach, s. 128, 129.)

⁴⁷² „Enkolpismus, gr. L. – Muttereinspißung, – bespühung.“ (Heigelin, Johann Friedrich (1838). *Allgemeines Fremdwörter-Handbuch für Teutsche, oder Erklärung aller fremdartigen Ausdrücke der deutschen Conversations-Sprache*. Tübingen: Osiander, s. 338.)

„enkolpismus n. Med. het inbengen van heekundige middelen in de moederschede“ (Kramers, Jacob Janszoon (1855). *Algemeene kunstwoordentolk*. Gouda: G. B. Van Goor, s. 335.)

„enkolpism [...] pharm. Behandlung durch vaginale Applikation von Mitteln (Suppositorien, Vaginalkugeln, Tampons usw.)“ (Bunjies, Werner E. (1981). *Medical and Pharmaceutical Dictionary*. English – German. Stuttgart; New York: Georg Thieme, s. 171–172.)

a naproti předmětu lásky a náklonnosti pohlavné činy nepřátelské.⁴⁷³ Uvádí též, že ženský sadismus může být v některých případech částečnou viraginitou (zmužilostí).⁴⁷⁴

Další prvky, přítomné již v rané Krafft-Ebingově konceptualizaci sadismu (které by mohly s encolpismem kontrastovat) ovšem v souvislosti s neronismem uvedeny nejsou. Jedná se například o argument apriorní psychologičnosti sadismu, jež u Krafft-Ebinga dokazoval zároveň psychologickou podstatu masochismu: sadismus byl formulován jako přesný opak masochismu a skutečnost, že sadista sadistické akty (bití) na rozdíl od masochisty fyzicky nepocíťoval, podkládala tvrzení, že ani masochismus nepramení z fyzického aktu flagelace, ale (analogicky sadistické touze podrobit si protějšek) z přání být podroben.⁴⁷⁵

Přestože neronismus nebyl Bělehradským výrazně teoretizován, samotný jeho novotvar se nakonec uchytil mnohem úspěšněji než encolpismus a zachoval se ve významu sadismu a (aktivní) algolagnie do dnešních dní.⁴⁷⁶ K nezdolnosti neronismu mohla přispět mimo jiné skutečnost, že tento termín existoval již od 17. století, jakkoli nebyl užíván pro sadismus, ale označoval obecnou tyranii.⁴⁷⁷ V české lékařské literatuře se neronismus objevoval souvisle od svého vzniku až do současnosti, počínaje již výše v souvislosti s encolpismem zmíněným *Pudem pohlavním*⁴⁷⁸ a *Soudním lékařstvím v praxi* (1925, 1949) a pokračuje značným množstvím publikací nejen z oblasti medicíny. Mezi ně patří například *Diagnostika duševních poruch* (1974),⁴⁷⁹ či *Klasifikace sexuálních poruch* (1989)⁴⁸⁰. V současné době neronismus setrvává po boku sadismu v medicínských příručkách jako je *Diagnostika a terapie duševních poruch* (2010)⁴⁸¹

⁴⁷³ Bělehradský, Václav (1893). Vzácný případ sexuální perverse. Culilinctus et fellatio. *Časopis lékařů českých*. Praha: Spolek lékařů českých, roč. 32, č. 38, s. 748.

⁴⁷⁴ Tamtéž, č. 38, s. 749.

⁴⁷⁵ Krafft-Ebing, Richard von (1890). *Neue Forschungen auf dem Gebiet der Psychopathia sexualis: eine medicinisch-psychologische Studie*. Stuttgart: Ferdinand Enke, s. 37–38.

Později, v sedmém vydání *Psychopathie sexualis*, ze kterého zde Bělehradský zřejmě nečerpá, viz též strany 152–153. (Krafft-Ebing, Richard von (1892). *Psychopathia sexualis: mit besonderer Berücksichtigung der Conträren Sexualempfindung. Eine klinisch-forensische Studie*. Stuttgart: Ferdinand Enke, s. 152–153.)

⁴⁷⁶ „sadismus, algolagnie, působení bolesti a příkoří např. při sexuálních aktivitách, název byl zvolen podle Claudia Caesara Nera (37–68 n.l.), římského krutovládce“ (neronismus - ABZ.cz: slovník cizích slov. ABZ.cz: slovník cizích slov – online hledání [online]. © 2005–2022 [cit. 09.08.2022]. Dostupné z: <https://slovník-cizich-slov.abz.cz/web.php/slovo/neronismus>)

⁴⁷⁷ Shipley, Joseph T. (1955). *Dictionary of Early English*. New York: Philosophical Library, s. 452.

⁴⁷⁸ Rožánek, Otakar (1903). *Pud pohlavní a prostituce*. Díl 1. Praha: Hejda a Tuček, s. 31.

⁴⁷⁹ Janík, Alojz; Dušek, Karel (1974). *Diagnostika duševních poruch*. Praha: Avicenum, s. 123.

⁴⁸⁰ Höschl, Cyril a Výzkumný ústav psychiatrický (1989). *Klasifikace sexuálních poruch*. Praha: Novinář, s. 36.

⁴⁸¹ Dušek, Karel; Večeřová-Procházková, Alena (2010). *Diagnostika a terapie duševních poruch*. Praha: Grada, s. 312.

a objevuje se též ve *Velkém psychologickém slovníku* (2010).⁴⁸² Pojem překvapivě obsahuje rovněž lexikon ze zcela odlišné oblasti: *Nový křížovkářský slovník* z roku 2009.

6.3 České perverze v evropském kontextu

Michel Foucault v *Dějinách Sexuality I* píše: „Bylo by možné uvést hodně jiných ohnisek, která se aktivovala mezi 18. a 19. stoletím, aby podněcovala diskursy o sexualitě. Nejprve to byla medicína ‚prostřednictvím nervových nemocí‘; poté psychiatrie, když začala hledat v ‚excesu‘, následně v onanismu, dále pak v nedostatku uspokojení a konečně ve ‚vyhýbání se plození‘ [podvodu na plození]⁴⁸³ etiologickou příčinu psychických chorob, ale především když zabrala jako svou vlastní oblast skupinu sexuálních perverzí...“⁴⁸⁴ Naznačuje tak důležitou skutečnost: diskursy o sexualitě byly v tomto období pestré a podléhaly vývoji. Zásadním je ovšem zdůraznit, že tento vývoj rozhodně nebyl lineární, jednoduchý ani jednosměrný.

Bělehradského studie ilustruje významný fenomén. Mezistádiem činu a apriorní identity, čisté praxe a čisté touhy, byla totiž touha (identita) způsobená a/či neoddělitelně spojená s praxí (činem). Přestože Bělehradský, o čtyři roky mladší než Krafft-Ebing, přímo navazoval na *Psychopathii sexualis*, která (nejen) masochismus a sadismus konstruuje jako založené pouze na touze, sám se k perverzi stavěl jinak, a to jako k fenoménu inherentně spojenému s praxí.

Toto mezistádium je patrné v roce 1890 též u samotného Krafft-Ebinga, u nějž může být jistý typ homosexuality získaný (jakkoli na základě predispozic),⁴⁸⁵ ovšem na masochismus a sadismus potenciál „vypěstovanosti“ aplikuje v ještě menší a pro konstrukci nedůležité míře, nesouvisející navíc přímo se sexuální praxí.⁴⁸⁶

⁴⁸² Hartl, Pavel; Hartlová, Helena; Nepraš, Karel (2010) *Velký psychologický slovník*. Praha: Portál, s. 340, 512.

⁴⁸³ Domnívám se, že v tomto kontextu je vhodnějším překladem Foucaultova „des fraudes à la procréation“ právě termín „podvod“. (Foucault, Michel (1976). *Histoire de la sexualité I. La volonté de savoir*. Paris: Éditions Gallimard, s. 42.)

⁴⁸⁴ Foucault, Michel (1999). *Dějiny sexuality. I, Vůle k vědění*. Praha: Herrmann & synové, s. 38–39.

⁴⁸⁵ Krafft-Ebing, Richard von (1890). *Psychopathia sexualis: mit besonderer Berücksichtigung der Conträren Sexualempfindung. Eine klinisch-forensische Studie*. Stuttgart: Ferdinand Enke, s. 80.

⁴⁸⁶ *Neue Forschungen* ještě otázku pohlavního nevolnictví specificky neuvádí, ale například v *Psychopathii sexualis* z roku 1892 může způsobovat lehkou verzi masochismu, nikdy však pravý, hluboký, masochismus, jenž je vždy vrozený: „Ein leichter Grad von Masochismus kann also wohl aus der Hörigkeit entstehen, erworben werden. Der echte, vollkommene, tiefwurzelnde Masochismus mit seiner glühenden Sehnsucht nach Unterwerfung von frühester Jugend an, ist aber angeboren.“ (Krafft-Ebing, Richard von (1892).

Alfred Binet interpretoval Rousseauovu touhu, Krafft-Ebingem později nazvanou masochismem, jako druh fetišismu, způsobený praxí výprasků v dětství a jejich asociací s prvními sexuálními počitky. Násilí vykonávané rukou krásné ženy (stejně jako její dominantní dispozice) se tak, v Binetově vysvětlení, se smyslem pro ženu neoddtělitně spojilo prostřednictvím „asociací ideí“ a stalo fetišem.⁴⁸⁷ Podobným způsobem se u Václava Bělehradského onanie (praxe) stala příčinou homosexuality (touhy), souzeného mladíka A. Obviněný si v měl v dětství (dost možná vzájemné, s jiným chlapcem)⁴⁸⁸ onanii asociovat s příjemnými pocity, které si následně nedovedl spojit též s ženským pohlavím, což prohluboval rovněž pokračující zvyk masturbace.⁴⁸⁹

Jak již bylo výše řečeno, Krafft-Ebing sice typ získané homosexuality s onanií v dětství spojil, ovšem tato nebyla stejně hluboce zakořeněnou jako homosexualita vrozená.⁴⁹⁰ Václav Bělehradský vrozenost, nezávislost na praxi, vnímal jako méně důležitou. V souvislosti s tímto pohledem jím mohl být též encolpismus vědomě či

Psychopathia sexualis: mit besonderer Berücksichtigung der Conträren Sexualempfindung. Eine klinisch-forensische Studie. Stuttgart: Ferdinand Enke, s. 148.)

⁴⁸⁷ „Il importe de souligner avec quelle précision Rousseau indique la genèse de la perversion sexuelle dont il va maintenant exposer les détails. Ce qui a donné naissance à cette perversion, ou du moins ce qui lui a donné sa forme, c'est un événement fortuit, un accident la correction reçue des mains d'une demoiselle. En termes psychologiques, on peut dire que cette perversion est née d'une association d'idées.

« Qui croirait que ce châtement d'enfant, reçu à huit ans par la main d'une fille de trente, a décidé de mes goûts, de mes désirs, de mes passions, de moi pour le reste de ma vie, et cela précisément dans le sens contraire à ce qui devait s'ensuivre naturellement? Tourmenté longtemps, sans savoir de quoi, je dévorais d'un œil ardent les belles personnes; mon imagination me les rappelait sans cesse, uniquement pour les mettre en œuvre à ma mode, et en faire autant de demoiselles Lambercier. »“ (Binet, Alfred (1887). „Le fétichisme dans l'amour“. *Revue Philosophique de la France Et de l'Etranger*. Paris: Ancienne Librairie Germer Baillière et cie, Félix Alcan, Éditeur, č. 24, citována s. 253, dále též s. 258–260.)

Richard von Krafft-Ebing s Binetovým pojetím nesouhlasil: „Dass die eigenartige, psychisch anomale Richtung der Vita sexualis eine originäre Abnormität darstellt und nicht so zu sagen gezüchtet bei einem Disponierten aus passiver Flagellation sich entwickelt, auf dem Wege der Ideenassociation, wie Rousseau und Binet annehmen, glaube ich oben erwiesen zu haben. (Krafft-Ebing, Richard von (1890). *Neue Forschungen auf dem Gebiet der Psychopathia sexualis: eine medicinisch-psychologische Studie*. Stuttgart: Ferdinand Enke, s. 36.)

⁴⁸⁸ Bělehradský, Václav (1893). Vzácný případ sexualné perverse. Culilinctus et fellatio. Časopis lékařů českých. Praha: Spolek lékařů českých, roč. 32, č. 51, s. 1005.

⁴⁸⁹ Tamtéž, č. 51, s. 1006.

⁴⁹⁰ „Der zweite Abschnitt dieser Schrift steht nur in losem Zusammenhang mit dem ersten. Gleichwohl erschien es dem Verfasser opportun, eine Serie neuer Fälle von conträrer Sexualempfindung der wissenschaftlichen Beurtheilung zu unterbreiten; insofern einzelne (vgl. z. B. Beobachtung 3) Beziehungen zu dem allgemeinen Thema des ersten Abschnitts bieten, andere (z. B. Beobachtung 12) ein ungewöhnliches wissenschaftliches Interesse für sich in Anspruch nehmen, alle aber geeignet sind, das Pathologische und Angeborene dieser merkwürdigen Form von Perversio sexualis in ein helles Licht zu stellen. Diese fundamentale und für die künftige sociale und legale Beurtheilung der conträr Sexualen so wichtige Thatsache ist immer noch nicht allseitig klar erkannt und führt vielfach noch zu falscher Beurtheilung dieser Unglücklichen, indem man Thatsachen erworbener conträrer Sexualempfindung verallgemeinert und auf die Kategorie der angeborenen Fälle irrtümlich überträgt. So geschieht es, dass man in Fehlern der Erziehung begründet vermeint, was doch Fehler der originären Veranlagung ist.“ (Krafft-Ebing, Richard von (1890). *Neue Forschungen auf dem Gebiet der Psychopathia sexualis: eine medicinisch-psychologische Studie*. Stuttgart: Ferdinand Enke, s. V–IV.)

nevědomě konstruován jako jev s praxí inherentně spojený, pokud ne jí přímo způsobený. Spolu s neronismem pak encolpismus upomíná rovněž na ještě starší přístup k nenormativní sexuální touze a praxi, zdůvodněné libertinskou přesyceností a potřebou nacházet silnější a silnější erotické stimuly.

7 Závěr

Vznik sadismu a masochismu v díle Richarda von Krafft-Ebing na počátku devadesátých let 19. století byl neoddelitelně spjat s několika zdrojovými oblastmi: oblastí předchozího medicínského výzkumu, oblasti trestní a oblastí literární a literárně-žurnalistickou.

V procesu vzniku masochismu hrála klíčovou roli krásná literatura a její čtenář jako lékař, a především jako pacient. Konstrukce erotické touhy po podřízení a utrpení v novele *Venuše v Kožichu* Leopolda von Sacher-Masoch však nebyla totožná s masochismem tak, jak jej Krafft-Ebing spolu se svými pacienty stvořil; protagonista Severin svou nadmyslnost vysvětloval nikoli jako chorobu biologickou, nýbrž jako nemoc esteticky zanícené představivosti, neduh lásky a konečně problém společenský, způsobený genderovou nerovností. Přesto se nejen obrazy žádaného, erotizovaného utrpení a nadvlády ženy nad mužem, ale též samotná narativita „Zpovědi nadmyslného muže“ staly úspěšným zrcadlem touhy se svými erotickými preferencemi nespokojených jedinců, jenž se stali prvními „originálními“⁴⁹¹ pacienty masochismu.

Zvláště aktérská pozice čtenáře, Krafft-Ebingova korespondenta a pacienta z Berlína byla, dle psychiatrových vlastních slov, inspirací k oddělení fenoménu masochismu od prosté erotické flagelace. Masochismus tak byl utvářen skrze reflexi krásné literatury ve vztahu dychtivě zpovídaného a pozorně naslouchajícího, ve vztahu slasti analýzy, kde z erótu literatury povstala sexualita medicíny.

Koncepce touhy po podrobení a bolesti byly rovněž přítomny v oblasti lékařského diskurzu. Krafft-Ebing reflektoval Binetovo vysvětlení Rousseauova erótu (jejž později sám označil za masochistický) fetišismem,⁴⁹² schválil jeho spojení s komplementární, krutou (v Krafft-Ebingově pojetí sadistickou) náturou touženého partnera,⁴⁹³ ale odmítl původ masochismu v asociaci ideí.⁴⁹⁴ Podobně Krafft-Ebing masochismus oddělil též od fenoménu reflexní flagelace, který měl vzrušení způsobovat podrážděním nervů

⁴⁹¹ Tedy subjekty původních Krafft-Ebingových případových studií, nepřevzatých od jiných autorů.

⁴⁹² Binet, Alfred (1887). „Le fétichisme dans l'amour“. *Revue Philosophique de la France Et de l'Etranger*. Paris: Ancienne Librairie Germer Baillière et cie, Félix Alcan, Éditeur, č. 24, s. 253, 258–260.

⁴⁹³ Krafft-Ebing, Richard von (1892). *Psychopathia sexualis: mit besonderer Berücksichtigung der Conträren Sexualempfindung. Eine klinisch-forensische Studie*. Stuttgart: Ferdinand Enke, s. 122.

⁴⁹⁴ Tamtéž s. 149.

erotogenních zón. Místo toho se masochismus stal touhou ve své podstatě nezávislou na praxi.

Koncepce masochismu předcházející v rámci medicíny buď přímo znamenaly praxi (pasivní flagelace), nebo z praxe vycházely (fetišismus). Nadsmyslnost ve *Venuši* v *kožichu* pak byla touhou, která měla být, podobně jako Foucaultovo umění erotiky, do praxe převedena.⁴⁹⁵ Praxe samozřejmě ani v rámci masochismu nebyla na překážku diagnózy, skutečně důležitým se ovšem stalo něco jiného: představa a touha.⁴⁹⁶

Sadismus byl vytvořen jako masochismu zcela analogický a komplementární. Skutečnost, že sadista v rámci sadistického chování nemůže být drážděn fyzickou povahou takových činů, jelikož neovlivňují jeho tělo, ale tělo protějšku, byla dokonce na základě předpokládané komplementarity užita jako argument pro psychologickou podstatu masochismu.⁴⁹⁷ Sadismus, stejně jako masochismus, vycházel mimo jiné z literární oblasti. Jeho pozice ovšem byla o něco komplikovanější.

Samotné jméno „sadismus“ Richard von Krafft-Ebing převzal z francouzské literatury.⁴⁹⁸ Nebyla to ovšem (minimálně převážně) literatura zcela medicínská. „Sade“ byl totiž se specifickým druhem erotické touhy spojován prve v rámci žurnalistického a literárního diskurzu, a tak byl i po zřejmě prvním spojení Sadea s násilnou sexuální praxí v rámci medicíny v článku „Remarques médico-légales sur la perversion de l’instinct génésique“ Brierra de Boismont (1849)⁴⁹⁹ pojem „sadismus“ nadále používán téměř výhradně v oblasti společenské a kulturní.⁵⁰⁰ Zde byl spojován nejen s krutostí, ale s obecnou nenormativní erotickou praxí, jež byla vysvětlována zprvu zhýralostí, přesyceností vycházející ze sociálně-ekonomického postavení,⁵⁰¹ stejně jako se Sadem

⁴⁹⁵ „toto vědění musí být postupně převedeno do samotné sexuální praxe, aby tu působilo zevnitř a znásobilo jeho účinky“ (Foucault, Michel (1999). *Dějiny sexuality. I, Vůle k vědění*. Praha: Herrmann & synové, s. 69.)

⁴⁹⁶ Krafft-Ebing, Richard von (1892). *Psychopathia sexualis: mit besonderer Berücksichtigung der Conträren Sexualempfindung. Eine klinisch-forensische Studie*. Stuttgart: Ferdinand Enke, s. 89–90.

⁴⁹⁷ Tamtéž, s. 152–153.

⁴⁹⁸ Tamtéž, s. 57.

⁴⁹⁹ Briere de Boismont, Alexandre Jacques François (1849). Remarques médico-légales sur la perversion de l’instinct génésique. *Gazette médicale de Paris*. Paris: Bureau de la Gazette medicale, roč. 19, č. 29, s. 555–564.

⁵⁰⁰ V jednom nalezeném případě (ještě o devět let starším než studie Brierra de Boismont), kde se termín „sadismus“ objevil v rámci soudně lékařské příručky, toto spojení mezi Sadem a násilím původně pocházelo od žurnalistů (referujících o francouzských „piqueurs“) a autor je nepropojil s erotickou touhou, ale s obecným šílenstvím. (Marc, Charles Chrétien Henri (1840). *De la folie, considérée dans ses rapports avec les questions médico-judiciaires*, Paris: Baillière, sv. 2, s. 422–423.)

⁵⁰¹ Například: „il semble que la dépravation qui donne ces goûts féroces, [...] ne puisse être que la suite des excès de toute espèce et de l’abus des plaisirs que la richesse offre aux débauchés“ (*La Quotidienne* (1820). Paris: La Quotidienne, 2. 2. 1820, č. 33.)

obecně, jeho knihami a filosofií. Sadismus byl ve své podstatě alternativním názvem pro libertinství.⁵⁰²

Možná nejdůležitějším literárním zdrojem, z něž Richard von Krafft-Ebing vycházel, se stala multižánrová esej francouzského spisovatele a novináře Léa Taxila *La Prostitution contemporaine: étude d'une question sociale* (1884).⁵⁰³ Taxil zde sadismus ve své podobě společensky podmíněné zhýralosti, zahrnující nejen kruté, ale všeobecně „zvrhlé“ – sexuálně nenormativní – činy, včetně takových, jež by v Krafft-Ebingově klasifikaci mohly být projevem masochismu, zároveň definoval jako „aberci reprodukčního smyslu“.⁵⁰⁴ Tento medicínský pojem si Taxil vypůjčil od Paula Moreaua de Tours, jenž ovšem sadismus nezmiňoval.⁵⁰⁵ Presentaci termínu „sadismus“ jako biologicky podmíněné sexuální aberace, ze které Krafft-Ebing čerpal, tak lze nalézt právě v oblasti nevědecké literatury.

Pozice „pacienta“ byla v rámci sadismu zcela odlišná od masochismu, nejdůležitějšími případovými studii „vrcholného sadismu“ byly totiž záznamy o sexuálně motivovaných trestných činech. Ideální sadistický pacient tak postrádal aktérství pacienta masochistického. Modelový sadista Krafft-Ebingovy nosologie se rovněž zásadně odlišoval od sadisty, jak byl pojímán doposud. Zatímco sadista přítomný ještě u Taxila (ač už spojovaný s medicínskou kategorií) byl zámožným zhýralcem, jenž se nesoustředil specificky jen na krutost (za sadistickou praxi byl například považován orální sex),⁵⁰⁶ sadista Krafft-Ebingův byl naopak mužem nezámým, průměrným, ba podprůměrným, nikoli přesyceným rozkoší, hledajícím nové potěchy v artificialitě, ale hnáným zvířecí vášní atavismu. Krafft-Ebingovo propojení jména zhýralce a příběhu štvance se tak vyústilo v konstrukci nové kategorie sexuality.

Právě otázka atavismu (či atavismů) též souvisela s genderovým podmíněním obou perversí. Masochismus byl totiž konstruován jako pervers vycházející (mimo jiné) z intenzifikace přirozeným ženským tendencím podrobit se, sadismus naopak z mužské touhy ženu dobývat a vládnout jí. Mužský masochismus tak mohl být vysvětlen

⁵⁰² „Non, je n'ai été là ni voltairien, ni méphistophélique, ni sadiste.“ (Flaubert, Gustave (1850). *Lettre de Flaubert à Louis Bouilhet*, Jérusalem, 20 août 1850. Bibliothèque de l'Institut de France, H 1359, ffos 31–33. *Collection Lovenjoul*. La Pléiade, t. I, s. 664.)

⁵⁰³ Taxil, Léo (1884). *La Prostitution contemporaine: étude d'une question sociale*. Paris: Librairie Populaire, 508 s.

⁵⁰⁴ Tamtéž, s. 132.

⁵⁰⁵ Moreau de Tours, Paul (1880). *Des aberrations du sens génésique*. Paris: Asselin, 304 s.

⁵⁰⁶ Taxil, Léo (1884). *La Prostitution contemporaine: étude d'une question sociale*. Paris: Librairie Populaire, s. 165.

částečným převrácením pohlavního charakteru, ženský masochismus jeho zdůrazněním. Podobně mužský sadismus byl druhem hypermaskulinity, ženský sadismus typem maskulinizace. Tyto atavismy (tedy přílišná ženská submisivita a přehnaná mužská agrese) u Krafft-Ebinga ovšem nebyly jen anatomické, jako například u Cesare Lombrosa, ale kulturní, spojené s nedostatkem civilizovanosti.

Obě perverze, přestože jedna měla vycházet z ženského, druhá z mužského charakteru, byly zcela převážně nalézány u mužů a (heterosexuálním) mužům byly ve své konstrukci přizpůsobeny. Důvodem může být mimo jiné skutečnost, že ženská sexualita byla vnímána jako s reprodukcí provázanější než ta mužská.⁵⁰⁷ Žena, definovaná svou reprodukční rolí, tedy mohla těžko být typickou zástupkyní perverzí, které byly podmíněny právě svou nereprodukční povahou.⁵⁰⁸

Michel Foucault nalézá právě v medicínském diskurzu 19. století obrat od sexuálního činu k sexuální identitě (konkrétně jej ilustruje činem sodomie a identitou homosexuality).⁵⁰⁹ Taková změna je zjevná též v Krafft-Ebingově konceptualizaci sadismu masochismu, jež jsou perverzemi založenými na celkovém ustrojení osobnosti. Hlavně v případě masochismu je odklon od praxe ve prospěch touhy explicitně patrný. Richard von Krafft-Ebing ovšem nebyl jediným lékařem své doby zabývajícím se nenormativní sexualitou a tento trend se nerozvíjel napříč autory, ani v rámci jednotlivých perverzí, homogenně.

Český soudní lékař Václav Bělehradský tak ve své reflexi Krafft-Ebingovy *Psychopathie sexualis* masochismus znovu spojil s praxí flagelace. Tento „zpáteční“ směr byl ještě patrnější v přejmenování obou perverzí, sadismu na neronismus, masochismu na encolpismus a jejich propojení (explicitněji patrné opět v případě encolpismu, který byl více teoretizován) se zhýralostí (a jak naznačuje užití jména císaře Nerona, potenciálně též s přebytkem).

Ať už byl tento obrat způsoben drobným nepochopením Krafft-Ebingova směřování – možná v důsledku skutečnosti, že se rakousko-německý psychiatr odchýlil od snad očekávaného směřování –, nebo byl záměrným pozměněním obsahu perverzí,

⁵⁰⁷ Krafft-Ebing, Richard von (1892). *Psychopathia sexualis: mit besonderer Berücksichtigung der Conträren Sexualempfindung. Eine klinisch-forensische Studie*. Stuttgart: Ferdinand Enke, s. 15

⁵⁰⁸ Krafft-Ebing, Richard von (1886). *Psychopathia sexualis. Eine klinisch-forensische Studie*. Stuttgart: Ferdinand Enke, s. 35.

⁵⁰⁹ Foucault, Michel (1999). *Dějiny sexuality. I, Vůle k vědění*. Praha: Herrmann & synové, s. 53–54.

aby lépe odpovídaly Bělehradského novým názvům, i tento český exkurz ilustruje pestrost v konceptualizaci nenormativního erótu a sexuality přítomnou (nejen) v poslední třetině 19. století; jejich původ mohl být vysvětlován jak exogenně: třídou, morálkou a činem, tak endogenně: biologií a psychologií.

Tato heterogenita ve zdůvodnění nenormativních sexualit zůstala patrná do současnosti, jakkoli samotné její prvky podléhaly mnoha změnám. Sadismus byl v meziválečném období redefinován (jakkoli nikoli v samotném medicínském diskurzu) a z kategorie šílenství se proměnil v kategorii zla.⁵¹⁰ Po druhé světové válce díky tomu mohl být spojen s nacismem jako hnací síla jeho zločinů a způsob jejich vysvětlení. Sadismus jako kategorie nutně nekonsenzuálního zla (jakkoli Krafft-Ebing užíval případů sexuálních vrahů, sadismus konstruoval, spolu s masochismem, jako škálu, zahrnující cokoli od „mírně abnormální“ dominance a submisivity projevující se touhou přijímat a působit bolest a ponížení po přání ovládnout až k vraždě a být ovládán až ke ztrátě života) pak možnost komplementarity s masochismem zkomplikoval. Filosof Gilles Deleuze tedy ve svém pojednání *Le Froid et le cruel* (1967)⁵¹¹ masochismus od sadismu jako nekomplementární oddělil, a tento náhled na masochismus bez sadismu (ve kterém byl protějšek masochisty pouze nástrojem jeho vůle) byl následován též některými literárními teoretiky a dalšími badateli.⁵¹² Takové zhodnocení ovšem dostatečně nereflektovalo historii sadismu a masochismu, ani komplementární sadomasochistickou praxi skutečných soudobých aktérů.⁵¹³

Sadismus a masochismus tak i v současnosti zůstávají rozděleny mezi několik významů: sadismus bývá dosud často definován nejen jako touha spojená s nadvládou a působením bolesti: taková nadvláda a bolest zároveň nesmí být přijímána s potěšením, a masochista je tak pro „skutečného“ sadistu zcela nevhodným protějškem. Masochismus

⁵¹⁰ Moore, Alison (2016). *Sexual Myths of Modernity: Sadism, Masochism, and Historical Teleology*. Lanham: Lexington Books, s. 85–86.

⁵¹¹ Deleuze, Gilles a Sacher-Masoch, Leopold von (1991). *Masochism: Coldness and Cruelty & Venus in Furs*. New York: Zone Books, 296 s.

⁵¹² Condé, Alice (2015). *Incorporeal Punishment: Writing Masochism and the Cruel Woman in English Decadence, 1860-1900*. PhD disertační práce, Goldsmiths, University of London, s. 46–48.; Noyes, John Kenneth (1997). *The Mastery of Submission: Inventions of Masochism*. Ithaca, NY: Cornell University Press, s. 34–35, 95, 160, 202; Mansfield, Nick (1997). *Masochism: The Art of Power*. Westport, CT: Praeger, s. 25, 95; Phillips, Anita (1999). a *Defense of Masochism*. London: Faber, s. II. Problematiku důkladně rozebírá Alison Moore například ve článku „Recovering Difference in the Deleuzian Dichotomy of Masochism-Without-Sadism“. (Moore, Alison (2009). Recovering Difference in the Deleuzian Dichotomy of Masochism-Without-Sadism *Angelaki*. London: Routledge, roč. 14, č. 3, s. 27–43.)

⁵¹³ Moore, Alison (2009). Recovering Difference in the Deleuzian Dichotomy of Masochism-Without-Sadism *Angelaki*. London: Routledge, roč. 14, č. 3, s. 37–38.

pak naopak bývá někdy vnímán jako praxe ekonomicky dobře zajištěných, mocných mužů kupujících si sexuální služby domin.⁵¹⁴ Naopak v oblasti BDSM komunit jsou sadismus a masochismus chápány jako touhy komplementární, ale typicky redukované pouze na zálibu v působení a přijímání bolesti, od fenoménu ponížení a od mocenské dynamiky jsou tak obě perverze odděleny, neboť pro ně existují speciální termíny.⁵¹⁵

Tato podrobně rozčleněná terminologie BDSM komunit vychází z oblasti praxe (tedy jednotlivých praktik a rolí) a nebývá homogenně teoretizována. Potěšení nemusí sdílet jeden konkrétní důvod, jeden bytostný vnitřní charakter spojující všechny, kdo jej cítí, aby bylo reálné.

Spojení moderních BDSM kategorií s praxí ovšem může mít další důvod, vycházející z Krafft-Ebingovy teoretizace především sadistické (a jako komplementární též masochistické) touhy. Konceptualizace homosexuality jako bytostné, nezvolené identity mohla být a bývala využívána v rámci dekriminizačních a emancipačních snah. Užijeme-li příkladu z této práce, již „Vzácný případ sexuální perverse“ Václava Bělehradského stavěl na dvou rolích stejnopohlavně konajícího: „urninga jednajícího z neodolatelného donucení“ (nutkání) na jedné straně, vyděrače takových nešťastných duší, který ve skutečnosti homosexuálním není, na straně druhé. Mladíci, kteří obviněného A. nahlásili autoritám, byli nakonec za své homosexuální chování odsouzeni, protože nebyli „skutečně perverzními“, zatímco A. byl na základě nepřičetnosti způsobené svou identitou urninga (a údajnou slabomyslností) osvobozen.⁵¹⁶ Odtrestnění stejnopohlavního chování v Československu v zákoníku z roku 1961 bylo pak spojeno se

⁵¹⁴ Tento fenomén souvisí též s otázkou vnímání autonomní ženské touhy, zvláště té sadistické, jako nemožné. Žena, jejíž touha bývá (nejen v medicínském diskurzu, ale všeobecně společensky) spojována s reprodukcí a podřízením, totiž není v případě takové touhy skutečnou ženou, ale pouze loutkou muže či invertovaným monstrem. Otázku autonomní sadistické ženské touhy jinými způsoby reflektují například také Anna Katharina Schaffner a Alison Moore. (Schaffner, Anna Katharina (2012). *Visions of Sadistic Women: Sade, Sacher-Masoch, Kafka. German Life and Letters*. Oxford: Blackwell, roč. 65, č. 2, s. 181–205; Moore, Alison (2009). *Recovering Difference in the Deleuzian Dichotomy of Masochism-Without-Sadism Angelaki*. London: Routledge, roč. 14, č. 3, s. 27–43.)

⁵¹⁵ Například dvojice „degrader“ a „degradee“ (ponižovatel a ponižovaný), „dominant“ a „submisiv“ (často užívané ve formě „dom“ a „sub“), „pán“ a „otrok“, „brat tamer“ a „brat“ (osoba čerpající potěšení ze „zkrocení“ a jedinec užívající si vzpurně submisivní roli) etc. (BDSM Test: What kind of sexual deviant are you?. *BDSM Test: What kind of sexual deviant are you?* [online]. © 2014 [cit. 15.08.2022]. Dostupné z: <https://bdsmtest.org/info>)

⁵¹⁶ Bělehradský, Václav (1893). Vzácný případ sexuální perverse. *Culilinctus et fellatio. Časopis lékařů českých*. Praha: Spolek lékařů českých, roč. 32, č. 51, s. 1007; č. 52, s. 1026–1028.

konstatováním českého sexuologa Kurte Freunda, že homosexualita je na základě jeho rozsáhlých experimentů s averzivní terapií prozatím(!) nevyléčitelná.⁵¹⁷

Ovšem pokud u homosexuality mohla být esenciální identita emancipačním argumentem (v současnost takový postoj, již nespojený nutně s medicínou, charakterizuje například heslo „born this way“),⁵¹⁸ v případě sadismu, zvláště po jeho redefinici jako čistého zla, byla taková konceptualizace těžko prospěšná. Snad i proto (jakkoli důvody jsou komplexní a zasluhovaly by si vlastní studii) byl sadismus, společně s masochismem a dalšími kategoriemi v rámci BDSM komunity konstruován primárně jako praxe, nikoli osobnost definující touha.

Jak je z předcházejících stránek zjevné, vývoj počínající koncepty předcházejícími formulaci sadismu a masochismu jako komplementárních perverzí, vrcholící v díle samotného Krafft-Ebinga a pokračující během 20. a 21. století byl charakterizován významněji svými diskontinuitami než kontinuitami. Oba termíny, stejně jako jejich náplně, prošly již jen v rámci sledovaného období poslední třetiny dlouhého 19. století několika změnami, které nutně nebyly uspořádány v posloupnosti zcela lineárního vývoje. Tato práce se zaměřila na konstrukci sadismu a masochismu v díle Richarda von Krafft-Ebing, jeho společensko-kulturní zdroje a celkový evropský a český kontext vzniku obou systémů touhy v poslední třetině dlouhého 19. století.

Sledovaná oblast se ovšem nutně větví mnoha směry, jež nabízejí další badatelské otázky. Jak již bylo naznačeno výše, budoucí výzkum by se mohl soustředit na oblast 20. (a 21.) století; zejména dosud neprozkoumaný vývoj sadismu a masochismu v rámci českého sexuologického diskurzu, potenciálně též ve srovnání s přístupem k dalším nenormativním sexualitám.

Další bádání by si zasloužila rovněž oblast sadismu a masochismu v souvislosti s genderem a neheterosexualitou. Ženám nebyly perverze v rámci medicíny příliš přizpůsobeny a tento fenomén zůstal patrný také během 20. století v mnohých (zejména českých) sexuologických příručkách.⁵¹⁹ Sadismu a masochismu v kontextu

⁵¹⁷ Schindler, Franz (2013). „Život homosexuálních mužů za socialismu“. In: Himl, Pavel, Seidl, Jan, Schindler, Franz (eds.), „*Miluji tvory svého pohlaví*“: homosexualita v dějinách a společnosti českých zemí. Praha: Argo, s. 286–287.

⁵¹⁸ Schilt, Kristen (2015). Born this way: Thinking sociologically about essentialism. In: Scott, Robert A.; Buchmann, Marlis; Kosslyn, Stephen Michael (eds.) *Emerging Trends in the Social and Behavioral Sciences*. Hoboken, NJ: John Wiley & Sons, s. 1–14.

⁵¹⁹ Například podle *Klinické Psychiatrie* z roku 2011 se ženy „v SM aktivitách až na výjimky neangažují“. (Praško, Ján, ed. (2011). *Klinická psychiatrie*. Praha: Tigris, s. 462.)

neheterosexuální touhy jsem se v rámci této práce nevěnoval, jakkoli v oblasti medicínských a zejména literárních pramenů je zmíněná oblast poměrně bohatě zastoupená. Zvláště v dílech predekadentní a dekadentní krásné literatury totiž mnohdy neheterosexuální touha, spolu s netypickým zobrazením genderových rolí, kráčí sadismu a masochismu po boku. Genderově nenormativní a neheterosexuální prvky jsou patrné v například dílech samotného Leopolda von Sacher-Masoch,⁵²⁰ jeho vrstevníka, britského predekadentního básníka, dramatika a spisovatele Algernona Charlese Swinburna,⁵²¹ českého dekadentního básníka a spisovatele Jiřího Karáska ze Lvovic⁵²² (jehož pozdější díla navíc oblast medicínského diskurzu o nenormativních sexualitách reflektují) a mnohých dalších.

Jak naznačil již Robert Pynsent, čeští (zejména dekadentní) spisovatelé v medicínské konceptualizaci perverzí mohli nacházet a nacházeli inspiraci.⁵²³ Stejně jako lékař a pacient byli zároveň čtenáři krásné literatury, také spisovatelé čítávali příručky o sexuální patologii. (Pre)dekadentní literatura rovněž mohla fungovat jako reprezentace a zrcadlo sadistické a masochistické touhy jedinců, kteří s medicínským diskurzem nikdy do kontaktu nepřišli, podobně jako díla Leopolda von Sacher-Masoch sloužila samotným Krafft-Ebingovým pacientům. Nové bádání se tedy může ubírat rovněž tímto směrem.

⁵²⁰ Sacher-Masoch, Leopold von (2009). *Venuše v kožichu*. Praha: Volvox Globator, s. 128–129, 132–133.

⁵²¹ Kupříkladu báseň „Anactoria“. (Swinburne, Algernon Charles (1866). *Poems and Ballads*. London: John Camden Hotten, Piccadilly, s. 65–76.)

⁵²² Mezi mnoha jinými díly kupříkladu *Romány tři mágů*. Román *Scarabeus* oplývá zvláště výraznými sadistickými a masochistickými motivy a třetí z těchto románů, *Ganymedes* obsahuje silné odkazy k medicínským koncepcím sexuality. (Karásek ze Lvovic, Jiří (2012). *Romány tři mágů*. Praha: Volvox Globator, 461 s.)

⁵²³ Pynsent, Robert B. (2008). Dekadentní sliznice. Krafft-Ebing, dekadence a Sezimova Passiflora. In: *Ďáblové, ženy a národ: výběr z úvah o české literatuře*. Praha: Karolinum, s. 313–327.

Seznam literatury

- Bauer, Heike (2009). *English Literary Sexology: Translations of Inversion, 1860–1930*. Basingstoke, Hampshire: Palgrave Macmillan, xi, 216 s.
- Bauer, Robin (2008). Transgressive and Transformative Gendered Sexual Practices and White Privileges: The Case of the Dyke/Trans BDSM Communities. *Women's Studies Quarterly*. New York: The Feminist Press at the City University of New York. roč. 36, č. 3/4, s. 233–253.
- Biale, David. (1982) Masochism and Philosemitism: The Strange Case of Leopold Von Sacher-Masoch. *Journal of Contemporary History*. London: Sage Publications, roč. 17, č. 2, 1982, s. 305–323.
- Brooks, Ross (2012). Transforming Sexuality: The Medical Sources of Karl Heinrich Ulrichs (1825–95) and the Origins of the Theory of Bisexuality. *Journal of the History of Medicine and Allied Sciences*. Oxford, UK: Oxford University Press, roč. 67, s. 177–216.
- Butler, Judith (2006). Gender Trouble. *Feminism and the Subversion of Identity*. New York; London: Routledge, 236 s.
- Byrne, Romana (2013). *Aesthetic Sexuality: a Literary History of Sadomasochism*. New York: Bloomsbury Academic, 192 s.
- Condé, Alice (2015). *Incorporeal Punishment: Writing Masochism and the Cruel Woman in English Decadence, 1860-1900*. PhD disertační práce, Goldsmiths, University of London, 261 s.
- Crompton, Louis (2003). *Homosexuality and Civilization*. Cambridge, Massachusetts: The Harvard University Press, 648 s.
- Deleuze, Gilles a Sacher-Masoch, Leopold von (1991). *Masochism: Coldness and Cruelty & Venus in Furs*. New York: Zone Books, 296 s.
- Dunkley, Cara R.; Brotto, Lori A. (2020). “The Role of Consent in the Context of BDSM.” *Sexual Abuse*. Thousand Oaks, CA: Sage Publications, roč. 32, č. 6, s. 657–678.

- Eulner, Hans-Heinz (1970). *Die Entwicklung der medizinischen Spezialfächer an den Universitäten des deutschen Sprachgebiets*. Stuttgart: Ferdinand Enke Verlag, VII, 721 s.
- Foucault, Michel (1972). *Archeology of Knowledge and the discourse on language*. New York: Pantheon Books, 345 s.
- Foucault, Michel (1976). *Histoire de la sexualité 1. La volonté de savoir*. Paris: Éditions Gallimard, 212 s.
- Foucault, Michel (1980). *Power/Knowledge: Selected Interviews and Other Writings, 1972-1977*. New York: Pantheon Books, 270 s.
- Foucault, Michel (1987). Maurice Blanchot: The Thought from Outside. In: Foucault, Michel a Blanchot Maurice. *Michel Foucault: Maurice Blanchot: The Thought from Outside / Maurice Blanchot: Michel Foucault as i Imagine Him*. New York: Zone Books, s. 1–58.
- Foucault, Michel (1994). *Dějiny šílenství v době osvícenství: hledání historických kořenů pojmu duševní choroby*. Překlad Věra Dvořáková. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 209 s.
- Foucault, Michel (1999). *Dějiny sexuality. I, Vůle k vědění*. Praha: Herrmann & synové, 189 s.
- Foucault, Michel (2004). 'Storia Della Sessualità' Vol. i 'La Volontà di Sapere'. Milano: Feltrinelli, 144 s.
- Foucault, Michel (2005). *The Order of Things*. London: Routledge, 448 s.
- Frost, Laura (2002). *Sex Drives: Fantasies of Fascism in Literary Modernism*. Ithaca, NY: Cornell University Press, 208 s.
- Fureix, Emmanuel (2013). Histoire d'une peur urbaine: des « piqueurs » de femmes sous la Restauration. *Revue d'histoire moderne & contemporaine*. Paris: Belin, roč. 60, č. 3, s. 31–54.
- Hauser, Renate (1992). *Sexuality, neurasthenia, and the law: Richard von Krafft-Ebing (1840–1902)*. PhD disertační práce, London University, 371 s.

- Himl, Pavel; Seidl, Jan; Schindler, Franz (eds.) (2013). „*Miluji tvory svého pohlaví*“: *homosexualita v dějinách a společnosti českých zemí*. Praha: Argo, 649 s.
- Hooven, F. Valentine (1993). *Tom of Finland: His Life and Times*. New York: St. Martin's Press, 198 s.
- Hyams, Barbara (1997). The Whip and the Lamp: Leopold von Sacher-Masoch, the Woman Question, and the Jewish Question. *Women in German Yearbook*. Lincoln; London: University of Nebraska Press, roč. 13, s. 67–79.
- Jagose, Annamarie (1996). *Queer Theory: An Introduction*. New York: New York University Press, 156 s.
- Kennedy, Hubert (2002). *Karl Heinrich Ulrichs: Pioneer of the Modern Gay Movement*. San Francisco: Peremptory Publications, 333 s.
- Klement, Kathryn. R.; Sagarin, Brad. J.; Lee, Ellen. M. (2017). Participating in a culture of consent may be associated with lower rape-supportive beliefs. *The Journal of Sex Research*, New York: Society for the Scientific Study of Sex, roč. 54, č. 1, s. 130–134.
- Kuhn, Thomas (1996). *The structure of scientific revolutions*. Chicago: University of Chicago Press, xiv, 212 s.
- Landi, Nicoletta (2014). BDSM: Ars Erotica between Pain and Pleasure. In: Fox, Roy F.; Monteiro, Nicole M. (eds.) *Pain without Boundaries*. Leiden, Nizozemí: Brill, s. 63–68.
- Lang, Birgit (2021). Normal enough? Krafft-Ebing, Freud, and homosexuality. *History of the Human Sciences*. Publikováno online: Sage Publications, roč. 34, č. 2, s. 90–112.
- Lang, Birgit (2017). The Shifting Case of Masochism: Leopold Von Sacher-Masoch's *Venus Im Pelz* (1870). In: Lang, Birgit; Damousi, Joy; Lewis, Alison. a *History of the Case Study: Sexology, Psychoanalysis, Literature*. Manchester: Manchester University Press, s. 19–54.
- Layne, Jay Michael (2009). *Uncanny Collapse: Sexual Violence and Unsettled Rhetoric in German-Language Lustmord Representations, 1900–1933*. Ann Arbor, Michigan: ProQuest.

- Laqueur, Thomas Walter (1990). *Making sex: body and gender from the Greeks to Freud*. Cambridge, Massachusetts, and London, England: Harvard University Press, x, 313 s.
- Lesky, Erna (1965). *Die Wiener medizinische Schule im 19. Jahrhundert*. Graz-Koln: Hermann Bohlaus Nachf.
- Wolfgang, Marvin E. (1961). *Pioneers in Criminology: Cesare Lombroso (1835-1909). The Journal of Criminal Law, Criminology, and Police Science*. Baltimore: Northwestern University School of Law; Williams & Wilkins, roč. 52, č. 4 s. 361–391.
- Mansfield, Nick (1997). *Masochism: The Art of Power*. Westport, CT: Praeger, 111 s.
- McLaren, Angus (1997). *The Trials of Masculinity: Policing Sexual Boundaries, 1870–1930*. Chicago: The University of Chicago Press, 307 s.
- Mennel, Barbara (2007). *The Representation of Masochism and Queer Desire in Film and Literature*. New York: Palgrave Macmillan, 208 s.
- Moore, Alison (2009). Recovering Difference in the Deleuzian Dichotomy of Masochism-Without-Sadism *Angelaki*. London: Routledge, roč. 14, č. 3, s. 27–43.
- Moore, Alison (2009). Rethinking Gendered Perversion and Degeneration in Visions of Sadism and Masochism, 1886-1930. *Journal of the History of Sexuality*, Austin, Tex.: University of Texas Press, roč. 18, č. 1, s. 138–157.
- Moore, Alison (2009). The Invention of Sadism? The Limits of Neologisms in the History of Sexuality. *Sexualities*. London; Thousand Oaks, CA: Sage Publications, roč. 12, č. 4, s. 486–502.
- Moore, Alison (2010). Sadean Nature and Reasoned Morality in Adorno/Horkheimer's Dialectic of Enlightenment. *Psychology & Sexuality*. Publikováno online: Routledge, roč. 1, č. 3, s. 250–261.
- Moore, Alison (2011). Sadism as Social Violence: From Fin-de-Siècle Degeneration to the Critiques of Nazi Sexuality in Frankfurt School Thought. In: Fisher, Kate; Toulalan, Sarah (eds.) *Bodies, Sex and Desire from the Renaissance to the Present. Genders and Sexualities in History*. London: Palgrave Macmillan, s. 221–235.
- Moore, Alison (2016). *Sexual Myths of Modernity: Sadism, Masochism, and Historical Teleology*. Lanham: Lexington Books, 279 s.

- Noyes, John Kenneth (1997). *The Mastery of Submission: Inventions of Masochism*. Ithaca, NY: Cornell University Press, 265 s.
- O'Higgins, James; Foucault, Michel (1982). II. Sexual Choice, Sexual Act: An Interview with Michel Foucault. *Salmagundi*, New York: Skidmore College, č. 58/59, s. 10–24.
- Oosterhuis, Harry (2000). *Stepchildren of Nature: Krafft-ebing, Psychiatry, and the Making of Sexual Identity*. Chicago: University of Chicago Press. 321 s.
- Oosterhuis, Harry (2012). Sexual Modernity in the Works of Richard von Krafft-Ebing and Albert Moll. *Medical History*. Publikováno online: Cambridge University Press, roč. 56, č. 2, s. 133–155.
- Phillips, Anita (1999). a *Defense of Masochism*. London: Faber, 165 s.
- Popper, Karl Raimund (2002). *The Logic of Scientific Discovery*. London; New York: Routledge, xxvii, 513 s.
- Pynsent, Robert B. (2008). Dekadentní sliznice. Krafft-Ebing, dekadence a Sezimova Passiflora. In: *Ďáblové, ženy a národ: výběr z úvah o české literatuře*. Praha: Karolinum, s. 313–327.
- Rayor, Diane; Lardinois, André (2014). *Sappho: a New Translation of the Complete Works*. Cambridge: Cambridge University Press, 173 s.
- Rocke, Michael (1996). *Forbidden Friendships: Homosexuality and Male Culture in Renaissance Florence*. New York: Oxford University Press, 371 s.
- Sisson, Kathy (2007). The Cultural Formation of S/M: History and Analysis. In: Langdridge, Darren; Barker, Meg (eds.) *Safe, Sane, and Consensual: Contemporary Perspectives on Sadomasochism*. Houndmills, New York: Palgrave, s. 16–40.
- Saghafi, Kas (1996). The “Passion for the Outside”: Foucault, Blanchot, and Exteriority. *International Studies in Philosophy*. Torino, Italia: Filosofia, roč., č. 4, s. 79–92.)
- Schaffner, Anna Katharina (2011). Fiction as Evidence: On the Uses of Literature in Nineteenth-Century Sexological Discourse. *Comparative Literature Studies*. University Park: Penn State University Press, roč. 48, č. 2, s. 165–199.

- Schaffner, Anna Katharina (2012). *Modernism and Perversion: Sexual Deviance in Sexology and Literature, 1850-1930*. Houndmills: Basingstoke, Hampshire, UK; New York: Palgrave Macmillan, 315 s.
- Schaffner, Anna Katharina (2012). Visions of Sadistic Women: Sade, Sacher-Masoch, Kafka. *German Life and Letters*. Oxford: Blackwell, roč. 65, č. 2, s. 181–205.
- Schilt, Kristen (2015). Born this way: Thinking sociologically about essentialism. In: Scott, Robert A.; Buchmann, Marlis; Kosslyn, Stephen Michael (eds.) *Emerging Trends in the Social and Behavioral Sciences*. Hoboken, NJ: John Wiley & Sons, s. 1–14.
- Shusterman, Richard (2021). *Ars Erotica: Sex and Somaesthetic in the Classical Arts of Love*. Cambridge, UK; New York, NY: Cambridge University Press, XV, 420 s.
- Sokolová, Věra (2012). Skládání duhové mozaiky: Česká sexuologie a „gay“ a „lesbická“ orální historie v komunistickém Československu. *Gender, rovné příležitosti, výzkum*. Praha: Sociologický ústav Akademie věd České republiky, roč. 13, č. 2, s. 28–39.
- Tatar, Maria (1995). *Lustmord: Sexual Murder in Weimar Germany*. Princeton: Princeton University Press, 213 s.
- Tatar, Maria (1995). ‘We Meet Again, Fräulein’: Hollywood’s Fascination with Fascism. *German Politics & Society*. New York: Berghahn Books roč. 13, č. 3 (36), s. 190–198.
- Thomas, Alfred (1999). Sadomasochistický národ: umění a sexualita v české literatuře 19. století. In: *Sex a tabu v české kultuře 19. století*. Praha: Academia, s. 172–184.
- Thompson, Mark, ed. (1991). *Leatherfolk: Radical Sex, People, Politics, and Practice*. Los Angeles: Alyson, xx, 328 s.
- Townsend, Larry (1989) *The Leatherman’s Handbook II*. New York: Carlyle Communications, XII, 364 s.
- Wall, Geoffrey (2007). Thinking with Demons. Flaubert and de Sade. *The Cambridge Quarterly*. Oxford: Oxford University Press, roč. 36, č. 2, s. 101–128.

Weiss, Margot D. (2006). Working at Play: BDSM Sexuality in the San Francisco Bay Area. *Anthropologica*. Publikováno online: Canadian Anthropology Society, roč. 48, č. 2, s. 229–245.

Seznam pramenů

Vydané prameny

- American Psychiatric Association (2013). *Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders, Fifth Edition*. Arlington, VA: American Psychiatric Association, xliv, 947 s.
- Arbiter, Petronius (1970). *Satyrikon*. Praha: Odeon, 151 s.
- Berg, Karl (2004). *Der Sadist: Gerichtsärztliches und Kriminalpsychologisches zu den Taten des Düsseldorfer Mörders Peter Kürten*. Munich: Belleville, 250 s. První vydání 1931.
- Bělehradský, Václav (1893). Vzácný případ sexualné perverse. Culilinctus et fellatio. *Časopis lékařů českých*. Praha: Spolek lékařův českých, roč. 32, č. 32, s. 621–623; č. 33, s. 641–644; č. 34, s. 661–664; č. 35, s. 684–688; č. 37, s. 721–726; č. 38, s. 746–749; č. 39, s. 763–766; č. 40, s. 780–783; č. 41, s. 800–804; č. 42, s. 826–830; č. 43, s. 845–849; č. 44, s. 866–869; č. 45, s. 887–890; č. 46, s. 907–909; č. 47, s. 927–929; č. 48, s. 946–950; č. 49, s. 967–972; č. 50, s. 984–989; č. 51, s. 1003–1007; č. 52, s. 1026–1029.
- Binet, Alfred (1887). „Le fétichisme dans l’amour“. *Revue Philosophique de la France Et de l’Etranger*. Paris: Ancienne Librairie Germer Baillière et cie, Félix Alcan, Éditeur, č. 24, s. 143–167, 252–274.
- Binet, Alfred; Simon, Théodore (1916). *The Development of Intelligence in Children (the Binet-Simon Scale)*. Baltimore: Williams & Wilkins, 336 s.
- Blumröder, Gustav (1836). *Dr. Gustav Blumröder über das Irreseyn, oder anthropologisch-psychiatrische Grundsätze: Für Aerzte und Psychologen*. Leipzig: Verlag von Otto Wigand, VI, 384 s.
- Boiste, Pierre-Claude Victor (1834). *Dictionnaire universel de la langue française, avec le latin et les étymologies: extrait comparatif, concordance, critique et supplément de tous les dictionnaires français; manuel encyclopédique de grammaire, d’orthographe, de vieux langage, de néologie, etc.*, Paris: Lecointe et Pougin, XXIV, 756, 235 s.

- Bourget, Paul (1883). *Essais de psychologie contemporaine*. Paris: Alphonse Lemerre, VIII, 322 s.
- Brierre de Boismont, Alexandre Jacques François (1849). Remarques médico-légales sur la perversion de l'instinct génésique. *Gazette médicale de Paris*. Paris: Bureau de la Gazette médicale, roč. 19, č. 29, s. 555–564.
- Bunjes, Werner E. (1981). *Medical and Pharmaceutical Dictionary*. English – German. Stuttgart; New York: Georg Thieme, 556, 140 s.
- Coffignon, Ali (1888). *La Corruption à Paris*. Paris: Librairie illustré, Montgredien et Cie, Jules Tallandier, Succr., 401 s.
- Demme, Wilhelm Ludwig (1851). *Das Buch der Verbrechen. Das Interessanteste aus den neunzig Heften meiner Annalen der deutschen und ausländischen Criminalrechtspflege. Ein Volksbuch in vier Bänden. Zweiter Band*. Leipzig: Arnoldische Buchhandlung, 360 s.
- Demme, Wilhelm Ludwig (1852). *Das Buch der Verbrechen. Das Interessanteste aus älterer, neuerer und neuester Zeit der Länder dies- und jenseits des Oceans. Ein Volksbuch. Erster Band*. Leipzig: Arnoldische Buchhandlung, 372 s.
- Die Deutsche Karl-Ferdinands-Universität in Prag unter der Regierung Seiner Majestät des Kaisers Franz Josef I.* (1899). Prag: J.G. Calve'schen, 492 s.
- Dubiel von LeRach, Josef (2003). *Děvky, děvčata a děvenky*. Jeseník: Josef Dubiel von LeRach, 199 s.
- Dušek, Karel; Večeřová-Procházková, Alena (2010). *Diagnostika a terapie duševních poruch*. Praha: Grada, 632 s.
- Freud, Sigmund (1926). *Tři úvahy o sexuální teorii*. Praha: Alois Srdce, s. 34
- Georget, Étienne-Jean (1825). *Examen médical des procès criminels des nommés Léger, Feldtmann, Lecouffe, Jean-Pierre et Papavoine, dans lesquels l'aliénation mentale a été alléguée comme moyen de défense; suivi de quelques considérations médico-légales sur la liberté morale*. Paris: Migneret, 132 s.
- Hájek, František (1925). *Soudní lékařství v praxi*. Praha: Sfinx, 177 s.

- Hájek, František (1949). *Soudní lékařství v praxi*. Praha: Zdravotnické nakladatelství, 5, 148, s.
- Heigelin, Johann Friedrich (1838) *Allgemeines Fremdwörter-Handbuch für Teutsche, oder Erklärung aller fremdartigen Ausdrücke der deutschen Conversations-Sprache*. Tübingen: Osiander, 1236 s.
- Horkheimer, Max; Adorno, Theodor W. (1947). *Dialektik der Aufklärung: Philosophische Fragmente*. Amsterdam: Querido, 310 s.
- Höschl, Cyril a Výzkumný ústav psychiatrický (1989). *Klasifikace sexuálních poruch*. Praha: Novinář, 86 s.
- Janík, Alojz; Dušek, Karel (1974). *Diagnostika duševních poruch*. Praha: Avicenum, 348 s.
- Karásek ze Lvovic, Jiří (2012). *Romány tři mágů*. Praha: Volvox Globator, 461 s.
- Krafft-Ebing, Richard von (1868). „C. Lombroso di Pavia: La medicina legale delle alienazioni mentali, studiata col metodo sperimentale. 1865. pp 47.“ *Allgemeine Zeitschrift für Psychiatrie*. Berlin: August Hirschwald, roč. 25, s. 269.
- Krafft-Ebing, Richard von (1890). *Neue Forschungen auf dem Gebiet der Psychopathia sexualis: eine medicinisch-psychologische Studie*. Stuttgart: Ferdinand Enke, VI, 80 s.
- Krafft-Ebing, Richard von (1891). *Neue Forschungen auf dem Gebiet der Psychopathia sexualis: eine medicinisch-psychologische Studie*. Stuttgart: Ferdinand Enke, VI, 131 s.
- Krafft-Ebing, Richard von (1886). *Psychopathia sexualis. Eine klinisch-forensische Studie*. Stuttgart: Ferdinand Enke, VIII, 110 s.
- Krafft-Ebing, Richard von (1889). *Psychopathia sexualis: mit besonderer Berücksichtigung der Conträren Sexualempfindung. Eine klinisch-forensische Studie*. Stuttgart: Ferdinand Enke, viii, 226 s.
- Krafft-Ebing, Richard von (1890). *Psychopathia sexualis: mit besonderer Berücksichtigung der Conträren Sexualempfindung. Eine klinisch-forensische Studie*. Stuttgart: Ferdinand Enke, VIII, 295 s.; Krafft-Ebing, Richard von (1890). *Neue*

Forschungen auf dem Gebiet der Psychopathia sexualis: eine medicinisch-psychologische Studie. Stuttgart: Ferdinand Enke, VI, 80 s.

Krafft-Ebing, Richard von (1892). *Psychopathia sexualis: mit besonderer Berücksichtigung der Conträren Sexualempfindung. Eine klinisch-forensische Studie.* Stuttgart: Ferdinand Enke, IX, 432 s.

Krafft-Ebing, Richard von (1892). *Psychopathia Sexualis, with Especial Reference to Contrary Sexual Instinct: a Medico-Legal Study.* Philadelphia, London: F.A. Davis co., xiv, 436, (32) s.

Krafft-Ebing, Richard von (1902). *Psychosis menstrualis; eine klinisch-forensische Studie.* Stuttgart: Ferdinand Enke. 112 s.

Krafft-Ebing, Richard von (1877). „Ueber gewisse Anomalien des Geschlechtstriebes und die klinisch — forensische Verwerthung derselben als eines wahrscheinlich functionellen Degenerationszeichens des centralen Nervensystems”. *Archiv für Psychiatrie und Nervenkrankheiten.* Berlin: Verlag von August Hirschwald, sv. 7, sešit 2, s. 291–312.

Kramers, Jacob Janszoon (1855). *Algemeene kunstwoordentolk.* Gouda: G. B. Van Goor, 1032 s.

Lasègue, Charles; Brouardel, Paul; Motet, Auguste (1880). Affaire Menesclou – Examen de l'état mental de l'inculpe. Rapport et réflexions. *Annales d'hygiène publique, industrielle et de médecine légale.* Paris: Librairie J. – B. Baillière et Fils, série 3, č. 4, s. 439–452.

Lombroso, Cesare; Gatofalo, Raffaele (eds.) (1881). *Archivio di psichiatria, scienze penali ed antropologia criminale per servire allo studio dell'uomo alienato e delinquente.* Torino: Ermanno Loescher, roč. 2, sv. 1, 408 s.

Lombroso, Cesare (1882). Geschlechtstrieb und Verbrechen in ihren gegenseitigen Beziehungen. *Archiv für Strafrecht.* Berlin: R. V. Deder's Verlag, roč. 30, s. 1–29.

Mittermaier, Carl Joseph Anton (1866). „Neue psychiatrische Forschungen und Erfahrungen in ihrer Anwendung auf die beste Art in Straffällen zuverlässige Materialien zur Bertheilung der Frage über Zurechnungsfähigkeit zu erhalten“.

Friedreich's Blätter für gerichtliche Medizin. Nürnberg: Nürnberg: Friedrich Korn'sche Buchhandlung, sv. 17.

Mittermaier, Carl Joseph Anton (1867). „Neue psychiatrische Forschungen und Erfahrungen in ihrer Anwendung auf die beste Art in Straffällen zuverlässige Materialien zur Bertheilung der Frage über Zurechnungsfähigkeit zu erhalten“. *Friedreich's Blätter für gerichtliche Medizin*. Nürnberg: Friedrich Korn'sche Buchhandlung, sv. 18.

Lacassagne, Alexandre (1899). *Vacher l'Éventreur et les crimes sadiques*. Lyon: A. Storck, s. 314.

La Quotidienne (1820). Paris: La Quotidienne, 2. 2. 1820, č. 33.

La Renommée (1819). Paris: La Renommée, 9. 12. 1819, č. 177.

Marc, Charles Chrétien Henri (1840). *De la folie, considérée dans ses rapports avec les questions médico-judiciaires*, Paris: Baillière, sv. 2, 738 s.

Marc, Charles Chrétien Henri (1844). *Die Geisteskrankheiten in Beziehung zur Rechtspflege. ein Handbuch für Gerichtsärzte und Juristen*. Deutsch bearbeitet und mit Anmerkungen begleitet von Karl Wilhelm Ideler. Berlin: Voss, sv. 2. XII, 532 s.

Moreau de Tours, Paul (1880). *Des aberrations du sens génésique*. Paris: Asselin, 304 s.

Moreau de Tours, Paul (1887). *Des aberrations du sens génésique*. Paris: Asselin & Hozeau, 320 s.

Pinel, Phillippe (1806). *Traité médico-philosophique de l'aliénation mentale*. Paris: J.A. Brosset, xxxii, 496 s.

Praško, Ján, ed. (2011). *Klinická psychiatrie*. Praha: Tis, 515 s.

Rachilde (1887). *La Marquise de Sade*. Paris: Et. Monnier & Cie éditeurs, 387 s.

Reil, Johann Christian; Hoffbauer, Johann Christoph (1808). *Beyträge zur Beförderung einer Kurmethode auf psychischem Wege*. Halle: Curtsche Buchhandlung, sv. 1., 320 s.

Rejzek, Jiří (2001). *Český etymologický slovník*. Voznice: Leda, 752 s.

Rožánek, Otakar (1903). *Pud pohlavní a prostituce*. Díl 1. Praha: Hejda a Tuček, 503 s.

- Sade, Donatien Alphonse François de (1995). *Filosofie v budoáru*. Praha: Concordia, 239
- Sade, Donatien Alphonse François (2009). *120 dnů Sodomy, aneb, Škola libertinství*. Praha: XYZ, 456 s.
- Sacher-Masoch, Leopold von (2005). *Venus im Pelz*. eBOOK-Bibliothek, nestránkováno.
- Sacher-Masoch, Leopold von (2009). *Venuše v kožichu*. Praha: Volvox Globator, 177 s.
- Sacher-Masoch, Leopold von; Mataja, Emilie (1987). *Seiner Herrin Diener: Briefe an Emilie Mataja*, eds. Michael Farin; Albrecht Koschorke. München: Belleville, 152 s.
- Sacher-Masoch, Wanda von (1906). *Meine Lebensbeichte: Memoiren*. Berlin; Leipzig: Schuster & Loeffler, 519 s.
- Sacher-Masoch, Wanda von (1908). *Masochismus und Masochisten. Nachtrag zur Lebensbeichte*. Hermann Seemann: Berlin, Leipzig, 94 s.
- Sacher-Masoch, Wanda von (2003). *Lebensbeichte. Meine Lebensbeichte: Memoiren (1905) sowie Masochismus und Masochisten: Nachtrag zur Lebensbeichte (1908). Mit einem Dossier*, eds. Lisbeth Exner; Michael Farin. Munich: Belleville, 402 s.
- Sainte-Beuve, Charles Augustin (1865). *Nouveaux Lundis*. Paris: Michel Lévy frères, sv. 4, 463 s.
- Schüle, Heinrich in Brandt, Friedrich (ed.) (1913). *Das goldene Jubelfest von Herrn Direktor Geheimerat Dr. H. Schüle*. Achern: Mittelbadische Druckerei und Verlags-Anstalt H. Götzfried.
- Schrenck-Notzing, Albert von (1902). *Kriminalpsychologische und psychopathologische Studien. Gesammelte Aufsätze aus den Gebieten der Psychopathia sexualis, der gerichtlichen Psychiatrie und der Suggestionslehre*. Leipzig: Johann Ambrosius Barth, 207 s.
- Shipley, Joseph T. (1955). *Dictionary of Early English*. New York: Philosophical Library, xiii, 753 s.
- Sontag, Susan (1980). Fascinating Fascism In: *Under the Sign of Saturn*. New York: Farrar, Strauss & Giroux, s. 73–105.
- Swinburne, Algernon Charles (1866). *Poems and Ballads*. London: John Camden Hotten, Piccadilly. 344 s.

- Taxil, Léo (1884). *La Prostitution contemporaine: étude d'une question sociale*. Paris: Librairie Populaire, 508 s.
- Taxil, Léo (1880). *Les Bêtises sacrées: revue critique de la superstition, d'après Voltaire, Diderot, Pigault-Lebrun, Larousse, etc. Fascicule supplémentaire*. Paris: Léo Taxil, 79 s.
- Teresa de Jesús (1991). *Život*. Překlad Josef Koláček. Vyd. 2., V Nakladatelství Tiskárny Vimperk 1. Vimperk: Nakladatelství Tiskárny Vimperk, 410 s. ISBN 80-900138-3-X.
- Wharton, Francis (1873). *a Treatise on Mental Unsoundness Embracing a General view of Psychological Law*. Philadelphia: Kay & Brother, s. 878.
- World Health Organization (1993). *ICD-10, the ICD-10 Classification of Mental and Behavioural Disorders: Diagnostic Criteria for Research*. Geneva: World Health Organization, 248 s.
- Žižek, Slavoj (1999). *The Žižek, Reader*, eds. Elisabeth Wright; Edmond Leo Wright. Oxford: Blackwell Publishers, 352 s.

Nevydané prameny

- Flaubert, Gustave (1862). *Lettre de Flaubert à Charles Sainte-Beuve*, Paris, 23–24 décembre 1862. Bibliothèque de l'Institut de France, D 601, ffos 504–518. *Collection Lovenjoul*. La Pléiade, t. III, s. 275. (Texte de l'édition Conard, V, 55–71.) Dostupné též z: <https://flaubert-v1.univ-rouen.fr/jet/public/correspondance/trans.php?corpus=correspondance&id=10667>)
- Flaubert, Gustave (1850). *Lettre de Flaubert à Louis Bouilhet*, Jérusalem, 20 août 1850. Bibliothèque de l'Institut de France, H 1359, ffos 31–33. *Collection Lovenjoul*. La Pléiade, t. I, s. 664. Dostupné též z: <https://flaubert-v1.univ-rouen.fr/jet/public/correspondance/trans.php?corpus=correspondance&id=9838>

Výtvarné prameny

Vecelli, Tiziano (kolem r. 1555). *Venuše se zrcadlem* [olej na plátně]. 1240 mm × 1040 mm. At: National Gallery of Art, Washington, D. C.

Bernini, Gian Lorenzo (1647–1652). *Extáze svaté Terezy* [mramor]. At: Santa Maria Della Vittoria, Řím.

Filmové prameny

Il Portiere di notte (1974) [film]. Režie Liliana Cavani. Itálie: Italoneglio Cinematografico.

Roma Città Aperta (1845) [film]. Režie Roberto Rossellini. Itálie: Excelsa Film.

Salò o le 120 giornate di Sodoma (1975) [film]. Režie Pier Paolo Pasolini. Itálie; Francie: Produzioni Europee Associati; Les Productions Artistes Associés.

Zack Snyder's Justice League (2021) [film]. Režie Zack Snyder. USA: HBO Max; Warner Bros. Pictures.

Internetové zdroje

ABZ.cz: slovník cizích slov – online hledání. Dostupné z: <https://slovník-cizich-slov.abz.cz/>

BDSM Test: What kind of sexual deviant are you?. Dostupné z: <https://bdsmtest.org/info>

Bez faulu – Encyklopedie propagandy. Dostupné z: <https://bezfaulu.net/>

Biblioteca Nazionale Centrale di Roma. Archivio digitale. Dostupné z: <http://digitale.bnc.roma.sbn.it/>

Bibliothèque nationale de France: Gallica. Dostupné z: <http://gallica.bnf.fr/>

Bibliothèques Université Paris Cité. Université Paris Cité. Dostupné z: <https://u-paris.fr/bibliotheques/>

BnF Catalogue général. Dostupné z: <https://catalogue.bnf.fr/index.do>

Centre Flaubert. Dostupné z: <https://flaubert-v1.univ-rouen.fr/>

GoogleBooks. Dostupné z: <https://books.google.cz/>

HathiTrust. Digital Library. Dostupné z: <https://www.hathitrust.org/>

ICD–10 Version: 2019. Dostupné z: <https://icd.who.int/browse10/2019/en>

Internet Archive. Dostupné z: <https://archive.org/>

International Classification of Diseases (ICD). Dostupné z: <https://www.who.int/standards/classifications/classification-of-diseases>

Definitions, Meanings, & Spanish Translations. Lexico.com. Dostupné z: <https://www.lexico.com/>

Dictionary by Merriam-Webster: America's most-trusted online dictionary. Dostupné z: <https://www.merriam-webster.com/>

Louisville Kentucky BDSM Munch Group. Dostupné z: <http://www.louisvillemunch.com/article/ssc-and-rack.html>

Münchener DigitalisierungsZentrum. Digitale Bibliothek. Dostupné z: <https://www.digitale-sammlungen.de/de>

Národní lékařská knihovna v Praze. Digitální knihovna Kramerius. Dostupné z: <https://www.digitalniknihovna.cz/nlk>

Národní knihovna České republiky. Digitální knihovna Kramerius. Dostupné z: <https://kramerius.nkp.cz/>

Moravská zemská knihovna. Digitální knihovna Kramerius. Dostupné z: <https://www.digitalniknihovna.cz/mzk>

Open Library. Dostupné z: <https://openlibrary.org/>

Quora – a place to share knowledge and better understand the world. Dostupné z: <https://www.quora.com/>

Reddit – Dive into anything. Dostupné z: <https://www.reddit.com/>

RetroNews – Le site de presse de la BnF. Dostupné z: <https://www.retronews.fr/>

Seznam slovník. Dostupné z: <https://slovník.seznam.cz/>

Urban Dictionary. Dostupné z: <https://www.urbandictionary.com/>

Wellcome Collection. Dostupné z: <https://wellcomecollection.org/>

Wikipedie, otevřená encyklopedie. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Hlavn%C3%AD_strana

Wikipedia, the free encyclopedia. Dostupné z: https://en.wikipedia.org/wiki/Main_Page

World Health Organization (2019). *International statistical classification of diseases and related health problems* (11th ed.). Dostupné z: <https://icd.who.int/en>

Konference

Společnost pro queer paměť, Ústav hospodářských a sociálních dějin FF UK, Fakulta výtvarných umění VUT v Brně (29.–30. listopadu 2019). *Teplé dějiny v českých zemích / Queering Czech History*. Filozofická fakulta Univerzity Karlovy v Praze, nám. Jana Palacha 1/2, Praha.